keziah jones • djivan gasparyan • mouse on mars • jerry garcia • roni size • sultana

ROLL

ROLL 45

1 200 000 TL ağustos sayı: 2000/08

[ankara'dan abim gelmiş]

peter murphy

cheb mami • orishas • ltj bukem • sawt el atlas • ülkü tamer • natacha atlas

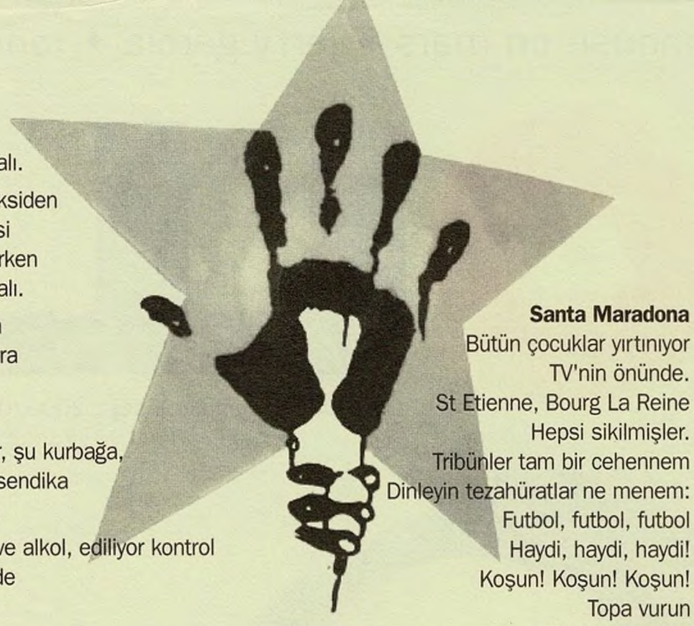

Bay Katil
Bu şehir bay katilin malı.

Bay indirim inerken taksiden
Silah sesleri, silah sesi
Bazukalar, yalanlar derken
Bu şehir bay katilin malı.

Şu maden, şu pırlanta
Şu çiftlik ve şu manzara
Ve bütün alt tabaka
Hepsi bay katilin malı

Şu aynasız, şu muhbir, şu kurbağa,
Piskopos, general ve sendika
Hepsi bay katilin malı.

Keyif verici maddeler ve alkol, ediliyor kontrol
Okul da, imarethane de
Bay katilin malı.

O karar verir olacaklara
O söyler ne yapılmayacaksa
Karar verir kimin haraç verip kimin yaşayacağına
Bütün bu topraklar ve bu bar
Hepsi bay katilin malı.

Ve kardeşimi dağa kaldırdılar
Ve kardeşimi dağa kaldırdılar

Kardeşimi alıp götüren
Dan dan diye öldüren
Tetikçiler
Hepsi bay katilin malı.

O karar verir olacaklara
O söyler ne yapılmayacaksa
Karar verir kimin haraç verip kimin yaşayacağına
Yoktur yaşamanın yolu
Bay katilin işbirlikçisi olmadan.

Ve kardeşimi dağa kaldırdılar
Kardeşim dağda

İyi dinle onu!
Kanundur sözü !

O karar verir olacaklara
O söyler ne yapılmayacaksa
Karar verir kimin haraç ödeyip kimin sürüneceğine
Bütün bu topraklar ve bu bar
Hepsi bay katilin malı

Sahip değilse satın alır
Satın almazsa ortadan kaldırır!

Şu otoyol şu otel ve bilardocu
Şu bulvarda veren kız kurusu
Hepsi bay katilin malı.

Santa Maradona
Bütün çocuklar yırtınıyor
TV'nin önünde.
St Etienne, Bourg La Reine
Hepsi sikilmişler.
Tribünler tam bir cehennem
Dinleyin tezahüratlar ne menem:
Futbol, futbol, futbol
Haydi, haydi, haydi!
Koşun! Koşun! Koşun!
Topa vurun
Komşuya vurun
Futbol futbol futbol
Larchuma Futbol Kulübü
Futbol futbol futbol
Santa Maradona
Dua edin bana
Loto, Calcio halkı soyan o!
Dünya kupası sona erdi
İtalyanları korumak için artık orada
Değildi Maradona
Santa Maradona
Dua edin bana
Sol açık kesiyor ortaya
Defansın foyası çıktı meydana
Derken santrfor beliriyor
Kalecinin biletini kesiyor
Penaltı! Hayır! Evet!
Maç rezalet,
maç dağıldı.
Santa Maradona
Dua edin bana
Berlusconi, Bez ve Tapie
İyi anladılar Paolo Rossi'yi
Devir çim sahaların devri ve
Kemikkıranların devri.
Santa Maradona
Dua edin bana.

Jako
Çocuk, çocuk
Gidişat kötü
Şansın yaver gitmiyor
Seni ölüme sürüklüyor

Çünkü bana kuş Jako derler
İstediğim zaman öldürürüm Jaibo'yu
Öldüreceğim seni de.

A caddesi: İşte gün doğuyor
B caddesi: İşte canki uzuyor
C caddesi: Yok hiçbir çıkış yolu
Ölüm caddesi bekliyor onu.

Çocuk, çocuk
Artık yakalanmışsın iyice
Takılmış kalmışsın bence
Zavallının tekine çevireceğim seni önce

Çünkü bana kuş Jako derler
İstediğim zaman öldürürüm Jaibo'yu
Öldüreceğim seni de.

Bitmişsin artık sen
Köşede beklersen
Geliyorum vitamininlen
Dayan, öde ve yaylan

A caddesi: İşte gün doğuyor
B caddesi: İşte canki uzuyor
C caddesi: Yollar acil servise çıkıyor.

Çünkü bana kuş Jako derler, öldürürüm kafama eser.

Öldür ihtiyarı
Çal kardeşinin parasını
Hadi, ben de yaparım kıyağımı.

Hadi artık gidelim Jaibo
Ölümüne

Boktan hayat
Boktan bir hayat bana yaşattığın
Kaçacağım yakında
Çingenem benim hiç olmazsa farkına var
Nefes almama bile izin vermiyorsun
Çingene kızı n'olur
Boktan bir hayat bana yaşattığın
Kalbim tekliyor her gün
Sen benimle bir dallamayla konuşur gibi konuşurken
Neden bu kadar iyi davranıyorum sana ben
Çingene kızı
Zavallı kalbim tekliyor
Tekliyor kötü beslenmekten
Çingene kızı n'olur
Boktan bir hayat bana yaşattığın
Kalbim tekliyor her gün.

Kayıp Top
Caddede bir kayıp top sekiyor hop
Kayıp top.
Ben bir kayıp topum, hop kayıp top.

Gece gündüz caddelerde
Köylü kanı fokurduyor
Sanki patlayıcı madde

Hayatım caddelerde geçer
GET TO THE TOP AND DON'T STOP TO ROCK
Demirle öldüren demirle gider!

Onlar ekmek istiyorlar, isteyince vermiyorlar
Özgürlük
Özgürlük
Özgürlük

Demirle öldüren demirle gider!

mano negra

Türkçesi: Çapan Alişan

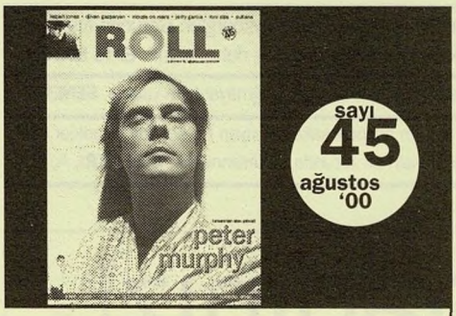

sayı 45 ağustos '00

4 Ajans
9 Djivan Gasparyan
12 Ute Lemper
13 Lou Reed
14 Peter Murphy
18 Natacha Atlas
20 Cheb Mami
22 Sawt El Atlas
24 Keziah Jones
28 Orishas
31 Lamb
32 Roni Size
34 Mouse On Mars
36 Ülkü Tamer
42 Sultana
46 20 Yılın Ardında Hip-Hop
50 Gayd
52 Albümler
56 Liste
57 Jerry Garcia
62 Ansiklopedi

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Ahmet Güneş, Ali Yıldızay, Alican Tayla, Alişan Çapan, Atilla Aydoğdu, Ayşe Draz, Baran Özdemir, Barış Göktürk, Bihter Sabanoğlu, Cem Sorguç, Cenk Giray Güven, Cüneyt Cebenoyan, Derya Bengi, Donat Bayer, Duygu Akın, Ela Kaya, Ender Ergün, Eray Makal, Erdir Zat, Fatih Özgüven, Gökhan Akçura, Gökhan Pamuk, Gülüş Gülcügil, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Hilmi Tezgör, İlker Aksoy, Kerem Demir, Kutlukhan Kutlu, Mehmet Ali Meram, Melih Katıkol, Merih Akoğul, Merve Erol, Nedim Yalgı, Neslihan Say, Nevzat Çalışkan, Ogan Güner, Osman Kaytazoğlu, Özgür Uçkan, Özhan Binici, Salih Nâzım Peker, Sarp Keskiner, Sarven Bingül, Serdar Beyaz, Serdar Karataş, Serkan Seymen, Sevan Ataoğlu, Sevin Okyay, Sid, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Ulaş Özdemir, Ümit Bayazoğlu, Yücel Göktürk **baskı:** Lebib Yalkın Yayımları **dağıtım:** Bir-Yay **adres:** Büyükparmakkapı sok. Tuna Apt. No 21/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks** 245 56 06 **yıl** 4 **sayı** 45 **ağustos** '00 **imtiyaz hakkı:** Nefes Yayıncılık adına Yücel Göktürk **sorumlu yazişleri müdürü:** E. Derya Bengi **ilan irtibat:** Orhan Esen (231 53 48 - 233 49 81)
AYDA BİR YAYINLANIR

REVO LLOR
r o c k

Güzelliğin verdiği haz ve siyasetin dehşeti; Brecht bunu beş dizede özetlemiştir: "İçimde bir savaş var / Çiçek açan elma ağacının verdiği hazla / Bir Hitler söylevinin dehşeti arasında. / Ancak sadece ikincisi / Beni masamın başına itiyor." Bir Hitler söylevi tarafından "tehdit edilen" ağaç imgesi şiirde mevcuttur. Varolanın dehşeti, yaratı anını vurgular, çiçek açan elma ağacının güzelliğini öven şiirin kökenini oluşturur. Siyasi boyut diğerine, siyasi değer kazanan estetik boyuta bağlı kalır. Bu sadece Brecht'in (artık birer "klasik" sayılan) yapıtlarında değil, bugünün (veya dünün) radikal protest şarkılarında da –özellikle Bob Dylan'ın müziğinde ve sözlerinde– vardır. Güzellik geri döner, "ruh" geri döner: "Ayağı çukurda", donmuş ruh değil, eski ve ezilmiş olandaki, lied'deki, melodideki, kantable'daki güzellik ve ruh. Yapay bir canlanma şeklinde değil, "bastırılmışın geri dönüşü" şeklinde dönüştürücü içeriğin biçimi olur. Müzik kendi gelişimi içinde sesin şarkıyı, melodiyi ve şarkıyı kelime kelime, perde perde kestiği bir feryada, haykırışa dönüştürdüğü noktaya, başkaldırı noktasına taşır. (Görünüşte) siyasi öz tamamiyle eksik olduğunda bile siyasi olabilen sanat... Brecht, en basit sıradan dille söylenemez olanı söyleme mucizesini gösteriyor: Şiir bir an için özgürleşmiş dünyanın, özgürleşmiş doğanın imgesini yansıtıyor.

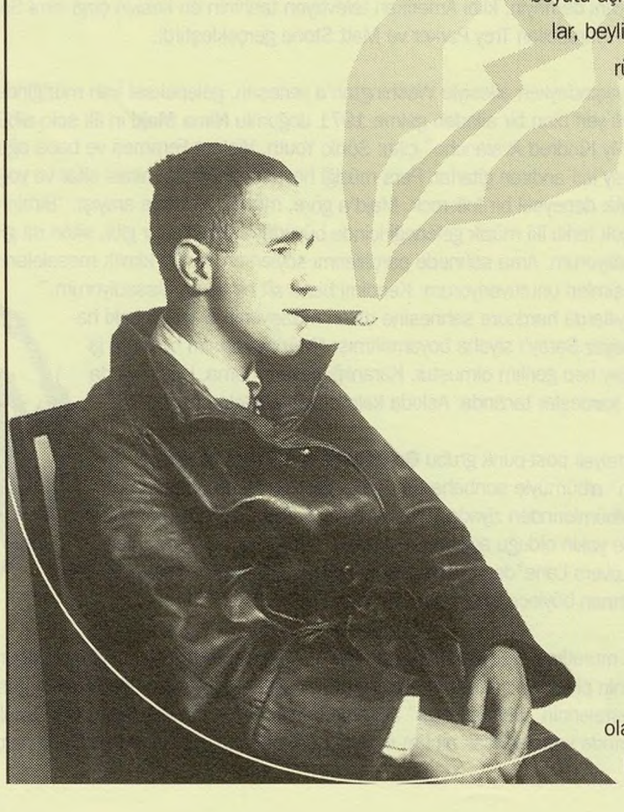

Kültürel devrim Artaud'nun istediğini gerçekleştirmişçesine, kelimenin tam anlamıyla müzik vücudu harekete geçirmekte, böylelikle doğayı başkaldırıya sürüklemektedir. Yaşayan müziğin gerçekten sahici bir temeli vardır: Kölelerin ve gettoların feryatları ve şarkıları olarak siyahların müziği. Bu müzikte siyah insanların tüm hayatı ve ölümleri yeniden yaşanır: Müzik bedendir; estetik biçim acı, ızdırap, suçlama "jesti"dir. Beyazlar tarafından devralınınca önemli bir değişiklik ortaya çıkar: Beyazların "rock"u siyah paradigmanın olmadığı şey, yani performanstır. Sanki çığlık ve haykırışlar, zıplayıp sıçramalar, artık yapay düzenlenmiş bir alanda yer alır; bütün bunlar (duyguları paylaşan) bir izleyiciye yöneliktir. Bir zamanlar hayatın sürekliliğinin parçası olan şey artık bir konser, bir festival, üretilen bir plak haline gelmiştir. "Grup", bireyleri yutan sabit bir varlık olur; bireysel bilinci yuttuğu ve toplumsal temelden yoksun kolektif bilinçdışını harekete geçirdiği için "totaliter"dir. Ve bu müzik, radikal etkisini yitirirken kitleleri etkisi altına almaya yönelir: İzleyiciler arasında dinleyenler ve eşlik edenler bir gösteriye, bir icraya akan kitlelerdir.

Doğru, izleyici bu gösteriye aktif olarak katılır: Müzik, vücutlarını harekete geçirir, onları "doğal" kılar. Ancak, elektriksel heyecanları sık sık histerinin özelliklerini çağrıştırır. Durmadan tekrarlanan gürültülü ritmin saldırgan gücü (başka bir müzik boyutu açmayan çeşitlemeler), ezici uyumsuzluklar, beylik "donuk" distorsiyonlar ve genel gürültü seviyesi: Bütün bunlar hayal kırıklığının kuvveti değil midir? Ve aynı hareketler içinde gerçek anlamıyla birbirlerine çok seyrek dokunan (eğer dokunuyorlarsa tabii) vücutların kıvrılışı ve sallanışı: Bu, gölü mayalamak gibi bir şeydir; hemen dağılacak bir kitleden başka bir yere götürmez sizi. Bu müzik düz anlamıyla taklittir; fiili saldırganlığın mimesis'idir; dahası, başka bir arınma durumudur: Yasakları geçici olarak kaldıran grup terapisi. Özgürleşme özel bir sorun olarak kalır.

Herbert Marcuse, *Karşıdevrim ve İsyan*

Yerini buldum mu lafı yapıştırıyorum. O konuda bir eksikliğim yok. Ama aslında dilimin ucuna gelip de söyleyemediklerim var. Şimdi bu tükürük bezleri ağzımı kuruttuğundan dolayı iyice sıkıntı çekiyorum. Karşıma yüzüne tükürülmesi gereken herifler çıktığı zaman tüküremiyorum. Böyle eksikliklerim var. **CAN YÜCEL**

Bazı insanlar amuda kalkmış aysbergler: Görünen kısımları derinde kalan kısımlarından çok daha büyük. **ENİS BATUR**

Ölünce nereye mi gideceksin? Doğmayanların yanına. **SENECCA**

Katıla katıla gülündüğünde, her şey açılır: ağız, burun, gözler, kulaklar, kıç deliği. Aynı zamanda insanın içi de boşalır, yerine de kimbilir ne gelir. **JEAN GENET**, Paravanlar

Bu yaşam aslında şaka olmayan bir şakadır. Sinekler bile ayakta kalmak zorunda olduklarını bilir. **BEN OKRI**, Aç Yol

Yanlış duymadınız!

Bugüne kadar Dead Kennedys deyip bağırımıza basıyorduk ama, bundan böyle herhalde sadece Jello Biafra'nın adını anmakla yetineceğiz. Zira, anlaşılan, aşağıda gördüğünüz fotoğraftaki dolarlı tişörtleri, sisteme uyuzluk olsun diye giyen sadece Jello'ymuş. Peki ne oldu East Bay Ray, Klaus Flouride ve D.H. Peligro'ya? Epeydir Jello'yla aralarının nane limon olduğunu biliyorduk, ama şu son olay betimizi benzimizi attırdı. Jello Biafra'nın 1998'de "bana tekrar birleşip konser verip vermeyeceğimizi filan sormayın, bundan böyle onlara nasıl saygı duyabileceğimi bilmiyorum" demesine vesile olan olaylar şöyle başladı: 1997'de Levi's şirketi, Biafra'ya başvuruyor. Her ne hikmetse, televizyon reklamlarında kullanılmak üzere, alemin en vurucu, en keskin şarkısını seçiyorlar: Dok işçilerini bahis alan bir reklam için "Holiday In Cambodia"yı bizzat Biafra'dan istiyorlar. Biafra bu, doğal olarak tereddütsüz reddediyor. Olay da böyle kapanıyor. İş, bu teklif dedikodulara malzeme olduğunda, diğer üç elemanın kulağına çalındığında alevleniyor. Diğer üç arkadaş Biafra'nın kararından memnun değiller, Biafra'yı mahkemeye veriyorlar. Yanlış duymadınız. Sebep de şu: Biafra, Dead Kennedys arşivini değerlendiremiyormuş, ihmalkâr davranıyormuş, diğerlerinin potansiyel kazançlarının önüne geçiyormuş.

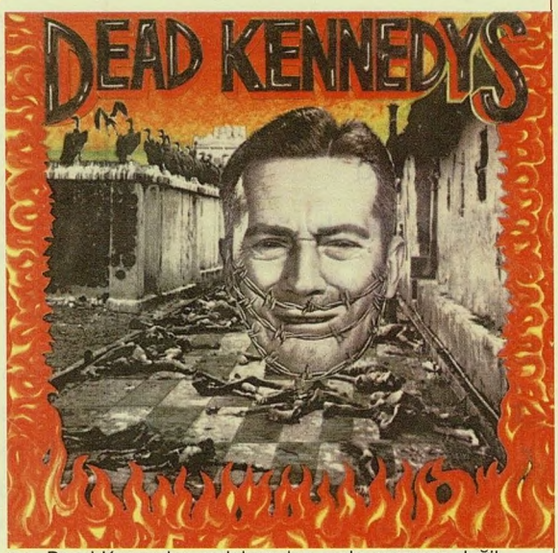

Mesele elbette Levi's'ın teklif ettiği paracıklar. Jello Biafra'yı jüri önünde bas bas bağırırken tahayyül edebiliyoruz: "Bu şarkıyı ben yazdım, ama reklamlarda kullanılsın diye değil..." Jüri oralı olmuyor, San Francisco Yüksek Mahkemesi jürisinin 19 Mayıs 2000 tarihli kararı, Dead Kennedys şarkılarından şarkı yazarının değil, grubun sorumlu olduğu yönünde. Kapitalizmin kalemi şu kararla kırılıyor: Biafra, üç eski arkadaşına, kazançlarına mani olduğu için 200 bin dolar ödeyecek. 130 milyar lirayı aşkın bir paradan bahsediyoruz. "Beni underground, bağımsız kültürün ve grubun prensiplerine sadık kaldığım için cezalandırıyorlar. Bu, rock tarihinde düşünebileceğim en büyük sahtekârlık, Amerikan kapitalizmi için de tüyler ürpertici bir örnek. Hayatımda başıma gelen en çirkin şey. Bu iş için yıllarca yıllarca çalıştım, aldığım teşekkür de işte bu..." Biz sana müteşekkiriz koca Biafra!

Zebda, Toulouse'un bir kenar mahallesinde bir Arap gencin ölümünün ardından gelişen olayları anlatan "Le Bruit et l'Odeur"ün senaryosunu yazma sınavı veriyor. Grup, filmin yönetmenliğini Eric Pitar'a emanet etmiş. "Le Bruit et l'Odeur", aynı zamanda grubun, zamanında sansürle başı derde giren eski bir parçasının da adı; şarkıda Jacques Chirac'ın bir konuşmasından bölümler kullanılıyor... Ayrıca Zebda'cılar, yurttaşlık görevlerini yerine getirerek, bir liste hazırlayıp Toulouse Belediye Başkanlığı için adaylık yarışına katılacaklarını açıkladı.

"Play" albümünden alınma "Honey"nin yeni bir versiyonu için **Moby**, **Kelis**'le birlikte birkaç günlüğüne stüdyoya girdi.

Geçtiğimiz mart ayında kanser yüzünden hayattan ayrılan **Ian Dury**'nin geçtiğimiz yıl Blockheads'le beraber kaydettiği son 11 şarkısı önümüzdeki eylülde gün yüzüne çıkacak.

Amerikan kadın dergisi Jane'in okuyucuları, **Courtney Love**'ı "başkanlığa en yaraşır kişi" seçtiler. Courtney Love, Kevin Spacey ve Oprah Winfrey gibi isimleri geride bıraktı.

Johnny Depp, **Dennis Hopper** ve **John Turturro**, Chuck Workman'in "Source" adındaki belgeselinde Beat kuşağının Allen Ginsberg, Timothy Leary ve Jack Kerouac gibi ünlü yazarlarının yapıtlarını okudular. Bugüne kadar hiçbir yerde yayınlanmamış görüntülerin ve Kerouac ve Neal Cassidy'yle yapılmış söyleşilerin de yer aldığı "Source", DVD formatında Amerika'da piyasaya sürülmüş durumda.

Ween grubu Venedik ve California'da "White Pepper" albümlerinden "Even If You Don't" single'ının klip çekimlerini tamamladı. N'olmuş yani demeyin, klibi Amerikan televizyon tarihinin en keskin çizgi filmi South Park'ın yaratıcıları Trey Parker ve Matt Stone gerçekleştirdi.

Dört yaşındayken ailesiyle Washington'a yerleşen, geleneksel İran müziğinde önemli yeri olan bir aileden gelme 1971 doğumlu **Nima Majd**'ın ilk solo albümü "For My Kindred Avalanche" çıktı: Sonic Youth, Violent Femmes ve baba oğul Buckley'leri andıran gitarlar, Pers müziği hocası babasının mirası sitar ve yoğun, karanlık deneysel bir folk-rock. Majd'a göre, müziği, bir trans arayışı: "Birbirinden çok farklı iki müzik geleneği içinde büyüdüm. Gitarı sitar gibi, sitarı da gitar gibi çalıyorum. Ama sahnede parçalarımı söylerken, bütün kimlik meselelerini, etkileşimleri unutuveriyorum: Kendimi bana ait bir yerde hissediyorum." 80'li yıllarda hardcore sahnesine dalan müzisyenin o zamanlarki hayali Beyaz Saray'ı siyaha boyamakmış: "Müzikte benim hoşuma giden şey hep gerilim olmuştur. Karanlığı severim ama, Lynch ya da Coen kardeşler tarzında: Askıda kalma hali, gölgeler, muğlaklık."

Avustralyalı post-punk grubu **Go-Betweens**, "Frieds of Rachel Worth" albümüyle sonbaharda dönüş yapıyor. Albümün, grubun son albümlerinden ziyade "Liberty Belle & The Black Diamond Express"e yakın olduğu açıklaması yapıldı. 1989'daki son albümleri "16 Lovers Lane"den bu yana yolları ayıran ikili Robert Forster'la Grant McLennan böylece yıllar sonra bir araya geliyor.

Björk muradına eremedi. Lars von Trier'in "Dancer in the Dark" filminin soundtrack'inin piyasaya çıkmasını engellemeye çalışan müzisyen, önümüzdeki günlerde bestelerinin "Selmasongs" adı altında serbestçe satıldığını görecek. Eylül sonlarında yayınlanacak albüm sayesinde Björk'ün "I've Seen It All" adlı parçada Thom Yorke'la yaptığı düet de nihayet dinleyicisine ulaşabilecek. Bu arada Cannes'da Wong Kar-wai'nin "2046" adlı filminde oynaması için yaptığı teklifi Björk reddetmiş.

PJ Harvey de son albümü için Radiohead'in solisti **Thom Yorke**'la "The Mess I'm In"de düet yaptı.

Jim Carrey, Chuck Palahniuk'un bir romanından sinemaya uyarlanan "Surviver"da topluca intihar eden bir tarikatın hayatta kalan tek üyesini oynamayı kabul etti. Daha önce de Palahniuk'un bir romanından sinemaya aktarılan "Dövüş Klübü"nün yönetmeni David Fincher bu filmi de üstlenebilir. Filmin soundtrack'i, Nine Inch Nails'den **Trent Reznor**'a havale edildi... Jim Carrey ve Farrelly Brothers'ın yeni vizyona giren filmi "Me Myself & Irene"in soundtrack'i, içinde 11 **Steely Dan** cover'ı barındırıyor. Şarkılara Wilco'yla Ben Folds Five'ın da eli değmiş.

4→

demirayak

MESAJ'I ALDINIZ MI?

CD & MC Tüm Müzik Marketlerde

"SON AĞAÇ KESİLDİĞİNDE, SON NEHİR KİRLENDİĞİNDE,
SON BALIK TUTULDUĞUNDA, PARANIN YENİLEMEYECEĞİNİ ANLAYACAKSIN!"
(KIZILDERİLİ ATASÖZÜ)

BİR DÜNYA DOSTUNDAN DOĞAYA ADANMIŞ ELEKTRONİK & NEW AGE EZGİLER

ELIPS

SPONSOR

bakliyatınız

"her tanesi seçmece"

PEK ŞEKER, TEK ŞEKER

KÜP ŞEKER

real audio

www.demirayak.com/mesaj

Ankara Karayolu Üzeri 3. Km. Afyon Tel: (272) 223 12 30 (13 Hat)
Fax: (272) 223 12 43 - 44

e-mail: mesaj@demirayak.com

Demirayak'ın "Mesaj" adlı albümünden elde edilecek gelirin bir bölümü Afyon ABC Bakliyat Ormanı'nın ağaçlandırılmasına ayrılmaktadır.

Destur, yağlıboya! Görürlerse görsünler, kararlı bir şekilde geldim. Teyzenlen konuşmaya, söz kesmeye ve de bu işi derhallikle bitirmeye geldim. **SADRİ ALIŞIK** *("Muhabbet Kuşu" filminden)*

Kimin etinden, kimin kanındanım kim bilir? Şunun etinden ve kanından olmanın, bunun etinden ve kanından olmakla bir olduğunu bilecek kadar dolaştım dünyayı. **CESARE PAVESE**, Ay ve Şenlik Ateşleri

Paris'teki öz olay, benim oradaki ekiple kaynaşamamam, uyuşamamamdır. Beni de Arap olarak mı kodlandırmak istediler? Acaba beni de Ortadoğu'dan bir popçu gibi mi düşündüler? Onları çok uyardım. **MUSTAFA SANDAL** *(Kendisini anlamayan Fransız plak şirketi yetkililerine sitem ediyor)*

Dünyada plak şirketlerine beste satan beste bankaları var. "Ben şu tür şarkılar arıyorum" dediğin zaman sana o türden örnekler yolluyorlar. İsrail'den beş-altı şarkı bekliyorum şimdi. **SERTAB ERENER**

DAVUT SULARÎ

Cümle kullar alo alo Ali diyor

"Çek kateri ben gelirem peşine" der, atı Leyla'sının sırtında Kerkük'ten Halep'e, Erzincan'dan Ankara'ya dolaşırdı. Günümüzün âşığından çok 16. ya da 17. yüzyıldan bir halk şairiydi. Alevi-Bektaşi şiirindeki ustalığının yanında, gittiği her yöreden edindiği tecrübeyle birbirinden farklı ezgiler ve şiirler üretirdi. Bir gün Kadirî olur "Pir Abdülkadir Ceylani" der, öbür gün Bektaşî olur "Bütün telefonlar alo alo Ali diyor" der, başka bir gün ise Mevlevî olup "Hü Mevla Mevla" derdi. Bulaştığı her alanda inanılmaz türküler üretirdi. Erzincan'da doğmuştu. Genel olarak Alevi-Bektaşi şairleriyle aynı kategoride şiirler üretirdi, ama Alevi-Bektaşi âşıklarında görmediğimiz tüm âşık numaralarını yapardı: Atışma, lebdeğmez, taşlama uzmanlık alanıydı. Aşık Veysel, Mahzuni Şerif ve Neşet Ertaş'la birlikte 20. yüzyılda "üst düzey"de türküler yazan bir âşıktı. "Üç telli turna", "Bugün bayram günü derler", "Efendiler Bağı", "Bir güzelin aşığıyım", "Siyah perçemini dökmüş yüzüne" ve daha nicesi onun dilinden bugünlere gelmişti. Arif Sağ'dan Sabahat Akkiraz'a, Neşet Ertaş'tan Ali Ekber Çiçek'e, Mahzuni Şerif'ten Mahmut Erdal'a halk müziğinin tüm seslerine esin kaynağı olmuştu. TRT pek çok türküsünü repertuarına katmıştı. Piyasada kayıtları zor bulunsa da Kalan Müzik'in "Arşiv Serisi" yıllar sonra en güzel kayıtlarını bir araya getirdi: Albümün adı "Bugün bayram günü derler". Çalan ve söyleyen: Âşık Davut Sularî. Bugün halk müziğiyle uğraşan ve halk müziğini dinleyenlere çok yollar açacak, bayram ettirecek bir âşık Sularî. Halk müziğiyle uzaktan yakından alakası olmayanlar için diyebileceğimiz ise, emin olun Bob Dylan'dan bir farkı yok! "Hayat bir çeşmedir gözü bul da iç / Davut Sularî'nin mızrabı kılıç"...

Şu sıralar "Köprüdeki Kız" filmiyle sinemalarda izlediğimiz **Vanessa Paradis**, bir yandan Johnny Depp'le birlikte Terry Gilliam'ın eylül ayında çekimleri başlayacak olan "Don Kişot"u için çalışırken, bir yandan da yedi yıldır üzerinde uğraştığı albümünü nihayet tamamladı. Ekim ayında piyasaya çıkacak albümdeki parçaların büyük çoğunluğu Paradis'nin imzasını taşıyor, bazı sözlerde ya da prodüksiyonlarda Alain Bashung, M, Johnny Depp, Thomas Langolf, Vincent Segall, Frank Monnet'nin katkıları da var. Paradis/Depp çiftinin bebekleri Lily-Rose da iki parçada anılıyor: "Firmaman" ve "La Ballade de Lily-Rose". 13 parçadan oluşan albümde sadece iki İngilizce şarkı yer alıyor. Albümün miksajını Tchad Blake gerçekleştirmiş.

Son dönemlerin gözde beyaz rap'çisi **Eminem** şimdilik yönetmeni belli olmayan ve Scott Silver tarafından senaryosu yazılan bir filmde Detroit sahnesinde kendine bir yer arayan beyaz bir rap'çiyi canlandıracak. Kankası Dr Dre filmin sondtrack'inini yazmakta Eminem'e destek olacak.

Noir Désir ve **Zebda**, "küreselleşmeye karşı savaş günü" ilan edilen 30 Haziran'da Fransa'nın Millau kentindeki şenlikli gösteride bir konser verdi. Şenliğin düzenlenmesindeki amaç, Fransa'nın yeni popüler simalarından "devrimci Asterix" José Bové'ye, o gün çıkacağı duruşmada destek olmak ve çokuluslu şirketlere karşı ortak ses yükseltmekti. José Bové ve arkadaşları küreselleşmeyi ve çokuluslu şirketleri protesto etmek için geçen yıl Millau'daki McDonald's'ı yerle bir etmişlerdi. Merak edenler için söyleyelim, duruşma 13 Eylül'e ertelendi.

Happy Mondays'ci **Shaun Ryder**'ın arabası çalındı ve bir lokanta soygununda kullanıldı. Ryder, bu aralar Happy Mondays'in ön grup olacağı Oasis'in stadyum turnesinin hazırlıklarıyla meşgul.

Nine Inch Nails'in yeni klibinde Trent Reznor "tabu yıkıyor": "Starfuckers Inc" şarkısının klibinde panayır gibi bir yerde Billy Corgan'ın balmumu heykelini, Michael Stipe resimli bir tabağı nişan alıp patlatıyor. Mariah Carey, Garth Brooks, Gene Simmons görselli nesnelerin de olduğu klipten esas zararlı çıkan, vaktiyle bozuştukları Courtney Love: Şişman, bitkin bir kadın olarak tasvir edilen Love'ın standının önünde "yorulmaya değmez" yazıyor. Amerika versiyonunu "Starsuckers Inc" olarak hazırlayacağı şarkının klibinde Reznor'un rol arkadaşı, aynı son aylarda sahnede olduğu gibi, Marilyn Manson.

"Uzay Yolu"nun Kaptan Kirk'ü **William Shatner** grup kurdu. Grup elemanları arasında Ben Folds Five'dan Ben Folds, Lisa Loeb, Veruca Salt'tan Louise Post ve Fishbone'dan Angelo Moore var. Grup priceline.com diye bir sitenin Amerikan televizyonlarındaki reklamlarında görünüyor.

Gazeteci Jimmy McDonough **Neil Young**'a 1.8 milyon dolarlık dava açtı. Sebep, 1991'de imzaladıkları anlaşma: Anlaşmaya göre Young, McDonough'ya, biyografisinin yazımında bizzat yardım edecekmiş ama sonra ortadan kaybolmuş.

Kiss'in gözünde milyarlar uçuşuyor: Tarihlerinin bütün tur kostümlerini, alet edevatlarını, tur hatıralarını bir müzayedeyle satışa çıkaracaklar.

Frank Black'in yeni albümü "Dog In The Sand" eylülde piyasada.

Eylül mahsullerinden biri de **Gary Numan**'ın yeni albümü "Talking with Shadows" olacak. Curve elemanlarıyla çalışan Numan, albüm için şöyle konuşmuş: "Yaptığım en okkalı iş. Curve'ün prodüksiyon ekibiyle çalıştık, böylece albüme daha sert, daha endüstriyel bir hava kattık."

On senedir albüm yapmayan **Waterboys** da sessizliğini eylülde bozacak. Duyduğumuza göre albümün adı "A Rock In The Weary Land" ve eski zaman usûlü taş gibi rock'n'roll şarkılarından müteşekkil.

Rolling Stones'un eski plak şirketi ABKCO telif davasını kaybetti: Şirket, 60'ların sonlarında telif haklarının kaybedildiği zannedilen ve Rolling Stones tarafından cover'lanan **Robert Johnson** şarkıları "Love In Vain" ve "Stop Breakin' Down" için Johnson'ın varislerine yıllar sonra para ödemek zorunda.

Metallica cephesinde işler kızışıyor. Şarkılarının bedavaya download edilmesini sağlayan Napster'e dava açmalarından ve Lars Ulrich'in "Fan olmanız size beleş müzik vermem anlamına geliyorsa, istemem sizin gibi fan man" şeklindeki laflarından sonra dinleyiciler daha fazla sessiz kalamadı: zeropaid.com isimli internet adresinde bir daha Metallica plağı alınmayacağı sözüyle yedi bini aşkın imza toplandı; PayLars.com sitesine girenler, gruba "koltuk" çıkmak için birer dolar yatırıyorlar; CampChaos.com ise Metallica'yı tiye alan çizgilerle dolu. Mahkeme cephesinde ise işler Napster'in aleyhine gitti ve dükkanın kilidine mühür vuruldu.

Yayınlanmamış şarkıların, canlı kayıtların da yer alacağı **Nirvana** box-set'i için önümüzdeki seneyi bekliyoruz. Basçı Chris Novoselic'e göre bu box-set bir "ansiklopedi". Ayrıca Kurt Cobain, Hole'un "Asking For It" şarkısının yayınlanmamış bir versiyonunda da dinlenebilir. Bu şarkı holemusic.com adresindeki 51 mp3'ten biri. Sitedeki bir başka inci de Bob Dylan'ın "It's All Over Now Baby Blue"sunun Hole versiyonu.

Bruce Springsteen "American Skin (41 Shots)"a klip çekti. Yönetmen Jonathan Demme.

Eski Smiths'ci **Johnny Marr** ilk solo

6→

Arkanda beş yıllık psikiyatrik tedavi var, kafan eskiden olduğu gibi, buhranların fırtınalı denizinde başıboş kalmış bir kayık değil artık, sen eskiden fobileri, en kalabalık toplu taşıma araçlarında, bir takım kaba insanların salıverdikleri, iğrenç kokulu, sessiz gazlar sanırdın. **EDUARDO MENDOZA**, Genç Kızlar Labirentinin Esrarı

Sanat hem bir coşma, hem yadsıma işidir. Nietzsche, "hiçbir sanatçı gerçeği çekemez" der. Doğrudur. Ama hiçbir sanatçı gerçekten vazgeçemez de. **ALBERT CAMUS**

İnsanlar yenilik yapmak için sanatçı olmazlar. İçlerini kavuran şeyler uğruna sanatçı olurlar, başka bir şey olamadıkları için olurlar, olmazsa olmazları için olurlar. Yenilik yapmamış olmak değerlerini eksiltmeyeceği gibi, her yenilik de sahibini daha üstün bir sanatçı yapmaya yetmez. Ayrıca sanatçının varlığını, askeri rütbelerle derecelendiren hiyerarşik bir düzenlemeyle açıklamayı da yaptığı işin doğasına aykırı buluyorum. Yaşarken olduğu gibi, sanat yaparken de herkesin hikayesi ayrıdır ve dünyada iyi anlatılmış bütün hikayeler için yer vardır. **MURATHAN MUNGAN**

albümünü Mickey P'nin prodüktörlüğünde tamamladı. Marr, şu sıralar İngiliz folkunun efsanelerinden İskoçyalı Bert Jansch'ın şarkıları üzerinde çalışmalar yapıyor.

Uzun bir Avrupa turnesini yeni tamamlayan **Radiohead** ne zamandan beri beklenen ve 2 Ekim'de piyasaya çıkacak olan dördüncü albümünün adını ve şarkıların isimlerini internet sitesinde (radiohead.com) açıkladı. "Kid A" adını verdikleri albümde, çoğu turne esnasında seyirciyle buluşan on parça yer alıyor. Gelen haberlere göre albümde gitarlar, hatta vokal "minimum" düzeydeymiş.

İngiliz DJ **Paul Oakenfold** 12 Eylül'de piyasaya çıkacak olan albümü "Another World"ün son rötuşlarını bitirir bitirmez BBC için ilginç bir projeye başlayacak. Oakenfold, Radio One'da yayınlanacak bir dizi program için İngiliz edebiyatının önde gelen metinlerini müziklendirecek. Robert Louis Stevenson'ın "Define Adası" **Kylie Minogue**, Oscar Wilde'ın "Dorian Gray'in Portresi" **Billy Bragg** ve Lewis Carroll'ın "Aynanın Öteki Tarafı" **Neil Tennant** tarafından seslendirilecek.

"Simpsons" ve "Futurama"nın yaratıcısı **Matt Groening** BBC'ye yeni bir proje sunmuş: "Rock'n'roll'u yerle bir edecek bir projenin hayalini kuruyorum. 'Simpsons' nasıl Amerikan ailesinin temeline dinamit koyduysa, rock dünyasını dinamitleyecek bir şey..."

Kurucularından Darren Emerson'ın nisan ayında gruptan ayrılmasından sonra, **Underworld** tekrar su yüzüne çıkıyor. Eylül ayında çıkacak olan bu ilk live albümün adı "Everything Everything". 1998 ve 1999 yıllarındaki büyük Japonya ve ABD turnesi sırasında kaydedilen 12 parçalık bu albümü DVD versiyonu takip edecek. İlk olarak "Dubnobasswithmyheadman" albümünde yer alan "Cowgirl" single'ı ise John Digweed remiksiyle önümüzdeki günlerde piyasaya çıkıyor.

Woody Allen nihayet kendi ülkesinde de seyirci buldu. Yönetmen yirmi yıl sonra ilk kez "Small Time Crooks" filmiyle ABD'de gişe başarısı elde etti. Başrollerinde Tracey Ullman ve Hugh Grant'ın yer aldıkları film üç hafta içinde 11 milyon dolar hasılat yaptı.

Primal Scream, **Third Eye Foundation**, **Fun-da-mental, Alabama 3** ve daha otuz küsur grup, 1982 yılında idama mahkum edilen Kara Panterler militanı gazeteci **Mumia Abu-Jamal**'e açık destek verdi. 31 parçanın yer alacağı "Free Mumia Abu-Jamal" adlı double toplama albüm geçtiğimiz günlerde piyasaya çıkarıldı.

ABD'de rhythm'n'blues'un en ciddi umutlarından **Macy Gray**'in ilk albümü "On How Life Is"in dördüncü single'ı "Why Didn't You Call Me" piyasaya çıktı. Single'da ayrıca, Keys ve Black Eyed Peas imzalı iki remiksle birlikte "I Can't Wait to Meetchu"nun Londra Brixton Academy'deki bir konserden canlı versiyonu yer alıyor. B yüzünün sürprizi ise rap'çi **Mos Def**'in de katıldığı "I've Committed Suicide" parçası.

Shirley Bassey deyince ilk akla gelen şarkılardan "Diamonds Are Forever", şarkıcının remiks albümüne de isim oldu: Albümde Propellerheads, Mantronix, Nightmares On Wax, Groove Armada, Moloko ve Awayteam imzalı remiksle yer alacak.

DJ Spooky ilham sıkıntısı çekiyor. İkinci albümünü geçenlerde tamamlayan müzisyen kapak konusunda bir türlü içine sinen bir fikir bulamamış. Daha fazla kafa patlatmaktansa, çareyi internet sitesinde (www.djshadow.com) vatandaşa danışmakta bulmuş. Öneriler djshadow@artistdirect.com'a yapılabilir.

Eski Beach Boy **Brian Wilson**'ın ilk solo albümü daha uzun, kesilmemiş ve takviyeli bir halde tekrar basılıyor. 1988'deki ilk "Brian Wilson"a, bugüne kadar yayınlanmamış demolar, alternatif kayıtlar, enstrümantal parçalar ve Brian Wilson'la yapılmış çeşitli söyleşilerden müzik hakkındaki yorumlar ilave edilmiş. Albüme, müzisyenin biyografisini yazan David Leaf'in kaleme aldığı yeni bir kitapçık da eşlik ediyor.

Arkadaşı Nelle Karajlic'in The No Smoking Orchestra'sıyla rock'a dönen ve "Unza Unza Time" albümünü yayınlayan **Emir Kusturica**, DH Lawrence uyarlaması "The White Hotel"in prodüksiyonunu bıraktı. Yönetmen, kış başında New York'da "The Nose" adlı komedinin çekimlerine başlayacak. Dusan Kovacevic'in bir oyunundan uyarlanan filmin çekimleri biter bitmez, Kusturica oyunu bu kez de tiyatro sahnesinde yönetecek.

Asian Dub Foundation yeni eleman arıyor. Londralı kolektifin gitaristi ve solisti Chandrasonic, NME dergisinin kendisiyle yaptığı söyleşide, grubun müzik yapısını gözden geçirdiklerini ve yakınlarda çıkan "Community Music"in ardından bu sonbahar kayıtlarına başlayacakları yeni albüm için yeni bir solist arayışında olduklarını açıkladı. Bu yaz neredeyse bütün Avrupa'da konserler veren Asian Dub Foundation, yeni bir baterist ve perküsyoncuyla çalışmaya başladı bile. Solist konusunda en çok adı geçense, Primal Scream'den Bobby Gillespie.

WILLIE NELSON

Rahipler, rahibeler, kamyon şoförleri...

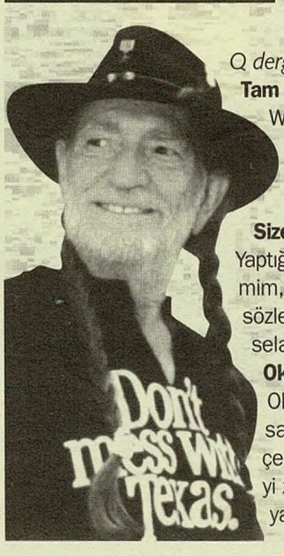

Q dergisi Willie Nelson'a bakın neler sormuş...

Tam adınız ne?
Willie Hugh Nelson.

Ruh haliniz nasıl?
Hoş. Gayet iyi. Şu an olduğum insan olmaktan çok mutluyum.

Size neler sıkıntı verir?
Yaptığım aptalca şeyler. Benim canımı sıkacak tek kişi kendimim, başka kimse yapamaz bunu. Hahhhahah. Şarkıların sözlerini ya da fermuarımı çekmeyi unuttuğum zamanlar mesela.

Okuduğunuz ve sinir olduğunuz son kitap ne?
Okuduğum hiçbir kitaba sinir olmadım, genellikle daha ilk sayfada ondan hoşlanıp hoşlanmayacağımı anlarım. Geçen gün bir kitap okuyordum, hayatınızda yaptığınız her şeyi zaten milyon defa yapmış olduğunuzu söyleyerek başlayan bir kitaptı, kapadım gitti kitabı: O orospu çocuğunu milyon defa okumuştum çünkü. Hahaah-hah. Şu "mutluluğun 100 anahtarı" tipi kitaplardan biriydi.

Bardağın yarısını dolu mu, yoksa boş mu görenlerdensiniz?
Yarısının derinliği ne kadar ki? Ben çok iyimserimdir. Eski karımın söylediği bir şeyi hiç aklımdan çıkarmam, bunu söyledikten sonra vefat etmişti: Hiçbir şeyi dert etme çünkü hiçbir şey düzelmeyecek. Hahhahahhah.

Bir rahibe görünce ne yaparsınız?
Rahibelere ve rahiplere çok saygı duyarım, şarkıcılara ve kamyon şoförlerine çok saygı duyarım, ve fahişelere çok saygı duyarım.

Allahın varlığına inanıyor musunuz?
Bir tanrı olduğuna ve bizim de onun çocukları olduğumuza inanıyorsanız, hepimizin tanrı olduğuna da inanmanız gerekir. Hepimizin az biraz tanrı olduğumuza inanıyorum.

Ölüm nihai durak mı?
Hayır, sadece öbür yaşama açılan bir kapı. Sorularınız bu kadar mı? Daha gidip saçlarımı ördüreceğim.

→7

DOUBLEMOON RECORDS

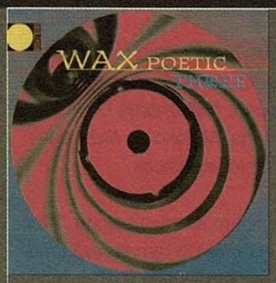

Wax Poetic
Three

Brooklyn Funk Essentials
feat. Laço Tayfa
In The BuzzBag

Craig Harris & The Nation of Imagination feat. Barbaros Erköse Istanbul

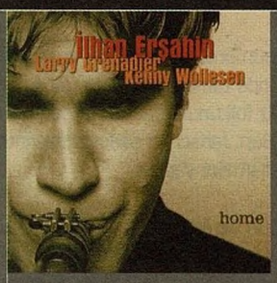

İlhan Erşahin Trio
Home

İstanbul Blues Kumpanyası
Sair Zamanlar

Burhan Öçal & Jamaaladeen Tacuma feat. Natacha Atlas
Groove alla Turca

Aydın Esen
Timescape

Baba Zula
3 Oyundan 17 Müzik

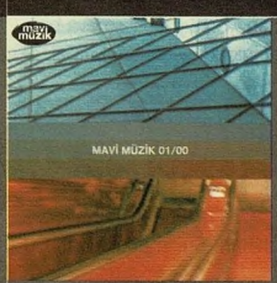

Mavi Müzik
01/00

Hüsnü Şenlendirici & Laço Tayfa
Bergama Gaydası

Şirin Pancaroğlu & Ignace Jang
Kuyruklu Yıldız Altında

Sultana
Kuşu Kalkmaz

Rh Pozitif Müzik Yapım Sanayi ve Tic. A.Ş
Yeni Yuva Sokak No. 27/29, 80060 Cihangir, İstanbul/Turkey
Tel: (0212) 292 97 71/72 Fax: (0212) 292 97 73

Genel Dağıtım EMİ-KENT Elektronik San. ve Ticaret A.Ş
İ.M.Ç. 6 .Blok No. 6302 34470 Unkapanı / İstanbul
Tel: (0212) 514 16 22 Fax: (0212) 519 10 65

DJIVAN GASPARYAN

İstanbul Caz Festivali'nin "baba"larından birisi de Djivan Gasparyan'dı. Her ne kadar Andreas Vollenweider konserine "konuk" sanatçı olarak katılsa da, pek çok izleyici Açıkhava'yı Gasparyan için doldurmuştu. İlk kez Türkiye'ye gelen Gasparyan, Kalan Müzik'in davetlisi olarak birkaç gün Türkiye'de kaldı. Erkan Oğur'la eylül ayında kaydetmeyi düşündükleri albümün provaları için stüdyoya kapandı. Derya Türkan (klasik kemençe), Ertan Tekin (mey, duduk), İsmail Demircioğlu (vokal, bağlama) ve Erkan Oğur'la saatlerce duduk üfledi. 70 yaşının üstünde olmasına rağmen hiç bıkmadan her tanıştığı müzisyene bir şeyler sordu, yeni ezgiler, makamlar öğrendi. Burada olmaktan büyük mutluluk duyduğunu, yine gelmek istediğini söyledi. Gasparyan'ı son gününde otelinde yakaladık. Agos gazetesinden Sevan Ataoğlu'nun çevirmenliğinde söyleştik...

Ekmek yemem, duduk çalarım

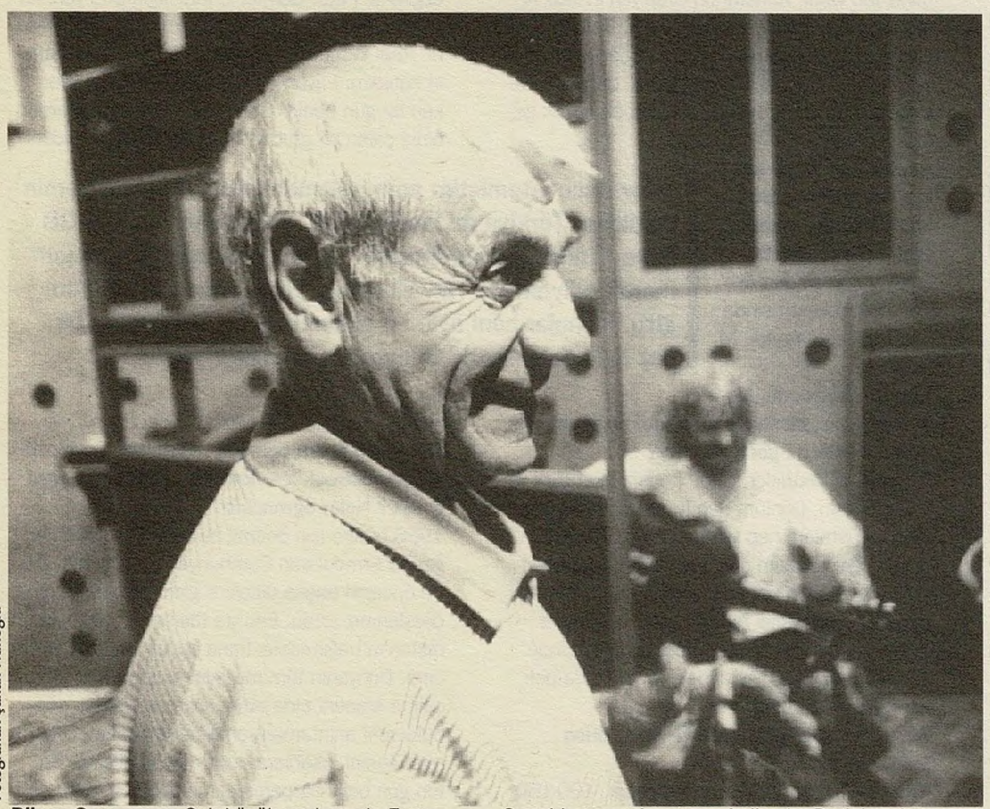

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

Djivan Gasparyan: Çok küçük yaşlarımda Ermenistan'da sessiz filmler vardı. Bu filmlerin hepsine giderdim. Sinema salonunun ilk sırasında hep müzisyenler, duduk çalanlar otururdu. Filmin hüzünlü yerlerinde hüzünlü melodiler, mutlu anlarında mutlu melodiler üflerlerdi. O heyecan bana duduğu sevdirdi. Orada ilk tanıştığım ustalardan biri Markar Markaryan'dı. Sanırım 1943 yılıydı. Bana bir duduk vermesini rica ettim. Şöyle bir boyuma baktı, "senin boyun ne posun ne, sen önce okula git. Anan baban yok mu senin?" dedi. Annem o yıllarda vefat etmişti. Babamsa ordudaydı. Ben tek başımaydım. Baktı ki çok ısrar ediyorum, çıkardı cebinden bir duduk verdi bana.

Ailenizde müzisyen, duduk çalan var mıydı?

Babam iyi şarkı söylerdi ama profesyonel değildi. 1920'de ölen ünlü bir aşık vardır Ermenistan'da, Aşuk Civani derler adına. Babam onun adını koymuş bana.

Ermenistan'daki aşıklık geleneği Anadolu'dakine benzer mi?

Bizde de aynen Anadolu'daki gibi aşıklık geleneği var. 15-20 yıl öncesine kadar bu gelenek sürüyordu. Gezgin aşıklarımız vardı. Aşuk Aşod, Sayat Nova, Havasi, Şahen bunlardan birkaçıydı. "Aşık"ın bizim dilimizdeki karşılığı "kusan". Yani kendi kompozisyonunu yapan, çalan, söyleyen kimse.

Oradaki aşıklar genelde hangi enstrümanları kullanıyor?

Genelde tar ve kamançа kullanılır. Duduk pek görülmez.

Çocukluktan sonra nasıl geliştirdiniz duduk çalmayı?

Markaryan'dan duduğu aldıktan sonra altı ay gece gündüz tek başıma çalıştım. Sonra ustamın yanına gittim, bak dedim, ona biraz çaldım. Şöyle bir baktı bana, sonra sarıldı ve kafamdan öptü. Duduğu elimden aldı, cebine soktu, başka bir duduk çıkarttı, onu verdi. "Senden iyi bir usta çıkacak, bunu hiç bırakma" dedi. Sanırım 10 yaşında filandım. Yıllarca böyle kendi kendime çaldım. Ünlü kompozitör Tatul Altunyan'ın bir grubu vardı. Orkestrası, dans grubu olan, geleneksel müziğimizle ilgili bir yapıydı. Altunyan öldü, ama hâlâ aynı isimle devam ediyor bu çalışmalar. 16 yaşımdayken oraya gittim. Şimdi yapılan çalışmalar hep o günlerin kopyasıdır. O orkestrada 25 sene aralıksız duduk çaldım. Duduk dışında kanun, ud, saz, zurna, şivi, kamança, tar vardı orkestrada.

O kadar genç yaşta duduk çalışınız da epey gelişmişti herhalde...

Ermenistan'da ilk kez duduk çalanlarla ilgili bir yarışma düzenlendi o yıllarda. Duduk çalan herkes katılmıştı yarışmaya. Levon Madoyan adında bir ustamız vardı, bir tek onun eksikliği hissediliyordu. O yarışmada altın madalya kazandım. Altı uluslararası yarışmada duduğumla birincilik ödülü aldım. Duduk, bu yarışmalar sayesinde insanların ilgisini çekti. Dış ülkelere açıldı. İlk katıldığım uluslararası yarışma Moskova'daydı. İsteyen istediği enstrümanla katılıyordu yarışmaya. Yaylı sazlar, üflemeli sazlar diye gruplar vardı. Sahneye ilk çıktığımda Gomidas'la başladım. Sayat Nova'dan bir parça çaldım. Sonra kendi doğaçlamamı yaptım. Üç aşamalı bir yarışmaydı. Hepsinde ayrı şarkılar çalacaksın. Yirmi dakika vaktin var. Birçok insan duduğu ilk kez duyuyordu. Sahneye çıkarken aklımda hep o vardı: İnsanlar duduğun sesini duyduklarında neler hissedecekler acaba diye düşünüyordum. Sahnede son notaya bastıktan sonra öyle bir kaçışım vardı ki... Çok heyecanlanmıştım. Utanmıştım. Kimsenin beni anlamadığını düşündüm. Bir oktavlık bir enstrüman vardı elimde. Ezilmiştim. Kuliste "Gasparyan, Gasparyan" diye bağırmaya başladı biri. Ben bir köşeye sinmişim, kimseyi duymuyorum oysa. Jüri başkanı Seyit Rüstemov'un beni çağırdığını söyledi. Azerbaycan Radyosu'nun kompozitörlerinden, Azeri müziğinin ustalarından biriydi Rüstemov. Duduğu anlatmamı istediler benden. Anlattım. Azeri mugamlarından (makamlarından) çargah çalmamı istediler. Gençtim ama kulağımda çargah vardı, hemen çalmaya başladım. Çok yürekten çalıyorsun dediler ve birincilik ödülü verdiler. Bakü'de çalışıp çalışmayacağımı sordular. Ailemle ilgili birkaç nedenden dolayı gidemedim. Eğer gitseydim, çok şey öğrenirdim.

Azeri müziği de o yıllarda çok ileri seviyedeydi, değil mi?

Elbette. Azerbaycan'da çok büyük orkestralar vardı. Oradaki müzisyenlerden çok şey öğrendik, onlarla çok çalıştık. Sara Kadimova, Şevket Hanım, Muhammed Aley gibi pek çok büyük sanatçıları vardı. Onlar Erivan'a gelirdi, biz Bakü'ye giderdik. 1953 yılında Bakü'de 31 konser vermiştik grubumuzla. Hepsinde de dolu salona çalmıştık. Halk seviyordu böyle müzikleri. Halkların dostluğu pekişiyordu böylece.

Peki o yıllarda sadece duduğunuzla hayatınızı kazanabiliyor muydunuz?

Aileme bakabiliyordum. İyi kazanıyordum. İyi de harcıyordum. Bizde duduk çalanlar düğünlerden ve cenazelerden de para kazanır. Genç yaşlarımda düğünlere giderdim. Ama cenazelerde pek çalmadım. Taşkent, Erivan ve Bakü'de pek çok düğünde çaldım. Bir gece çalsam, bir araba alacak para kazanırdım neredeyse. Aslında para için çalmıyordum. Yeni insanlar tanımak için gidiyordum. Bakü'ye gidiyorsam, yanımdaki müzisyenleri oradan buluyordum. Bir konser gibi geçiyordu bütün düğün. 1970 yılından bu yana düğünlerde çalmıyorum. Sadece dostlarımın istekleri olduğunda çalıyorum. O zaman da doğal olarak para almıyorum.

O günlerden bugüne bakınca Azerbaycan'la Ermenistan arasındaki ilişkiye nasıl bakıyorsunuz?

Çok üzülüyorum. O günlerde yapılan ortak konserlere, albümlere, eğlencelere bakıyorum, çok şaşırıyorum bugünkü duruma. Her iki ülke için de çok acı verici. Bugün bu ülkelerin bulunduğu siyasi, politik durumdan habersiz olan politikacılar var. Bence onların yaptıklarını halk kesinlikle kabul etmiyor. Hatta halkın bunları anlayabildiğini sanmıyorum. Sana her gün biri gelse, "git bu Ermenileri öldür", "git bu Azerileri öldür" dese, televizyondan, radyodan akşama kadar böyle yayın yapsa, sen bunları dinleyen insanlarda suç arayabilir misin? Çocuklar okula "Azerileri öldürün", "Ermenileri öldürün" diye neden başlasın? Bir milletin topyekün "kötü Ermeniler", "kötü Azeriler" diye nitelendirilmesi ne kadar yanlış. Böyle hatalar her iki devletin politikacıları tarafından da yapılıyor. Ben şimdi ikinizin de kim olduğunu bilmiyorum. Niye size durup dururken düşmanlık besleyeyim ki? Benim böyle şeylere aklım ermiyor. Bizim yapabileceğimiz en iyi şey sürekli dostluğumuzu pekiştirmektir. Biz bu işi sevgimizle, dostluğumuzla çözeceğiz. Biz biliyoruz ki, Anadolu'daki soykırım yıllarında Ermenileri öldüren Türkler kadar, Ermenileri savunan, koruyan ve onlarla aynı kaderi paylaşan Türkler de var. Bunu inkar edemeyiz. Bu demektir ki, sokaktaki insanın böyle şeylerde suçu olamaz. Halklar birbirine düşman olamaz. Sadece politikalar birbirine düşman olur.

Daha önce Türkiye'ye gelmiş miydiniz?

1975 ve 1976 yıllarında iki kez Sovyetler Birliği'nden bir orkestrayla beraber Türkiye'ye gelmek istedim ama vize alamadım. Diğer arkadaşlarım gelebildi. Zaten orkestradaki tek Ermeni bendim.

Peki Türkiye'den Ermenistan'a gelen sanatçılar var mıydı o yıllarda? Hatırladığımız kadarıyla Modern Folk Üçlüsü, Beyaz Kelebekler ve Emel Sayın o yıllarda Ermenistan'da konserler vermişti.

O yıllarda bir kadın şarkıcı gelmişti. İsmini hatırlamıyorum ama Türkiye'de çok ünlüydü. Sarı saçlı, güzel bir bayandı. Araksi Gürzadyan adında duduk çalan bir arkadaşım vardı. O da sahneye çıktı. Hicaz bir sanat müziği şarkısını okudu. Türk şarkıcı boynundaki kolyeyi Gürzadyan'a hediye etti. Bu konseri şimdi bile hatırlayanlar vardır. Türk sanat müziğinden pek çok şarkıyı çalar, söylerdik o yıllarda.

Ermeni müziğinde de bizdeki gibi sanat müziği, halk müziği ayrımı var mı?

Şöyle bir ayrım var: Kalitesi tartışılabilir, önemli ustalar çıkarmış iki form var. Birincisi "Estrada-in" adını verdiğimiz bir caz formu. Yemekli ortamlarda filan çalınan orkestra müziği. Bu müzikten çok büyük ustalar çıkmıştır. Caz orkestraları bir zamanlar çok ünlüydü. Gortçik Harutyunyan, Ardemi Ayvazyan gibi ünlü cazcıların "big band"leri vardı. Konstantin Orbelyan'ın Jazz Armenian orkestrası da çok ünlüydü. Sanırım Türkiye'ye de gelmişti bu orkestra. Eğlenceli müzikler yaparlardı. İkinci olarak "Rabiz" dediğimiz ve sizdeki taverna müziğine denk düşen müzik geleneği vardır.

Azerbeycan'da da şarkıcı Reşit Behbudov'un orkestrası caz çalardı...

Evet. Ama Behbudov Erivan doğumludur. Ayvazyan'ın orkestrasında solist olarak çalışırdı. İyi bir sesti.

Yıllar önce istemiştim ama gelememiştim. O yıllarda emin değildim, Türkiye mi istememişti, yoksa Rusya mı? KGB bana "Türkiye'ye giremezsin" demişti. Şimdi ne olacağını merak ediyordum. Havalimanına girer girmez korkularım gitti. İnsanlar beni öyle bir şımarttı ki, şu düşüncem bir kez daha kanıtlandı: Dünyada kötü millet yoktur.

Tüm bu müziklerin içinde kendinizi geleneksel müzikler yapan bir müzisyen olarak mı görüyorsunuz?

Ben tüm bu müzikler içinde hepsine kendimi yakın hissettim. Gönlüm hep iyi müziklerden yana oldu. İyi ustalara hep yakın durdum. Çünkü onlardan öğreneceğim çok şey vardı. Benim kartvizitimde "halk müziği sanatçısı" yazar. Zaman içinde pek çok farklı müziğe çaldım. Mesela ben çalmadan önce caz orkestralarının içinde duduk çalan yoktu. Avrupa ve Amerika'da pek çok müzisyenle çalıştım.

Sanırız bu müzisyenlerden ilk önce Brian Eno'yu tanıdınız...

1956'da ilk kez yurtdışına çıkmıştım. 100-150 kişilik Rus orkestralarıyla tüm dünyayı dolaşmış, duduğumu insanlara tanıştırmıştım. Plaklar kaydetmiştim. Ama asıl ünümü yapmama neden olan ve beni pek çok müzikle tanıştıran kişi 1988 yılında tanıdığım Brian Eno olmuştur. Eno ve Michael Brook o yılda Sovyetler Birliği'ne gelmişlerdi. Eno, Melodia Şirketi'nin müzik kütüphanesindeki plakları dinlerken benim bir plağıma rastlıyor. Çok etkileniyor. Beni Erivan'dan arattırıyor. Moskova'ya tüm kayıtlarımı gönderdim. Daha sonra İngiltere'ye döndüler. 1990 yılında Eno'dan bir telefon geldi. 15 günlüğüne beni Londra'ya davet ediyordu. Beraber beş konser verdik Londra'da. Kayıtlara girdim. Peter Gabriel "Passion" albümünde şimdi hayatta olmayan büyük duduk ustası Vaçe Hovsepyan'ın bir melodisini sample olarak kullanmıştı. Duduk ilk kez bu albümde duyulmuştu. Amerika Irak'ı bombalarken CNN'de dinlediğimiz müzik işte o ezgilerdi. Peter Gabriel'le tanıştığımızda yeni kayıtlarında benim duduk çalmamı istediğini söyledi. Real World'ün pek çok albümüne duduğumla katıldım. Erivan'da Türk televizyonunu izlerken bir gün benim Gabriel'e çaldığım ezgilerden birini çalan bir grubun dans gösterisini izledim. Habitat'ın açılışında çalmışlardı sanırım.

1988'den sonra pek çok müzisyene eşlik ettiniz, soundtrack'lere katıldınız. Müziğiniz nasıl gelişti? Neler öğrendiniz?

1988 benim için önemli bir tarih. Şu anda Bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti on yaşında. Daha önceleri başka ülkelere gidip gelmemiz, giriş-çıkışlarımız zordu. Eno'yla tanışmam ve Ermenistan'ın bağımsızlığı bana büyük avantaj kazandırdı. Dünyanın tüm müziklerini görme, tanıma, çalma fırsatını elde ettim. Öğrendiklerimi, gördüklerimi anlatamam ama belki çalarım... Ruhumun sesini insanlara duyurmaya çalıştım. Bütün gün belki bir parça ekmek yemem ama saatlerce çalmadan duramam. Hayatımda duduk çalmadan geçen günüm yok. Çocukluğumda, gençliğimde kafamda kurduğum her şeye ulaşmak için elimden geleni yaptım. Hâlâ yapıyorum. Bugün yaptığım tüm kompozisyonlar genç yaşlarımdan bu yana düşündüğüm, üstüne düş-

tüğüm şeylerdir. Bunların bir gün ortaya çıkacağına emindim. Çünkü çok çaba harcadım. 14-15 saat duduk üflediğimi ve daha sonra bayıldığımı dahi hatırlıyorum. Elim kilitlenirdi. Böyle bir sevgim var müziğe karşı. Sanatımı, ustalığımı çok zor elde ettim. Dünyanın her yerinde öğrencilerim var. Şimdi onlara rahatlıkla bu zorluğu aşmaları için gerekli bilgileri verebilecek durumdayım.

Peki Amerika'da duduk çalmak isteyen birine nasıl yardımcı oluyorsunuz? Duduk bulmak kolay mı her yerde?

Ben hangi ülkeye gidersem gideyim, yanımda insanlara hediye etmek için götürdüğüm duduklar vardır. Mesela Türkiye'de Ertan Tekin'e bir duduk hediye ettim. Erivan'da sadece bana çalışan bir duduk ustası var.

Biraz duduktan, duduk ailesinden bahsedebilir misiniz?

Duduğun geçmişi 5. asıra dayanır. İki kardeş çoban bir kamışı kesmişler. Ağzını yapıştırıp deliklerini delmişler. Biri çalmış, diğeri dem sesini çıkarmış. Kafkas ülkelerinde, Türklerde, Arap ülkelerinde çalınıyor bu ve buna benzer çalgılar. Şimdi kanun kimindir? Araplar da çalıyor, Türkler de çalıyor, Ermeniler de çalıyor. Duduğun da hangi millete ait olduğunu söyleyemem. Ama onu Ermenilerin ilk kez dünyaya tanıttıklarını ve kayıtlarında kullandıklarını biliyoruz, bunu söyleyebilirim. 500-600 yıllık duduklara rastlayabilirsiniz Ermenistan'daki müzelerde. Azerilerin balabanı, sizin meyiniz hep aynı sınıftan kardeş çalgılar. Duduk başlangıçta kayısı ağacından yapılmıyordu belki ama, artık kayısıdan alınıyor en güzel sesler. Bas, tenor, alt ve soprano duduğumuz var bugün. Bunların gelişimi için çok çalıştım. Bugün her türlü konserde çalınabilecek bir enstrüman duduk.

Ermeni müziğiyle ilgili en önemli kaynağınız Gomidas sanırız...

Gomidas olmazsa bizde müzik olmaz. Gomidas bin yıl sonra da insanların çalacağı ezgiler üretmiş bir kompozitördür. Hep Kafkas ezgileri içinde dolaşmıştır. İlk derleme çalışmalarımızı o yapmıştır. Ermeni olmasına rağmen üniversite tezini Kürt müziği üstüne yapmıştır. Anadolu ve Kafkasya'yı gezmiştir. Halkların kültürlerine büyük saygı ve sevgi duymuş, onları özenle incelemiştir. Halk müziği eserlerini notaya alarak geleceğe kalmasını sağladı. Kendi kompozisyonlarında halk müziğinden ezgileri klasik müziğe uyarladı.

Türk müziğiyle Ermeni müziği arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şunu söylemek isterim ki, Ermeni müziğinin her yapılan işini sevmiyorum. Kafamda illa ki Ermeni müziği yapmalıyım diye bir şey yok. Ermeni müziğinden yola çıktım ama şimdi dünya müziği yapıyorum. Bana en yakın gelen müzik ise Ermeni-Türk müziği bileşimidir. İkisi de kulaklarımda yer edinmiş müziklerdir. Öyle şarkılarımız var ki, sizin mi yoksa bizim mi ayırt etmek mümkün değil. Bu şarkılar için senin mi yoksa benim mi tartışmasını yapmanın bir anlamı yok. Halklarımız da, şarkılarımız da kardeştir. Yurtdışına çıktığımda da diğer halkların müziklerine böyle bakıyorum. Hepsinden bir şeyler almaya çalışıyorum.

Bunca yıl sonra Türkiye'ye gelince neler hissettiniz?

Gelirken bir korkum, çekingenliğim vardı, bunu kabul etmeliyim. Çünkü yıllar önce de gelmek istemiştim ve gelememiştim. Ama o yıllarda emin değildim, Türkiye mi istememişti, yoksa Rusya mı istememişti? Sadece KGB bana "Türkiye'ye giremezsin" demişti. Şimdi ne olacağını merak ediyordum. Havalimanına girer girmez tüm korkularım gitti. Görüştüğüm her insan beni öyle bir şımarttı ki, şu düşüncem bir kez daha kanıtlandı: Dünyada kötü millet yoktur.

Konserde dikkatinizi çekti mi, pek çok izleyici sizin için orayı doldurmuştu...

Evet, bunu farkettim. Sahnedeyken asıl enerjimi onlardan aldım zaten. Bu izlenimlerimi, saygı ve sevginizi Ermenistan'a taşıyacağım. Radyolarda, televizyonlarda bunları bağıracağım. Çünkü müziğime ve bana nasıl saygı gösterildiğini oradaki insanların bilmesi lazım. Gelecek yıl kendi grubumla geleceğim Türkiye'ye. İnsanlar tam sindiremedi müziğimi. Tadı damağımızda kaldı.

Türkiye'de pek çok ünlü Ermeni müzisyen yetişti. Udi Hrant bunlardan biri. Ayrıca Osmanlı'dan bu yana enstrüman yapımcılarının büyük çoğunluğu Ermeni...

Udi Hrant bir zamanlar Erivan'a gelmişti. Çok güzel bir konserini izlemiştim, iyi hatırlıyorum. Hatta beraber çalmak istemiştim ama bir türlü görüşemedik. Ermeni pek çok enstrüman ustasının olduğu doğrudur. Erivan'da mesela tek bir klarinet ustası vardır. Tek kollu bir köylüdür. Şahane klarinetleri vardır. Bir yanda klarinet fabrikası, diğer yanda tek koluyla şahane klarinetler yapan bir usta... Çık işin içinden... Sedefli bir tar yaparlardı bir zamanlar, çalmaya kıyamazdın. Karşısına oturur, onunla sohbet ederdin. Ne yazık ki şimdi hiç usta kalmadı Ermenistan'da. Gençler de bu işe gönül vermiyor. Büyük çoğunluğu yurtdışına kaçtı. Her bir kuş bir yerden bir yere göç edeceği zaman kendi sürüsüyle gitmeli. Karga güvercin sürüsüyle uçar mı? Karga karga sürüsüyle uçar. Onlar tek başlarına gittiler ve aradıkları sürüyü bulamadılar. Tutunamadılar, hayal kırıklığına uğradılar. Keşke orada da bir arada olsalardı. Ben Amerika'ya 34 defa gittim. Orada kalıp çok iyi şartlarda yaşayabilirim. Dünyanın pek çok yerinde böyle yaşayabilirim. Rusya'ya gidebilirim. Size ilginç bir şey diyeyim, Stalin sonrasında Rusya'da ünlenen ilk yabancı benim. Ama dönüp dolaşıp Erivan'daki evime geliyorum.

Erivan'daki günlük yaşamınız nasıl?

Erivan'da herkes beni tanır. Pazara, çarşıya çıkarım. Evin alışverişini ben yaparım. Önce şöyle bir turlarım, nerede ne var bakarım. Sonra alışverişimi yaparım. Karşılaştığım herkes sevgi, saygı sunar. "Maestro, maestro!" diye çağırırlar. Para almazlar. O insanların içinde de müzisyenler vardır. Bu sevgi parayla satın alınmaz. Para insanların yolunu açar ama yerin dibine de sokar. İki ucu var yani.

"Gaspar" ne demek?

Gaspar, Muş'un eski adıdır. Atalarım Muş'tan geliyor.

Muş'u hiç gördünüz mü?

Hayır, hiç nasip olmadı... Ama şu ezgiyi biliyorum... *("Burası Muş'tur yolu yokuştur"u güleerek söylemeye başlıyor...)*

Şu anda beraber albüm hazırlığı yaptığınız Erkan Oğur'u daha önce dinlemiş miydiniz?

Albümlerini Erivan'a göndermişlerdi. Ama Erivan'da birkaç gün kalabildiğim için tam anlamıyla dinleyemedim müziğini. Şimdi Erivan'da Türk müziği üstüne daha da yoğunlaşacağım. Erkan'ın burada bana gösterdikleri üstüne düşüneceğim. Yanımda pek çok albüm götürüyorum.

Stüdyodaki çalışmalarda neler hissettiniz? Çalışmalar nasıl gidiyor?

Çok verimli oldu diyebilirim. Diğer ülkelerin müziklerini gücendirmeyelim, ama Türk müziğinin makamları bana çok etkileyici geliyor. Buradaki birkaç gün içinde iyi Türk müzisyenleriyle görüştüm. Onlardan bir şeyler öğrenmeye çalıştım. Bugün yapılan çalışmalar gösteriyor ki, iki ülkenin halklarının müzikleri hâlâ birbiriyle içiçe duruyor. Bu çok mutluluk verici bir durum. Ayrıca şunu hemen ekleyeyim: Ben iyi müziğin kokusunu çabuk alırım. Hep onun üstüne giderim. Ben bir profesyonelim. Kötü müziği bünyem kabul etmiyor. Eminim ki müziklerimizin kardeşliğinden çok güzel ezgiler ortaya çıkacak...

Pek çok Ermeni enstrüman ustasının olduğu doğrudur. Sedefli bir tar yaparlardı bir zamanlar, çalmaya kıyamazdın, karşısına oturur, sohbet ederdin. Şimdi hiç usta kalmadı. Gençler bu işe gönül vermiyor. Çoğunluğu yurtdışına kaçtı. Her kuş bir yerden bir yere göç edeceği zaman kendi sürüsüyle gitmeli. Karga güvercin sürüsüyle uçar mı?

Söyleşi: **Ulaş Özdemir - Salih Nazım Peker**

UTE LEMPER

Bu şarkıları bir "kongre salonu"nda söylemekle dumanlı bir kabarede söylemek arasında radikal bir fark var. Ama Ute Lemper ne yaptı, etti, altından girdi, üstünden çıktı, Lütfi Kırdar'ın "klima" iklimini yardı geçti, sayesinde büro koltukları adeta tahta iskemlelerle yer değiştirdi... Lemper büyük bir oyuncu-yorumcu. Brecht-Weill eserlerini Costello'ya, Tom Waits'e, Nick Cave'e bölünmez bir ruhsal bütünlük içerisinde katmasını bildi. Yetmedi, –biri "Amsterdam", biri "Ne me quitte pas"– iki Jacques Brel patlattı. O yorgunlukla konser sonrası güzel bir basın toplantısı düzenleyip gazetecilerin sorularını yanıtladı.

Brecht her şeyi önceden bildi

Sizi "Punishing Kiss" projesine götüren şey neydi?

Ute Lemper: Son iki yıldır, Broadway'de bir müzikalde sahneye çıkıyordum. Haftada sekiz defa. Bu maratondan sonra özgürlüğe, müzikal özgürlüğe öylesine ihtiyacım vardı ki.

Caz, rock ve tiyatro dünyasını birleştirmeyi nasıl beceriyorsunuz?

Aslında, bu kategoriler icat edilmiş kategoriler. Bir şeyin caz, rock ya da bilmem ne olması bir satış stratejisinin sonucu. Para ve ticaretle ilgili. Avrupa'da durum Amerika'dakine nazaran daha iyi. Avrupa'da farklı türleri birleştiren, daha komplike müzikler yapılabiliyor. Bu yüzden Lou Reed, Tom Waits, Joni Mitchell gibi sanatçılar Avrupa'da, Amerika'da olduğundan daha fazla takdir ediliyor ve tanınıyor. Benim müziğim milyonlarca albüm satmak üzerine kurulu değil. Yapmak istediğim şeyleri yapıyorum ve sonuçta birkaç yüzbin satıyor yaptıklarım. Bu da bana fazlasıyla yetiyor. Yaptığım şarkılar radyoda da çalınmıyor, çünkü radyo formatlarına uygun değil. Bu can sıkıcı bir durum, ama Brecht yıllar önce "Mahagony Kentinin Yükselişi ve Çöküşü"nde bütün bunları söylemişti. O her şeyi önceden bilmişti zaten. Sonuçta, çalışmaya devam ediyorum, çünkü milyonlarca dolar kazanmıyorum, ama en azından, yaptığım işten ödün vermiyorum.

Brecht/Weill şarkılarının politik boyutunu düşünürseniz, bugün politik bir popüler müzik mümkün mü?

Bugün varolan tek politik müzik türü bence rap. Onun dışında, evet, Bruce Springsteen'in son günlerde gündemde olan şarkısı gibi örnekler var, ama genel bir tür olarak politik müzik türünün varolduğu iddia edilemez. Lauryn Hill de çok iyi, ama politik müzik mi yapıyor, hayır. Politik müzik türü ticaretin içinde kaynamış gitmiş. Ağırlık yeniyetmeler için yapılan müzikte... Brecht ve Weill ilk olarak popüler müzik kavramını ortaya attıklarında, sınırlamaları kıran, belli bir mesajı ve temelde söyleyecek lafı olan herkesin çıkıp söyleyebileceği bir müzik tarzını amaçlamışlardı. Brecht'in yazdığı bütün sözler bugün bile en punk grubun müziğine cuk oturur. Weill kimi zaman daha saf bir bestecidir, ama Brecht tam politiktir. Brecht'in, hatta Jacques Brel'in yaptığı şey aslında realizmdir. Maskeyi çekip çıkarmak ve gerçeği göstermek üzerine kuruludur her şey. Gerçek de hepimizin bildiği gibi çirkindir.

Almanya'yı özlüyor musunuz?

Hayır, hiç özlemiyorum. Hatta etrafımda Almanca konuşan insanlar olduğunda tedirgin oluyorum. Garip! Bir Amerikalıyla evliyim ve çocuklarım sadece İngilizce konuşuyor. Onlara Almanca öğretmek için treni kaçırdım. İlk başta aile içinde ayrılık yaratmak istemedim. Düşünsenize, benim çocuklarla ne konuştuğumu babaları anlamıyor. Şimdi sadece İngilizce konuşuyorlar ve bu durumdan tek rahatsız olan, onlarla kötü İngilizce konuşmak zorunda kalan annemle babam. Ama büyükanne ve büyükbaba hatırına da Almanca öğretmek biraz abartılı olurdu. Almanya'ya senede bir-iki defa gidiyorum. Orada konser vermeyi çok seviyorum, çünkü Alman dinleyicisi çok iyidir. Her tür garipliğe ve sıradışılığa hazırdır. Ama Almanya'da yaşamak mı, hayır. Ben kendimi uluslararası pazarda çalışan biri olarak görüyorum ve bu bana Alman pazarında çalışmaktan daha ilginç geliyor.

Brecht ve Weill söyleyecek lafı olan herkesin çıkıp söyleyebileceği bir müzik tarzını amaçlamışlardı. Brecht'in sözleri bugün bile en punk grubun müziğine cuk oturur. Maskeyi çekip çıkarmak, gerçeği göstermek üzerine kuruludur her şey. Gerçek de hepimizin bildiği gibi çirkindir.

"Punishing Kiss" projesine dahil etmek isteyeceğiniz başka hangi şarkıyazarları olabilirdi?

Björk, Joni Mitchell, Tracy Chapman, Lou Reed, Dr. John, Al Jarreau, Randy Newman... Birlikte çalışmak isteyeceğim birçok başka sanatçı daha var. Ama bir yandan kendim de şarkı yazıyorum. Herhalde bir sonraki albümde kendi yazdıklarımı söyleyeceğim. Kendi dünyamla boğuşacağım.

"Punishing Kiss"te başkaları tarafından bestelenmiş şarkıları okurken ne hissediyorsunuz?

Özellikle sahnede söylerken bu şarkılar daha bana ait oluyor. Tom Waits'in 80'lerin başında çıkardığı albümle hayranı olmuştum. O büyük bir deha ve o kadar Amerika'ya ait değil ki. Elvis Costello da çok karmaşık bir besteci. Onu ilk olarak "Juliet Letters"la sevmiştim. Oradaki sözler ve değişik düzenlemelerle klasik müzik dünyasına adım atmıştı. O albümü dinlediğimde "bu adamla bir gün çalışmalıyım" demiştim. Müzikteki vizyonumuz aynı. Philip Glass'la çalışma fikri de ilk olarak Michael Nyman'la çalışırken doğmuştu. Onun eserlerini de hep sevmişimdir. Genel olarak baktığımda da bu insanlarla ortak bir kültürü paylaşıyoruz. Tom Waits, Brecht/Weill ikilisinden çok etkilenmiş bir sanatçı. Nick Cave'in "Murder Ballads"ı neredeyse "Üç Kuruşluk Opera"yla aynı. Mümkün olan en büyük suçu hicivle yoğurarak işlemek ve toplumun içinde varolan kötülüğü ve bu kötülüğün niye orada varolduğunu sorgulamak. Bu insanların hepsinin bir ayağı tiyatronun içinde. Tom Waits, tıpkı Lou Reed gibi Bob Wilson'la tiyatro çalışmaları yapıyor. Bir tarafta Wenders var işin içinde. Bir tarafta Fassbinder var, "Mavi Melek" var,

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

"Üç Kuruşluk Opera" var. Bütün bunlar çağdaş bir bağlamda bu bestecilerin eserlerinde görünüyorlar. İnsanlar bana "yön değiştiriyorsun" dediklerinde, "hayır, sadece çağdaş müzikle birlikte evriliyorum" diye cevap veriyorum. Brecht/Weill, Prévert/Kosma, daha klasiklere gidersek Schönberg: Benim "alan"ım bu insanlar.

Şarkıların bazılarını üç ayrı dilde söylüyorsunuz. Bunun nedeni ne?

On yıl kadar Paris'te çalıştım ve Fransızcada çok rahatım. Almanca tabii ki en rahat olduğum ve şarkı söylemeyi en çok sevdiğim dil ama bir dilden diğerine atlama konusunda da

rahatım. Brel'in "Amsterdam" şarkısının yarısını İngilizce söylüyorum, ki insanlar ne dediğini anlayabilsin. Herkesten Fransızca metni anlamasını bekleyemezsiniz. Sonra Fransızca orijinale dönüyorum, ki şarkının gerçek hissi ve sesi anlaşılabilsin. Dolayısıyla dil değiştirmedeki asıl amacım şarkıları anlaşılır kılmak. Yıllar önce Brecht'in asla Almancadan başka bir dile çevrilemeyeceğini düşünürdüm. Ama sonradan asıl meselenin anlaşılmak olduğuna uyandım. Evet, İngilizce ya da Fransızcada Brecht asla Almancada verdiği hissi veremez, ama metnin Alman olmayanlar tarafından anlaşılması da önemli.

Daha önce film çalışmaları da yaptınız. Filmlerde oynamayı seviyor musunuz?

Uzun süredir film çalışması yapmıyorum. Bir film setinde bir-iki ay geçirmek bana müzik yapmayı ne kadar çok sevdiğimi hatırlatıyor. Film setine kısılıp kalmak inanılmaz sıkıyor beni ve müzik yapmak için ölüp bitiyorum. Ben aslen şarkıcıyım, müzik kanımda akıyor. Filmlerde oynamayı özlemiyorum, müzik yapmayı özlüyorum. Film çekmekten çok, film seyretmeyi severim.

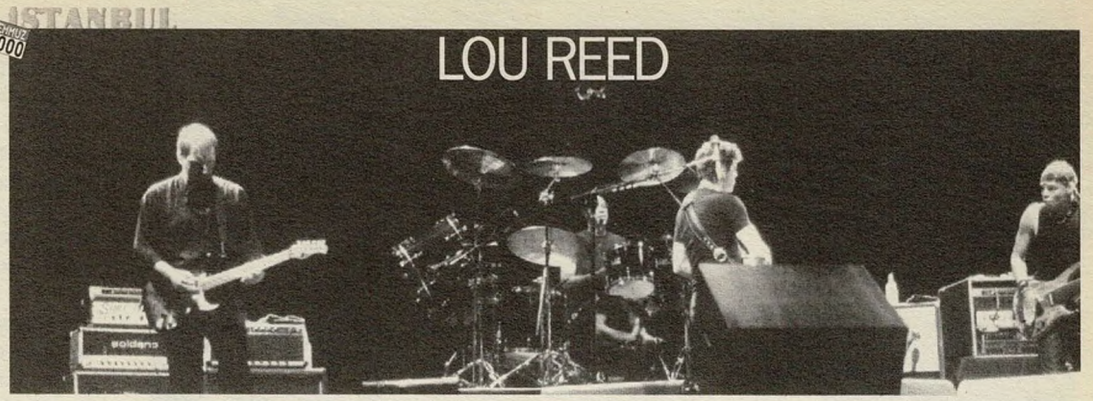

Çantamızda ufak gazeteci teybimiz vardı, bu muhteşem anları ölümsüzleştirme dürtüsüyle, bir noktada gayrihtiyari kayıt tuşuna bastık. Kaset orta yerden devreye girmiş, bisten önceki "Set The Twilight Reeling"i ve altı dakika boyunca dinmeyen alkışları ve çığlıkları kaydetmiş. O günden beridir en çok dinlediğimiz kaset, bu "korsan kaset". Kaçıranlar için söyleyelim, Peter Murphy (arka sayfada okuyacaksınız) ve onun gibi düşünenlere kulak asmayın, Lou Reed konseri harbi çok iyi konserdi, hakiki çok iyi konserdi, öz çok iyi konserdi. Bu kadar derin hazla, bu kadar yüksek "faz"la çalınan rock'n'roll, belki de bazılarına fazla geldi. O akşam olağanüstü iyi bir grup ve üstelik, hangi dağda kurt öldüyse, seyirciye öpücük gönderen ve "tesekkür" eden bir Lou Amca vardı sahnede. Konserin hemen öncesinde de "olaylı" basın toplantısı yaşandı...

Bu işler karışık işler

Lou Reed'in basın toplantısı herhalde şimdiye kadar gazetecilerin yaşadığı en değişik basın toplantılarından biriydi. Bunun nedeni elbette Lou Reed'in varlığı ve Lou Reed'in Lou Reed olmasıydı. Basın toplantısı için bir saati aşkın bir süre kulisin üst kat odalarından birinde boncuk boncuk ter dökerek bekleşen ve gerilen gazeteci ve kameraman topluluğu Lou Reed'le karşılaştıkları zaman daha da terleyeceklerini tahmin etmiyorlardı muhtemelen.

Lou Reed, güneş gözlüklerinin ardından gazeteci topluluğunu dikizleye dikizleye geldi, yerine oturdu. Fısıldarcasına konuşan, "Andy Warhol'un sanat yaşamınızdaki etkisi nedir?" gibi sorulara "Çok büyük. Her şey onunla başladı" gibi "oturaklı" cevaplar veren, tedirgin edici bir sükûnetle davranan bir Lou Reed vardı karşımızda. Gözlerse maşaallah fıldır fıldır!

Bir an durdu ve "hepiniz gazeteci misiniz?" diye sordu. "Eh, evet, sayılır" türünden mırıldanmalar yükseldi kalabalıktan. "Gerçekten hepiniz gazeteci misiniz?" diye tekrarladı. Sözlüye kalkmak üzere olduğunu anlayan kalabalık "galiba" anlamında salındı. Birini parmağıyla işaret edip "sen nerede gazetecisin?" diye sordu.

- Bir günlük gazetede.
- Güzel. Sor sorunu.
- Şu anda sorum yok. Belki az sonra.
- Nasıl yani? Seyretmeye mi geldin buraya?
- Az sonra soracağım.
- Peki, öyle olsun. *(Bir başka kişiyi işaret ediyor)* Sen nerede çalışıyorsun?
- Bir haftalık dergide.
- Peki, sorun ne?
- Son yıllarda İngiliz müziği kendini tekrarlayıp duruyor. Yeni bir şey çıkmıyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- İngilizler yemek yapmayı da bilmez zaten. Kendini tekrarlamadan ne kastettiğini anlamadım ama, İngilizler dans merkezli müzik konusunda çok iyi ve yenilikçi. Dans müziği de iyidir, biliyorsun. Eğlencenin ta kendisidir. Kıyaktır. *(Bir başka kişiye)* Senin sorun?
- David Bowie gibi sanatçılar internete iyice bulaşmış durumdalar. Bowie son albümünü internetten yayınladı. Sizin bu medyumla aranız nasıl?
- Dediklerine göre Bowie'nin albümünü indirmek sekiz saat sürüyormuş. Ben de internetten bazı kayıtlar ya da görüntüler sunuyorum, ama hepsi bu.

Bir yandan konuşurken, arka taraflarda duran bir kadına ön tarafa gelmesi için parmağıyla işaret etmeye başladı. Kısa bir şaşkınlıktan sonra Lou Reed'in yanıbaşına kadar ilerleyen kadına ilgisiz bir zampara tavrıyla "senin en önde durman gerekir" türünden bir şeyler fısıldadı. Arka taraflardan bir başka soru:

- Avusturya'da faşist partinin iktidara gelmesinden sonra bu ülkeyi protesto etmek için orada konser vermeyeceğinizi açıkladınız. Türkiye'deki politik durum da iç açıcı sayılmaz, ama burada konser veriyorsunuz.
- Türkiye'deki politik durumu biraz açıklar mısın?
- Türkiye'de de aşırı milliyetçi ve geçmişte paramiliter eylemleri ayyuka çıkmış bir parti şu anda hükümetin ikinci büyük ortağı.
- Şükredin birinci parti değil. Hepiniz oy veriyorsunuz, değil mi? Doğruyu söylemek gerekirse, Türkiye'deki politik durumla ilgili yeterli bilgim yok. Bu işler karışık işler. Fazla bilgim olmayan konularda yorum yapmayayım.

Az sonra soru soracağını söyleyen kişi bütün cesaretini toplamış ve parmağını kaldırmıştır.

- Ah, nihayet. Sor bakalım.
- Bütün dünyada globalizmle birlikte gündeme gelen bir Amerikanlaşma hali var. Amerikan kültürü her yerde başat kültür olma eğiliminde.
- Evet, birçok ülke bundan şikayetçi. Ama Amerikan kültürüyle tam olarak ne demek istiyorsun?
- McDonald's tarzı Amerikan kültürü.
- Ama sen de kot pantolon giymişsin. Kim zorladı seni? Bak ayaklarında da Amerikan malı spor ayakkabılar var. Sen ne isterdin?
- Kendi kültürümüzü korumak.
- Peki niye kot giyiyorsun?
- ...
- Gördüğün gibi karışık konular. Cevap vermek çok zor...

O cılız ve dalgın haliyle çok sıkı kroşeler atan Lou Reed'in karşısında soru sormaya cesaret edecek başka adam kalmamıştı. Herkes sözlüye kalkmamaya çalışan öğrenciler gibi gözlerini yere dikmiş, hareketsiz kalmaya çalışıyordu. Basın toplantısının sona erdiği söylendiğinde herkes derin bir nefes aldı. Sıra fotoğraf seansına gelmişti. Flaşlar patlarken Lou Reed eli çenesinde üç dakika boyunca hiç kıpırdamadan durdu, durdu, durdu, durdu, durdu. Sonra ağır ağır kalktı, teşekkür etti ve gitti. **O.G.**

Kapak fotoğrafı ve diğer fotoğraflar: Merih Akoğul

PETER MURPHY

Bu yıl Caz Festivali'nin büyük ikramiyesi Peter Murphy oldu. Arkın Allen'li (nam-ı diğer Mercan Dede) Montreal Tribal Üçlüsü'nün konserine kısa bir süre misafir oldu, ama "iki şarkıcık" yetti de arttı, Babylon'u dolduran birkaç yüz kişi neye uğradığını şaşırdı. Yıllardır Ankara'da yaşayan Murphy'yle konser öncesi yüz yüze muhabbet ettik, sonrasında telefonla cilasını çektik, üçbuçuk yıl önce yaptığımız uzun söyleşiden bugüne hayatındaki değişiklikleri kendi ağzından dinledik. "Bauhaus'un dulu" anlatıyor.

Dalgıçlar gibiyiz

Bir haftadır İstanbul'dasınız, festival konserlerini de takip ediyorsunuz. Hangi konserleri beğendiniz? Mesela Lou Reed'i nasıl buldunuz?

Peter Murphy: Bence ne yazık ki Lou Reed ölmüş, bitmiş. Yaptığı, kentli ölü ozan sinizminden başka bir şey değil. Aslında şöyle bir şey de var: Eğer bu grubu New York'ta dinlemiş olsaydım başka bir şey ifade edebilirdi. Ama burada dinlediğimde hiçbir şey ifade etmiyorlar, ne yazık ki. Onun bir şair olduğu doğru, New York şairi... Ama bana kalırsa, miadı dolmuş bir şey yapıyor. Gitar sound'u onda bir obsesyon olmuş. Bir bakıma radikal tabii, ama radikallik çok önemli bir şey değil... Ayrıca, dinleyicilerin onun negativizmini paylaşmalarını anlamıyorum, kendi hayatlarının o kadar olumsuz olduğunu sanmıyorum. Geçmişte çok güzel albümler yaptı, Velvet'la çok iyiydi, sonra "Transformer", "Berlin"...

Grubu nasıldı?

Çok iyiydiler, Lou Reed'i çok iyi desteklediler, ellerinden geleni ardlarına koymadılar; onunla bütünleştiler, kendilerini ona verdiler, ama kim olduklarını bilmiyorum, tanımıyorum.

Yıllardır birlikteler. Lou Reed'in son albümünü, "Ecstacy"yi dinlediniz mi?

Artık Lou Reed dinleyemiyorum. Bazen koyuyorum ve hemen kaldırıyorum. "New York" albümü de çok iyiydi. Bazı bakımlardan çok ilginç biri, şarkı sözleri çok çarpıcı, etkileyici. Ama konserde söylediği "Small Town" çok siktiriboktandı mesela. O parçayı gidip bir köyde çalsa, ona "rüzgara karşı işiyorsun" derler, Neil Young'ın dediği gibi...

Ya Bryan Ferry konseri?

Bence muhteşemdi. Konsere giderken endişeliydim. Roxy Music'in ilk plağından itibaren Bryan Ferry hayranıydım. Daha sonra Roxy Music dağılıp da Bryan Ferry daha buğulu, dumanlı gece kulüpleri atmosferine yakışan bir şarkıcı kimliğine büründüğünde ona da alışmıştım. O zaman da iyiydi. Ama o gece karşıma nasıl bir Bryan Ferry çıkacağını bilemiyordum. Karıma, "Bryan Ferry konserine gitmek istemiyorum" demiştim, hayal kırıklığına uğramaktan korkuyordum. Çünkü Bryan Ferry benim için çok önemliydi, bir pop olayı olarak filan değil, çok ciddi bir biçimde... Ama muhteşem bir müzikle karşılaştım. Orkestra çok iyiydi. Hele Roxy Music şarkılarını icra etmeye başladıklarında kendimden geçtim, çünkü bu şarkıları ilk dinlediğimde 14 yaşındaydım ve Türkiye'de değildim. Ve işte şimdi önümde tekrar o şarkıları çalıyordu. Beni rahatsız eden tek şey arkada duran müzisyenlerdi. Belli ki çok iyi stüdyo müzisyenleriydiler, yaylıları çalan kızlar da kusursuzdu, ama arkasında çaldıkları adamın gerçekten kim olduğunun farkında değillerdi sanki. Fazla rahattılar, şakalaşıyor, elleşiyorlardı. Sahneye çıkıp "hey kendinize gelin, siz ne yaptığınızı zannediyorsunuz, bu Bryan Ferry" demek geldi içimden.

Bryan Ferry'le daha önceden bir tanışıklığınız var mıydı?

Hayır, ama konserden sonra kulise gittim. Eski bir hayranı olarak saygılarımı sunmak istedim. Dedim ki *(Türkçe)* "Bryan abi, gel, gel..." Çok sıkılgan, utangaç bir adam. Bunu biliyordum. "Merhaba, ben Peter Murphy, Bauhaus'dan" dedim. "Ha, Bauhaus" dedi. "Konser çok güzeldi, teşekkürler" dedim ve gittim. Çok içe dönük bir adam. Stüdyoda o albümleri nasıl ince ince işlediğini duymuştum. Çok çok iyi işlenmiş şarkılar onlar; dahiyane bir şarkı yazarı, büyük bir zanaatkâr. Bir ikon oldu Bryan Ferry, Britanya kültürünün ikonu; kendi tarzında, sessiz sedasız tarihe geçti.

Daha önce de seyretmişsinizdir herhalde?

Roxy Music'in ilk zamanlarının tutkunuyum. 70'lerin başlarında konserlerini seyretmiştim, Bowie'yle birlikte çıkmışlardı, harikulade bir gösteriydi. İlk ve ikinci Roxy Music albümlerine, özellikle birincisine, Brian Eno'yla yaptıklarına bayılıyorum. İstanbul'da "Pyjamarama"yı dinlemek çok tuhafıma gitti. Çok güzeldi.

Bu senenin festival misafirlerinden biri de Natacha Atlas. Onunla tanışıklığınız çok eskilere, Northampton'a gidiyormuş. Hatta Natacha Atlas'ın, gençlik grubuyla beraber Bauhaus'un öngrubu olarak sahneye çıkmışlığı bile varmış.

Evet, o zamanlar normal bir alternatif grupta söylüyordu. Daha çok gençti. Hepimiz onu tanır ve ona yol göstermeye çalışırdık. Bauhaus elemanlarının hemen hepsiyle ayrı ayrı çalışmışlığı da vardır. Sonra Transglobal Underground'la tanıştı ve asıl yerini o zaman buldu. Kendini Mısır kültürünün ortasında buldu. Tam bir egzantrik olup çıktı. Bir bakıma kendi kendini yarattı. Göründüğü şeyi yaşamaya başladı. Onun için çok mutluyum. Biz tanıştığımızda genç bir kızdı, şimdiyse Ortadoğulu bir şarkıcı. Koca memeler, büyük küpeler. "Aman Tanrım, sana neler oldu!" diyorum ve çok hoşuma gidiyor.

İstanbul'daki başka konserlere geldiğinizi de duyduk. Mesela Mazhar Alanson, birlikte Açıkhava'da Massive Attack'ı seyrettiğinizi söylemişti. Genel olarak İstanbul'daki konser ortamını nasıl buluyorsunuz?

Fazla gittiğimi söyleyemem. İstanbul'a da çok sık gelmiyorum. Ama gördüğüm kadarıyla her şey olması gerektiği gibi. Gayet iyi. New York'tan ya da başka herhangi bir yerden farkı yok.

Ya seyirci?
Şöyle bir fark var tabii: Lou Reed konserindeki seyirciye baktığımda Lou Reed'in geldiği yeri pek bilmediklerini görebiliyorum. Seyircilerin bir kısmı o Lou Reed olduğu için oradaymış gibi tepki veriyor ve beğenmek zorunda hissediyor. O konserde Lou Reed'in müziğinin aslında hiç de sanıldığı kadar evrensel olmadığını farkettim. Konserlerin dışında bence çok iyi bir dans ortamı var, mesela Babylon'u çok sevdim. Şaşırdım diyebilirim.

Konserleri izlerken kendinizi mesela Açıkhava'nın sahnesinde tahayyül ediyor musunuz?
Evet, burada sahneye çıkmak istiyorum. Bir ay kadar önce turnemi bitirdim. Ama Avrupa turnesini gerçekleştiremedim. Finansal zorluklar çıktı. Prodüksiyon pahalıydı ve aldığım teklifler masraflarımı karşılamıyordu. Ayrıca çalıştığım grup da ancak Amerika turnesi için geçerli bir grup. Ekim ayında tekrar turneye çıkmayı planlıyorum. Bu sefer dünya turnesi olacak ve değişik bir şey denemeyi düşünüyorum. Geçtiğimiz turnedeki konserlerin sonunda tek başıma sahneye çıkıp, orkestra olmadan şarkı söylüyordum ve işe yarıyordu. Seyircilerden iyi tepki alıyordum. Eserlerimi en temel, orkestrasyondan ve her tür düzenlemeden arınmış halde sunmak heyecan verici bir tecrübe. "Şarkılarım ve ben" şeklinde sahneye çıkabileceğim, ama arka planda küçük küçük numaraların döndüğü konserler hayal ediyorum. Diğer yandan, Bauhaus ihtimali de hâlâ devam ediyor. Bakalım neler olacak.

Sizinle ilk yaptığımız söyleşide Bauhaus'un yeniden bir araya gelmesi gibi bir ihtimal yoktu... O günden bugüne hayatınızda pek çok şey değişmiş gibi.
Doğru, çok radikal değişimler oldu.

O zamanlar daha çok kendi kozanızda kalmak ister gibi bir haliniz vardı.
Doğru, ne yapacağımdan pek emin değildim. Beni yeniden ateşleyecek, yaptığım şeyin anlamlı olduğunu duyumsatacak bir şey bekliyordum. Sonra Red Hand diye bir şirketle anlaştım. Aynı şirket daha sonra, diğer Bauhaus elemanlarının grubu Love and Rockets'la da anlaştı. Ne yapmak istediklerini tam olarak anlayamamıştım. Bizi yeniden bir araya getirmek için mi anlaşmışlardı bizimle, bilmiyorum. Sonra Bauhaus'taki çocuklar beni aradı. Tek bir konsere ne diyeceğimi sordular. Los Angeles'ta bir konser fikri vardı. Her şey böyle başladı. Bauhaus'un özel bir şey olduğunu düşünerek Bauhaus etiğini devam ettiren tek kişi bendim. Belli bir zaman ve yerde meydana gelmiş çok özel bir şeydi Bauhaus. Grubun tekrar bir araya gelmesi de çok özel bir durum olmalıydı. Ama grubun diğer elemanlarının da bunun anlamını iyi idrak etmeleri şartıyla... Çünkü geçen zaman boyunca Bauhaus'la ilgili eleştirel beyanlar vermiş ve Bauhaus sonrası yaptıkları müziğe övgüler düzmüşlerdi. Bence yaptıkları Bauhaus'a büyük haksızlıktı. Bu yüzden onların kendilerini bu işe adamalarına güvenmiyordum. Önce onlarla buluşmak istediğimi söyledim. Sadece buluşmak ve havayı koklamak istiyordum. Los Angeles'ta bir otel odasında buluştuk ve bir araya geldiğimiz anda her şeyin doğru olduğunu, kimyanın hâlâ orada olduğunu anladım. O an kararımı verdim, ertesi gün için bir prova salonu ayarladık ve çalmaya başladığımız anda enerjinin yerli yerinde olduğuna ikna oldum. Gitmem gereken yön buydu. Yeniden bir araya geldiğimizde yapmamız gereken şey, Bauhaus'la ilgili boşlukta kalan şeyleri doldurmaktı. Bauhaus 13 senedir ortada olmayan bir grup, ama adı hâlâ anılıyor. Röportaj yaptığımda sürekli Bauhaus soruluyor. Bir şekilde Bauhaus'la özdeşleştik ve bundan kaçış yok. Bundan da memnunum, çünkü ben Bauhaus dağıldıktan sonra Bauhaus mitinin büyüyüşünü izledim ve hoşuma gitti.

Geçen sefer Bauhaus günlerinden bahsederken, Bauhaus'un günün 24 saatini kaplayan bir hayat olduğunu söylemiştiniz, özellikle sizin için. Bunca yıl sonra bir araya geldiğinizde, bu yoğunluğa geri dönebileceğinizi düşündünüz mü?
Bauhaus her zaman benim hayatım oldu. Bu yüzden bir başka grup kurmadım. Ben kendimi Bauhaus'un dulu olarak hissettim. Her zaman Bauhaus'un müzikte çok özgün bir yeri ve enerjisi olduğuna inandım. Hep Bauhaus'un bir üyesi olacağım. Bundan utanmıyorum. Bu yüzden yola tek başıma devam ettim, ki bu grup kurmaktan daha riskliydi. Bauhaus'un vizyonunu bugüne kadar korudum. Solo olarak yaptığım müzikte de, müzikal olarak değil belki ama, etik olarak Bauhaus vardır hep. Bir araya geldiğimizde sanki hiç ayrılmamış gibi hissettik. Eski bir grubun yeniden toparlanması ve retrospektif bir müzik yapması gibi değildi. Provada çalmaya başladığımız anda havadaki müziğin hâlâ zamanın önünde gittiğini hissettik. Çok özel bir şeydi. Sanki Jim Morrison mezardan kalkıp gelmiş, Doors'la tekrar sahneye çıkmış gibiydi. Provalar sürdükçe tek bir konserin anlamsız olduğuna karar verdik. Üzerine gitmeliydik. Los Angeles'ta iki konser daha ayarlandı ve bu konserlerin biletleri 15 dakika içinde tükendi. Chicago, Seattle derken iş dünya turnesine döndü. Bir DVD ve bir double albüm çıktı ortaya. *(Bu yıl içinde yayınlanan "Gotham" albümü.)* Ama bu sırada Love and Rockets kendi albümlerini bitirdi ve kendi turnelerine çıkma kararı aldı. Onlara Bauhaus'un bir araya gelmesiyle birlikte bu grubun öldüğünü, artık ayakta duramayacağını anlatmaya çalıştım. Onlar için zor bir karardı, kabul ediyorum. Yapmaya çalıştığım şey olup bitenlerin anlamını kavramalarını sağlamaktı.

Karıma, "Bryan Ferry konserine gitmek istemiyorum" demiştim, hayal kırıklığına uğramaktan korkuyordum. Ama muhteşem bir müzikle karşılaştım. Orkestra çok iyiydi, ama arkasında çaldıkları adamın kim olduğunun farkında değillerdi sanki. Şakalaşıyor, elleşiyorlardı. Sahneye çıkıp "hey kendinize gelin, bu Bryan Ferry" demek geldi içimden.

Peki ya Peter Murphy?
Bauhaus'un içinde ya da dışında ben Peter Murphy'yim. Onlara Bauhaus sona erinceye kadar solo bir çalışma yapmamayı taahhüt ettiğimi söyledim. Ben buna hazırdım, ama onlar değildi. Aramızdaki enerji orada dağıldı. Ben de kendi albümümü kaydetmeye başladım. Tam o sırada ne oldu, plak şirketi iflas etti, albümü bitirecek para olmaksızın ortada kaldım. Aradan iki yıl geçtikten sonra, tam ben kendi sorunlarımı çözmüş ve yeniden işe koyulacakken, "Bauhaus için bir anlaşma arayalım" teklifiyle tekrar çıkageldiler. Artık çıldırmak üzereydim. İki yılımı Bauhaus'u yeniden kurmak için harcadıktan sonra ve tam bu psikolojiden sıyrılmışken Bauhaus tekrar gündeme geldi. "Peki arayalım" dedim. Ama bir noktadan sonra bunalıp "tamam, ben turneye çıkıyorum" dedim. Ortada yeni bir albüm olmaksızın turneye çıktım ve ne kadar çok seyircimin olduğunu görüp şaşırdım. Geçen iki yıl Bauhaus'la uğraşmak beni psikolojik olarak hadım etmişti. Kendi dünyamı gözardı etmiştim. Turnenin amacı dinleyicilerime hâlâ burada olduğumu duyurmaktı. Jane's Addiction'dan Eric A., Porno For Pyros'dan Peter Distephano ve Bauhaus'dan Kevin Haskins vardı grubumda. Turnenin her ayağı kapalı gişeydi ve konserler muhteşem geçti. Turnem devam ederken Kevin ve ben hâlâ Bauhaus ihtimali üzerine konuşuyorduk, ama onlara eğer Bauhaus'a bu sefer de kendilerini adamazlarsa, Peter Murphy olarak yola devam edeceğimi söyledim. Turnenin son konserinde Bauhaus'un menejeri grubun diğer elemanlarını sahneye davet etmek gibi bir oyun hazırlamış. Benden habersiz... Hemen reddettim, çünkü bu kendi grubumun gururunu kırabilirdi. Ama ısrarlar oldu, sonunda kabul ettim, ama Bauhaus'un elemanları kabul etmedi. Onların bu düşünceli tavırları beni etkiledi. Ertesi gün bir araya gelip Bauhaus'un geleceğiyle ilgili bir plan yaptık ve ayrı ayrı şarkılar üzerinde çalışma kararı aldık. Türkiye'ye gelmeden önceki son güne kadar, Bauhaus'la ilgili işlerle uğraştım. Türkiye'ye döndükten sonra, Bauhaus'u istemediklerine dair bir mail aldım. Ama ben burada şarkılarımı yazmaya devam ettim. Ve birkaç gün önce Bauhaus'a büyük bir teklif yapıldı ve kafalar yine karıştı. Resmen çıldırmak üzereyim. Diğer elemanlar bu sefer çok istekli. Ben henüz cevap vermedim. Bauhaus hayaleti hâlâ etrafta dönüyor. Bugün durum bu. Yarın ne olacak, bilmiyorum.

Dağılmış grupların yeniden bir araya gelmeleri ister istemez Clash'ın bu konudaki tutumunu akla getiriyor. Biraz Clash'dan ve Clash tavrından bahsedelim mi? Hem, Joe Strummer'la ortak denilebilecek bir yönünüz var. Joe Strummer'ın Ankara doğumlu olduğunu biliyor muydunuz?
Gerçekten mi?! Çok ilginç. Harika. Joe Strummer!

Sever misiniz?
Clash döneminde severdim. Clash çetin cevizdi, sert, yaman, kıyak, boyun eğmez. Harikaydılar. Reggae etkisini severdim. Bauhaus'un ilk zamanlarındaki halini anımsatır bana. Clash'i en iyi anlatan kelime "yaman" bence. Şeytan tüyü vardı onlarda. Strummer çok dürüst bir adam. Çok tuhaf aslında, Britanya rock camiasından bu kadar dürüst birinin çıkması...

Yeni albümünü dinlediniz mi?
Hayır, ne zaman çıktı?

Yeni sayılır. "Rock Art and The X-Ray Style".
Edineyim ondan. Siz beğendiniz mi?

Şahane. Clash'la Bauhaus arasında etik açıdan bir benzerlik görüyor musunuz?
Clash da, Bauhaus da bir "saf"lık, "katıksız"lık arayışını temsil ediyorlardı. Mükemmele ulaşmak gibi bir derdimiz yoktu, önemli olan "o anı yakalamak"tı. Çok benzer bir etik söz konusu, ama biz Clash gibi güncelle haşır neşir değildik. Kendimiz olmak, bağımsız, süper bağımsız ol-

mak istiyorduk... Her şeyden, genel geçer biçimlerin hepsinden tamamen bağımsız olmayı seçmiştik. Clash çok daha toplumsal bilinçliydi, biz sürreel ifade biçimini benimsemiştik.

Clash'ın siyasal angajmanı vardı...

Evet, böyle bir fark var, biz hiç politikaya dokunmadık, çünkü bize göre politikanın müzikte yeri yok; müzik rasyonalist toplumsal tartışmalar için yapılmaz... Herhangi bir siyasi görüşle, partiye angaje olmak bize göre bir şey değil. Din konusunda da böyle düşünüyorum; kendi görüşlerimi, inançlarımı kimseye empoze etmek istemem. Sanat bence bilinçaltıyla, ruhla dünya arasında bir köprü rolü ifa etmeli. Biz dalgıçlar gibiyiz: Denize dalıp inci çıkarıyoruz, her zaman çıkaramıyoruz gerçi ama, sebeb-i hikmetimiz o. Politikanın rasyonel, polemiksel dünyasından ziyade bilinçaltına, hayal dünyasına dalıyoruz. Politika tabii ki çok önemli, ama ruhsal etikle yapılması gereken bir şey, bir iktidar oyununa dönüşmemeli, iktidar oyununa dönüştüğü zaman ben tabanları yağlıyorum.

Oy kullanıyor musunuz?

Hayatımda hiç kullanmadım.

Clash, noktayı koyduktan sonra tekrar bir araya gelmeye yanaşmadı hiç; Strummer da bu tavrı, "tersini yapsaydık, bu, havuzdaki ölü balıkları avlamak olurdu" diye ifade ediyor...

Onların durumunda doğru. Bauhaus içinse farklı. Bizimki çok özgün bir durum, Bauhaus çok acayip bir kimyasal sentez. Dördümüz bir araya gelince, bir odaya girdiğimizde çok güçlü bir kimya doğuyor. Çok pozitif bir kimya, çok özgün bir durum söz konusu. Ebediyen bir arada olacağız demiyorum, ama "diriliş" turnemizde, özellikle bu kelimeyi kullanıyoruz, çünkü biz devam ediyoruz, geçmişe bakmadan, yeniden fişi takıyoruz... Biz rasyonel bir zaman-mekan anlayışının dışındayız, kendimize ait ifade kaynağımız var; yıllar içinde gelişti, evrildi, dinleyicimiz çoğaldı. Müziğimizin gücü aşikâr bir şey. Hiçbir zaman modaya takılmadık...

Oscar Wilde'ın güzel bir sözü var: Moda olan demode olur...

Çok doğru. Çok zekice bir laf. Demek istediğim şeyi tıpatıp anlatıyor. Kendi işlerimde de aynı devamlılık var.

Babylon'daki performansınızdan memnun kaldınız mı?

Çok memnun kaldım. Mercan Dede'yle birlikte Montreal'de yazdığım iki şarkıyı söyledik. Mercan'la kalıcı bir ilişkimiz olacağını düşünüyordum, ama biraz önce sona erdi. *(gülüyor)* Maalesef devam edemeyecek. Fakat Mercan'la birlikte yaptığımız iş çok iyiydi, Türkiye'deki ilk performansım çok incelikli oldu, çok hoşuma gitti.

Mercan Dede'yle yollarınızın ayrılmasının sebebi ne?

Çok iyi dostuz. Birlikte bir turne yapmayı planlıyorduk. Ama proje somutlaşmaya başlayınca, yaklaşımlarımızın farklı olduğunu gördük. Mercan, nev-i şahsına münhasır bir müzisyen; denetimi, kontrolü elinden bırakmak istemiyor.

Clash da, Bauhaus da bir "saf"lık arayışını temsil ediyorlardı. Çok benzer bir etik söz konusu, ama biz Clash gibi güncelle haşır neşir değildik. Kendimiz olmak, süper bağımsız olmak istiyorduk... Clash çok daha toplumsal bilinçliydi, biz sürreel ifade biçimini benimsemiştik.

Ben işbirliği olarak görüyordum, o yönlendirici olmak istiyor. Kültürel bir sorun bu, öyle çok negatif bir durum değil, ama yollarımız ayrıldı maalesef.

Peki başa dönelim, nasıl birleşmişti yollarınız? Daha önceki röportajımızda Türk müziği temelinden gelmediğiniz için müziğinizin içinde Türk temaları kullanmak gibi bir kaygınız olmadığını, ama müziği Türkiye'de ürettiğiniz için müziğinizin Türk sayılabileceği gibi bir yorum yapmıştınız. Mercan Dede'yle giriştiğiniz deneyler nereye oturuyor?

Bir yıl önce Mercan Dede'nin albümünü, "Sufi Dreams"i dinledim ve çok sevdim. Bence geleneksel tasavvuf yaklaşımındaki ilk modern albümlerden biri. Müzelik bir iş değil onun yaptığı. Onunla tanışıp deneyler yapmak istedim. Beraber çalışmaya başladık. Mercan Dede'de hoşuma giden taraf yaklaşım! Bir *(Türkçe)* "yabancı"nın Türk müziği yapmaya çalışması nafile. Ama müziğimde temelde Türk lezzeti taşıyan anlar varolmuştu. Ben Peter Murphy'yi bir karakter olarak görüyorum ve dinleyicilerimle birlikte bu karakterle oynuyorum. Mercan'la yapmaya çalıştığımız şey, benim şarkılarımı alıp, onun ambient, trippy, jungle dünyasının içine sokmak ve ortaya ne çıktığını görmek. Ortaya çıkan müzik bir tarafıyla çok dans merkezli, bir tarafıyla da akustik. İngilizlerin müziğe yaklaşımına benziyor bu. Her şeyi içine alıp ortaya başka bir şey çıkarmak.

Tasavvuf müziğine özel bir ilginiz var mı?

Ben müzikte pırıltı ararım. Mevlût örneğini vereyim: Biri öldüğünde, çağrıldığımda mevlûte giderim. Kuran'dan ayetler okunuyor, ama benim aradığım şey pırıltı. Mozart'ı iyi ya da kötü yorumlamak arasındaki fark gibi. Ama havadaki müziğin beni vurması gerekiyor. İşte o an gerçek bir müslüman olabilirim. Tasavvufla çok ilgilendim diyemem. Ama iyi olduğu zaman çok iyi olduğunu bilecek kadar ilgilendim. Bir mevlûte gitmiştim. Orada ufak tefek bir kadından bir ses çıkıyordu ki, aman allahım! Şengül Hoca, *(Türkçe)* "mevlûtçü"... Sonra benim stüdyom olduğunu duyunca, etrafa dağıtmak için ona kaset kaydedip edemeyeceğimi sordu. Geldi, bir kaset doldurdu. Sonradan Mercan bu kaseti dinlediğinde, kadının çoktan unutulmuş bir makamla söylediğini anlattı bana. Bunu bilmiyordum. Şengül Hoca'nın söylediği ilahilerden

birinde kısa bir bölümü kendi müziğimin içinde yeniden yaratmaya çalıştım. O bölümü aldım, sözleri taklit ettim, üzerine armoniler çaldım ve çok güzel oldu. Aslına bakarsanız, bütün müzikler tasavvuf müziğidir. Benim müziğim ve sözlerim de tasavvuf müziği. Sakamato'da da aynı yaklaşım, aynı *(Türkçe)* "niyet" var. Bütün sanatçılar ezoteriktir. Benim için ilginç olan mevlûtteki müslümanlığa ait ezoterizm ile Sakamoto'nun ezoterizmi arasındaki fark. Asıl ilginç olan bu. Rave'de de aynı şey var. Onların da aradığı kozmik, dinsel bir anlam. Ecstasy alarak, rave cemaatlerine giderek bir tür tekke mantığı yaratıyorlar. İşte bu da tasavvuf. Rave kültürü kolektif bir ruhani birlik, manevi bir inanç arayışında; biçimlerden ve dini kurallardan bağımsız bir ruhsal birlik... Rave, virtüel deneyime yol açan drug'larla tetiklendi. Rave kültürünün aradığı şey Türk sufi kültüründe latent olarak mevcut. Bence gerçek rave Türkiye'de. Siz bunu göremiyor olabilirsiniz, çünkü osunuz. Ama ben bir yabancı olarak sizin içinizde bunu görüyorum. Aman ha, ben oryantalist değilim. Onlar gözlemlerinden anlamlar çıkarır, bense "Kara Kitap"taki gibi bunu duyuyor ve onun parçası olmak istiyorum. Bu telaffuz edilmeyen bir şey. Bence Türkiye'de yaşayabilmek için *(Türkçe)* "derviş" olmak lazım.

Bunca zamandır burada yaşadığınıza göre siz de derviş oldunuz...

(gülüyor) Bir sufi deyişinde söylendiği gibi, eğer bir sufi ben sufiyim derse, o sufi değildir. *(gülüyor)*

"Kara Kitap" sizi nasıl etkiledi?

Okumaya başladım, ama bitiremedim. Bir bölüme takılıp kalıyorum, oradan başka bir kitaba atlıyorum. Batı-Doğu ikilemi üzerine çok düşündürücü bir roman. Orhan Pamuk dahiyane bir yazar. "Kara Kitap", okuduğum kadarıyla zihnimin derinliklerindeki düşüncelerimi, bilinçdışı izlenimlerimi, deneyimlerimi dile getiriyor. Orhan Pamuk, harikulade bir romancı, çok etkileyici. Tercümesinden kalkarak söylüyorum bunu; tercümesi bu kadar etkileyici olabiliyorsa, aslı çok daha iyi demektir.

Hanif Kureishi'ye aşinalığınız var mı?

Hakkında konuşacak kadar bilgi sahibi değilim, "Benim Güzel Çamaşırhanem"i biliyorum, bir de galiba David Bowie'yle bir şey yaptı... Kureishi, sanırım Orhan Pamuk'un eşdeğeri, ama madalyonun öteki yüzü...

Demin Oscar Wilde'ı andık, İrlanda kökenli biri olarak Oscar Wilde'ı nasıl buluyorsunuz?

Okuduğum ilk ciddi kitap "Dorian Gray'in Portresi"ydi. 16 yaşındaydım ve ilk ciddi kitap olarak onu seçmiştim kendime... Dahiyane ve egzantrik bir kişilik Wilde. Muhafazakârlığa bayrak açmıştı, parıldıyan bir ışıktı. "Dorian Gray", beni radikal biçimde etkilemişti. Wilde bana bir sufi metaforunu hatırlatıyor: İki insan tıpatıp aynı şeyi yapıyor, ama biri aziz, biri şeytan. Aradaki farkı görmek için iyi bir göz gerekiyor. "Dorian Gray" aslında çok manevi, çok ruhani bir roman, dekadansa karşı müthiş bir kitap.

İrlanda kültürüyle Türkiye kültürü arasında bir benzerlik var mı sizce?

Evet, tuhaf bir benzerlik var, benim kayınbiraderime göre bütün İrlandalılar aslında Türk. "Türklerin Orta Asya'dan göçü İrlanda'da sona erdi" diyor. *(gülüşmeler)*

Türk göçünün İrlanda'ya kadar uzanması uzak ihtimal ama, Keltlerin Anadolu'dan göç ettiği söylenir...

Bu hoş bir fikir...

Bu konuda ciddi olanlar da var...

(gülüşmeler) Bence böyle bir ihtimal var... Türklerle İrlandalılar arasında çok büyük benzerlikler var; insanların sıcaklığı filan, birçok sosyal benzerlik var.

Elinizde hangi kitap var şu sıralar?

Yeğenimin tezini okuyorum, akademik bir çalışma... Ruh ve imaj hakkında çok ilginç şeyler.

Bu sabah ilk söyleşimize göz atarken şu sözlerinize takıldık: "Bugün artık ortada eskisi gibi starlar yok, kişilikler var. Starlar kişilikleri için değil, imajları için sevilirler. Uzun süredir öyle biri gelmedi. Bu ilişki biçimi de reddedildi. Onun yerine kişilikler var artık."

Bağlamı hatırlamıyorum, ama imaj dediğimiz şeyin kendi ruhu var aslında. Ya da şöyle diyebiliriz, imaj ruhun bir yansıması... İmajla ruh arasında öyle bir bağlantı var. Bir de şöyle bir veçhesi var: İmajlar tahayyül dünyasında bir etki, başlıbaşına bir gerçeklik yaratabilir. Bu bağlamda, seyirci ve sanatçı arasındaki ilişkide ilginç bir bağlantı var: Her iki taraf da hayali bir ruhsal tecrübe yaşıyor, birlikte rüya görmek de diyebiliriz buna. Ve sanatçı, sunduğu imajla, bu hayalî ruhsal tecrübeyi tetikliyor.

Gerçek rave Türkiye'de. Siz bunu göremiyor olabilirsiniz, çünkü osunuz. Ama ben bir yabancı olarak sizin içinizde bunu görüyorum. Aman ha, ben oryantalist değilim. Onlar gözlemlerinden anlamlar çıkarır, bense "Kara Kitap"taki gibi bunu duyuyor ve onun parçası olmak istiyorum.

1992'de, Q dergisiyle yaptığınız söyleşide, Nirvana'nın Bauhaus'tan esintiler taşıdığını söylüyorsunuz ve "Smells Like Teen Spirit"i örnek veriyorsunuz. Kurt Cobain hakkında ne düşünüyorsunuz, onunki imaj starlığı mıydı, yoksa kişilik mi?

Cobain'in imajı dediğimiz şey, belli bir ölçüde onun ruhu aynı zamanda. Nirvana'daki, Cobain'deki enerjiyle Bauhaus'un tahayyül dünyasında yarattığı enerji birbirleriyle çok bağlantılı. Kurt Cobain bazen radikal, bazen anarşizan, fakat bu onun sadece bir veçhesi, tamamı değil; daha belirleyici olan öfkesi, "angst"ı... İmajına yansıyan da ruhunun bu vasıfları. Cobain, seyircinin tahayyül dünyasında yarattığı bir rock ikonu; ikonik bir kişilik, özerk bir güç... Ve bu, sanatçıyla seyircinin karşılıklı olarak pekiştirdiği bir imge. Şimdiyse rave'le birlikte, elektronik kültürde, kişilik merkezlilikten, bir kişiliğin önderliğinden çok kolektiflik yönünde bir yönelim var. Rock veya pop konusunda ilginç bir nokta da şu: Seyircinin bir sözcüye ihtiyacı var, sosyal bir ihtiyaç bu; bunun kökeninde de ruhsal bir ihtiyacın, bir yol göstericiye duyulan bir ihtiyacın söz konusu olduğunu düşünüyorum. Rock starlarının ruhani, manevi önderler oldukları manasına gelecek bir şey değil bu söylediğim; bir ihtiyacın dile getirilmesi, ifade edilmesi...

Önümüzdeki dönemde başka müzikal projeleriniz olacak mı?

Ankara'da Türk bir web tasarımcısıyla kendi web sitemi kurmak için çalışmaya başladım. Bir yandan da Robert Fripp'in bootlegtv.com adlı projesiyle bağlantı kurdum. Amaç sanatçıların üretim aşamasındaki ya da yayınlanmamış müziklerini sembolik bir ücret karşılığı dinleyicilerine ulaştırabileceği bir ortam yaratmaktı. Yani, yasal bir korsan müzik sitesi. Bir ay sonra site açılacak sanırım... Müzikal çalışma olarak, Peter Distephano'yla birlikte Hollywood'un önde gelen soundtrack bestecilerinden Harry Gregson-Williams'la çalışıyoruz. Soundtrack dünyasının dışına çıkıp doğrudan müzik yapmak isteyen dahi bir adam. Bu arada, dediğim gibi, ekimde yeniden Peter Murphy turnesine çıkacağım.

Turnedeyken Ankara'yı özlüyor musunuz?

Evet, ama neyi özlediğimi söyleyemem. Sanki bir kadına aşığım, ama adını bilmiyorum. Ankara hiçbir yer gibi. Ankara'da yaşarken karizmamı ve adımı kullanamıyorum. İnsanlarla ilişkimi sıfırdan kurmak zorundayım. Los Angeles'ta yürüyemiyorum, çünkü tanınıyorum. Dışarıya gittiğim zaman, Peter Murphy adına dair işlerle uğraşırken kendimi çok net bir şekilde ortaya koyabildiğimi farkettim.

Turne sırasındaki röportajlarda Türkiye'yle ilgili sorular soruyorlar mı?

(Tamamını Türkçe yanıtlıyor) Her zaman ilk soru. Çok enteresan geliyor onlara. Diyorlar, "çok oryantal bir hava var orada". "Orası ne?" "Türkiye ne?" "Ne yapıyorsun orada?" "Saklanıyorsun evde bütün gün, sonra çıkıyorsun di mi?.." Ben de "haa, tabii, tabii" diyorum, "tabii, tabii, öyle..."

Çocuklarınız sizi hiç sahnede seyrettiler mi?

Henüz değil. Kızım iki yaşındayken seyretmişti, o kadar. Ama artık seyretmelerini istiyorum. Aslında Bauhaus yakın zamana kadar onlara yasaktı, *(Türkçe)* "yasak", çünkü bir çocuk için fazla şok edici ve ekstrem. Ama artık büyüdüklerine göre bu konuları konuşabiliriz gibi geliyor.

Nasıl buldular Bauhaus'un müziğini?

Eninde sonunda ben onların babasıyım. *(Türkçe)* "Baba, niye bu kadar bağırıyorsun?" dediler. "Neden bağırıyorsun?" Ben de "şarkı söylemeyi öğrenmeye çalışıyorum" diye cevap verdim. *(gülüyor)*

14 yaşındayken Roxy Music'i dinleyip nasıl sevdiğinizi anlattınız. Şimdi 14 yaşında olsaydınız kimleri dinlerdiniz?

Herhalde Mercan Dede'yi... Ve büyük ihtimalle Peter Murphy'yi dinlerdim. *(gülüyor)* Muhtemelen "çok özel biri" diye düşünürdüm ve Bauhaus hakkında her şeyi öğrenmek isterdim.

Çocuklarınız kimleri dinliyor?

Kızım Britney Spears, Dead Can Dance, Fazıl Say dinliyor. Oğlum Brian Eno, Dead Can Dance, Philip Glass ve "Tebliğ" *(Yunus Emre dizelerinin de kullanıldığı Haydar Demir'in albümü)* dinliyor.

Siz neler dinliyorsunuz bu sıralar?

Massive Attack, Underworld... T. Rex'in ilk zamanları... Dead Can Dance, "Tebliğ"...

1992'deki Q söyleşisinde, Madonna'nın klavyecinize askıntı olduğunu anlatıyorsunuz. Ancak klavyeciniz reddetmiş, çünkü Madonna'nın ağzı sarmısak kokuyormuş... Sizin aranız nasıl sarmısakla?

(gülüyor) Bayılıyorum. Zevkle yiyorum. *(Türkçe)* Sarmısak çok güzel.

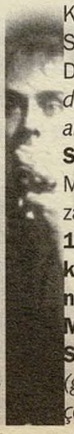

Peter Murphy, Montreal Tribal Trio'nun Mercan Dede'li konserinde, Babylon sahnesinde (Foto: Şahan Nuhoğlu)

Söyleşi: **Ogan Güner - Yücel Göktürk**

NATACHA ATLAS

Natacha bizi çok üzdü... O güzelim nağmelerini döküntü bir orkestranın (darbukacı Salah'ı tenzih ederiz) ve beceriksiz bir sesçinin ellerine emanet edince, farkında olmadan, Arap müziği düşmanlarının eline büyük bir koz verdi. Resmen sağımızda solumuzda konserin tatsız tuzsuz geçmesine sevinenler oldu. Şimdi en büyük endişemiz, bu konserin kötülüğü bahane edilerek, festivalde bundan böyle kapıların Arap müziğine kapatılması. Neyse, inşallah bu bizim yersiz kuruntumuz olarak kalır. Natacha Atlas konser günü Cheb Mami'yle ortak bir basın toplantısı yaptı, ardından da Roll'un sorularını yanıtladı.

Yarı Çinli yarı Alman!

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

Sözlerinizin geneline yayılmış bir "geçmişi arayış" teması var. Bu "geçmiş" bir Anglo-Arap olarak ne ifade ediyor size?

Natacha Atlas: Bence geçmiş, kendi kimliğinizi bugün içinde somutlaştırmakla ilgili bir şey. Kendi kimliğinizi oluşturabilmek için geçmişten ve bugünden bir şeyleri bir araya getirmeniz gerekiyor. Bunu beceremezseniz kafanız karışabilir ve başkaları için kolay bir hedef haline gelirsiniz. Size saldırırlar, illa kelime anlamında olması gerekmiyor, ama sizi gözardı ederler. Atalarından ve bugünden gelen özellikleri kendi benliğine zemin olacak şekilde bir araya getirmektir aslolan. Huzurunuz buna bağlıdır.

Az önce Peter Murphy'yle konuşurken sizin kendi kendinizi yarattığınızı ve bu yüzden size hayran olduğunu söyledi. Sizin 16 yaşlarındayken Yunanistan, Türkiye ve Mısır'a yaptığınız bir gezi olduğunu biliyoruz ve bu gezinin hayatınızda bir tür dönüm noktası olduğunu da...

O sıralarda ailemin geçmişini tanımaya çalışıyordum. Ben çok gençken annem babam ayrılmıştı. Babam o zamanlarda kendisinin ve ailesinin geçmişiyle ilgili konuşmazdı. Son yıllarda daha açık davranmaya başladı. Bir yandan ailemin nerelere uzandığını görmek isterken, bir yandan da kendi içimdeki eğilimleri anlamlandırmaya çalışıyordum. Doğu müziğine her zaman ilgim vardı. Belçika'dayken bir Arap banliyösünde yaşıyorduk ve ne zaman bir yerden Kuran sesi gelse, anında kendimle bir bağlantı kuruyordum. Ben istesem de, istemesem de o oradaydı. O seyahate çıktığımda bu tür şeylerin anlamını bulmaya çalışıyordum. Tabii bu demek değil ki, birbiriyle çelişen şeylerle karşılaşmıyorsun. Geçmiş ve bugünü o yüzden birleştirmek gerekiyor. Mısır'da, mesela aile içinde kadının rolüyle ilgili tecrübeleri birebir kabullenmem mümkün değildi, ama kendi içinizde bu çelişkileri çözmenin yollarını buluyorsunuz. Mısır'da yaşarken, aynı anda varolan birçok altkültürün olduğunu farkettim. Ben de belli bir tür Mısır altkültürüne aitim. Kendim gibi birçok insanla karşılaştım orada. Yurtdışında büyüyen Mısırlılar. Anneleri ya da babaları Avrupalı olan Mısırlılar. Bunların hepsi mevcut. Tek değilsin. Benzeri tecrübelerden geçen insanlarla tanışıyorsun. Hepsi belli zorluklar yaşıyor, ama bir nokta geliyor ve "ben buyum" diyorsun ve rahat ediyorsun. Sonuçta "Yarı Çinli, yarı Almanım ve her ikisinde de sevdiğim yanlar var" demekten farklı değil bu.

Geçmiş, kendi kimliğinizi bugün içinde somutlaştırmakla ilgili bir şey. Kendi kimliğinizi oluşturabilmek için geçmişten ve bugünden bir şeyleri bir araya getirmeniz gerekiyor. Bunu beceremezseniz kafanız karışabilir...

Bu "keşif" gezisinden dönünce Belçika'da göbek dansı yapmaya başlıyorsunuz. Rastlantı değil herhalde?

Evet, çok garip. O zamana kadar etrafta dolanıyor ve bir şekilde müziğin içine girmeye çalışıyordum. Bauhaus'un olduğu zamanlar. Birçok değişik gruba girdim, çıktım. O zamana kadar daha psychedelic rock tarzında bir şeyler yapmaya çalışıyordum, ama kimsenin ilgisini çekemiyordum. Hiçbir plak şirketi ilgi göstermiyordu. Ne zaman ki kendi köklerimle ilgili bir şeyler yapmaya başladım, insanların ilgisi üzerimde yoğunlaştı. Benim için bu doğaldı. Yapmam gerekeni yapmaya başlamıştım.

Anlattıklarınıza bakılırsa, Atlas soyadı size gerçekten çok uygunmuş. Soyadınızı seviyor musunuz?

Hem de nasıl! Atlas gerçekten çok büyük bir aile. Lübnan'da El Atlas diye bir aile var. Hıristiyan bir aile. Ortadoğu'da hemen her ülkede Atlas ailesinin damarı var. Bu soyadından gurur duyuyorum.

Sizin müziğinizi etkileyen ana damar "şaabi" adı verilen, geleneksel Arap müziğin daha güncelleşmiş, formatlanmış, biraz daha poplaşmış hali...

Biz müziğimizde drum machine ya da Batıya ait diğer başka ses ve enstrümanlar kullanmakla birlikte, yadsınamaz bir şekilde Doğulu bir müzik yapıyoruz. Geleneksel Arap müziğinin makam kurallarını uyguluyoruz.

Şaabi ve rai farklı gelenekler...

Evet, farklılar ve bağlantısız değiller. Farklı sesler ve farklı ritmler kullanılıyor. Rai daha Cezayirli, ritmler de daha Afrika'ya yakın. Mısır şaabisi ise tamamen Mısırlı ve makam kurallarına sıkı sıkıya bağlı bir tür. Mağrip ülkelerindeki Endülüs etkisindeki şaabiden de farklı üstelik. Bu yüzden farklılar, ama benziyorlar.

Cheb Mami'yle olan işbirliğiniz müzik stillerinizin yakınlığıyla mı ilgili, yoksa benzeri bir altkültür kimliğini paylaşmayla mı?

Sanırım her ikisi de. Cheb Mami'yle olan tanışıklığımızın bir hikayesi var. Yıllar önce onunla ilgili bir belgesel çekilirken, ben henüz hiç tanınmayan bir şarkıcıydım ve beni evinde verdiği bir kuskus partisine çağırdı. Bana destek oldu ve ben de onun bana verdiği desteği hiç unutmadım. Müzisyen olarak varolmamızda benzerlik mevcut elbette.

Batıdaki müzik gündeminde Doğulu sanatçıların gitgide artan bir ağırlığı var. Sizce Batılı kulaklar için sizin müziğiniz ne ifade ediyor?

Tam olarak bilemiyorum. Her şeyden önce bu müziği yirmi yıl önce farkettiklerinde onlara yeni, değişik ve hayli melodik gelmişti. Egzotik bir çekiciliği vardı. Benim için bu, içinde büyüdüğüm bir müzik ve bana doğal geliyor, ama yeni dinleyen biri için çok çarpıcı olmalı. Çin ya da Japon müziğinin de benzeri bir çarpıcılığı var. Bunu gözardı edemezsiniz.

Peki müziğinizi Ortadoğu ülkelerinde icra etmek mi daha tatminkâr, yoksa Batı ülkelerinde mi?

Bu zor bir soru. Daha çok, iyi ve kötü konserler olarak değerlendirebilirim. Belki beş yıl sonra bu soruya cevap verebilirim.

Söyleşi: **Ogan Güner**

J&B

3. dance & techno festival

2/3 eylül 2000
maslak
park orman

sic non-stop dance non-stop music non-stop dance non-stop

DJs

BASEMENT JAXX
CASSIUS
ROGER SANCHEZ
JIM MASTERS
MIKE DUNN
TALVIN SINGH
DAVID HOLMES
MUSHROOM
JOE CLAUSELL
PRESSURE DROP
DJ CHOOPIE
DJ U.F.U.K
MURAT UNCUOGLU
DJ TURGAY (CLUB SWITCH)
MR PINK
DJ MET
DJ MURAT (CLUB 20)
DJ UGUR (NRG FG)
CERVUS
BERK DOAN

LIVE ACTS

JUNGLE BROTHERS
JIMI TENOR
KEN ISHII LIVE
ASTRAL PROJECTION
PRESENCE feat. SARAH JAY
INDIAN ROPEMAN
GAZLA LIVE
NEKROPSI
AURAL FLUX

HIP HOP CREW

MC FU
MC NEFRET
DJ MAHMUT
FRESH B

HIP PRODUCTIONS

CHEB MAMI

13 Temmuz Perşembe gecesi Natacha Atlas ne kadar kötüyse, arkasından sahne alan Cheb Mami o kadar iyiydi. Aksırmayan, tıksırmayan, sekmeyen cümbüşlü orkestrasının eşliğinde geniş hançeresiyle birbiri ardına yanık Cezayir türküleri okudu. Okudu ne kelime, döktürdü allah döktürdü. Gerçi aklımız, "birazdan" Babylon'da sahne alacak Peter Murphy'deydi ama, Mami sayesinde Açıkhava'nın plastik sandalyelerine çivilendik kaldık. (Çıkışta, halden anlayan bir taksiye rastgeldik, jet gibi Tepebaşı'na vardık, Murphy'yi yakaladık.) Cheb Mami (gözlüklerini takınca kendisine Doktor Mami diyor) konser günü basın toplantısının ardından Roll'la karşılıklı çay içti.

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

Leylim Ley

Sizin de oynadığınız " % 100 Arabica" filminde ilginç bir sahne vardı: Evde bir teyp olmasına rağmen, ailenin baba hariç bütün üyeleri, anne ve çocuklar sofrada ayrı ayrı kendi walkman'lerinden rai dinliyordu...

Cheb Mami: Bu sahne rai'ın Cezayir'de herkes tarafından dinlendiğini kanıtlıyor. Ama herkesin kendi köşesinde, "gizli gizli" kasetten dinlediğini de gösteriyor. Bu sahne bir Cezayir gerçekliği.

Herkesin kendi köşesinde gizli gizli dinlemesinin nedeni ne? Sadece şarkıların sözleri mi?

Bazen, çok doğrudan sözler de var. Asıl, Cezayir lehçesinde şarkılar var rai'da. Şarkılarda bu lehçeye alışık olunmadığı için, rai'ın bayağı, kaba olduğu söyleniyor. Bu doğru değil, rai bayağı ya da kaba değil, sadece sokaktaki insanlar tarafından söyleniyor. Ve sokaktaki dille söyleniyor.

Ayrıca, daha önce de söylediğiniz gibi, aşk şarkılarının büyüklere saygıdan ötürü birlikte dinlenmemesi faktörü de var herhalde...

Evet, aynı şeyin Türkiye için de geçerli olduğunu sanıyorum. Mesela babalara "evlenmek istiyorum, evlenebilir miyim" bile denmez, böyle şeyler genellikle annelerle konuşulur. Anneyle, genellikle babayla olduğundan daha sırdaştır insanlar. İşte böyle.

Biraz önce basın toplantısında da rai'ın sert sözleri olduğu, başkaldırının müziği olduğu gibi sözler geçti. Dışardan bakınca, olduğundan daha politize bir müzik gibi görülüyor sanki. Bunu neye bağlıyorsunuz?

Rai'ın sözleri gündelik hayata dair. Ama artık, ırkçılık, ülke özlemi, göçmenlik, hayatın zorlukları, Fransa'da yaşayan Cezayirli ya da Mağripli gençlerin sorunları gibi konulara da değinilmeye başlandı. Rai'da her şey var. Müziğe yeni temalar eklendi, ama müzik ya da sözleri yazış tarzımız değişmedi. Ben hâlâ kendi gündelik hayatımı yazıyorum.

Rai artık Fransız müziği gibi de oldu, öyle değil mi? Mesela, Khaled ABD'de Fransız ulusal bayramı şenliklerinde Fransa'yı temsil etmişti...

Ben de temsil ettim. Fransa'dayken Cezayir'i, Cezayir müziğini temsil ediyorsun. Fransa'nın dışında, dünyanın başka ülkelerinde, hem Cezayir müziğini hem Fransa'yı temsil ediyorsun.

Rai'ın % 100 Arap müziği olmadığını söylemiştiniz, rai nelerin karışımı?

Cezayir pek çok ülke tarafından sömürgeleştirilmişti, Türkler, Fransızlar, İspanyollar... Cezayir müziğinin zenginliği biraz da buna bağlıdır. Rai tabii Cezayir müziği ama, pek çok şeyin, etkinin karışımıdır.

Siz de dahil olmak üzere neredeyse bütün rai müzisyenleri, Cheikha Remitti ve Bellemou Messaoud'dan büyük hayranlıkla söz ediyor. Bu müzisyenlerin rai'ın gelişiminde oynadıkları özel rol neydi?

Remitti'nin rolünün pamuk tarlalarında çalışırken blues söyleyen siyahlarınki gibi olduğunu düşünüyorum. Bu, onun temel olduğu anlamına geliyor. Cheikha Remitti ve elbette onun gibi diğer kadınlar, yaşadıkları sefaleti anlatanlar için bir çığlıktı. Remitti tam olarak bu kuşaktan.

Hâlâ müzik yapıyor mu?

Evet, 77 yaşında hâlâ şarkı söylüyor. Tıpkı BB King gibi.

O devirde, 40'larda, kadınlar kendi aralarında mı şarkı söylerlerdi?

Tabii tabii, kadın kadına. Genellikle de düğünlerde. Erkeklerle kadınların bir araya gelmesi gibi bir hak yoktu. Bu, yasaktır. Cezayir kültürünün getirdiği bir yasak. Bu bir kültür. Ama bugün artık daha kolay bir araya geliniyor, kadınlarla erkeklerin bir arada bulunduğu düğünler oluyor. Durum değişti.

Peki siz küçüklüğünüzde Remitti'yi canlı olarak dinleme şansına sahip olmuş muydunuz?

Tabii. Ben onunla büyüdüm. Remitti, Bellemou, bütün eskiler... Bellemou'nun rolü biraz daha farklı ama. O bir trompetçi, rai'a başka enstrümanları kattı... Bellemou daha çok rai'ın sıçramasını temsil ediyor, gelenekselden moderne sıçramayı. Başkalarıyla birlikte, öncülerden biri. Bütün bir kuşağın hareketi bu. Bazı enstrümanları kullanmaya başladılar, başka sözler getirdiler. O da bu yeni kuşağın üyelerinden biri.

Şu anda rai dışında Cezayir'de yaygın olan müzik türleri neler?

Havsi var, Endülüs var, sahravi var, şaabi var... Çok müzik var. Bir de rai. Ama sınırları aşan rai oldu. Cezayir'de en sevilen rai.

Yine Cezayirli bir müzisyen olan Lili Boniche'in albümlerini çok severek dinliyoruz. Onun müziği nasıl bir müzik, Cezayir'de nasıl bir konuma sahip?

Onunki Konstantin müziği. Konstantin müziği Cezayir yahudilerinin yaptığı bir müzik. Onun stili de biraz bu. Tabii rai'la bir alakası yok.

Onun müziği de Cezayir'de çok dinlenen bir müzik mi?

Birazcık.

Lili Boniche Fransa'da, Cezayir'de olduğundan çok daha ünlü yani...

Evet.

Peki Dahmane El Harrachi? "Ya Rayah"ın bestecisi?

86'da Antalya'dan çok hoş anılarım var. Bir şarkı zihnime kazındı: "Reyli, reyli, reyli reliii reyyy... dada dam dada dam..." Kimin bilmiyorum, ama çok güzel... Tarkan'ı biliyorum ama Tarkan başka bir şey, varyete, gösteri. Mesela İbrahim Tatlıses tam bir şarkıcı, çok Türk. Ben büyük sesleri seviyorum, hakiki sanatçıları seviyorum.

O Cezayir'de çok çok ünlü ve çok saygı görür.

Onun müziğini nasıl nitelendirirsiniz?

O Jacques Brel. Cezayirli Jacques Brel.

Siz albümlerinizde pek Fransızca söylemiyorsunuz...

Yoo, zaman zaman söylüyorum. "Mon Coeur est au pays des merveilles"i söyledim. Ama evet, doğru, Fransızca şarkı pek söylemiyorum.

Peki Fransızcanın Cezayirliler için yeri nedir, gündelik hayatın bir parçası mıdır, yoksa sömürgecinin dili olarak görülüp sakınılır mı?

Bir zenginlik olarak görüldüğünü sanıyorum. Cezayir'in eski sömürgecisinin dili olsa da, bence bir zenginlik. Artık o dönemleri unutmak gerekti-

ğini düşünüyorum, bir dönemde takılıp kalmamak lazım. Ben 34 yaşındayım, Cezayir savaşına katılmadım. Savaş, geçmişte kaldı... Gündelik hayatta Fransızca değil, Arapça konuşulur. Fransızca biraz şeydir... Ne bileyim, züppe aileler Fransızca konuşur sadece. "Oui Monsieur..." *(kelimeleri ezerek taklit yapıyor)* Kendileriyle ötekiler arasındaki farkı göstermek için. Yoksa, Cezayir'de Arapça konuşuluyor.

Ama orada konuşulan klasik Arapça değil, öyle değil mi?

Hayır, klasik Arapça değil, Cezayir lehçesi denilen dil konuşulur. Aslında "Cezayirce" işte.

Bir söyleşide, küçükken sözlerini anlamadığınız halde Ümmü Gülsüm dinlediğinizi söylemişsiniz...

Yoo, yoo, sözleri anlardım. Anlarım, ama o dili konuşması çok zordur. O söyleşide, aslında anlamını, ne demek istendiğini tam anlamadığımı söylemek istemişimdir. Sözleri anlıyordum ama, şiir olduğu için, şarkının anlamını anlamak çok zordur. Ümmü Gülsüm'ün şarkıları hakiki şiirdir. Ama birisi klasik Arapça konuştuğu zaman anlarım.

Ümmü Gülsüm Cezayir'de hâlâ çok dinlenir ve o ilgiyi, saygıyı görür mü?

Evet, o Arap müziğinin ekolü. Şarkıcı olmak isteyen birisinin mutlaka Ümmü Gülsüm dinlemesi gerekir.

Bugün kadınlarla erkeklerin daha rahat bir araya geldiğini, daha serbestlik olduğunu söylediniz, eskisine göre daha fazla kadın şarkıcı var mı?

Evet, kabarelerde bile şarkı söyleyen kadın şarkıcılar var, kaset yapanlar var. Cezayir'de çok radikal bir değişim var.

Geçtiğimiz yıl, aşağı yukarı bu tarihlerde, on yıl aradan sonra Cezayir'de ilk defa konser vermiştiniz. Daha önce defalarca davet edildiğiniz halde, geçen sene "artık zamanı geldi" diye düşünmenizin nedeni neydi?

Benim asıl adım Mohammed. Mohammed olarak Cezayir'i asla terketmedim. Mami olarak, doğrudur, terkettim. Buna Mami adına Mohammed karar verdi. On yılın sonunda, Mohammed durumların değişmeye başladığını gördü. Mami'yle konuştu, "Cezayir'de Cezayir için bir konser vermenin zamanı" dedi. Mami de ona "evet" dedi. Daha önce çağırdıklarında, Mohammed "yoo, gelmen için uygun değil" diyordu. Ortam konser vermeye uygun değildi, ben bu konseri yeni bir soluk taşımak için vermek istiyordum. Cezayir'deki yaranın iyileşmeye başladığını göstermek için. Öteki şarkıcılara da "Cezayir'de şarkı söylenebilir" olduğunu göstermek istiyordum. Cezayir'i İran gibi görmemek lazım. Cezayir İran değil ve hiçbir zaman asla İran olmayacak. İşte böyle.

Cezayir'deki konser nasıl geçti, neler hissettiniz?

Konserin ötesinde bir konserdi. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Müzikal bir konserdi, ama benim için müzikten çok daha fazla şey anlamına geliyordu. Çünkü hakikaten umuttu. Umut konseriydi. Cezayirlilere unutulmadıklarını söylemiş oldum. "Mami bütün dünyada konserler veriyor, ama sizi unutmadı" dedim. Beni her zaman desteklemiş olan dinleyicilerimi unutmadım. Çok çok iyi geçti, konserlerin zirvesiydi. İşte böyle.

Cezayir'de şu andaki durum nasıl?

Çok, çok, çok değişti, büyük gelişme var. Bir hafta önce döndüm Cezayir'den. Arkadaşları gördüm, kuskus yedim, iyi, çok iyi. *(gülüyor)* Ben kendimi en çok Cezayir'de mutlu hissediyorum, hakikaten.

Cezayir İran değil ve asla İran olmayacak demenizin bir nedeni de, Cezayir'in çok farklı kültürleri ve dini anlayışları barındırması mı?

Cezayir'de neredeyse her şey var. Her şey var: Şaviyalar, Berberiler, Araplar... Ama bunların hepsi Cezayirli. Cezayir İran olamaz, bu imkansız. Karıma çarşaf giymesini, yüzünü gözünü örtmesini söylemem mümkün değil. İnanç samimiyse, buradadır. *(kalbini gösteriyor)* Müslüman ülkelerin hepsinde benzer sorunlar var. Çünkü biz müslümanlar din konusunda çok hassasız. Mesela birisine "hata yaptın" diyemezsin, çünkü ona hata yaptığını söylemen, sanki "Tanrı hata yaptı" demişsin gibidir. Bu çok saygı gösterilen bir şeydir. Bu çok kendine özgü bir şey. Kendini Kuran'a göre ayarlarsın. Kuran sana tak tak tak tak her şeyi söyler. Bu bu demektir, şu şu demektir, ne ne anlama gelir... Bu doğru, şu yanlış... Kuran bunları söyler. İmam bir hata yaparsa, ona bir şey diyemezsin. Belki siz de farketmişsinizdir, her imam Kuran'ı kendi tarzında yorumlar. Birinin günah dediğine bir diğeri günah değil diyebilir. Bazen bütün din için tek bir imama ihtiyacımız var diye düşünüyorum. Tıpkı Vatikan gibi, o kesin olarak dini temsil etsin. Neden olmasın ki? O "bu yasaktır" dedi mi, yasaktır. "Yasak değil" dedi mi, yasak değildir. Eğer o "yasak" derse ve insanlar ona uymazsa, ya da aynı fikirde olmazsa, tek bir kişiyle muhatap olurlar, bin kişiyle muhatap olmazlar.

Son albümünüz "Meli Meli"de Berberi müzisyen Idir'in bir şarkısını Idir'le birlikte söylüyorsunuz ve kapakta yazdığına göre, ilk defa bir Berberi ile bir Cezayirli Arap, kendi dillerinde ortak olarak bir şarkı kaydetmiş. Berberilerin kültürünü, Cezayir'deki pozisyonlarını biraz anlatır mısınız?

Buradaki Kürtler gibi. Ben Berberilerin Cezayirli olduğunu düşünüyorum. Çok uzun süreden beri Cezayirliler. Kimlik kartın ne diye sorsan, Cezayirlidir. Cezayirlidirler.

Peki onların içinde bağımsızlık yanlısı olanlar yok mu?

Her zaman böyle bir şey talep eden küçük azınlıklar vardır, çünkü bu da bir ticaret şekli. Onlar için konserler düzenlenir, para yardımları yapılır... Eğer yarın öbür gün Fransa'da ırkçılık olmasa, Le Pen işsiz kalır. Bu nedenle, ırkçı insanların olmasına mecbur. Irkçı kimse kalmazsa, o da işini kaybeder. Onun da kitlesi bu.

Benim asıl adım Mohammed. Mohammed olarak Cezayir'i asla terketmedim. Mami olarak, doğrudur, terkettim. Buna Mami adına Mohammed karar verdi. On yılın sonunda, Mohammed durumların değişmeye başladığını gördü. Mami'yle konuştu, "Cezayir'de Cezayir için bir konser vermenin zamanı" dedi. Mami de ona "evet" dedi.

Peki Idir Cezayir'de dinlenen, saygın bir yeri olan bir müzisyen mi?

Cezayirliler tarafından çok sevilir. Sadece bir cemaat tarafından dinlenir ya da sevilir denemez, Cezayirliler tarafından sevilir.

Türkiye'de durum biraz daha farklı, daha sıcak bir ortam var...

Bu tür konularda konuşacak bir siyasetçi değilim ben, bunlar çok politik. Ben sıradan bir genç gibi konuşuyorum. Aptalca şeyler söyleyebilirim. Onun için de, hiçbir şey söylememeyi, fikirlerimi kendime saklamayı tercih ediyorum.

Cezayirlilerin gözünde Türkiye'nin imajı nedir? Uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinde yaşadı Cezayir. Mesela, ders kitaplarında Türklerden nasıl bahsedilir?

Türkler sevilir. Cezayirliler Türkleri sever. Türklerin de Cezayirlileri sevdiğini sanıyorum. Sevmek dediğimde, "evet evet, Türkleri çok severiz" gibi her an hissettiğimiz bir şey değil tabii, ama sevdiğimiz insanlardır. Saygı duyarız...

Buraya gelmeden önce kafanızdaki Türkiye nasıldı?

Tam bir fikrim yoktu. Türkiye'ye ilk defa 86'da geldim. Antalya'da olağanüstü bir tatil geçirdim. Kendimi evimde gibi hissettim, çünkü müslüman bir ülke. Müslüman bir ülkeye gittiğinde kendini yabancı gibi hissetmiyorsun. Yabancı olmama rağmen, kendimi yabancı gibi hissetmedim. Kendimi normal hissediyorum, öteki insanlar gibi.

Türk müziğini biliyor musunuz, nasıl buluyorsunuz?

Çok seviyorum. Antalya'ya gittiğim zamandan çok hoş anılarım var. Bir müzik duymuştum "reyli, reyli, reyli reliii reyyy... dada dam dada dam"... *(Uydurma sözlerle ama bütün melodik detaylarıyla "Leylim Ley"i söylüyor)* Bu zihnime kazındı, 86'dan beri. Şarkıyı kimin söylediğini bilmiyorum ama çok güzel buluyorum. Çok hoşuma giden şeyler var.

Peki Fransa'da çok tutan Tarkan'ı nasıl buldunuz?

Tarkan... *(yüzünü buruşturuyor)* Tarkan başka bir şey, varyete, gösteri... Ama benim açımdan Türk müziği değil. Mesela İbrahim Tatlıses tam bir şarkıcı, çok Türk. Ben büyük sesleri seviyorum, hakiki sanatçıları seviyorum. İşte böyle. İyi oldu mu?

Söyleşi: **Siren İdemen**

SAWT EL ATLAS

Sessiz sedasız başlayıp biten, hazırlıksız yakalandığımız Boğaziçi Festivali'nin, sayısı bir hayli fazla Arap misafirleri arasından biz ne yazık ki sadece Sawt El Atlas'a alaka gösterebildik. Bacak kadar çocukken kendilerini sahnede bulan Kamel ve Mounir isimli şarkıcıların grubu Sawt El Atlas. Fransa'da yaşayan Faslı göçmen ailelerinin ikinci kuşağı. "Donia" (Dünya) isimli rai albümlerini dinledik ve konser öncesi, Atlas dağlarından gelen bu seslere teybimizi uzattık.

Öteki Akdeniz

Rai denince ilk akla gelen Oran'ın, Cezayir'in müziğiydi. Ama rai artık çok daha geniş bir anlam kazandı...

Kamel: Rai bütün Kuzey Afrika'ya yayıldı. Faslı olduğumuz halde bizleri de etkiledi. Bu müziği kendi tarzımızda seviyoruz, kendimize göre düzenliyoruz, bize özgü bir sound katıyoruz.

"Bize özgü sound" derken, daha Faslı bir sound'u mu, yoksa grup olarak size özgü bir sound'u mu kastediyorsunuz?

Kamel: Hem Fas sound'u, hem de Fransa'da yaşadığımız için başka türlü bir karışım.

Grubunuzda bütün müzisyenler Fas asıllı mı?

Kamel: Çok karışık. Gitarist Cezayirli, basçı Martinikli, klavyeci Fransız, geri kalanlar ise Faslı, Fas asıllı. Müziğimizi dinlediğinizde Cezayir rai'ı olmadığını hissedersiniz, küçük bir fark var, kelimelerle açıklayamam, belki kültür, dil...

"Fas rai'ı" diye bir müzik var mı?

Mounir: Yoo hayır, bu Fransız popu ya da Amerikan popu demek gibi bir şey. Tek fark, diller değişiyor. Rai bütün Kuzey Afrika'ya bulaşan bir virüs. Şimdi de bütün dünyaya... Fas'ta rai değil, şaabi popüler bir müziktir, bütün diğer müziklerden daha yaygındır. Gençleri de, yaşlıları da etkiliyor. Cezayir'dekinden farklı bir durum.

Fas deyince aklımıza Jajouka'lı müzisyenler geliyor... Fas'ta bu müzik yöresel bir müzik midir, ne ölçüde yaygındır?

Kamel: Jajouka?.. Bir alet mi bu?

Hayır... Beat kuşağı yazarlarının çok ilgisini çekmiş... Brian Jones Tanca yöresindeki bu müziği kaydetmişti... Yakınlarda da Bill Laswell bir kayıt yaptı. Master Musicians Of Jajouka'nın kavallı, bendirli, tekrara dayalı trans müziği.

Kamel: Gnawa müziği var, vurmalılarla yapılıyor, daha çok bir trans müziği, onu kastediyorsunuz belki de. Gnawa, Gine kökenli bir müzik. Uzun yıllar süren kölecilik zamanında yukarıya, kuzeye doğru çıkmış, Gnawalar Marakeş'te durmuş. Fas'ta bu müziği yapan çok müzisyen var, ama hakim olan müzik türü değil. Fas'ta gittiğiniz her köyün kendine özgü bir müziği vardır. Hepsi birbirinden tamamen farklıdır. Ama ortak ve hakim müzik şaabidir, herkes şaabi dinler. Eğlencelerde, düğünlerde çalınır... Şaabi bazen çok daha angaje, daha politiktir. Rai ise aşktan söz eder. Şaabi'de dini parçalar da vardır, gelinle, damatla, düğünle ilgili sözler vardır...

Rai'ı uluslararası yapan, dünya çapında bir sanat olmasını sağlayan Khaled oldu. Arkadan gelen sanatçılara bu kapıyı Khaled açtı. Bütün gençliğimizi etkiledi, hâlâ da etkiliyor. Söylendiği gibi ibnenin teki değil...

Siz Fransa'da doğdunuz ama, Fas'a gidip geliyor musunuz?

Mounir: Düzenli olarak gidiyoruz, yılda iki-üç kez, daha çok akrabaları görmeye. Bu yaz Fas'ta konser vereceğiz.

Albümünüz Fas'ta çok satıyor mu?

Mounir: Henüz orada çıkmadı, çok yakında, önümüzdeki hafta kaset olarak çıkacak.

10-12 yaşlarında müziğe başlamışsınız. O zamanlar müzik sizin için ne ifade ediyordu?

Mounir: Eğlenmenin bir yoluydu. İnsanın 12 yaşındayken söyleyecek çok şeyi olmuyor. Geleneksel parçaları, popüler parçaları çalıp söylüyorduk, hoşumuza gidiyordu. Sonra, mahallemizde bunun oldukça büyük bir etkisi olduğunu farkettik. Repertuarımızı genişlettik ve müziği bir kariyer olarak görmeye başladık. İlk başlarda sadece mahallemizde, ramazanda, bayramlarda, şenliklerde çalıp söylüyorduk, ilerisi hakkında bir şey ne konuşuyor ne de düşünüyorduk. Vurmalı çalgılar çalıyorduk. Giderek bir şeyler yapabileceğimizin farkına vardık. Khaled'i, Mami'yi görüyorduk. "Niçin biz de yapmayalım" dedik ve bu tarafa yöneldik. İlk başlarda sadece konserler vardı. Albümümüz yoktu, ama habire konser veriyorduk. Bu sayede çok geliştik, sahneyi öğrendik, müziğimiz zenginleşti. Çok daha fazla müzik dinlemeye başladık. İlk albümümüzü 96'da çıkardık. Çok tuttu. Sonra Small'la sözleşme imzaladık. Sony'ye bağlı çalışınca, önemli bir sanat yönetmeniyle birlikte çalışma imkanı bulduk. "Donia" albümü bu çalışmanın ürünü.

Rai'ın artık Fransa'da bütün göçmenlerin müziği haline geldiğini söyleyebilir miyiz?

Kamel: En başından beri öyleydi. Fransa'da Fransızların müziği haline geldi. Eğlencenin müziği artık rai oldu, şansonları geride bırakmaya başladı.

Cheb Mami "anne babamızın yanında rai dinleyemeyiz" diyor. Bu durum hâlâ sürüyor mu?

Kamel: Rai'de hakikaten pis sözler, açık saçık laflar da vardır. "Sevgilim seni kollarıma almak istiyorum" gibi lafları da annemizin babamızın yanında dinlememiz imkansız. Bu sadece saygıdan ötürü. Kadınlar hakkında daha farklı, cinsel açıdan yaklaşmadan da söz edilebilir.

Rai'ın kadınlardan söz edişi aşağılar bir üslupta mıdır genellikle?

Kamel: Evet, kadına kötü bir imajla bakar tabii. Bu kesinlikle iyi bir şey değil. Uluslararası düzeyde rai söyleyenler, "şunu söylemeyiz, bunu söylemeyiz" diye sözlere itiraz ediyorlardı, onun için de sözler değişti. Artık kesinlikle eskisi gibi söylemiyorlar. Khaled her şeyi değiştirdi.

Rai için en önemli dönüm noktalası Khaled mi?

Kamel: Tabii. Rai'ı uluslararası yapan, dünya çapında bir sanat olmasını sağlayan Khaled oldu. Birçok ülkede konserler verdi, arkadan gelen sanatçılara bu kapıyı açtı. Bütün gençliğimizi etkiledi, hâlâ da etkiliyor. Kabul etseniz de etmeseniz de o dünya çapında bir sanatçı. Don Was'la çalıştı 90'da, ABD'de pek çok müzisyenle çalıştı. Söylendiği gibi ibnenin teki değil... *(gülüyor)*

"1,2,3 Soleil" hakkında ne düşünüyorsunuz?

Kamel: İyi buluyoruz, rai yapanlar olarak hepimiz aynı tarafta yer alıyoruz sonuçta. Tıpkı reggae gibi. En başta reggae'ye de herkes burun kıvırıyordu, siyahların yaptığı basit bir müzik olarak görülüyordu. Şimdi bütün dünya reggae dinliyor. Amacımız rai'ı bütün dünyaya yaymak. "1,2,3 Soleil" de bu bakımdan bizim için iyi bir girişim.

Rachid Taha'nın Carte de Séjour zamanında yaptığı müziği nasıl buluyordunuz?

Kamel: O bizim jenerasyon değil, ben çok dinlememiştim. Sadece, Charles Trenet'nin "Douce France"ını söylerlerdi, ona takılmıştım, çünkü Fransa'da hakikaten çok tutmuştu. Ama Rachid Taha benim takdir ettiğim sanatçılardan değil. O nedenle de "1,2,3 Soleil"de onun yerine Cheb Mami'nin olmasını isterdim. Ama üçü de Universal'le çalıştığı için öyle oldu.

Rachid Taha'da hoşunuza gitmeyen ne?

Kamel: Ne dediğinden, ne yaptığından haberi olmayan bir herif. Carte de Séjour'da bir tarzı vardı ve grubun imajıyla çok uyuşuyordu. Ama Arapça söylerken uymuyor... Kafamıza göre değil sonuçta. Ayrıca, sahnede çok çok fazla elektronik alet kullanıyor. Bir rai şarkıcısı değil, yaptığı parçaların çoğu rai değil, onlar Mısır müziği, Arap müziği.

Fransa'da hiphop da çok büyük bir yükseliş yaşadı ve en azından çıkış noktası olarak rai dinleyicisiyle hiphop dinleyicisi ve her iki türün müzisyenleri çok ortak çevrelerden gibi görünüyor. Hiphop yapan gruplarla ilişkileriniz var mı?

Mounir: Evet, hiphop'la rai hemen varoşlarla özdeşleştiriliyor. Bu çevrelerden pek çok sanatçının ve sporcunun çıktığı doğru. Rai müzisyenleri Paris'in zengin semtlerinde oturmuyorlar, kenar mahallelerde yaşıyorlar. Kenar mahalleler için bu önemli bir gelişme, bir değişim.

Rai şarkılarının sözlerinde, konularda genç kuşakla birlikte bir politikleşme var mı?

Mounir: Rai şarkıcıları şunu iyi anlamış görünüyorlar: Politikayla elleşmemek, onu kendi yerinde bırakmak gerek. Politika bizi ilgilendirmiyor. Politikada insanın fikirleri kendisine aittir, çok kişiseldir. Ben, "benim tercihlerim şunlar şunlardır" demenin ne gibi bir anlamı var, anlayamıyorum doğrusu. Kendi fikirlerimi açık etmek için yapmıyorum bu müziği. Hoşuma giden sözleri söylüyorum, annem hakkında bir şarkı söylemek bana

zevk veriyor. Politika, arkadaşlarımla konuşma düzeyinde, neler olup bittiğini merak etme düzeyinde tabii ki ilgimi çekiyor ama...

Çocukluğunuzda sizi en çok etkileyen müzisyenler kimlerdi?

Mounir: Fransız şansonculari içinde Alain Souchon çok hoşuma giderdi. Jean-Jacques Goldman... Sonra, Kool & The Gang, Bob Marley...

Son yıllarda, yapılan tribute albümlerde rai müzisyenlerine de sık sık yer veriliyor, Cheb Mami Gerard Manset şarkısı söyledi, Faudel Brel yorumladı... Diyelim ki oldu, siz kimin tribute albümünde söylemek isterdiniz?

Mounir: Stevie Wonder tabii... *(gülüyor)* Stevie Wonder soul müziğin pîri, dünya sanatçısı o. Besteleri bugün yapılmış gibi. Ses olarak da müthiş. Müziği ayrıca biraz oryantal de. Gerçek bir müzisyen, çok iyi piyano çalıyor, çok büyük, hakiki sanatçı.

Khaled de onun için aynı şeyi söylemişti.

Mounir: Bakın, ortak noktalar var. *(gülüyor)*

Siz Khaled'le turneye çıktınız galiba...

Mounir: Evet, birçok konserde onunla beraber çaldık. Ama artık değil, şimdi rakibiz. *(gülüyor)*

Khaled'in gençliğinde çok etkilendiği Faslı gruplar varmış: Nass El-Ghiwane ve Jil Jilala... Siz de onlardan etkilendiniz mi?

Kamel: Onlar bizim kuşağımız değil. Anne-babalarımızın kuşağı. Onlar daha angaje, daha politik sözleri olan şarkılar söylüyorlardı. Sadece vurmalılara ve sese dayalı, mesaj ağırlıklı bir müzik yapıyorlardı. Dans etmek, eğlenmek için dinlenen bir müzik değil.

Peki o sözler çok doğrudan politik sözler mi, yoksa daha genel, örtük bir üslûpları mı var?

Kamel: Çok fazla metafor var. Çok makyajlanmış, ama aynı zamanda da çok doğrudan. Çok tanımlı bir dinleyici kitlesine sesleniyor. Herkesin dinleyip anlayacağı gibi değil, belli bir birikim gerektiriyor.

Bu gruplar hâlâ müzik yapıyorlar mı?

Mounir: Nass El-Ghiwane konserler vermeye devam ediyor. Jil Jilala bıraktı sanıyorum.

Grubunuzun adı Sawt el Atlas. Atlas dağları sizin için neyi temsil ediyor, simgesel bir anlamı var mı, yoksa biraz memleket nostaljisi mi?

Kamel: Simgesel bir anlam değil, daha çok nostaljik. Biz Atlas dağlarının oradan gelmiyoruz, bir kıyı şehri olan Kazablankalıyız. Ama yine de Atlas dağları Akdeniz'in öteki yakasını temsil ediyor. Atlas dağları ayrıca, bütün Mağrip ülkelerinden geçiyor. Çok güzel buluyorum bu ismi.

Peki Natacha Atlas'la ilişkiniz nasıl oldu? Albümünüzdeki bir parçada onunla düet yapıyorsunuz...

Kamel: İlk albümün promosyonu sırasında, aynı radyoda hem onunla hem bizimle bir söyleşi olmuştu. Birbirimizle tanışmıyorduk, ilk rastlaşma o gün oldu. O gün çok iyi geçti. Natacha "bir sonraki albümüm için sizi davet ediyorum" dedi. Bütün sanatçılar böyle şeyler söyler ama, sonra fos çıkar, o sözünü tuttu. Altı ay sonra, onunla beraber çalıştık. Sonra, geçen sene bizi tekrar çağırdı, yeni albümündeki bir şarkı için. Ama biz stüdyodaydık o zaman. Zor bir seçimdi: ya dostluk ya da business...

Onun yaptığı müziği, Transglobal Underground'la denemelerini nasıl buluyordunuz?

Kamel: Çok özgün. Hoşumuza gidiyor. Bu albümde bir şarkımızın remiksini Transglobal Underground yaptı.

Öteki Afrika ülkelerinin müzikleri de ilginizi çekiyor mu?

Kamel: Tabii, çünkü Afrika müziği tamamen vurmalılara dayalı. Onlar da müziğe bası, gitarı kattılar. Bütün Afrika'yı kapsayan tek bir müzikten söz etmek imkansız tabii, bütün Afrika'yı birleştiren bu vurmalılar işte. Şu anda Fransa'da çok fazla Afrikalı müzisyen var. Mesela Salif Keita'yı çok seviyoruz.

Peki Türk müziğini biraz biliyor musunuz?

Mounir: Ben tam manasıyla bir Mustafa Sandal ve İbrahim Tatlıses hayranıyım. Türk müziğiyle Arap müziğinin neredeyse aynı denecek kadar birbirine benzediğini düşünüyorum. Enstrümanlar, sesler, melodiler çok yakın geliyor. Ayrıca, sizdeki saz çok güçlü bir duygu yayıyor. Bizim gözümüzde Türkiye Ortadoğu demek, Türk müziği Mısır müziğiyle çok yakın. Türkiye'ye bir daha geldiğimde, İbrahim Tatlıses'le beraber bir parça yapmak isterim.

Peki Mustafa Sandal'da ne buldunuz?

Mounir: Sizin için onun Türk müziğini temsil etmemesi normal. Bizim müziğimiz için de "bu Fas müziği değil" diyenler var. O anlamda, hakikaten de Fas müziği değil, çünkü şaabi yapmıyoruz. Sadece şaabi yapsaydık, Fas'ın dışına çıkamazdık. Tarkan'ın sizin kafanıza göre olmadığını biliyorum, Mustafa Sandal da Türk müziği değil... Ama bu müzikler ve müzisyenler sayesinde Türkiye yurtdışında da sesini duyuruyor. O açıdan da onları takdir etmek lazım... *(gülüyor, ellerini çırpıp alkışlıyor)*

Tarkan'ı da dinlediniz mi?

Kamel: Tarkan Fransa'da patlama yaptı. Öpücüklü şarkı her yerde çalıyordu. İki yıldır kaseti var bende. Bu adamda bir şey var diye en başında da düşünmüştüm. Özellikle de o parça için. Nakaratı klasik oldu, "muck muck", herkesi acayip yakalıyor. Fransa'da 300-400 bin sattı.

Siz kendi aranızda, evde ailenizle Arapça mı konuşuyorsunuz, Fransızca mı?

Kamel: Onlarla daha çok Fas dilinde konuşuyoruz. Bazen iki dil birbirinin içine geçiyor.

Kendinizi hem Faslı hem Fransız gibi mi, yoksa ne Faslı ne Fransız gibi mi hissediyorsunuz?

Kamel: Faslı ve Fransızız. Düz saçlı, mavi gözlü, beyaz tenli değiliz, ama Fransa'da doğduk. Kökenlerimiz Fas'tan geliyor. Dolayısıyla, ikisiyiz de.

Irkçılığa, yabancı düşmanlığına kendi gündelik hayatınızda maruz kaldınız mı?

Kamel: Fransa'da Faslıymış, Cezayirliymiş yok, Arap var, onların gözünde farketmiyor.

Bir dükkana giriyorsun, hemen gözler üstüne çevriliyor, izleniyorsun, koyu renk deriliysen, ya hırsızsındır ya soyguncu. En sinir bozucu olan, en fazla maruz kaldığın şey bu: Bu bakış, bu güven duymayan bakış. Gece çıkıp müzikli bir yere gitmek istiyorsun, birçok yere almıyorlar. Neden? Çünkü göçmensin.

Türkler de aynı kategoriye mi giriyor?

Kamel: Türkler, Türkler başka mesele. *(gülüyor)* Almanya'da birinci sırada Türkler geliyor sanıyorum. Fransa'da Araplar. Araplardan hemen sonra ise siyahlar, sonra Türkler, Çinliler. *(gülüyor)* Düşmanlığa maruz kalıyorsun tabii. İnsanlar sürekli sana karşı sakınarak, çekinerek davranıyor. Bir dükkana giriyorsun, hemen gözler üstüne çevriliyor, izleniyorsun, koyu renk deriliysen, ya hırsızsındır ya soyguncu. En sinir bozucu olan, en fazla maruz kaldığın şey bu: Bu bakış, bu güven duymayan bakış. Benim birçok arkadaşım var, gayet düzgün tipler, müzik yapmak istiyorlar, ama yapamıyorlar; onu bırak, gece çıkıp müzikli bir yere gitmek istiyorsun, birçok yere almıyorlar. Neden? Çünkü göçmensin. Bu çok pis bir şey. Şimdi bir yere gittiğimizde ise alkışlamaya başlıyorlar. *(gülüyor)*

Rai'ın yükselişi, kenar mahallelerde yaşayan genç kuşaklara bir güç duygusu, güven hissi veriyor mu?

Kamel: Gurur duyuyorlar. Varoşlardan çıkan bir takım gençlerin Fransa'da iş yapmasından, tutmasından, 15 günde bir televizyonlara çıkmasından süper gurur duyuyorlar. Bu onlara hırs ve cesaret veriyor, kendilerinin de oraya çıkabileceğini umut ediyorlar. Ayrıca, göçmenler hakkında olumlu bir imaj oluşmasını sağlıyor. Herkes bazı göçmenlerin başarılı olduğunu, sadece hırsızlar olmadığını, sıyırtanların da bulunduğunu görüyor. Varoşlarda yaşayanlar da "onlar başarıyorsa, biz de başarırız" diye düşünüyor. Önünde başarmış birisinin olması büyük bir şans. Başarabileceğini, o çemberi kırabileceğini düşünüyorsun...

Söyleşi: **S.i.**

RAM-SES
MÜZİK ATÖLYESİ

Merkez:
İstiklal Cad. Aznavur Pasajı 212/6
Yapı Kredi Kültür Merkezi Karşısı Galatasaray
Tel: 0. 212. 245 02 21

Dersane:
İstiklal Cad. Toma Apt. Şanzelize Girişi Kat. 5
Tel: 0. 212. 245 32 94

Türk Halk Müziği ve Batı Müziği Konservatuarlarına, Müzik Eğitim Fakültelerine hazırlık kursları

• Ses eğitimi (şan) • Keman (Türk-Batı) • Viyolonsel - Viyola • Piyano - Klavye (org) • Klasik Gitar • Flamenko - Latin Gitar • Akustik Gitar • Elektro Gitar • Bas Gitar • Jazz Gitar • Davul - Perküsyon • Bağlama • Tambur • Ud • Kanun • Kemençe - Kemane • Flüt - Ney • Saksofon - Trompet • Kaval - Mey

Ram-Ses Müzik Atölyesi Kulübü
• Konser, söyleşi, imza günü, panel ve çeşitli organizasyonlar
• Her perşembe "plak günü"
• Her cumartesi "video gösteri günü"
• Her türlü müzik materyali (nota, şarkı sözü, cd, kaset, cd-rom...)
• Enstrüman alımlarında indirim
• Özel organizasyonlarınıza yardım edilir
• Organizasyonlarınızı atölyemizde yapabilirsiniz...

KEZIAH JONES

Gökte ararken yerde bulduk. Yaklaşık bir yıl önce üçüncü albümü "Liquid Sunshine"ı yayınlayan Keziah Jones'un aylardır "net ortamında" peşindeydik. Tam yazılı sorularımıza verdiği yazılı cevapları elimize geçmişti ki, İstanbul'a "sözlü"ye geldi. Hem de "sazlı-sözlü"ye... Boğaziçi Festivali'nin ağır misafirlerinden biri Nijerya delikanlısı Keziah Jones'tu. Sahnede tam tahmin ettiğimiz, istediğimiz gibiydi: Bol distorsiyonlu gitarının enerjisi, durmadan değiştirdiği tonların güzelliği hepimizi mest etti. Konserden önce buluştuğumuzda okkalı şarkı sözlerinin sırrını, Afrika'nın ve Nijerya'nın kısa tarihini de verdi...

Hayatım paradoks

(Roll'un kapağına bakıyor...) Hakim Bey!.. *(Üçüncü sayfayı açıp "içindekiler"e bakıyor, hızla sayfaları çeviriyor, Hakim Bey'i buluyor, sayfayı ilgiyle inceliyor)* Başlıkların manası ne?

"Cennet şimdi!" ve "Hakim Bey gerçeği".

(Hakim Bey'in "T.A.Z" adlı kitabının resmine işaret parmağıyla dokunarak) Bu kitabı biliyorum, okumuştum.

Nasıl buldunuz?

Ontolojik anarşizm. *(Roll'u karıştırıyor, Lou Reed sayfasına takılıyor)*

O da geliyor...

(kayıtsız bir ifadeyle) Öyle mi? Festivale yani... Lou Reed'in müziğini bilmem pek. *(tekrar Hakim Bey sayfasına dönüyor)* İlginç bir adam bu Hakim Bey. Ontolojik anarşist.

Sizin "Afrika anarşizmi" adını verdiğiniz anarşizm nasıl bir şey?

"Afrika anarşizmi"nin iki temeli var. Biri tarihsel olgular, diğeri psikolojik ihtiyaçlar. Geleneksel Afrika zihniyeti, Avrupalı kölecilerin ve sömürgecilerin yarattığı tarihe gerekli cevabı vermekte yetersiz kaldı. Kültürümüz katledildi ve ruhsal, psikolojik bir çöküntüye uğradık. Bu enkazın altından kalkabilmek için ruhsal ve manevi bir başkaldırı gerekiyor. Afrika anarşizminin amacı, Afrikalılara galiplerin –yani sömürgecilerin– aslında mağlup, mağlupların –yani kendilerinin– aslında galip olduğunu göstermek. Afrika anarşizminin, bilinen teorik anarşizmden farkı, "teorize" edilemez olmasıdır.

Afrika anarşizmi üzerine yazılı olarak sorduğumuz soruları yanıtlarken şöyle bir ifade kullanmıştınız: "Afrika anarşizmi, bilincin psikolojik veya fenomenolojik bir paradoksla karşı karşıya geldiğinde, derhal ve kendiliğinden geçirdiği evrimdir. İnsan zihninin kendini sorgulama kabiliyetini sorgulama kabiliyetidir." Bunu biraz açabilir misiniz?

Bence çok açık.

Pek sayılmaz.

Bilinç, çelişkiler yumağıdır. Aklınıza bir fikir geldiğinde, bu aslında sizin kendi fikriniz değildir, bir yerlerden edindiğiniz, size empoze edilen bir şeydir. Sonra onun zıddını düşünürsünüz. Aslında her ikisi de aslında sizin fikriniz değildir. Ama, bir de üçüncü bir şey var: Zihnin derinliklerinde doğal bilgi... Bu, bildiğimiz anlamda düşünce değildir, zira düşünce imgeler, kavramlar demektir. Bir de ruh vardır; ruhsal bir bilgi söz konusudur ve daha üst düzeyde bir bilgidir, kavramların ve imgelerin ötesine geçen bir zihinsel durumdur.

Kitaplarla aranız iyi galiba...

Ben bilimkurgu tutkunuyum.

Yurttaşınız Ben Okri'nin "Famished Road" (Aç Yol) isimli kitabı Türkçede çıktı geçenlerde...

Ben Okri iyidir, ama Amos Tutuola daha iyidir. "My Life In The Bush Of Ghosts"u müthiş bir kitaptır. Tutuola'nın sihirli bir yazı ritmi var. Pek tanınmıyor, 50'lerin yazarı. 1997'de vefat etti.

Okri için "Tutuola'nın halefi" denebilir mi?

Tutuola, Okri'nin pîridir. Ama Okri ondan bahsetmez hiç. Okri'nin bir stil olarak yaptığı şeyi Tutuola kendiliğinden yapardı. Çünkü dili öyleydi, "broken English" konuşurdu; kendisini o dille ifade ederdi. Sentaks yanlışları filan onun için doğal bir şeydi. Okri içinse bir stil. Aslına bakarsanız Okri, Tutuola'yı taklit ediyor. Okri eğitimli bir adam, dolayısıyla onun stilindeki yanlışlar, özellikle yapılmış yanlışlardır; düşünülüp taşınılıp bilinçli olarak tanzim edilmiş yanlışlardır. Tutuola tahsilli biri değildi; kullandığı dil, kendisini İngilizce ifade etmek istediğinde kullanabileceği yegane araçtı. Kendi doğal diliydi, onun için hit oldu.

"My Life In The Bush Of Ghosts"un konusu ne?

Genç bir çocuk içsavaş sırasında ormanda kaybolur, ağaçlarla konuşur, tuhaf yaratıklarla karşılaşır. Okri'nin "Aç Yol"u da aynı mevzu değil mi? Tutuola kendi hayatını, kendi diliyle anlatıyordu...

Sizin gözde yazarlarınızdan biri de Kenule B. Saro-Wiwa... Cunta rejimi Saro-Wiwa'yı darağacına gönderdiğinde ne hissettiniz? İkinci albümünüz "African Space Craft"ta Saro-Wiwa'dan ve Nijerya'daki askeri diktatörlükten söz ediyorsunuz...

Saro-Wiwa'nın asıldığını duyduğumda, yönetici klikle yönetilenler arasındaki mücadelenin yeni bir safhaya girdiğine ve Nijerya'da yeni bir vahşet döneminin başladığına kani oldum. Sani Abacha ve öteki Afrikalı diktatörler "milli birlik ve beraberlik - ülkenin bölünmez bütünlüğü" maskesinin altında, Avrupalı ve diğer yabancı güçlerin maşası; kendi insanlarına zulmediyorlar. Kölecilikten bu yana Afrika'nın içinde bulunduğu hastalıklı bir psikolojik durum bu. "African Space Craft", hayali bir Afrika ülkesinde yaşanan bir yasak aşk dolayımıyla bu hastalıklı psikolojik durumun aşılması arzusunu dile getiriyor.

Şarkılarınızın bu mücadelede bir misyonu olduğunu düşünüyor musunuz?

Düşündüğüm biçimde düşünmem kaçınılmazdı herhalde. Ben enformasyonu, bilgiyi içinde bulunduğum kültürel, psikolojik ve ruhsal şartlara göre algılıyorum, işliyorum, üretiyorum. Şarkılar organik araçlardır ve herhangi bir amaçla yapılabilir. Herkesin başetmesi, cevap vermesi gereken özgün bir meselesi vardır.

İlk iki albümünüzde, özellikle "Blufunk Is A Fact"te sözler bir hayli uzun, fakat üçüncü albümde, "Liquid Sunshine"da sözlerin kısaldığı, minimalist bir yaklaşımın hakim olmaya başladığı gözleniyor. Bir söyleşide de, "Bulfunk Is A Fact"te mecazlara fazla yaslandığınızı, fakat "African Space Craft"tan itibaren daha doğrudan bir dil kullanmaya yöneldiğinizi söylüyorsunuz...

İlk albümde sözlere aşıktım, düşündüğüm her şeyi anlatmak, dağarcı-

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

ğımda ne varsa hepsini ortaya dökmek istiyordum, dolayısıyla biraz tıkış tıkış oldu. İkinci albümde daha doğrudan ve daha sade bir dil kullandığım doğru. Şu da var tabii, ilk albümle ikincisi arasında bir sürü şey gördüm geçirdim. İlk albümde her şeyi anlatmak istiyordum, ama sonra elemek, seçim yapmak gerektiğine kani oldum. Söz yazarken dikkate aldığım tek şey kendime sadık olmak; imaj değil benim meselem. Her albümümün bir öncekinden biraz daha ileride olmasını istiyorum. Çünkü belli bir noktayı hedefliyorum; çalma, düşünme, söyleme, söz yazma bakımından mükemmel olduğum bir noktaya ulaşmaya çalışıyorum. Yaşadığım çelişkilerden, paradokslardan, içinde bulunduğum psikolojik hengameden bir "trip" yaratmaya çalışıyorum. Müzik yapmamın sebebi de bu zaten. Evrelerden geçiyorum, her albüm başka bir evre...

Ulaştığınız son evre nasıl bir şey?

İçinde bulundum bu evre, kim olduğumun tamamen bilincinde olduğum bir evre galiba; nerede olduğumun, ne yaptığımın bilincinde olduğum dönem. Kelime oyunları, sound cambazlıkları yapmıyorum, belirli ve net bir fikirle hareket ediyorum. Ötesini bilemiyorum, zira henüz tamamlamadığım bir evre bu.

Yaptığınız müziği nasıl tanımlıyorsunuz?

Blues, funk ve folk, benim kendiliğimden yarattığım müziğe başkalarının verdiği isimler. Ben sadece kendimi en iyi şekilde ifade etmeye çalışıyorum. Daha en başta, solo takılan bir müzisyen olacağımı, elektriğe veya bir başkasına ihtiyaç duymayan bir müzik yapmam gerektiğini biliyordum. Sonuçta ortaya çıkan blues funk ve folk olarak adlandırılıyor, ama bence yokedilen tarihsel hafızamın restorasyonu, kayıtları, dökümü...

Çocukluğunuzdan bahsedelim mi biraz?

Çok rahat bir çocukluğum oldu. Geleneksel fakat katı kuralları olmayan bir aile ortamında büyüdüm. Annem ve babam serbest düşünceli insanlardı. Babam ticaret hayatının içindeydi, onun getirdiği esnekliklere sahipti, annemse geleneksel ev kadını rolünü benimsememiş bir insandı. Dolayısıyla, evde geleneksel ailelerde normalde pek rastlanmayan bir neşe ve yaratıcı bir dil mevcuttu.

Aileniz, Nijerya'nın belli başlı üç kabilesinden biri olan Yorubalardan galiba...

Annem ve babam Yorubaların Egba kolundan, Abeokuta bölgesinden. Abeokuta, misyonerlerin bugün Nijerya olarak bilinen topraklara giriş kapısıydı. Misyonerlerle birlikte eğitim de ilk olarak Abeokuta'ya geldi, yerlilerin İncil'e iman etmeleri için okuma-yazma öğrenmeleri gerekiyordu. Ve dolayısıyla ilk eğitimli Yorubalar, Abekouta bölgesinde yaşayanlardı. Babamın sülalesi, Alakei denilen muharip sınıftandı; zaten sülale adımız da sözlük anlamı "kralla birlikte savaşa giden" demek olan Baloguni'dir. Babam bir Alakei şefiydi; kabile şeflerinin toplantılarına beni de götürürdü. Dolayısıyla daha bacak kadarken tarihe tanık olmuştum, o kahraman insanlar Batı uygarlığının ülkemize gelmesinden çok önce sanatlarıyla, dilleriyle, dinleriyle bir tarih yapmışlardı; ufak çocukken onların ortamında bulunmuş olmam, daha sonra İngiltere'de, Gloucestershire'ın ayazında, o güne kadar sadece televizyonda gördüğüm insanların arasında kendimi bulduğumda, kim olduğumu anlamamda ve kendi hayat felsefemi geliştirmemde çok önemli bir rol oynadı.

Yoruba etkisi en belirgin olarak Küba müziğinde var. Özellikle samba ve salsada... Mesela Buena Vista'cıların kullandıkları enstrümanlar Afrika kökenlidir. Benim kendime verdiğim vazife bunların izini sürmek, bulup çıkarmak ve bugüne getirmek; müzik yapmamın sebebi bu.

İngiltere'ye kaç yaşındayken gitmiştiniz?

Sekiz yaşındayken Gloucestershire'daki bir özel okula tahsile gönderdi ailem beni. Yıl 1976'ydı.

Niye o kadar küçük bir yaşta gönderdiler sizi?

O zamanlar –hâlâ da öyle gerçi– Batılıların olağanüstü bir uygarlıklarının olduğuna ve gidip onların bilimlerini öğrenmediğimiz takdirde, Batıya asla yetişemeyeceğimize inanılırdı. Ve ülkeler hiyerarşisinin en tepesinde Britanya vardı. Çünkü sömürgecilik döneminde onların kültürüyle içli dışlı olmuştuk; annem ve babam da, köklü ve hali vakti yerinde bir aile olarak, benim İngiltere'ye gidip Batının ilmini bilimini öğrenmemi istemişti. Eğitilmem için niçin eski efendilerimize, Britanyalı sömürgecilerin okuluna gönderildiğimi anlayamıştım bir türlü. Nijerya'nın yönetici sınıfları sömürge ruh halinden çıkamamıştı henüz.

Müziğe nasıl başladınız? ilk enstrümanınız neydi?

Klarinet. Sekiz yaşındayken klarinet çalmaya başladım.

Niye başka bir enstrüman değil de klarinet?

Çünkü gittiğim okulda bir enstrüman öğrenmek mecburiydi ve gitar sınıfında yer kalmamıştı. *(gülüyor)* Daha sonra davula merak sardım. Count Basie, Duke Ellington'vari swing tarzını öğrendim. Ortaokulda kendi kendime piyano çalmayı öğrendim. Lisedeyken kurduğum Jam Factory adlı grupta elektronik piyano çalıyordum.

Ailenizde müzisyen veya müzikle yakından ilgilenen birileri var mıydı?

Yoktu, benim ailem savaşçı, avcı ve şifalı otlar âlimi.

Profesyonel anlamda müzisyenliğe başlamanız nasıl oldu?

1988'de okulu bırakıp Londra'ya gittim. Eğitimden sıtkım sıyrılmıştı. Nefes almak istiyordum, kendimi bulmak istiyordum; derimin, ismimin, kültürümün, eğitimimin altında nasıl bir insan olduğunu keşfetmek istiyordum. Müzik, kendime sorduğum sorulara doğal bir cevap oldu. Londra'ya indiğimde beş parasızdım, kalacak yerim yoktu. Bir takım folk kulüplerinde çaldım, sokak müzisyenliği yaptım. Ve sonra, ufkumu açmak için seyahat etmeye karar verdim. Nijerya'nın başkenti, İngiltere'nin kırsal kesimi ve Londra dışında hiçbir yeri görmemiştim. Cebimde 50 pound vardı ve bildiğim en yakın ülke Fransa'ydı. Paris'e bir bilet aldım, "en kötü ihtimalle sokak müzisyenliği yaparım, dönüş paramı öyle çıkarırım" diye düşünmüştüm. 21 yaşındaydım ve yeni olan her şeye açıktım.

Okulu bırakıp müzisyenliğe başlamanıza ailenizin tepkisi ne oldu?

Onlara göre müzik veya genel olarak sanat, alt sınıfların iştigal ettiği bir şeydi. İngiltere'ye okumaya gönderdikleri oğullarının müzisyen olması, yani para getirmeyen bir mesleğe girmesi, onlar için anlaşılır şey değildi. Fakat zamanla, babam, yapmak istediğimin uyuşturucu kullanmanın, derbeder bir hayat sürmenin ötesinde bir şey olduğunu anladı ve hakkı-

Kızgılcın misali

Köpan Avı
Lewis Carroll

Söz gelimi "kızgın" ve "çılgın" sözcüklerini alalım. Şimdi bu iki sözcüğü birden söylemeyi tasarlayın, ama hangisini önce söyleyeceğinize karar vermeyin. Şimdi ağzınızı açıp konuşun. Eğer düşünceleriniz azıcık olsun "kızgın"a yatkınsa, "kızgın - çılgın", yok eğer kılpayı "çılgın"a yatkınsa "çılgın - kızgın" dersiniz. Yok eğer, o çok ender rastlanan yeteneğe, kusursuzca dengeli bir zihne sahipseniz, "kızgılcın" diyeceksiniz.

Bir düşünün Pistol o ünlü sözlerini söylediğinde: "Hangi Kral Bezonyalı? Konuş, yoksa öleceksin!" Justice Shallow bunun ya William ya da Richard olduğuna emin, fakat hangisi çıkaramıyor ve böylece bir adı öbüründen önce söylemek elinden gelmiyor olsaydı, öleceğine "Rilchiam" diye haykırmaz mıydı?

Lewis Carroll

Kitabevlerinde (kenarda köşede)

nı helal etti.

Paris sonrasında neler oldu, "Blufunk Is A Fact"e giden yolun kilometre taşları nelerdi?

Paris'ten Londra'ya döndüğümde mevsim kıştı, hava ayazdı ve ciddi ciddi eve, Nijerya'ya, ailemin müşfik kollarına dönmeyi düşünmeye başlamıştım. O sıralarda Portobello Road'da çalıyordum, sonradan menejerim olan Phil Pickett'la orada tanıştım. Phil, Londra'da underground bir kulüpte Hugh Masekela'nın uvertürü olarak sahneye çıkmamı sağladı; o performansımı filme çekti ve dünyanın çeşitli yerlerine gönderdi. Gönderdiklerinden biri de, Paris'te sokakta çalarken tanıştığım bir adamdı; Emmanuel de Bruetel'le ortak olarak Delabel adlı bağımsız bir plak şirketi kurma hazırlığındaydı. Benimle sözleşme yapmak istedi. Ve ardından "Blufunk Is A Fact" geldi...

O albümdeki "The Wisdom Behind The Smile" adlı şarkıda adı geçen Lydia Tracy kim?

Lydia Tracy, Seine nehri üzerindeki köprülerden birinde veda ettiğim Amerikalı bir kadın. Günbatımıydı; Paris' trafiğinin en civcivli saatleriydi... Uzun bir elvedaydı.

"Free Your Soul" bir manifesto gibi; insan ruhunu nasıl özgürleştirebilir sizce?

Ruh, bedenin ve zihnin uzantısı... Ruhun özgürleşmesi insanın çevresiyle empati kurmayı, başkalarıyla "hemhal" olmayı arzu etmesiyle mümkün. Aslında, insanoğlunun doğal eğilimi de bu, ancak teknolojik kapitalist toplum, sınıf, ırk, kültür ve statü gibi ayrımlarla insanlar arasına duvarlar çekiyor...

Bu şartlarda ruh nasıl özgürleşecek?

Ruhun özgürleşmesi, bilincin kendiliğinden evrimiyle mümkün olabilir, yapılması gereken bir seçimdir sadece; insanın ruhunu özgürleştirmeye karar vermesidir. İşte o zaman bütün o ayrımlar aşılır; insan, insanlığına kavuşur.

Politikayla ilgilenmeniz nasıl başladı?

İngiltere'ye ayak bastığım andan itibaren siyasi ve sosyal statüm hakkında sorular sormaya başladım. Dolayısıyla, kimlik nosyonum hep oldu ve o kimlik her neyse, onu ifade etme yollarını aramaya başladım. Eğer sekiz yaşında siyasi bir uyanış mümkünse, benimki tam o zaman başladı.

Ne zaman olgunlaştı?

Okulu bıraktığım 1988'den ilk albümümü çıkardığım 1991'e kadarki üç yıllık dönem, en anarşist zamanımdı. Otoriteyi temsil eden herkese uyuzdum. Buna annem ve babam, gittiğim okullardaki herkes, Britanya ve Nijerya hükümetleri dahildi. İngiltere'de sokaklarda yaşayan evsiz-barksız, kimsesiz, dışlanmış siyahların arasına karışarak kendimi görünmez kılıyordum. "Million Miles From Home"u bu paradoksal durumdan esinlenerek yazdım: Vatanımı ve ailemi terkedip ülkemin eski efendilerine sığınmıştım.

Afrika'nın bugünkü durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Afrika'nın bugünkü durumu şu: Cenin misali ülkeler, köleciliğin, sömürgeciliğin ve neo-sömürgeciliğin, bu üçünün birlikte yarattığı yıkımın altından kalkmaya çalışıyor. Bağımsız Nijerya'nın tarihi topu topu kırk yıl. Ve bunun büyük bir bölümünde, Nijerya askeri-sınai neo-kolonyalist bir klik tarafından yönetildi. Sabık sömürgeciler, iktidara koydukları bu yönetimler sayesinde doğal zenginliklerin doğal olmayan fiyatlarla kendi ülkelerine akışını sürdürdüler, bu arada diktatörlerimizi de dolgun bir komisyonla ödüllendirdiler. Gelinen nokta, öyle bir siyasi kriz durumu ki, yönetici sınıfların toplumu denetlemesi ve yönetmesi giderek güçleşiyor. Sömürgeci sınıfın bu son artıkları tarihe karıştığında ancak, Nijerya'nın gerçek bir Afrika devleti olarak doğuşunu göreceğiz. Ve bu devletin sınırları Avrupalıların çizdiği sınırlar değil, kültürel, sosyal, siyasi sınırlar olacak.

Nijerya'da, bildiğimiz kadarıyla üç büyük kabile var, Hausalar, İbolar ve Yorubalar... Bu üç kabile arasındaki sosyo-kültürel farklar neler?

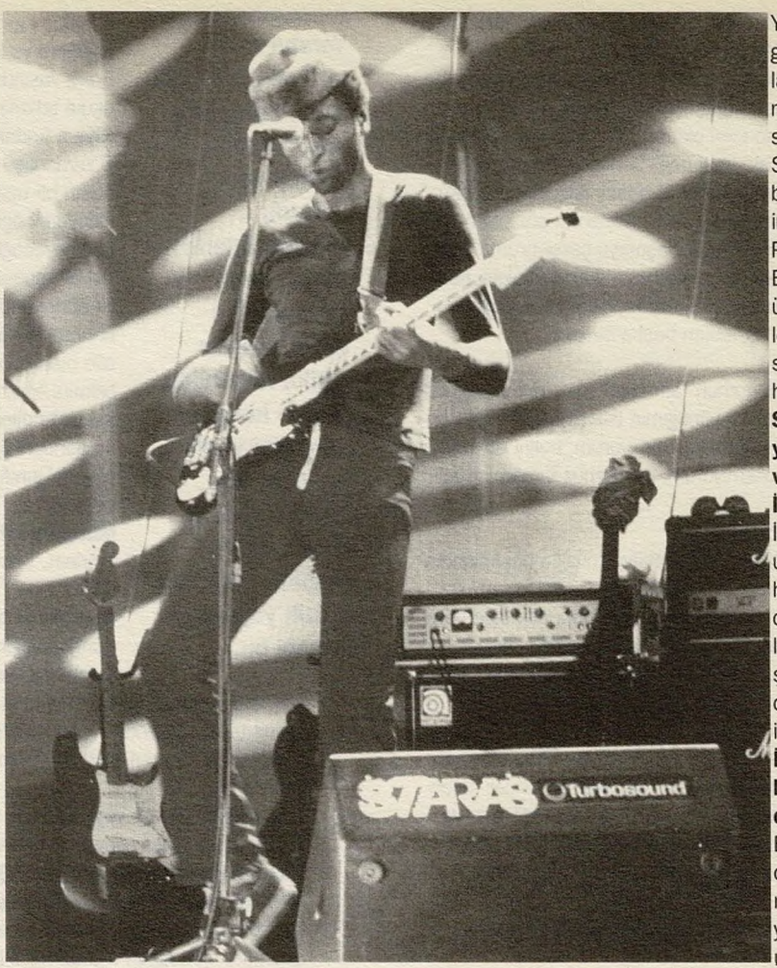

Yorubalar suni sınırlarla, sömürgeciler tarafından çizilen sınırlarla bölünmüş, birbirinden koparılmış bir halk. Sömürgecilik öncesinde bugünkü Nijerya, Gana, Senegal ve Kamerun'un bazı bölgelerine yayılmış bir Yoruba imparatorluğu vardı. 1800'lerde Portekiz işgaliyle tarihten silindi. Bugün hâlâ o adlarını saydığım ülkelerde Yoruba uygarlığının izleri vardır. Sömürgeciler gelip insanları böldüler, bir sürü ülke ve halk yarattılar.

Sizin doğduğunuz yıllarda patlayan büyük içsavaşın, Biafra savaşının tarafları Hausalar ve İbolar galiba...

İbolar tüccar, esnaf sınıf... Hausalar ise göçebe bir müslüman halktı. Onlar da çeşitli ülkelere dağılmış durumdalar. Hayvancılıkla uğraşırlar. İbolar ise yerleşik, kentli bir halk. Hausalar orduya ve devlete hakim, İbolar ise ticareti ellerinde tutuyorlar.

İbolar hıristiyan, Hausalar müslüman; din faktörü bu çatışmada nasıl bir rol oynuyor?

Bence belirleyici olan dini farklar değil, etnik farklar; dini, etnik ayrımları körüklemek için kullanıyorlar. Hausalar şeriat hukukunu uygulamak istiyor, çoğunluk onlarda; eğer İslam'a inanmıyorsam, ben ikinci sınıf yurttaşım demektir. Kendilerine göre bir hukukları, ceza sistemleri var, herkesin ona tabi olmasını istiyorlar. Nijerya'da bütün petrol yatakları, deniz kıyıları ve kültür güneyde, yukarıda, kuzeyde hiçbir şey yok, ama denetim, iktidar Hausaların elinde.

Peki nasıl oluyor da iktidarı koruyabiliyorlar?

İngilizler sayesinde. Kuzeyde feodal bir yapı ve merkezi bir otorite var, güneyde herkes kral. *(gülüyor)* Güneyde merkezi otorite geleneği, kültürü olmadığı için, kuzeydekiler sömürgecilerin desteğiyle iktidarı ellerinde tutuyor.

İngiltere'de sokaklarda yaşayan evsiz-barksız, kimsesiz, dışlanmış siyahların arasına karışarak kendimi görünmez kılıyordum. "Million Miles From Home"u bu paradoksal durumdan esinlenerek yazdım: Vatanımı ve ailemi terkedip ülkemin eski efendilerine sığınmıştım.

Yorubaların vaziyeti nasıl peki?

Nijerya'nın nüfusu 100 milyon, bunun 30 milyonu Yoruba. Nijerya'nın güneybatısında yaşayan sanatkâr, zanaatkâr, müzisyen bir halk. Nijerya'nın kültür hayatında en etkin topluluk Yorubalardır.

Yorubaların dini inançları ne?

Bir kısmı hıristiyan, bir kısmı müslüman. Fakat, bir de geleneksel bir Yoruba inancı var ki, asıl inançları o.

Nasıl bir inanç o?

Bir tür doğa dini... Yoruba inancına göre, bütün varlıkların ruhu vardır. Tanrı bütün varlıkların içindedir, daha doğrusu bütün varlıklar Tanrının farklı biçimlerde tezahürleridir ve dolayısıyla bütün varlıklar tanrısaldır.

Bir tür panteizm mi?

Bir bakıma öyle... Ama, Yoruba kültürü, dini bir kültürdür ve bu dini kültürün temeli müziktir. Müzik ilahi bir şeydir, müzikle ibadet ederler, müziğe ibadet ederler. Belli ritmlerlerle, ezgilerle... Aynı ritmleri cazda, blues'da, gospellerde görüyorum. Kölecilik nedeniyle Yoruba kültürü bütün bu müziklere girmiş...

Yoruba inancında belli kurallar, yasaklar var mı?

Katı, kesin kurallar yok, güzel tarafı da bu zaten; kilisesi, papazı, kutsal kitabı, sistemi, kurumu yok... Herkes tanrıyla iletişim kurabilir, müzik yoluyla...

"Yoruba ritmlerini, cazda, blues'da, gospellerde görüyorum, kölecilik nedeniyle Yoruba kültürü bütün bu müziklere girmiş" dediniz...

En büyük köle ticareti Afrika'nın batı kıyısından Brezilya, Küba ve Amerika'ya olmuş. Küba ve Latin müziğine yakından baktığınızda batı Afrika kıyısının, Yoruba kültürünün izlerini görebilirsiniz...

Özgül örnekler verebilir misiniz?

Yoruba etkisi en belirgin olarak Küba müziğinde var. Özellikle samba ve salsada... Mesela Buena Vista'cıların kullandıkları enstrümanlar Afrika kökenlidir. Benim kendime verdiğim vazife bunların izini sürmek, bulup çıkarmak ve bugüne getirmek; müzik yapmamın sebebi bu.

Sizin iki telli gitarınızın sebeb-i hikmeti ne?

O benim ikinci albümümde var. Vaktiyle Londra'da, sokaklarda iki telli gitarımla dolaşıyordum, özellikle de trafiğin yoğun olduğu yerlerde. Şehrin sesini yakalamaya çalışıyordum; şarkı çalmıyordum, sesler çıkarıyordum... O sıralarda Coltrane'e takılıyordum. Müziği minimumla yapma düşüncesiyle iki telli gitara yöneldim. En minimum olandan bir şey çıkarmak çok zordur; o zorlukla cebelleşmek için... Nijerya'da tek telli gitar vardır, Fas'ta üç telli, Küba'da tres... Tellerin sayısı azaldıkça farklı şeyler düşünmek ve şeyleri farklı düşünmek gerekiyor, daha azdan müzik çıkarmak için düşünmek durumundasın. Hedefim tek telli gitar.

Coltrane'den söz ettiniz; bir söyleşide üç kahramanınız olduğunu söylüyorsunuz: Hendrix, Fela Kuti ve Coltrane... Hendrix'i nasıl keşfetmiştiniz?

Hendrix'i ilk dinlediğimde Nijeryalı bir arkadaşın evindeydim, o koymuştu, ikimiz de bulut gibiydik. "Ne ulan bu gacırtı" demiştim. Kafam sikilmişti. Hiçbir şey anlamamıştım, gürültü gibi gelmişti...

Kaç yaşındaydınız?

16. Sonra iki yıl sonra bir arkadaşım, blues hastası bir İngiliz arkadaşım dinletti bana. O zaman anladım; nereden geldiğini, ne yapmak istediğini... Fakat ilk dinlediğimde bir yere koyamamış, dolayısıyla anlayamamıştım. Bu müziği yapanın siyah biri olduğunu öğrenince inanamamıştım; siyahlar müziğin sadece belli alanlarında olabilirler gibi geliyordu bana –Jimi'yi dinlemeden önce. Jimi'nin yaptığı görülmüş şey değildi. Mümkün olmadığı gibi, müsaade edilen bir şey de değildi. O kadar bağımsız biri ki, insan onu nereye koyacağını bilemiyor. Sadece müzik olarak da değil, kişilik olarak da o kadar bağımsız, o kadar müstesna biri ki. Kişiliğini, hayatını, albümlerini enine boyuna etüd ettim; nereden geldiğini, yaptığını niye yaptığını anlamaya, kavramaya çalıştım.

Nasıl bir resim çıktı yakından inceleyince?

Müthiş bir funk'ı var. Şarkı sözleriyse tahayyül ötesi. *(gülüyor)* Fakat bence bütün bunları mümkün kılan kişiliğiydi, karakteriydi. Bir insanın öyle olabileceği inanılır şey değil, aklı almıyor insanın. Siyah, ama siyah değil. Tipik bir Amerikalı zenci değil, Afrikalı değil; bir şahıs, siyah bir adam ama, başka türlü biri. Öyle biri yok, bir daha hiç olmadı.

Virtüözlüğü malum, ama biraz da oraya hapsediliyor, "gitar sihirbazı"na indirgeniyor... Şarkı söyleyişini nasıl buluyorsunuz?

Mükemmel bir sesi yok, ama sözleri o kadar güzel ki.. Sesi de iyi tabii, ama benim asıl ilgimi çeken sözleri...

Sözlerini en çok beğendiğiniz şarkısı hangisi...

Jimi'nin yaptığı görülmüş şey değildi. Mümkün olmadığı gibi, müsaade edilen bir şey de değildi. Bir insanın öyle olabileceği inanılır şey değil, aklı almıyor insanın. Siyah, ama siyah değil. Tipik bir Amerikalı zenci değil, Afrikalı değil; bir şahıs, siyah bir adam ama, başka türlü biri. Öyle biri yok, bir daha hiç olmadı.

"Bold As Love", en çok onu beğeniyorum... Geçenlerde Brighton'da yürüyordum, birisi "The Wind Cries Mary"yi çalıyordu, o parça da şahane.

Marianne Faithfull'un en çok sevdiği Hendrix şarkısı o...

Çok güzel şarkı... O sözler! Yarabbi!

Coltrane'le tanışmanız nasıl oldu?

İlk dinlediğimde, Hendrix'e gösterdiğim tepkiyi ona gösterdim. Anlamadım, "ne bu ya?" dedim. Fakat, kenara koymadım, dinlemeye devam ettim, anlamaya çalıştım. Bir gün, bulut gibiydim, müziği algıladım, müzik olarak duydum, bir gürültü olarak değil. Sonra bütün kayıtlarını dinledim. Hint müziği, caz filan takılmaya başladım, müziğin dini veçhesini keşfe çıktım. Coltrane, hiç taviz vermeden kendisini ifade edebilmiş bir müzisyen.

Fela Kuti'den etkilenmeniz nasıl olmuştu?

Fela Kuti'yle aynı semtte oturuyorduk. Okula gidip gelirken onun evinin önünden geçerdim. Fela Kuti cemaatinden insanlarla konuşmamız ailemiz tarafından yasaklanmıştı. Çünkü Fela Kuti'nin kötü bir namı vardı; çocuklar, gençler için sakıncalı bir isimdi. Evde Fela Kuti'yi dinlememiz yasaktı. Kuti'nin albümlerini çok sonraları dinledim ve müziğini, müzikle ne yapmak istediğini çok sonraları anladım.

Evde niye yasaktı Kuti'yi dinlemek?

Benim ailem muhafazakâr bir aileydi, Fela Kuti ise onun tam zıddını temsil ediyordu. Fikirleri, yaşam biçimi benim aileminkiyle taban tabana zıttı. Fela Kuti devrimciydi; devrimci müzik yapıyordu

İngiltere'de Fela Kuti'nin müziğiyle ilk temasınız nasıl oldu?

Londra'da, sokakta. Adamın biri bir Fela Kuti şarkısı çalıyordu, Kanadalı bir herif. Beyaz. Paradoksal bir durum. O zamanlar Batıda da pek kimsenin haberi yoktu Fela Kuti'den.

Bu söyleşi esnasında birkaç kez paradokstan söz ettiniz. Temel kavramlarınızdan biri paradoks galiba...

"African Space Craft" paradokslara dair bir albümdür... Ben bizatihi bir çelişkiyim, bir paradoksum. Başta anlatmıştım; babam bir kabile şefiydi, sömürgecilere karşı savaşmıştı; sömürgecilerden bağımsızlığımızı kazandıktan sekiz yıl sonra doğdum ve sekiz yaşındayken eğitilmek için sabık efendilerimizin yanına gönderildim. Onların diliyle, zihniyetiyle eğitildim. Müziği orada öğrendim, müzik vasıtasıyla kökenimi, kültürümü keşfettim. Benim müzisyen olmamın sebebi, hayatımın paradoksal olmasıdır...

Peki, bu kavrama nasıl ilgi duydunuz, hayatınızı açıklayan bir kavram olduğuna nasıl hükmettiniz?

Krishnamurti'ye takıldım bir hayli, ayrıca M.C. Escher'le çok haşır neşir oldum. Zenon, Kafka... Ve tabii Fela Kuti... Benim hayatım paradoks...

Söyleşi: ***Kerem Demir - Yücel Göktürk***

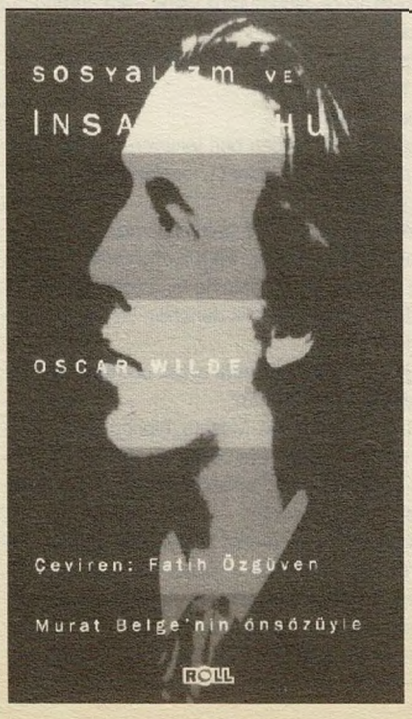

Modern zamanların en seksi yazarı

Oscar Wilde'dan

Sosyalizm ve İnsan Ruhu

"Oscar Wilde adıyla 'sosyalist' kavramının yanyana gelmesi, hele Türkiye gibi bir ülkede, insanları şaşırtabilir. Wilde denince Dorian Gray akla gelecektir; oyunları, masalsı öyküleri akla gelecektir, ama sosyalizm üstüne ne düşündüğünü bilen fazla kişi çıkmayacaktır. Kendini sosyalist görenlerin bu yazıda söylenenleri ciddiye alarak düşünmesi gerekir. Çünkü Wilde gelişkin bir bireysellik çerçevesinde bakıyor sosyalizme... Kitleler adına bireyselliğe karşı manevi şantaj uygulayacak 'ahlakçılık' biçimlerinden hoşlanmıyor. Dünyanın pek çok yerinde sosyalist hareketlerde gelenekçi 'ahlakçılık' biçimleri sosyalist ahlaka karışmış, hatta onun yerine geçmişlerdir. Bu bakımdan Oscar Wilde'ın tavizsiz söylemi bir panzehir işlevi de görebilir."

Murat Belge

Kitabevlerinde (kenarda köşede)

ORISHAS

Yotuel, Roldan ve Ruzzo, Paris'te ikamet eden üç Kübalı genç. Geldikleri yerin geleneksel müzikleriyle hip-hop elementlerini mükemmelen bir araya getirerek üçüncü dünya rap'ine taze kan pompalıyorlar. Onların da dilinde, "537 C.U.B.A." kod ismiyle, Compay dedenin "Chan Chan"ı var. Aslında dört kişiymişler, birlikte "A Lo Cubano" albümünü yapmışlar, sonra arkadaşları Livan, bir nevi "hidayet"e erince üç kalmışlar. Buena Vista Social Club rüzgarını arkalarına alarak Caz Festivali münasebetiyle İstanbul'a geldiler, Babylon'da bir konser verdiler. O gece Babylon'da olup da konseri beğenmeyene daha rastlamadık. Soundcheck öncesi Şeyhbender sokağının bir köşesinde üçlüyle koyu bir muhabbete daldık...

Fidel kaç milyon yıl yaşar?

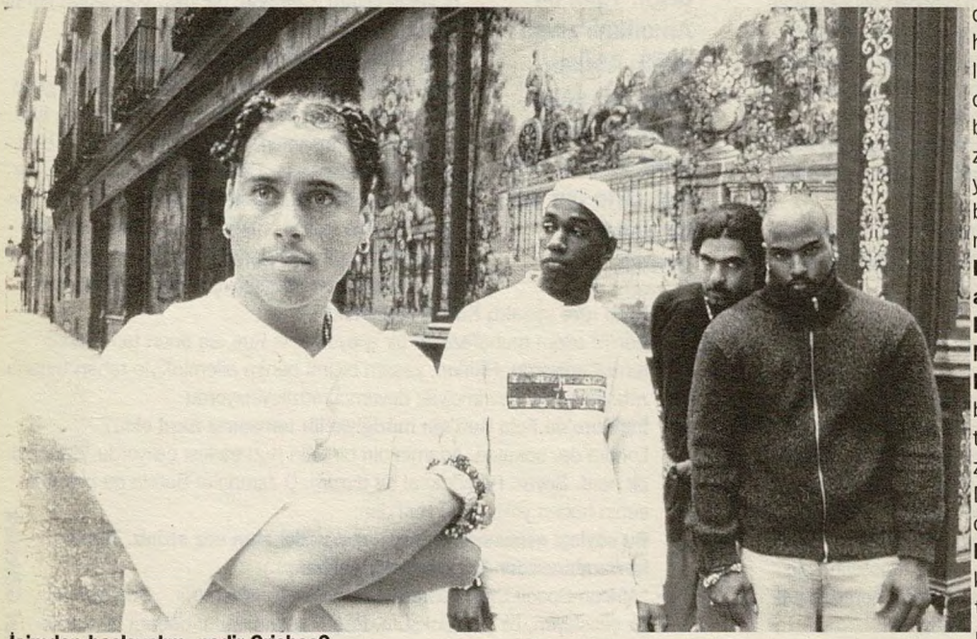

İsimden başlayalım, nedir Orishas?

Roldan: Orisha kelimesi yarı-tanrı anlamına geliyor. Bizim Afro-Küba dininde bir tanrımız ve farklı kutsal kişiliklerimiz var: Changó, El Guao, Batalao gibi... Her birimiz sahip olduğumuz kişisel özelliklere göre bunlardan birinin oğluyuz, Orisha denilen bu yarı-tanrılar gerçek hayatta yaşamış gerçek kişilikler. Dolayısıyla, hem mistik hem de gerçek yanlara sahipler.

Yotuel: Bu, bizim yarı-tanrılar olduğumuz manasına gelmiyor tabii ki. Biz bu kelimeyi bir kod gibi kullanıyoruz anlayacağın. Dışarıda olan bütün Kübalılar markete gidip Orishas adında bir CD gördükleri zaman bunun doğrudan bir Küba hikayesi olduğunu anlıyorlar.

Ruzzo: Dolayısıyla, her birimizin birbirinden bağımsız kişilikleri bu yarı-tanrılardan biriyle uyuşuyor.

Yotuel: Bu işin dini kısmı... Ama kültürel olarak söylediğim gibi bu isim geldiğimiz yeri yani Küba'yı işaret eden bir kelime.

Bahsettiğiniz bu dinle sizin grubun ilişkisi, bakış açısı nasıl?

Yotuel: Din de diğer özellikler gibi bizim içimizde taşıdığımız, bize ait olan bir şey. Bu bizim dini bir grup olduğumuz anlamına gelmez. Yalnız gruba isim verirken dinsel bir temadan yararlandık, hepsi bu. Albüm dinden öte, daha çok şehre, sokaklara, insanlara dair.

Roldan: Zaten Afro-Küba dini Roldan'ın bahsettiği bu kültürün bir parçası.

Bu Afra-Küba geleneğini, anlayışını biraz anlatır mısınız?

Ruzzo: Afro-Küba geleneğinin genel hatları tarihe dayanıyor. Bildiğin gibi, biz de dahil olmak üzere Latin Amerika ülkelerinin kökeninde sahip oldukları ortak bir nokta var: Afrika kültürü. Amerika toprakları, İspanya, Fransa tarafından kolonize edildiği zaman siyah ucuz iş gücünü yani köle Afrikalıları ve dolayısıyla kültürlerini de birlikte getirdiler. Bunlara Kızılderililer, İspanyollar ve hatta Çinlisine kadar insanların karışmasıyla Afro-Amerika kültürü doğdu.

Küba'da hiphop, rap çok yaygınmış galiba...

Ruzzo: Şu an bu müzik orada bir toplumsal hareket durumunda. Bir yaşam tarzı, bir yaşam felsefesi. Ama bir tür olarak hâlâ çok tanınmış değil. Çünkü bu tarz bir prodüksiyonu yapacak imkanlar yok. Teknik açıdan yok, sample kültürü yok, hiphop yapan DJ yok.

Roldan: Teknik imkanlar yok denecek kadar az. Özellikle uluslararası düzeyde bir kayıt stüdyosu yok. Yoğun olarak hiphop çalan bir radyo yok. Bir tane program var aslında, adı "Rap Köşesi". Her perşembe, gençleri cesaretlendiren, yetenekleri ortaya çıkaran, icabında enstrüman sağlayan bir program. Hatta bazı başka tarzda müzik yapan müzisyenlerin de yardımları oluyor. Bütün Kübalı müzisyenler için bu tür imkanlar olmasa da ortada bir dayanışma mevcut.

Peki siz grup olarak Küba'da mı, Paris'te mi bir araya geldiniz?

Roldan: Paris'te, şu anda da Paris'te yaşıyoruz.

Nasıl oldu da Paris'e gittiniz, niye Paris?

Roldan: Bizim Paris'e gidişimiz hayat şartlarının bir sonucu, kaderin cilvesi. Ben iş bulmak için gittim. Orada yeni bir ufukla karşılaştım ve hepimizin yolları gezegenin bu noktasında kesişti işte. Diğerleri bir değişim programı sonucu Paris'e geldiler.

Ruzzo: Biz Küba'daki okulda, Amenaza adında bir kültür/müzik grubuna üyeydik. XXL adında bir festivale katıldık. Biri Fransa'da, biri Amerika'da olmak üzere iki versiyonu olan bir festival bu. Bu şekilde Fransa'ya davet edildik ve gerisi geldi.

Peki Fransa'da ve Küba'da yaptığınız müziği, ortamı, imkanları karşılaştırırsanız...

Ruzzo: Bildiğiniz gibi, Küba gelişmemiş bir ülke, üçüncü dünya ülkesi. Yetenek var, yeni bir şeyler yapma hevesi var. Yani ortada değerli ama henüz işlenmemiş bir maden var.

Roldan: Aslına bakarsan, Paris'te de işler o kadar kolay değil. Bizim şansımız yaver gitti. İmkanlarımız, çalışabileceğimiz bir stüdyomuz vardı. Çalabileceğimiz bir mekan ve zamanımız, kayıt yapabileceğimiz bir albümümüz vardı. Para sorunumuz olmadı.

Ruzzo: Ayrıca, Fransa'nın bu işin iki numaralı pazarı olduğu da gerçek.

Neden hiphop?

Ruzzo: Ben 80'lerden beri takılıyorum. Siyah müziği dinleyerek, paylaşarak, inceleyerek bu havayı soluyorum.

Roldan: Biz de aslında bahsettiğimiz bu hiphop tarihinin bir parçasıyız. Televizyona çıkan ilk grup biziz mesela. Biz bir bakıma bu müzik için Küba'da ekol haline geldik denebilir. Fransa'ya gidene dek yani...

Biz % 100 Kübalıyız. Castro'ya çok saygı duyuyoruz. Sahip olduğumuz ekonomik ve sosyal problemlerin bilincindeyiz. Biz Küba devriminin mirasçılarıyız. Küba'da hayatın zor olduğu doğru, ama biz bu gerçeği yaşamış olmaktan gurur ve mutluluk duyuyoruz.

Küba geleneksel müziği ile hiphop arasında ortak özellikle buluyor musunuz, başarılı bir kimya mümkün mü?

Yotuel: Tabii. Birbiriyle bağlı çok şey var. Mesela, hiphop'da kullanılan birçok ritm aslında mambo, pílon veya conga gibi türlere ait. Mesela, Busta Rhymes'ın kullandığı ritm: "takatakatakataka ah takatakata ah takatakataka ah..." Bu bir conga.

Roldan: Yine de bu geleneksel Küba müziği ya da çağdaş Küba müziğiyle hiphop'un Küba'da elele yürüdüğü söylenemez. Olay bu değil. Biz bu karışımı denemeye karar verdik. Küba'da böyle bir şeye kalkışan ilk grup bizimki. Sahip olduğumuz müzikal kültürden yararlanarak, en önemlisi bir kimlik yakalayabilmek için tercih ettik bunu. Şu anda Küba'da 350'den fazla hiphop grubu var. Ama bunların çoğu

ABD'de yapılan hiphop'un sadık takipçileri. Birincisi, kendi müziklerini yaratma şansları yok, çünkü Amerika'da enstrümantaller üzerine söyleme durumu var. Bildiğin çeşitli yollarla gelen enstrümantaller, kaset vs...

Küba'ya özgü hiphop için ne diyebiliriz?..

(hep bir ağızdan) Orishas!

Ruzzo: Orishas, Küba hiphop'unun kimliğini ortaya çıkaran grup.

Küba'da diğer gruplarla beraber çalışmalarınız oldu mu?

Roldan: Evet, ama hiphop'çular değil. En son, Los Van Van'la iki konserimiz oldu. Küba'nın en köklü gruplarından, "salsa'nın Rolling Stones'u" derler onlar için.

Ruzzo: Küba'ya gelen California'lı hiphop'çularla çalıştık. Ama sonuçta, uluslararası anlamda Kübalı bir hiphop grubuyla geleneksel bir grubun aynı sahneyi paylaşması ilk bizimle oldu...

Compay Segundo'nun "Chan Chan"ıyla sample yaptınız...

Ruzzo: Kendisiyle sahneyi de paylaştık, Napoli'de.

Neden "Chan Chan"?

Yotuel: Öncelikle, dahiyane bir tema. Ayrıca, Compay'a bir saygı duruşu niteliğindeydi. Çünkü kendisinin geleneksel Küba müziğinin dünyaya açılmasında çok önemli bir payı var.

Ruzzo: Ayrıca, eskiyle yeniyi, iki kültürü birleştirme çabası var, dünyanın herhangi bir yerindeki bir Kübalıya o nostaljiyi yaşatabilmek gibi bir amacımız vardı. O şarkı bütün bunları başarıyor işte.

Genellikle sözleriniz nelerden bahsediyor?

Roldan: Küba tematiği. Bu ne demek? Küba'daki toplumsal problemler, mesela "Madre" parçası bir annenin çocuğunu giydirebilmek, karnını doyurabilmek için verdiği savaşı, "Barrio" ise bir mahalle gencinin partilere gidebilmek, iyi giyinebilmek, para kazanmak için yaşadığı sıkıntıyı konu alıyor.

Biraz Küba hakkında konuşsak: Burada Küba, devrim, Che Guevara, Castro gibi simgelerle özdeş... Bu, size nasıl geliyor?

Roldan: Biz % 100 Kübalıyız. Castro'ya çok saygı duyuyoruz. Sahip olduğumuz ekonomik ve sosyal problemlerin bilincindeyiz. Küba'yla çok sıkı bağlarımız var. Biz Küba devriminin mirasçılarıyız. % 100 Kübalı olmaktan gurur duyuyoruz. Küba'da hayatın zor olduğu doğru, ama biz bu gerçeği yaşamış olmaktan gurur ve mutluluk duyuyoruz. Zor bir dönemde olduğumuzu biliyoruz. Bu dönemde bizim üstümüze düşen, yeni nesil Küba müziğini dünyaya en iyi şekilde tanıtabilmek.

Castro'nun ölümünden sonra Küba'da nasıl gelişmeler olur sizce?

Roldan: Bence Castro gayet akıllı bir adam. Böyle bir şeye hazırlıklı olduğu, kendi çizgisini sürdürecek genç bir kadroya sahip olduğu gerçeği var. Şu an etrafındakiler 22-23 yaşlarında gençler...

Dolayısıyla, büyük bir değişiklik olmadan aynı doğrultuda gidileceğini mi düşünüyorsunuz?

Roldan: Açıkça kesin bir şey söyleyemem. Bu devirde, ikinci bir Castro çıkmayacağından eminim.

Yotuel: Bi dakka, zaten şu an canlı bir adamdan bahsediyoruz. Henüz ölmedi. Bir varsayımdan, gelecekten bahsediyoruz. Bence Fidel daha bayağı uzun yaşayacak.

Roldan: Umarım birkaç milyon yıl yaşar.

Yotuel: Bence de, çünkü SSCB'nin çökmesinden sonraki durumu ortada. Tam bir kaos. Mafyanın hakimiyeti, fuhuş, iç savaş... Küba'nın başına da aynı şeyler gelebilir.

Buradan gençlik Küba'ya gitmek istiyormuş. Tamam, tavsiye ediyorum, gitsinler görsünler. Çünkü bazen yanlış görüşler oluşuyor, tütün, rom, güneş, güzel popolu kızlar... Bunları Küba diye benimsiyorlar. Ama başka taraflar da var. Madalyonun öteki yüzü var.

Roldan: Ekonomik olarak durumun iyileşmesini istiyoruz. Zaten problemin kaynağı da Fidel değil. Amerika'nın bize karşı tutumu, 40 yıldır uyguladığı ambargo. Ya, ben aslında Fidel'in ölümüyle Küba'nın fazla değişeceğine de inanmıyorum. Mesela, ambargonun kaldırılması büyük bir değişime yol açabilir. Amerikalılar şimdi öyle bir yaptırım geliştirdiler ki, hiçbir ülke Küba ile doğrudan ticarete giremiyor. Bu ne demek? Resmen başka ülkenin ekonomisine sulanmak demek, anlıyor musun? Mesela, Kanada'dan Küba'ya çok talep vardı, ama bu uygulamadan sonra birçok üründen çekilmek zorunda kaldı. Dolayısıyla, Küba neye mecburdu? Ürünlerini üçüncü dünya ülkelerine satmak. Şekerin kilosu pazarda 10 dolardı, Küba bu şekeri Meksika'ya 2 dolara satmak durumunda. Ki Meksika Panama'ya 4 dolara satsın, o da Uruguay'a 6 dolara, onlar da Birleşik Devletler'e 8 dolara... Aklın alıyor mu? Bu tam bir kaos demek aslında. Hiçbir ülkeyle doğrudan ilişki kuramıyorsun... Küba bu yüzden, satıştan çok değiş-tokuşa yöneliyor. Şeker, petrol, tıbbi malzeme, hatta Kanada ile toprak bile değişiyoruz...

Yotuel: Kısa süre öncesine kadar, ekonomik ilişkiden öte, Küba'ya girmek bile büyük sorundu. Ama son yıllarda, Küba turizminde büyük ilerleme var.

Ruzzo: Küba, turizmi ekonomik olarak hayatta kalabilmek için bir can damarı olarak görüyor, anlıyor musun? Neden? Çünkü endüstriyel yapılanma olmadığına göre, doğal kaynaklarla bir şeyler yapmalıyız. Bu da turizm demek. Dolayısıyla, Küba turizmini çok geliştirdi, bugün ülkeyi ayakta tutan turizm.

Roldan: Yine de yüzde yüz değil.

Eski kuşakların Katmandu'ya gitmek gibi bir hayali vardı, bugün ise bir dolu genç Küba'ya gitme hayali kuruyor, buna ne diyorsunuz?

Yotuel: Kübalılar için çok güzel bir şey aslında, öyle değil mi?

Roldan: Küba'nın çok güzel bir ada olduğuna şüphe yok. Müthiş doğal güzellikler, hayal bile edemezsin. Küba'yı bilir misin? İnanılmaz güzeldir. Ayrıca, müzik patlamasına bağlı olarak da insanlar adayı görmek istiyor. Müzik insanları çekiyor. Buradan gençlik Küba'ya gitmek istiyormuş. Tamam, tavsiye ediyorum, gitsinler görsünler. Çünkü bazen yanlış görüşler oluşuyor, insanlar fotoğraflarda gördükleri şeyleri düşünüyorlar, tütün, rom, güneş, güzel popolu kızlar... Bunları Küba diye benimsiyorlar. Ama başka taraflar da var. Madalyonun öteki yüzü var.

Siz de şarkılarınızda madalyonun öteki yüzünden bahsediyorsunuz...

Roldan: Tabii ki, bizim her şeyden önce amacımız yıkıcı eleştiriler yapmak değil. Biz albüm aracılığıyla, eleştirilerimiz aracılığıyla, yıkmak değil, yapmak istiyoruz. İnsanlara Küba hakkında bilmedikleri gerçeği öğretmek istiyoruz.

Ruzzo: Başka insanların bilmeden gelip de sahte bir Küba imajı yaratmalarına izin veremeyiz, biz gerçeği yaşıyor, gerçeği anlatıyoruz.

Roldan: Çok güneş... Harika. Soğuk bira, tütün, güzel kızlar... Ama Küba'daki birçok insanın bunlardan sahip olduğu tek şey güneş. Sadece güneş. Çünkü bedava...

Paris'te Küba'yı özlemiyor musunuz?

Roldan: Yaşam koşulları, müzisyen olarak iş olanakları... Öte yandan, benim hayatım orada. Örneğin, *(Ruzzo'yu gösteriyor)* o evli, küçük bir kızı var. Ben de Paris'te aşık oldum, iki çocuğum var, hayatım orada, anlıyor musun? Dolayısıyla, şimdi seçim yapmak çok zor. Küba mı, Paris mi? Bu artık bir zevk ya da tercih meselesi değil, ailem, düzenim Paris'te. Oğluma ne diyeyim? "–Hadi Küba'ya gidiyoruz". "–Ben burada kalıyorum."

Ruzzo: Paris'te yaşıyor olabiliriz ama, aslında orada da yaşamıyoruz. Biz dünya vatandaşıyız. Haftada ancak iki gün eve gidebiliyorum.

Roldan: Bu ay sadece iki gün evde olabileceğiz.

Yotuel: Benim kadınım, yeni doğum yaptı, bebeği iki kere görebildim, 26 günlük.

Roldan: Oğlu yaa... Benim iki aylık, dört kere gördüm, yemin ediyorum. Biri dört yaşında, öbürü iki aylık.

Karınız da Kübalı mı?..

Roldan: Hayır, Şilili.

Yotuel: Benimki Kübalı.

Roldan: Ruzzo'nunki Meksikalı. Biz bayağı bir karışığız.

Yotuel: Latin Amerika karışımı. Her yönüyle.

Roldan: Doğru, karımın beni evden atmasına kadar. Beni bıraktı...

Yotuel: *(takılarak)* Başkası içindi, yok yok, iş içindi... *(kahkahalar)*

Roldan: Tabii iş için, ne sandın? *(kahkahalar)* Eve son gidişimde, "bak sana bir hediyem var" dedi, "odada." Ben de "doğum günüm değil ki" dedim. "Gel de gör" dedi, bir girdim, bavulum hazırlanmış, tüm eşyalar toplanmış yatağın üzerinde. Eyvah, yandık... *(gülüyor)*

Peki hangi müzisyenleri dinliyorsunuz?

Roldan: Ben çok Latin müziği, en çok da Küba müziği dinlerim. Geleneksel Küba müzik okulundan bahsediyorum. Beny Moré, Los Zafiros, şimdilerde Charanga Habanera, Los Van Van...

Ruzzo: Hepsi, hepsi... Zaten Kübalılar her türlü müziğe takılarak büyüyor. Küba'da böyle bir müzikal kültür, piyasaya göre nabız yoktur: Bu yıl tekno, öbür yıl bilmem ne falan değildir. Her zaman, her an farklıdır. Radyoda bir an Wu-Tang ya da d'Angelo'yla ilgilidir konu, sonra Arturo Sandoval'a, hatta Gloria Estefan'a ya da Madonna'ya geçer...

Roldan: Küba'da müzik tüketimi çok fazla. Kübalılar çok meraklı. Her gelene "o ne ya, dinlemeliyim" diyen tiplerden.

Ambargo ülkeye giren müziği de etkiliyor mu?

Ruzzo: Madonna, Michael Jackson, ortalıkta olanların hepsi Küba'da da var. Dünya piyasasına ne giriyorsa... Ama mesela, underground müzik dinlemek istiyorum, o yok.

Roldan: Ayrıca, Michael Jackson'ın son albümünü istiyorsan, vaktinde alamazsın, bir yıl geç gelir, anlıyor musun? Ya da ABD'deki bir arkadaşın yollar falan.

Ruzzo: Bir müzik piyasası yok işte.

Roldan: Yine aynı şekilde, insanlar uydu antenle Amerikan kanallarını izler, eskiden yasaktı, şimdi değil. Eskiden elinde dolar tutman yasaktı, birader, yakaladılar mı, yallah hapse, öyle para cezası falan değil, doğrudan hapis. Bir yıl özgürlükten mahrumiyet...

Yotuel: Benim bir arkadaş dokuz yıl hapiste kaldı. Niye? Çünkü üç yıllık ceza o içerdeyken arttı. Hapishane bu, üç yıl diye girdi, dokuz yılda çıktı. Ondan tam bir ay sonra da dolar yasağı kalktı. Adam deliye döndü.

Roldan: Ne insanlar var, başlarına neler geliyor... *(eliyle tahtaya vuruyor)* Hapishane insanı tüketen bir olay. İki aylığına girip on yılda çıkabilirsin.

Yotuel: Ya da ölün çıkar.

Roldan: İçerde arandığın belalara bağlı. Şöyle insanlar var: Yirmi dolarla yakalanıp altı ay yiyorlar. İçerde yeni problemlere bulaşıyorlar... Hala içerde olanlar var. Yirmi yıl. İçerde birini öldürdün mesela, her neyse...

Hapishane mevzuunu anlatırken, tahtaya vurdun, bu ne anlama geliyor?

Ruzzo: Başına gelmesini istemediğin bir şey için. Kötü bir konudan konuşuyorsan mesela, "inşallah kimsenin başına gelmez" gibisinden. Tahta olması da çok önemli.

Türkiye'de de aynen anlattığın gibi yapılır...

Roldan: Hadi yaa, Küba'da herkes böyle yapar.

Ruzzo: Tahtanın Afrika kültürüyle bağlantısı var, azizlerin totemleri hep tahtadan yapılır. Dini bir olay.

Roldan: Kısaca, kötülüğü engellemek için işte, anlıyor musun? Mesela, şey dersin: "Siktir, Pulano'nun arkadaşı öldü..." *(tahtaya vurmalar)* "Huzur içinde yatsın" falan...

Biraz önce de konuşmuştuk, Afro-Küba inancı üzerine, siz bu anlamda dindar mısınız?

Roldan: Bak, Afro-Küba dini şu anda bizim ülkemizde bir hayat felsefesi. Kültürümüzün bir parçası.

Yine de bir din ama...

Roldan: Tabii, tabii. Tatbik eden insanlar var. Ama mesela ben daha resmen bu dine doğrudan doğruya girmiş değilim. *(Ruzzo'ya)* Sen de değilsin, değil mi?

Ruzzo: Yoo, resmi olarak değil, ama dinin bir üyesiyim.

Resmi olarak girmek ne demek, vaftiz edilmek gibi bir şey mi?

Roldan: Bir çeşit tören, bir rahibe gitmen gerek. Ama ne kilise, ne öyle bir şey... Rahibin evine gidiyorsun. Afro-Küba dininde rahipler evlerinde çalışırlar, kilise falan yok.

Peki devletin dine bakışı nasıl?

Roldan: Bu, önlenemez, hayır. Ama Küba'da yasak dinler de yok değil.

Mesela?

Roldan: Yehova'nın Şahitleri mesela. Yedinci Sır falan... Hani şu evlerin kapılarını çalan tipler, vaaza gelenler.

Ruzzo: Çünkü bunun kutsal bir yanı yok. Afro-Küba dini ne vaaz verir ne de doktrini vardır. Basitçe, herhangi bir sağlık problemi için, ekonomik de olabilir, bu dine girebilirsin. Kişisel bir karardır, kimse karışmaz. Dolayısıyla, böyle bir durumda, rahip sana dine göre kendini koruman gereken şeyleri bir bir sayar. Ama, "bunu yiyemezsin, şunu içemezsin" demez. Sana bağlı. İçki içmemelisin, uyuşturucu yok... İstersen uyarsın. "Eğer uymazsan, Tanrı seni lanetler, kafana bomba atar" demezler. Mesela, eskiden grupta olan, bizimle çalan Livan şimdi yok, üç kişi kaldık. O dine girdi, aziz oldu. Aziz olabilmen için bir yıl süreyle beyazlar giymelisin. Lüzum olmadıkça gece çıkmamalısın, alkol almamalı, deniz ürünü yememelisin. Çünkü deniz ürünleri onu kötü yapıyor. Doktorların elli kere söylediği olay. Yediği zaman cildinde, şu büyüklükte *(eliyle gösteriyor)* döküntüler oluyor. Yani mantıklı bir şey. İstiyorsan ye, ama sonucu ortada. Yapmaman gerekenleri yaparsan, sonuçlara da katlanırsın. Orda burda içiyorsan mesela, sonuçları belli. Bu insanlar Küba'ya gittikleri zaman, bunlar aynen söylendi. Livan'ın vaftiz babası olan rahip "gruptan ayrılacak" dedi. Çünkü o yolu izleyecekti, birbirimize "çav" deme zamanı gelmişti.

Son olarak, yaptığınız müziğe dönersek, ilk zamandan bugüne ve bundan sonrasına yönelik bir değişim var mı?

Ruzzo: En azından, şu ana kadar yaptığımızın, yıllar sonra bile işlevi, sonuçları olacağını biliyoruz. Zamanla bir yenilenme, mantıklı bir evrim olması kaçınılmaz. Ama şu da var ki, kimliğini muhafaza edebilmen için, köklerine sadık kalman şart. Çünkü Küba'dan çıkarken arkana bakmazsan, kim olduğunu unutursan, gideceğin noktanın, hedeflerinin bir anlamı kalmaz. Bizim sadık olduğumuz düşünce işte bu. Her zaman da aynı çizgiyi sürdürmeye çalışacağız: Eskiyle yeniyi şu an ne olduğunu bilmediğimiz geleceğe taşımak. Bugün Orishas'ı oluştururken müzikal bir bileşim yakaladık. Ama bu bileşimde, tüm Küba müzikleri yok daha. Sin, songo, cha-cha-cha ve daha niceleri... Daha binlerce var... Biz yavaş yavaş dünyaya bunları tanıtacağız. Yavaş yavaş kulakları eğiteceğiz. Bu yeni bir proje. İşin başında, bizi dinleyenler deliye döndü mesela. "Bu kaçıklık; nasıl sample kültürünü, elektroniği klasik bir şeye uygularsınız?" dediler.

Küba'dan çıkarken arkana bakmazsan, kim olduğunu unutursan, gideceğin noktanın, hedeflerinin bir anlamı kalmaz. Bizim sadık olduğumuz düşünce işte bu. Her zaman da aynı çizgiyi sürdürmeye çalışacağız: Eskiyle yeniyi şu an ne olduğunu bilmediğimiz geleceğe taşımak.

Roldan: Projenin başında kimse bize inanmadı, kimse! Müzisyen arkadaşlarımızı çağırıyorduk stüdyoya... Ama yavaş yavaş bir şeyler oturdu.

Ruzzo: Her zaman, her şeye açık olduk ve şansımıza güzel şeyler yakaladık. Birlikte çalıştığımız müzisyenlerin hepsi ordan burdan gelme, gönüllü insanlardı. Sadece gelin çalın dedik. "Ne kadar ödersiniz?" Cevap yok. "N'apayım?" "Şunu yap." Her zaman gösterdik, "şöyle çal, böyle çalma" falan diye. Ağzımızla gösteriyorduk, akademik müzik eğitimi almadık, klasik gitar formasyonumuz yok, kulaktan tutturuyorduk. Mesela trompetçiye, "usta, sen şöyle çalsan" diyorduk, "Papapapara papapapara"... Bize şaşkın şaşkın bakıyordu tabii. Tromboncuya da "pom pom pom..." Böyle işte.

Söyleşi: **Barış Göktürk**

LAMB
Bir ejderha

İlk yağmurlu çamurlu, kamplı çadırlı yaz festivalimiz H 2000'in "tadımlık" konserleri arasında en iyilerinden biri Lamb'inkiydi. "Fear Of Fours" isimli son mükemmel albümleri vesilesiyle daha önce de Roll'a buyur ettiğimiz İngiliz ikilinin "anne"si Lou Rhodes'la bu kez karşı karşıya görüşme imkanı bulduk.

Grup olarak çok turluyor musunuz?

Lou Rhodes: Çok sık sayılmaz. En son geçen sene kasım ayında canlı çaldık. Bu gece, o zamandan bu yana ilk kez canlı çalacağız. Yeni albüme doğru tekrar konserlere başlıyoruz yani.

Yeni albümün çalışmaları nasıl gidiyor?

Bu kez biraz farklı çalışıyoruz. Daha önce bir parçayı bitirene kadar uğraşır, onu albüm için hazır duruma getirirdik. Bu sefer yirmi kadar demo kaydettik ve bunlardan iyi olduğunu düşündüklerimizin üstünde çalışıyoruz... Yeni yılda çalışmaya biraz ara vermiştik. Andy yeni yılda Avustralya'ya, oradan Tayland'a gitti. Bense Küba'ya gittim. Beraberimde her yere götürdüğüm, sesleri, aklıma gelen şeyleri kaydettiğim bir aletim var. Bu seslerden, görüntülerden ortaya çıkan fikirler doğrultusunda tam 17 şarkı yazdım. Bunların pek çoğunu kaydettik ama Andy bunların daha tempolu olmasını istedi, her zaman olduğu gibi. Örneğin son albümdeki "Little Things" böyle ortaya çıkmış bir şarkı.

Albüm drum'n'bass mı olacak yine?

Evet. İnanılmaz! Aslında müziği böyle kategorilere ayırmayı sevmiyorum, ama drum'n'bass ağırlıklı ve çok güzel bir atmosfer yaratıyor.

Lamb projesi ilk nasıl ortaya çıktı? Senin fikrin miydi?

Bu cidden garip, çünkü birbirimizi daha önce hiç tanımıyorduk. Ben birlikte çalışacak birini arıyordum. Daha önce teknolojiyi yakından takip eden birkaç kişiyle çalıştım ama yürümediğini gördüm. Tekno-kafa tipleri bilirsiniz, genelde bilimsel takılırlar, tabiri caizse soğukturlar. Ben daha "kozmik" birini arıyordum. DJ bir arkadaşım Andy'yi önerdi. Andy'yle tanıştım, ama Andy bir vokalistle çalışmak falan istemiyordu. Bir süre sonra ortak noktalarımız olduğunu gördük ve bilikte çalışmaya başladık. Beş seneyi devirdik!

Lamb dışında başka projelerin var mı? Başkalarına vokalistlik gibi?

Aslında şu ara A Guy Called Gerald ile turdayım. Dört sene önce bir şarkı yazmıştık ve nihayet bunu Gerald'ın yeni albümünde kullanıyoruz. Uzun süredir tanırım onu ve çok saygı duyarım. Gerçek bir müzisyen ve oldukça yenilikçi.

Evde neler dinlersin?

Oof, o kadar geniş bir yelpazem var ki... O anki ruh halime bağlı aslında. İstanbul'a gelmeden bir gün önce evde Erik Satie dinliyordum. Sevgilimle evdeydik, o bilgisayarın başındaydı ve müzik çok sakinleştiriciydi. Çok caz dinliyoruz evde. O perküsyon ağırlıklı caz, afro-cuban, folklorik müzik sever. Ben bugün İstanbul'a gelirken yolda Horace Andy dinliyordum. Sesi ne kadar saf, ne kadar berrak. Tabii ilk yıllarını daha çok seviyorum. Gözlerimi kapatıp dinledim sesini. Ben güzel sesleri seviyorum sonuçta, türü farketmez.

Lamb'den önce neler yapıyordun?

Fotoğrafçılık yaptım. Ondan önce pek çok işle uğraştım. Annem şarkı söylerdi ve evde en çok Joni Mitchell plakları çalınırdı. Ben de küçük yaşta kendimi hep şarkı söylerken buldum. Sanırım bu benim için bir iletişim biçimiydi. Normalde insanlarla iletişim kurmakta zorlanırken, sahnede veya stüdyoda şarkı söylerken kendimi tam anlamıyla ifade edebiliyorum. Bunu genellemek istemem ama, sanırım ülkeye göre de değişiyor bu iletişimin yoğunluğu. Örneğin Türkiye. Burada ilk defa çaldık ama herkes o kadar yoğun ve konsantre olmuştu ki... Herkes kalpten oradaydı. Bu şimdiye kadar verdiğimiz en iyi konserlerden biri, İtalya ve Portekiz'deki konserle birlikte. Almanya'da mesela, insanlar daha çok kafalarında duyuyor müziği. Sizlerse hissediyorsunuz. Onlar hissetmek yerine, durup düşünüyor.

Bazı gazeteciler size "next big thing" gözüyle bakıyor. Çok büyük olmaktan korkuyor musun?

Gerçekten mi?.. Çok insana ulaşma fikri güzel. Bu akşam verdiğimiz konser çok güzeldi. Nereye geldiğimizi gördüm Lamb olarak. Ve heyececanlandım. Ama işin "yıldız" olma tarafı beni rahatsız ediyor çünkü bunlar gerçek değil. Yani anlamı ne ki? Biz sadece istediğimiz müziği yapmak ve bunu insanlarla paylaşmak istiyoruz.

O zaman sana bir "yıldız" sorusu... Çalışmadığın zamanlarda ne yapıyorsun?

İyi bir anne olmaya çalışıyorum. Bebek beni umduğumdan çok değiştirdi. Anne olmak çok büyük bir kamyonun hayatına çarpması gibi bir şey. Bunun etkisini anlatmak imkansız gibi. O küçük şey hayatına giriyor ve her şeyi değiştiriyor. Harika bir duygu olduğunu söyleyebilirim, ama bazen korkutucu. Artık zaman size ait değil. Yeterince uyuyamıyorsun falan ama sonunda onu çok arıyorsun, özlüyorsun. Çok garip bir duygu.

Hayatta genelde nasılsın? Bardağı yarı dolu görenlerden misin, yoksa yarı boş görenlerden mi?

Ben hiç ortada olamıyorum. Hep iki uç arasında gidip gelirim. Ruben'den sonra yarı dolu görüyorum.

Andy ile aran nasıl?

Biz Ying ve Yang gibiyiz. O benden daha hareketli, daha pozitif. Belki bu yüzden dengedeyiz. Çok farklı hayatlarımız var. O Manchester'da yaşıyor, ben Londra'da. O bir parti canavarı. Ben sadece bazen evde partiler veriyorum. O benim ilgilenmem gereken küçük kardeşim gibi ama büyüyor.

Boynundaki kolyenin bir hikayesi var mı? Uğurun filan mı yoksa?

Bu bir Çin sembolü... bir ejderha. Buda her şeyi basitleştiriyor. Bir arayış içinde değilsin, çünkü aslında aradığın her şey kendi içinde. Uzun süre hayatın sembolleri üzerine kitaplar okudum, ama sonra okumak değil, uygulamak gerektiğini anladım. Bu insanı daha pozitif yapıyor mu, uğur getiriyor mu bilmiyorum, ama her şeyi basitleştiriyor. Orada varolduğunuzu, şimdiki zamanda olduğunuzu hissediyorsunuz. Bu sahnede çok işe yarıyor sanırım. Orada olmadığınızı farkettiğiniz anda hata yapmaya başlıyorsunuz. Kendinizi o anki zamanda tutmalısınız. Bir şarkı sırasında öbür şarkıyı düşündüğünüz an hata yapmaya başlıyorsunuz.

Normalde insanlarla iletişim kurmakta zorlanırken, sahnede veya stüdyoda şarkı söylerken kendimi tam anlamıyla ifade edebiliyorum. Sanırım ülkeye göre de değişiyor bu iletişimin yoğunluğu. Örneğin Türkiye. Burada ilk defa çaldık ama herkes o kadar yoğun ve konsantre olmuştu ki...

Söyleşi: ***Cenk Giray Güven***

RONI SIZE

Hilton Convention & Exhibition Centre'ın halı kaplı uygunsuz salonunda (sigara içmeyiniz, içseniz de külleri yere silkmeyiniz, silkseniz de ateşi yerde söndürmeyiniz) o gece taş çatlasa 400 kişi vardı. Üstelik, sahnede drum'n'bass'ın en kanlı, en canlı, en namlı ekibi olduğu halde. Bristollü Roni Size ve Reprazent ekibi cidden sağlam bir elektronik müzik ziyafeti çektiler. Roni Size, konser günü, her saniyesiyle titizlikle ilgilendiği soundcheck merasimi sonrasında oracıkta Roll'un sorularını yanıtlarken Reprazent'teki arkadaşları, yanlarında getirdikleri topla çift kale "halı saha" maç yapıyorlardı.

Beni kategorize et

kafana göre takıl!

Soundcheck yorucu muydu?

Roni Size: Evet hep zordur. Doğru sesi bulmak, her yerde sesi ayarlamak... Ayarlardaki küçücük bir değişlik bile bütün sesi tamamen berbat edebilir, her yerde her şeyi hazır etmek ve işi sıkı tutmak zorundasın. Sesin bütün alanda temiz bir şekilde duyulmasından emin olmanız lazım. Ondan dolayı, her şarkı için tekrar tekrar ayarları düzenlemek gerekiyor gerçek müzik için.

Yeni şeyler çalacak mısınız bu gece? Yeni albüm ne zaman?

Kasımda çıkacak. Çalacaklarımızın çoğu bu yeni albümden.

Ya klasikler? Mesela "Brown Paper Bag"?

Evet, tabii ki, "Watching Windows", "It's Jazzy", "Trust Me"... Bunları atlayacak değiliz.

DJ'lik yapmayacak mısınız?

Hayır, DJ'lik yok. Daha önce takılırdık, Die scratching falan yapardı ama sıkıldık. Canlı çalmayı daha çok seviyoruz.

Müziğinizi yaparken neler kullanıyorsunuz?

Artık çok şanslıyız. Ne istersek kullanıyoruz: Pro Tools, Cubase, Logic, Eview, Akai, Roland, hepsi... Kullanmadığımız bir şey yok gibi. Drum'n'bass için Mpc; düzenleme için Cubase, Eview; sesler için Roland, büyük yaylı sesler için Akai. Her aletin sesi kendine özgüdür ve birbirine benzemez. Paramız var ve istediğimiz aleti alabiliyoruz, bu yüzden çok şanslıyız. Birçok insanda sadece bir sampler var. Bir sampler ve sekiz çıkışla müzik yapmak zorundalar. Biz de ilk başta bu durumda müzik yapıyorduk, gene de güzeldi.

Müzik yaparken belli bir noktada birleşmeniz zor olmuyor mu? Krust, Die, Suv ve siz?

Hiç zor değil. Hepimiz zaten ayrı ayrı müzik üretiyoruz. Hepimiz kendimize özgü müziğimizi yapıyoruz yani. Ve beraber çalışmaktan zevk aldığımız için böyle bir projeyle ilgileniyoruz. Bir araya geldiğimizde ise, mesela bir beat'e karar verilmesi gerektiğinde, onunla ilgili tartışmak yerine kendi müziklerimizden sample alıyoruz. Ferdî olarak yaptığımız müziklerimizi birleştiriyoruz yani. Zaten hepimiz gidip kendi müziğimizi yapmaya devam edebiliriz. Bu yüzden bayağı rahat bir şekilde ortaya çıkıyor müzik. Eğer klasik bir grup formatında olsaydık; yani birimiz gitar, birimiz bas, birimiz davul çalsaydı, hepimiz müziğin farklı bir yönüyle ilgilenmek zorunda kalacaktık.

Repreazent'te bir lider var mı? Başı çeken biri?

Bu grupta liderlik sıfatını ben alabilirim. Mesela Krust "Coded Language"ı yaparken işin patronu o oluyor. Breakbeat Era'da ise ben ve Die. Reprazent projesinde ise daha çok ben uğraşıyorum, demin soundcheck'de olduğu gibi. Reprazent'in müziği açısından bütün fikirler benden çıkıyor. Tabii herkesin başka fikirleri olabilir. Suv mesela ortaya çok fikir atar, Krust ise hiçbir zaman bir şey söylemez. Bazen Die bir şeyler söyler, Dynamite bir şey söylemez. Bazıları sadece dinler, bazılarının söyleyecek bir şeyleri olur, söylerler. Bu çok güzel bir şey. Sonuçta herkes güzel bir iş çıkarmak ister.

Hiphop için elli kere öldü denildi. Hiphop hâlâ her yerde, hiphop gibi oturuyorsun, kalkıyorsun ayağında Nike ayakkabılar, her şey hiphop. Yürüdüğün yer hiphop... Bence drum'n'bass'a da hiçbir şey olmaz. Herkesin bildiği LL Cool J'in çıkardığı albüm sayısı, drum'n'bass olarak yapılmış tüm albümlerden daha fazla neredeyse.

Reprazent bir grup mu? Yoksa bir proje mi?

Proje.

Ama ikinci bir albüm de hazırladınız?

Okul gibi bir şey. Lisede farklı okullara gidersiniz, sonra da yaz kampında buluşursunuz, bu onun gibi bir şey. Hep beraberiz, kamp yapıyoruz. Die, Breakbeat Era projesini yapıyor, Krust kendi projesini yapıyor, Krust ve Die'ın ortak projeleri devam ediyor. Daha önce de dediğim gibi, biz klasik bir grup formatında değiliz.

Krust'la birlikte plak şirketiniz Full Cycle'ı başlattınız. Peki neden ikinci bir plak şirketine, Dope Dragon'a ihtiyaç duydunuz?

Full Cycle her zaman yaratıcılıkla ilgili. Dope Dragon ise hit ve hızlı. Şöyle anlatayım: İngiltere'de bir kulüpte çalacaksındır. Stüdyoya girersin ve bir şey çıkartmak için sadece bir saatin vardır. İşini bitirirsin ve arabanla saatte 180 mille kulübe gidersin. Doğrudan sahneye çıkarsın ve müziği çalarsın. İşte Dope Dragon bunun gibi bir şey. Dope Dragon için müzik yaptığımızda sample'larla da fazla vakit harcamayız. Sadece bir saatin vardır ve yetişemezsin yoksa. Full Cycle'da ise otururuz ve müziği düşünürüz. Sürekliliği ve etkisi olan müzikler yapmaya çalışırız. Hiphop, reggae ve caz sample'ları kullanırız.

Jamaikalısınız değil mi?

Annem babam Jamaikalı. Krust, Suv ve Dynamite ise Jamaika'nın yanındaki Trinidad Adaları'ndan.

Kendinizi bir aile gibi hissediyor musunuz?

Pek öyle değiliz aslında. Fakat yaşımız 40 ya da 50'ye geldiğinde geriye bakıp birçok anılarımız olduğunu göreceğiz. Birlikte birçok fotoğrafımız ve hatıramız var.

Bristol'dan Portishead, Massive Attack, Tricky gibi gruplar ve müzisyenler çıktı. Sizce Bristol'daki sihir ne?

Biz sadece orada yaşıyoruz.

Aranızda bir etkileşim yok mu? Triphop ritmlerindeki benzerlik mesela... Veya bir dayanışma hali?

Gerçekten bilmiyorum, belki yaşadığımız müzik deneyimlerindeki benzerlikten söz edilebilir. Orada karnaval vardır her yıl. Festival gibi bir şey. Birçok müziği orada işittim. Soul II Soul'dan Nellee Hooper'la, Massive Attack elemanlarıyla hep festivalde tanıştım. Ama yine de herhangi bir faktörün bir şehri farklı kılabileceğine inanmıyorum.

Bristol'un nüfusu ne kadar?

Az. *(Bristol'da 16 bin kişi yaşıyor)*

Canlı bir kulüp ortamı var mı?

Öğrenci kültürü var Bristol'de. Birçok insan Massive Attack ve diğerlerinden dolayı Bristol'de okumak istiyor. İnsanlar kendilerini bu olayların içinde hissetmek istiyor. Dört-beş yıl orada kalıp okuyorlar ve kendilerini oradanmış gibi hissediyorlar. Bence ortamı öğrenciler yaratıyor. Öğrenciler Bristol dışında olduklarında Bristol boşalır, dışarıdan gelen öğrenciler, yerli halktan çok daha fazladır. Bristol'de bir süre kaldıktan sonra orayı terk etmekte gerçekten çok zorlanırsınız.

Müziğinizde MC'nin yeri nedir?

Bana kalırsa Dynamite sadece bir MC değil, katil. Dynamite'i duydunuz mu hiç daha önce?

Evet, Krust'la İstanbul'a gelmişti.

Dynamite katildir. Şaka yapmıyorum, gerçekten öyle düşünüyorum. Dünyada birçok iyi MC var. Mesela Eminem var, sesi çok net ve söyledikleri de önemli. Herkes farklı bir stile sahip. Birçok insan var bu işi güzel yapan. Dynamite bir albüm çıkarsa, kesinlikle mükemmel ya-

par bence. Sahnede izleyiciyle iletişimi çok güzel.

Sadece müzik yeterli değil mi? MC'ye neden ihtiyaç duyuyorsunuz?

Ah, tabii, yalnız başına müzik de olur. MC'siz de çalabiliyoruz tabii.

Londra'da kendinize ait kulübünüz var mi?

Hayır. Bir ara yapıyorduk ama, asıl bizim yapmak istediğimiz ve hoşlandığımız buradaki gibi konserler...

Daha gençken neler dinlerdiniz?

Çok fazla dinlemezdim, günde birkaç saat hiphop vesaire...

İnsanlar drum'n'bass için ilk başta "geleceğin müziği" filan dediler. Şimdilerde ise "drum'n'bass bitti" diyorlar. Ne diyeceksiniz bunlara?

Buna söyleyeceğim ancak şu olur. Hiphop için elli kere öldü denildi. Bundan önce hiphop her yerdeydi; bütün erkek sanatçılar, bütün kız sanatçılar, bütün TV reklamları... Hiphop hâlâ her yerde, hiphop gibi oturuyorsun, kalkıyorsun ayağında Nike ayakkabılar, her şey hiphop. Yürüdüğün yer hiphop. Sadece ben değil, her şey hiphop. Bence drum'n'bass'a hiçbir şey olmaz. Herkesin bildiği LL Cool J'in çıkardığı albüm sayısı, drum'n' bass olarak yapılmış tüm albümlerden daha fazla neredeyse.

Özellikle elektronik müzikte birçok müzik türünden bahsediliyor. Müziği kategorileştirme hakkındaki düşünceniz nedir?

Kategorileştir, kafana göre takıl, istediğin ismi tak.

Kendi müziğinizi kategorileştiriyor musunuz?

Her zaman, her gün, her an. *(gülüyor)* Her gün başka bir isim tak. Hiphop bir dildir. Hiphop tam olarak nedir biliyor musunuz? Söylenen yeni bir kelimedir. İsteyen gelir, yeni bir şeyler söyler, hiphop hep yeni kelimelerle alakalıdır. Wu-tang her zaman yeni konuşmalarla ilgilenir.

Drum'n'bass'da da aynı mı?

Evet, tamamıyla dille alakalı.

Olive, Janet Jackson, Basement Jaxx ve bunlar gibi birçok kişiye remiks yaptınız. Arkadaşlarınız mı, yoksa sadece ticari bir ilişki mi?

Arkadaşlarım değiller. Yaptığım miksleri beğeniyorum. Bu aralar Janet Jackson için müzik yapıyorum. Bir sonraki albümde yayınlanacak büyük ihtimalle, daha belli değil. Farklı insanlarla çalışmayı seviyorum. Bu albümde Method Man, Rage Against The Machine ve Everything But The Girl ve tabii ki Reprazent kadrosu var.

Goldie, LTJ Bukem, Photek hakkında ne diyeceksiniz?

Bu adamları seviyorum, hepsi benim çok iyi arkadaşım.

Krust'ın söylediği bir söz var: "Geçmişte yaptıklarınız, müziği nasıl yaptığınızla doğrudan ilgilidir." Bu söze katılıyor musunuz?

Evet, katılıyorum. Biz müzik yapıyorduk. Gettoda yaşıyorduk ve gettodan çıkmak için müzik yapıyorduk. Gettodan çıkmalıydık ve bu amacımızı müzikle gerçekleştirdik. Şimdi ise müziğimizi tüm dünyaya tanıtmak amacıyla yapıyoruz.

Kendinizi hiphop kültürünün bir parçası olarak görüyor musunuz?

Kesinlikle. Biz her şeyi hiphop'tan öğrendik. Mesela Portishead, yaptıkları müziğe triphop deniyor ama onlar her şeyi hiphop'dan aldılar, yalnızca elementleri farklı bir şekilde işlediler. Hiphop ve reggae siyah insana mesaj verme kaygısı güder. Ama hiphop'un da gansta kısmından nefret ediyorum. Benim silahlarla işim yok. Ben hiphop'un sorumluluk aşılama ve kişilik geliştirme mücadelesini seviyorum.

Söyleşi: **Özhan Binici - Ahmet Güneş**

LTJ BUKEM

Festival'in en zayıf işlerinden birini LTJ Bukem ve arkadaşları çıkardı maalesef. Sabaha kadar çalmanın yasak olduğunu öğrenince iki eksikle İstanbul'a gelen ekip, içlerinde mum kadar yanan DJ'lik ateşiyle, kendi albümlerini plaktan çalıp yasak savdı. Performans yetersizdi, ama sesler gayet iyiydi. Drum'n'bass'ın mucitlerinden LTJ Bukem'e soracaklarımızı sorduk...

70'lerin gerçeği

DJ'liğe nasıl başladınız?

Danny Williamson: Çok küçükken piyano çalmaya başlamıştım. Aynı zamanda davul ve trampet de çalmaya başladım. Biraz daha büyüdükten sonra bu aletleri iyi çalan insanlar kimlerdir ve onlar nasıl çalıyorlar diye merak etmeye ve böylece albüm almaya başladım. Soul, caz ve rock albümleri alıyordum. Küçükken kendi aramızda partiler yapardık. İşte ilk olarak o kendi aramızda yaptığımız partilerde çalmaya başladım. Çünkü benim bir sürü plağım vardı. Bu küçük partilerde daha çok dans parçaları çalıyordum. Bu olay böyle dört-beş sene kadar sürdü. 18 yaşımdaydım ve okulu bıraktım, DJ'liği kendime meslek olarak seçmiştim.

İlk zamanlarınızda breakbeat mi çalıyordunuz?

Aslında hayır. Poptan rock'a, latinden diskoya her şeyi çalıyordum. Belli bir stilim yoktu.

Peki müzik üretmeye nasıl başladınız?

80'ler boyunca bir sürü grupla beraber çalıştım. Ama elektronik müzikle ciddi olarak ilk tanışıklığım 88 yılında oldu. Londra'da bir stüdyoya gidiyor ve orada çalışan insanları izliyordum. Onlardan birini tanıyordum, Soul II Soul'dan Nelle Hooper'ı. Orada onların sampler'larla, klavyelerle çalışmalarını izliyordum. Ve onlardan çok şey öğrendim. 89 yılında "Logical Progression" adlı single'ım yayınlandı. Bu benim ilk müzik çalışmamdı.

Drum'n'bass icat edildiğinde siz de bu olayın içindeydiniz. Peki nasıl oldu bu?

Aslında drum'n'bass 80'lerin sonunda bir grup insan tarafından icat edildi. Breakbeat ise her zaman vardı. Breakbeat her müziğin içine işlemiş durumdaydı. Drum'n'bass breakbeat'i bir basamak ilerletti. Bu süreç 89 ve 92 yılları arasında yaşandı. Ve 92'de bir sürü müzisyeniyle beraber drum'n'bass vardı artık.

Drum'n'bass ismini kim icat etti?

Yeni bir şey değil. 70'lerde de, 80'lerde de ortalıkta dolaşan bir kelimeydi.

Goldie de bu grubun içinde miydi?

Goldie, 92'den sonra girdi bu müzik sektörüne.

Müziğin popülerleşmesinde, büyük kitlelere sunulmasında sizin nasıl bir rolünüz oldu?

Büyük kitleler her zaman vardı. Doğru zamanda doğru yerdeyseniz her zaman popülerleşirsiniz. 90'ların başında break kültürü vardı ve o zamanlar on bin kişilik kalabalıklara çalıyorduk. Bu süreç benim sayemde ya da Goldie veya Fabio sayesinde oldu diyemeyiz. Çok daha büyük bir kitle vardı. Zaten müziğin dinleyici kitlesi benden de, Goldie'den de daha büyüktü.

DJ Yakuza'nın (Can Utkan) sizin plak şirketiniz Good Looking'le bazı çalışmaları olacak galiba...

Bir parçasını dinledim daha sadece. Ama inanıyorum ki ileride Yakuza, Good Looking'den albümleri çıkan bir sanatçı olacak. Seslerle ve onların birleştirilmesiyle ilgili çok güzel fikirleri var.

"Fikirlerimizin milyonlar tarafından duyulmasını istiyoruz" diyorsunuz.

Bu Good Looking plak şirketinin manifestosu gibidir aslında. Biz tam bağımsız bir plak şirketiyiz ve amacımız milyonlara seslenebilmek.

Fakat bildiğim kadarıyla Sony ile çalışıyorsunuz...

Sony sadece Japonya distribütörümüz. Sadece Japonya için herhangi bir şirketle anlaşmazsam, ekstradan on kişi daha işe almam gerekir. Fakat biz kurulduğumuz Haziran 91'den beri tamamen bağımsızız. Kimse bize "müziğinizi şöyle yapın, burayı değiştirin" diyemez.

Photek de bir aralar sizinle çalışıyordu galiba.

O zamanlar Aquarius ismini kullanıyordu. 92-93 yıllarında bizimle çalıştı, daha sonra Virgin'e geçti.

Gerçek müzik 70'lerde yapıldı diyorsunuz, o dönemin rock müziğini mi kastediyorsunuz?

Bence bizim dönemimiz için çok büyük bir esin kaynağı teşkil ediyor. Kesinlikle rock müziğini kastediyorum. O dönemin rock müziği şu an tüm türlerin içine işlemiş durumda. Hiphop'un içinde, drum'n'bass sample'larında o kadar çok rock vardır ki. 90'ların ilk hardcore denemeleri ise daha çok 70'lerin soul müziğinden, James Brown gibi kişilerden etkilenmiştir. 70'lerin müziği hâlâ her yerde etkisini sürdürmekte.

Peki sizin etkilendiğiniz isimler?

O kadar çok isim var ki... Davulcu Steve Gadd, Quincy Jones, Barry White, Curtis Mayfield, daha yüzlercesi var.

Türkiye'deki izleyici kitlesini nasıl buldunuz?

Bence başlangıç kitlesiydi. Bir yerde ilk defa çaldığınızda her zaman başlangıç kitlesiyle karşılaşırsınız. Kitlenin bir kısmı dans ederken bir kısmı ise dinlemekle yetiniyordu. Ben bu tip kalabalıkları çok severim, bir ülkede ilk defa çalmayı da çok severim. Güzel bir geceydi benim için.

Söyleşi: **Ö.B.**

MOUSE ON MARS

Mayıs ayının sonlarında, iki DJ'den müteşekkil (davulcuları gelmedi) Mouse On Mars ekibi, hep "uç"larda gezinen, "uçurucu" bir performans sergiledi iki gece üstüste Babylon'da. İlk gece kendilerini etkileyen müzikler çaldılar, deneysel birkaç parça, 80'lerde yeşeren Detroit teknosundan örnekler... İkinci gece ise kendi parçalarını baz alan DJ emprovizasyonlarına girdiler... Biz de heyecan ve merak içerisinde Jan St. Werner'i yakaladık, sorularımızı sorduk. Kendisi, eksik olmasın, "felsefe yaptı".

Amacımız müziği değil, soruları değiştirmek

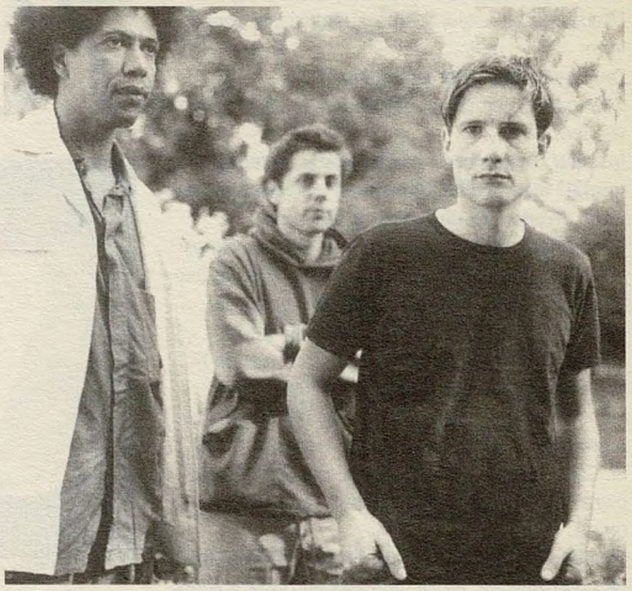

Gençken neler dinliyordunuz?

Jan St. Werner: Sizin için önemli mi bu?

Hayır.

Bence bu müziğimizi anlamak için önemli bir nitelik değil. Bence yaptığımız müzik hakkında yanlış bir fikir verebilir. Bizim müzik geçmişimiz ne yaptığımızı ve ne yapmak istediğimizi yansıtmayabilir.

Müzisyen olmaya nasıl karar verdiniz?

"Hey, ben elektronik müzik yapmak istiyorum" diyerek başlamadı tabii. Sesle çalışıyoruz ve alet kullanıyoruz. Ses topluyor ve ses üzerinde deneyler yapıyoruz. Kullanılan aletler çok ilgi çekici geliyordu. O aletleri kullanıyoruz ama, biz elektronik müzik yapıyoruz da diyemeyiz. Her tür müzikle beraber elektronik müzik.

Nasıl buluştunuz ve bir grup kurmaya karar verdiniz?

Bir grup kurmaya bir sürü parça kaydettikten sonra karar verdik. O parçalarla ne yapacağımıza dair pek bir fikrimiz yoktu. Sonunda bu çalışmaları bir albüm olarak yayınlamaya karar verdik. Ve bir grup olduk. Bir şeyler yayınladığınız zaman siz bir grupsunuz artık ve bir isminiz olmalı. Biz de ismimizi albümün yayınlanma aşamasında koyduk. Yani çoğunlukla olduğu gibi "hadi bir grup kuralım" şeklinde gelişmedi... Yaptığımız her şey sonunda aynı fikir çevresinde oluşuyor. Müzik duyuyorsunuz, müzikle ilgileniyorsunuz, müzik aletleriyle ilgileniyorsunuz, müziksel fikirler, olasılıklar ve stratejilerle ilgileniyorsunuz. Ve bunların hepsi bir araya gelerek yaptığınız müziği şekillendiriyor. Bu yüzden Mouse On Mars, bir grup olduğu kadar, müzik üzerine bir fikir. Bir ismi var, ama işlevi fikri ve fikrin ürettiklerini karakterleştirmek sadece. Müziği yapan insanlarla, yani bizlerle pek bir ilgisi yok ismin.

Almanya'dan Can, Stockhausen, Kraftwerk gibi gruplar çıktı. Bu gruplardan etkilendiniz mi?

Etkilendiğimizi zannetmiyorum. Biz müzik yapmaya başlamadan önce bu insanları tanımıyorduk. Ama müzik yapmaya başladıktan sonra gazeteciler böyle karşılaştırmalarda bulunmaya başladılar. Biz de merak ettik bu adamlar nasıl müzik yapmışlar diye ve dinlemeye başladık.

Peki hangisini kendi müziğinize yakın buldunuz?

Bilmiyorum. Buna dinleyenler karar vermeli. Farklı bir zamanın, farklı fikirlerin müzikleri. Yaptığımız şeylerin bir kısmı onların müziklerine benziyor olabilir ama diğer kısmı onlarda yok. Ama bir karşılaştırma yapmak için öncelikle müziğin altındaki fikirler aynı olmalı.

Biz Türkiye'de bu kuşaktan To Rococo Rot, Schneider TM, Kreidler ve sizi biliyoruz. Yakın gelecekte duyacağımız yeni isimler olacak mı?

Ben tüm Alman müziğiyle değil de, daha çok kendi çevremden çıkan müziklerle ilgileniyorum. Ben bu saydığın isimlerin müziğini bile çok iyi bilmiyorum. Schlammpeitziger'in, F.X. Randomiz'in, Holosud'un müziğini biliyorum. Bu insanları kendime yakın hissediyorum çünkü onları tanıyorum. Oval ise benim için oldukça önemli. Yirmi yıldır müzik yapıyorlar ve yenilikçi bir müzik ve fikirler doğrultusunda çalışıyorlar. Müziğin sadece enstrüman çalınarak yapılacağı fikrini kırdılar... Müzik aletini çalmayı öğrenirsiniz ve müzik yapmaya başlarsınız. Eğer bir enstrüman çalınıyorsa müzik vardır ve müzik o enstrümanın sağladığı olasılıklar içinde kalır. Elektronik müzikse bu sınırları ortadan kaldırıyor. Bu fikirler sayesinde müzikte yeni yapılar, yeni fikirler, yeni olasılıklar oluştu. Müziği parçalama ve yeni formlar geliştirme fikri ortaya çıktı. Bu fikirler beni çok etkiledi... Yeni ve ilginç bir şey bulduğunuzda üç-beş sene içinde sizin yaptığınızı yapmaya başlayan bir sürü insan ortaya çıkıyor. İnsana farklı gelebilecek müzik yapmak artık çok kolay. Ama bu, müzik yapmanın amacı olmamalı. Aynı zamanda, başka bir müziğe benzeyen bir müzik de yapılmamalı. Önemli olan elimdeki aletlerle nereye kadar gidebilirim, ne kadar kompleks olabilirim ve kullandığım aletleri nasıl farklı kullanabilirim... Çoğu insanın müzikal fikri durağanlık üzerine kurulu. Ne kadar durağan olursa müziğiniz, o kadar risksiz olur. Müzikal kimliğiniz vardır. Medyadan da destek alarak popülerliğinizi ve böylece müzikal kimliğinizi de korursunuz. Her zaman aynı şeyleri tekrarlarsınız. Bu bence çok sıkıcı... Bir şey dinlediğimde bana bir parça çok hoş gelebilir. Ama zaten her yerde hoş müzikler var, caz var, klasik müzik var... Ama müzik yapma fikrine gelince, üzerinde çok fazla duruyorum. Müzikte yeni bir şeyler yapmak isteyen insanlarla tanışınca çok ilgimi çekiyorlar. Müziğin arkasında gelişecek fikirleri ve müziğe yaklaşımlarını merak ediyorum. Bence hem müzikte hem politikada büyük riskler alınırsa bir şeyler ortaya çıkıyor, ama ne yazık ki politikada risk almayı göze alan insan sayısı müziktekinden çok daha az.

Bir müzisyenin müziğini anlamam ve müziği üzerine bir şeyler diyebilmem için o kişiyi tanımalıyım. O kişinin nasıl düşündüğünü ve müzikle gerçekleştirmek istediklerinin neler olduğunu bilmeliyim. Bunları biliyorsam, o müzisyenin müziğini daha iyi anlayabilirim. Tanımadığım insanların müziğini anlamak benim için çok zor. Eğer müzik içinde bir şeyler okuyabilirsem dinlerim, yoksa hiç ilgilenmem. Aslında müzik dinlemek kitap okumak gibidir. Tanımadığım insanların müziğini dinlediğimde, o müzik artık benim müziğimdir. Çünkü benim beynimde şekillenir. Başka müzisyenler hakkında yazılar okurken de çok sıkılıyorum, o insanlarla daha önce tanışsam da. Zaten insanlara "nasıl müzik yapıyorsun" dediğimde çoğu bu soruyu netlikle cevaplandıramıyor... Bu insanların müziğini dinlerken onu beynimde parçalara ayırıyorum; bu kısım kişi olmalı, bu kısım müzik olmalı diye. Bu yüzden arkadaşlarımın yaptığı müziği dinlemek daha kolay geliyor. O insana ne kadar yakınsam, müziğe de o kadar yakın oluyorum. Ama bazen tanıdığım insanların müziğini din-

Müzik çevrelerinde değil de, gündelik yaşamda tanıştığım insanlar bana ne tür müzik yapıyorsun diyorlar. Benim de mesela o an aklıma Frank Zappa geliyor. "Frank Zappa'nın müziğini biliyorsun değil mi, işte onun gibi değil" diyorum.

lemek de zor oluyor. Çünkü o müziği serbestçe dinleyemiyorum, o müzik hakkında yargılara varamıyorum. Tanımadığım insanların müziğini daha kolay yargılıyorum. Ben bu albüme baktığımda *(Holosud'un "Fijnewas Afpompen" albümünü gösteriyor)* bir sürü şey anlıyorum. Albüm kapağının neden böyle olduğunu biliyorum, çünkü bu tasarımı yapan kişiyi tanıyorum, buna ek olarak o tasarımla anlatılmak istenen espriyi biliyorum. Yaptıkları müziği biliyorum. Niye böyle yapıyorlar da şöyle yapmıyorlar, onu biliyorum. Bunların hepsi birleşince müzik ortaya çıkıyor. Artık bu müziğe iyi veya kötü diyemiyorum, çünkü müziğin doğrudan içine girmiş oluyorum... Bu nedenlerden dolayı tanımadığım gruplar hakkında pek bir yorum yapamayacağım. Buna ek olarak belirtmekte yarar var: Dinlediğim çoğu müzik bana çizgiroman gibi geliyor. Çok kısa zamanda dinliyorsunuz ve sonra bir kenara atıyorsunuz.

Kendi yaptıklarınızı dinleyebiliyor musunuz?

Ben kendi müziğimi daha fazla sorguluyorum. Dinleyebiliyorum ama açıkçası hiç de iyi hissetmiyorum dinlerken. Dinlerken tekrar tekrar düşünüyorum, bu iyi olmuş, bu kötü olmuş, bunu böyle yapsam daha iyi olurmuş diye. Bu oldukça yorucu ve zor bir şey... Marcuse'ün icat ettiği bir terim var: Müzik. Yani "m" harfi büyük olarak. Anlamı, müziğin arkasında yatan fikir. İnsana müzikten duyduğu hazzı veren öğe. Benim için müzik, fikirleri modellemeye ve tercüme etmeye yarayan bir dildir. O yüzden müzik okunabilir diyorum. Ve ben müzik okumayı çok seviyorum. Beni müzik yapmakta motive eden de bu.

Marcuse'ün icat ettiği bir terim var: Müzik. Yani "m" harfi büyük olarak. Anlamı, müziğin arkasında yatan fikir. İnsana müzikten duyduğu hazzı veren öğe. Benim için müzik, fikirleri modellemeye ve tercüme etmeye yarayan bir dildir. O yüzden müzik okunabilir diyorum. Ve ben müzik okumayı çok seviyorum.

Bir elektronik müzisyenin kariyeri boyunca kullandığı aletler de onunla beraber gelişiyor. Bu sizce o müzisyeni nasıl etkiliyor?

Bu sorunun cevabını iki türlü düşünebiliriz: Bunlardan ilki, bu aletleri endüstri, yani mühendisler icat ediyor. Bu aletler çoğunlukla olabilecek olandan çok daha geride ve bunların çoğu, gerçek dünyada duyduğumuz sesleri değiştirme prensibiyle çalışıyor. Yani o seslere yeni bir "ara yüz" sunuyor. Ve bütün bu aletlerin, aynı bir piyano gibi, yapabilecekleri şeyler sınırlı. Yani bir analog synthesizer'ın kullanılma mantığı bellidir veya oscilator'un. Bunu bu şekilde yapmak zorunda değilsiniz. Yazılımla yapabileceğiniz şeyler sınırsızdır... Bence soru şu olmalı: Kim sanatçılara bu aleti böyle kullanın diyor? Bu sorunun cevabı bence müzikte ne kadar ileri gidebileceğinizin de cevabıdır. Sizin fikirleriniz ne kadar güçlü olursa olsun, siz ilerledikçe insanlar sizden ayrılacaklardır. Çünkü hep aynı şeyi isterler. Bu yüzden çok radikal olamazsınız, çünkü insanlarla bağlantınız kalmaz. İnsanlarla müzikal anlamda ilişki kuramazsınız. Bu bence müziğin nasıl değiştiğini de gösterir. Müzik çok çok yavaş değişiyor. Son yıllarda bu tartışmalara yeni parametreler eklendi. Dijital düşünce yapısı oluştu ve çok yeni müzikal fikirler doğdu. Müzik önemini yitirdi biraz. Artık her yerde müzik var. Artık müzik yapmak da çok kolaylaştı. Bir analog synthesizer'ın bir tuşuna basıyorsunuz ve ses çıkıyor.

Bilgisayar kullanıyor musunuz?

Elbette. Bizim merak ettiğimiz, ne kadar ileriye gidebiliriz, müziğimizi nasıl daha az kontrollü yapabiliriz, müziğimizi dinleyen kitleyi nasıl şaşırtabiliriz... Biz o aletleri mühendislerin tasarladığı amaçların dışında kullanmaya çalışıyoruz, bunun için de onların tasarımlarındaki boşlukları kullanıyoruz. Müzikte çok şey değişiyor. Ama en çok müzikal fikirler ve önyargılar değişmeli. Amacımız müziği değil, soruları değiştirmek. Müzik tek bir fikirden de oluşmaz. Birçok fikir bir araya gelir, kaynaşır ve müziği oluşturur. Müziğimizin tek bir fikri veya tek bir amacı olsaydı, biz hemen o amaca ulaşan parçayı yapardık. Ama birçok fikrimiz ve amacımız var. Bunlardan bazıları bir parçada ön plana çıkarken, diğerleri çok geride kalabiliyor. Ama gene de yaptığımız bir parça birçok parçadan oluşmuş gibi oluyor.

Stüdyoda nasıl çalışıyorsunuz peki?

Belli bir prosedürümüz yok. Belli bir stilimiz de yok. Çok basit bir sinüs eğrisini kullanarak müzik yapabiliyoruz mesela. Veya sampling teknolojisini kullanıyoruz. Bilgisayar vasıtasıyla elinizde hiçbir şey olamadan da müzik yapabilirsiniz. Çok heyecanlıyız ve hiç lineer değiliz müzikte. Yani bir fikirden başka bir fikre çok kısa zaman içinde atlayabiliyoruz... Bazen daha minimalist olabilsek keşke diyorum. Müziğimiz üzerinde çok düşünüyoruz, çok fazla zaman harcıyor, çok fazla öğe koyuyoruz müziğimize. Ve güzel, dinlenebilir müzik yapmak istiyoruz, insanlara ulaşmak istiyoruz. Bir yandan da müzikte oluşmuş yapıları kırmaya ve insanları hayal kırıklığına uğratmaya çalışıyoruz. Biz aslında besteci de değiliz gerçek anlamda, sadece müzik üzerine bazı deneyler yapıyoruz.

Müziğinizi kategorileştirmek için Krautrock ve post-tekno diyorlar. Siz bu isimlere katılıyor musunuz?

Bence kesinlikle Krautrock yapmıyoruz. Post-teknoya gelince: Biz aynı zamanda post-klasik de yapıyoruz. Bizden önce olan her şeyin sonrası var müziğimizde. Post-tekno, post-rock, post-swing, hepsi var aslında. Ama bu bir kategorileştirme tarzı değil bence. Bu saydıklarımın hepsi, yani klasik, rock, tekno, tanımlanmış şeyler. Fakat bizim yaptığımız müzik için bir kriter yok. Daha tanımlanmış bir şey değil. Bizim gittiğimiz yoldan giden insanlar var hâlâ, ama "bu müziği biz icat ettik" de demiyorum. Ben ne F.X. Randomiz'in ne de Oval'in müziğini tanımlayabilirim. Zaten tanımlanabildiği zaman o müziğin büyüsü de bitecek. Minimal tekno mesela, tamamen tanımlanmış bir tür ve house gibi İngiltere ve Almanya'da oldukça popüler. Kid 606 ve 808 State de bu müziğin en popüler insanları, ve yaptıkları işi de çok güzel yapıyorlar. Ama bence minimal teknonun önü tıkandı. Kendini tekrar etmekten öteye gidemeyecek ve kısa zamanda yok olacak.

Ben kendi müziğime bir kategori yaratamam. O ismi başkaları bulmalı. Ama şu an herkes başka bir şeyler söylüyor. İleride belki bir isim olacak ve insanlar "evet, Mouse On Mars bu tarzda müzik yapardı" diyecekler. Eğer ben bir isim verecek olsaydım, Felsefik Müzik derdim. Soruların ve soruları tekrar gözden geçirmenin müziği. Her yönde ilerleyen bir müzik. Müziğin sadece model olduğu bir tür.

Müzik çevrelerinde değil de, gündelik yaşamda tanıştığım insanlar bana ne tür müzik yapıyorsun diyorlar. Benim de mesela o an aklıma Frank Zappa geliyor. "Frank Zappa'nın müziğini biliyorsun değil mi, işte onun gibi değil" diyorum. Bazı insanlar her şeyi karıştırdığımızı öne sürüyor, bazıları müziğimizi çok fütüristik buluyor. Herkes bir sürü şey söylüyor. Ve ben bundan çok memnunum. Bu müziğimizin değiştiğini ve değişeceğini gösterir.

Son albümde akustik enstrümanlar da kullandınız. Bir sonraki albümde yapmayı düşündüğünüz nedir?

Son albümde yapmak istediğimiz şeyin boyutu çok fazlaydı ve insanlara sunmak istediğimiz müziğin sığasını geniş tutmak istiyorduk. Son albümde hem dijital ses hem de analog ses var. Dijital ses üzerinde çok uğraşılmış ve tam istediğiniz olmuş oluyor. Ama analogda hem hata oluyor hem de çalan insanın kendisinden kattığı bir şeyler oluyor. Bunların ikisi de simultane bir şekilde müzikte yer alabiliyorlar ayrı ayrı katmanlar oluşturarak. İlgimizi çeken her şeyi denemek istiyoruz müziğimizde. Gelecek albüm için şu an hiçbir fikrimiz yok. Fakat albümü çok kısa zaman içinde hazırlamayı düşünüyoruz. Son albümün üzerinde çok çalıştık, bu albüm daha spontane olsun istiyoruz. Biraz daha sert bir albüm olacak tahminimce.

Siz Oval grubuyla çalıştınız. Bu tip başka projeler olacak mı?

Sonbaharda yeni bir Microstoria albümü olacak. Bir konser albümü olacak ve Sonig'den çıkacak. Aslında herhangi bir projeden önce yeni bir Mouse On Mars albümü çıkarmayı planlıyoruz. Muhtemelen 2001 ilkbaharında çıkacak. Sadece plağa basılan "Instrumental" albümü de tekrar yayınlanacak birkaç bonus track eklenerek.

Vejetaryensiniz bildiğim kadarıyla...

Hayır, değiliz. Sadece artık et yemek istemiyoruz. Vejetaryeni m diyemem, çünkü hiç et yemiyorum diyemem. Et yemek benim kültürümün bir parçası ama et yemek bence çok aptalca. Et yemek hiç ekonomik değil bence. Bir hayvanı yetiştirmek için çok fazla enerji harcıyorsunuz, sonra da onu bir çırpıda yiyorsunuz. Dünyanın neresine giderseniz gidin, et yemek iyi bir şey olarak düşünülür. Ve mesela Amerika'da "et yemek özgürlüğün bir parçasıdır" fikri empoze edilmiştir insanlara: Et yemek bir lükstür ve et yiyebildiğiniz sürece siz özgür bir insansınız! Bence bu politikalar insanların bazı soruları sormasını engellemek için yürütülüyor. Et yemek sizi aptallaştırır. Ve bence et yemek dünyanın dengesini bozuyor. Amerikalıların bir senede yediği et için beslenen hayvanların yediği bitki, tüm dünya halkına bir sene yetebilecek düzeyde. Ve aynı zamanda et yemek gücün de simgesi.

Peki bu Mouse On Mars isminin özel bir anlamı var mı?

Hiçbir anlamı yok, hiçbir hikayesi de yok.

Niye başka bir şey değil de Mouse On Mars? Neden fare? Neden Mars'ta?

Başka bir şey de güzel bir isim olabilirdi. Aslında biz hâlâ ismi değiştirebiliriz. Bu sadece geçici bir şey. Hatta değiştirmeliyiz. Çünkü ilk albümden sonra bir davulcuyla çalışmaya başladık. Grup değişti anlayacağınız.

Söyleşi: **Ö.B.**

Ülkü Tamer

Ülkü Tamer yaşayan en büyük şairlerimizden biri. İkinci Yeni'nin içinde kendi sesine kavuşmuş, bize de kavuşturmuş bir usta. Ama sözünün şöhrete ermesi yine de müzikle oldu: Zülfü Livaneli'nin "Güneş Topla Benim İçin" albümüne yazdığı sözler, Ahmet Kaya'dan Grup Yorum'a onun şiirlerine başvuranlar, tanımayanları Ülkü Tamer'le buluşturdu. İki senedir Radikal'deki köşesine doldurduğu hatıralar, sinemadan tiyatroya, edebiyata, "düz hayat"a uzanan çok geniş bir Ülkü Tamer yelpazesiyle de tanıştırdı bizi. Ülkü Tamer'le sohbetin tadına doyum olmadı, teybe on şarkı ve daha neler neler sığdırdık...

çocukluğum cinema paradiso

Cevdet Duygulu - Alleben'in Düzüne *(Gaziantep Türküleri)*

Antep... Tabii ki Antep, Alleben...

Türkünün adı "Alleben'in Düzüne".

O CD çok güzel. Onu aldım, birkaç kişiye hediye ettim, Eskişehir'de kardeşim var, ona gönderdim. En sevdiğim albümlerden biri.

Alleben deyince akla artık siz geliyorsunuz.

Alleben Antep'in benim için neredeyse bir simgesi. Şehri ortadan ortadan bölen bir dere Alleben. Bizim çocukluğumuzda şakır şakır akardı, sonra kurudu. Ama şimdi Antep Belediyesi Alleben'i yeniden Alleben yaptı, akan bir dere haline getirdi.

Sizin çocukluğunuz o derenin çevresinde mi geçti?

Tabii. Küçük bir şehirdi. Hele haftasonları biz sahraya, yani pikniğe giderdik. Kavaklık diye bir yer vardı, şehrin piknik yeri, yemyeşil ağaçlar arasındaydı ve Alleben akardı. Alleben'e girerdik, orada çimerdik. Yanında kebaplar yapılırdı, oynardık. Çocukluğum Alleben'de geçti.

Alleben'in etrafında geçen o yıllar size çok mutlu bir çocukluk geçirmişsiniz duygusu veriyor mu?

Tabii, inanılmaz bir şans, benim çocukluğum çok güzel geçti. Çocukluğumu yaşadım ben, Alleben'de ve sinemada. *(gülüyor)*

Nasıl bir aileydiniz?

Babama İpekçi Tahsin derlerdi. Bir-iki tezgahı vardı, Antep dokumaları dokuturdu. Antep'e ipeği ilk getiren adam oydu. Babamın bir öncülüğü daha var, bunu bana çok yaşlı bir Antepli anlattı, babamın ölümünden sonra: Antep'e dışarıdan gelin getiren ilk kişi babam. Antep çok dar bir çevre, adeta bir site, dışarıya kesin açık değil, her şey kendi içinde. Annem Eskişehirli. Babamın askerlik arkadaşının kızkardeşi. O zaman Eskişehir'den Antep'e gelin getirmek, bugün Eskimolardan, Paraguay'dan gelin getirmek gibi bir şey. Babamın bazı akrabaları, teyzeleri, teyze kızları filan babama cephe aldılar. Babam da hepsine bayrağı çekti, hepsiyle ilişkisini kesti. Annem yalnızlık çekmesin diye de Eskişehir'den anneannemi getirdi ve onu annesi bildi. Annem has Antepliden daha has Antepli oldu, yemekleriyle, alışkanlıklarıyla, adetleriyle.

Benim için yeni bir deneyimdi şarkı sözü yazmak. Ama hoşuma gitti, biraz uğraşmayı, didişmeyi de seviyorum. "Güneş Topla Benim İçin"i Karacaoğlan'ın "Çiçek Topla Benim İçin"inden yola çıkıp yazmıştım, "Selam Olsun" lafı da Yunus'un lafıdır.

Siz nasıl Antep dünyasının dışına çıkabildiniz, nasıl bir kültür buna vesile oldu?

Annem okumayı seven bir kadındı, "Rüzgar Gibi Geçti" okurdu, Kerime Nadir'ler, Muazzez Tahsin'ler okurdu. Babam gazete-dergi okurdu, kitap çok fazla okumazdı. Ama daha biz ilkokula gitmeden bize kitaplık yaptırdı. İstanbul'dan Remzi Kitabevi'nin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütün dünya klasikleri serisini getirdi, hepsini ciltletti. Ben okur hale geldiğimde koskoca bir hazine vardı elimde. Antep'te eğitim imkanları çok sınırlı o zaman. Babam da üniversite filan görmemiş bir insan, ama İstanbul'a yatılı gönderdi beni, Robert Kolej'e.

Antep'te etkilenebileceğiniz nasıl bir kültür ortamı vardı?

Bir klasik Türk müziği korosu vardı mesela, bugün bile var ve sanıyorum Türkiye'deki en iyi klasik Türk musikisi korolarından biri. Benim çocukluğumda Anadolu'ya tiyatro filan gitmezdi ama Antep'e gelirdi kumpanyalar. Yedi-sekiz tane sinema vardı. Sözünü ettiğim yıllar 1940'lar.

Toplanıp müzik çalmalar olur muydu, mesela Urfa'daki sıra geceleri gibi?

Pikniklerde olurdu onlar. Antep'in bir özelliği de şu: Başka yerlerde erkekler ayrıdır, kadınlar ayrıdır; Antep'te kesin böyle bir şey yok. Kadın ve erkek daima beraber. Pikniğe mi gidilecek, sadece bir aile kendi içinde köşede değil, eş, dost, bütün tanıdıklar, kadınlar, erkekler... Sinemaya mı gidilecek: Kadınlar, erkekler iç içe. Halk oyunlarından da belli bu: Kadın-erkek birlikte.

O yıllardan kulağınızda kalan ezgiler var mı?

Ben müzikle fazla ilgilenmedim doğrusunu isterseniz, çocukluğumda da, ilkgençliğimde de. Müzikten çok sinema ve edebiyat beni çekiyordu. Sinema zaten bizim için dünyaydı.

Fikret Kızılok - Leylim Leylim *(45'lik)*

Çok güzel...

Aslında ilk dize yüzünden çaldık: "Kara tren katar katar..."

Tren benim için çok önemli. Çocukluğumuzda hep trenler, trenler... O zaman otobüs yoktu, çok seyrekti, insan otobüsle şehirlerarası yolculukları düşünemezdi. Özellikle İstanbul'da yatılı olduğum zamanlarda, ilkokulda ninemle Eskişehir'e tatile gittiğim zamanlarda yılda altı kere Narlı-Haydarpaşa yapardım. Antep'te tren istasyonu yoktu o zaman, Narlı'da vardı, Antep'e elli kilometre. Orada lüks lambalarıyla, sivrisinekler arasında, kışsa içeride sobanın başında tren beklerdik saatlerce. Gece hep tehirli olurdu, üç saat tehir varsa çok iyiydi, ama genellikle sekiz saat, on saat tehirle gelirdi. Posta treni gelirdi, tıklım tıklım dolu. Hadiii, herkes doluşurdu, koridorlarda Adana'ya kadar giderdik.

Sever miydiniz treni?

Sevmezdim. Fakat insan bazı şeyleri yaşarken sevmiyor da, sonra onları anarken sıkıntısı, eziyeti geçmiş oluyor, oradan kalan güzellikleri in-

Fotoğraflar: Ulaş Özdemir

san hatırlıyor. Yoksa o anda yaşarken, trenin içinde eziyetten başka bir şey değil. Hele mesela Konya ovasını geçerdik, bütün gün Konya ovası, etrafta bir ağaç bile görünmezdi, sıkıntıdan patlardık. Gece yatamazsın, oturarak uyumak zor...

Antep'ten Narlı'ya nasıl giderdiniz?

Otobüs kalkardı Antep'ten.

Uçurumlu yoldan geçerdiniz...

Evet, Karabıyıklı'dan. O elli kilometreyi ikibuçuk saatte alırdı. Narlı'dan Antep'e dönerken Başpınar diye bir yer vardı, şu anda Antep'in içinde, oraya gelince kebap molası verilirdi, sanki daha uzun yolumuz varmış gibi. Sonra otobüse binilirdi, hop, beş dakika sonra Antep.

Antep'te bir keyfe düşkünlük varmış demek...

Vardı. Antepli müthiş çalışkandır. Güneş doğduktan sonra kalkmak ayıp, "göbeğine gün değdi, uyan" derlerdi. Güneş daha doğmadan kalkılır, akşama kadar deli gibi çalışır herkes. Ama iş bittiği anda keyif. Çalışmak sonuna kadar ama, eğlenmek de sonuna kadar.

Yemek...

Yemek ve içmek. Antep'teki rakı tüketimi nüfusa uyarlanınca hâlâ bir numara. Benim çocukluğumda Antep'te bir Tekel fabrikası vardı, Antep'in ihtiyacını karşılayamazdı, başka şehirlerden rakı gelirdi. Ama içki sırasında en ufak sululuk, sapıtma diye bir şey yok. Biri öyle bir şey yapsa bir daha o masaya oturamazdı.

Güzel dengelemişler, şimdi eğlence de iş gibi oldu...

Şimdiki eğlencelerde insani ilişkiler yok. O zaman her şey bu insan ilişkilerinin üstüne oturmuştu, eğlence de.

Demiryolu son zamanlarda "bolşevik işi" görülür oldu...

Aslında en iyi, en güzel ulaşım aracı tren. Ama tabii eskisi gibi bırakmamak koşuluyla. Bugün Avrupa'ya gittiğinizde, yolculuk deyince, çok uzun mesafe değilse, herkes tren düşünüyor. Hem hızlı hem rahat, bizim zamanımızdaki posta trenleri gibi değil. Restoran değil, su alacak yer yoktu, herkes testilerle, iki gün iki gece. Bir istasyonda durulduğunda herkes aşağıya hücum ederdi, testilerini doldurmaya. Sepetler dolu, herkes çıkarır, paylaşır, birbirine ikram eder...

Biraz da atlardan bahsedelim: Girdiğimizde Bursa yarışlarını seyrediyordunuz, hâlâ seyrediyoruz, ayrıca At Yarışı Yazarları Derneği'ne üye olduğunuzu söylediniz, üyesi olduğunuz tek dernekmiş. Şiirlerinizde de çok güçlü bir tema at...

Üyeyim, ama at yarışıyla ilgili bir tek yazı yazmadım. Atı çok severim. Ata binmedim, onu söyleyeyim. Çok duygulu bir hayvandır at, yarışlardan biliyorum: Bir takım atlar var, biliyorlar yarış kazandıklarını, onların duyduğu sevinci görebiliyorsunuz, inanılır gibi değil. Hele bir at vardı, yarış kazandığı zaman yerlerde yuvarlanırdı; kaybettiği zaman başını önüne eğer, doğru ahıra giderdi. Bursa yarışlarında bir şey oldu bundan beş-altı sene önce: Bir at, tam potayı geçerken, yani beş metre filan kalmışken yere kapaklandı, yıkıldı. Fakat yarışın beş metre ileride bittiğini biliyor, yerde sürünerek, emekleyen çocuk gibi, çizgiyi geçti, ondan sonra bıraktı kendini. Onu dünya televizyonları da gösterdi.

Cem Karaca zincirlik delidir. Ama tatlı delidir. Bugün bir şeyler söyler, müthiş savunarak, bağırarak, inanır o anda, ertesi gün tam aksini söyler. Ama belli bir çıkar uğruna değil, o gün öyle eser Cem'e. Bir takım değişiklikler onda hep olur, ama art niyetle değildir bunlar.

Kaç zamandır var bu merakınız?

35 yıl oluyor... Derneğe üye oluşum da şöyle: At yarışlarına hep giderdim, bizim basın tribünü var, oraya otururdum. Dernek üyeleri de arkadaşlarım, gel dediler, seni de üye yapalım, sen de yazarsın. Öyle üye yaptılar.

At yarışı oynuyor musunuz?

Oynuyorum, ama bugün oynamadım.

Hiç kazandınız mı büyük para?

Yok, biz kazandığımız zaman üç milyon, beş milyon veriyor.

Riskli davranıyor musunuz peki, sürpriz bir atı tek geçiyor musunuz mesela?

Geçiyorum tabii. Daha önceki koşularına, performanslarına bakıyorum. Bir-iki arkadaşım var, sürekli çalışıyorlar. Birinin hanımı demiş ki, "bu böyle olmayacak, ya bir kursa gönderelim seni, ya da bir hoca tutalım..." Keyif...

Başka spor dallarına var mı ilginiz?

Futbol. Çocukluğumda, ilkgençliğimde çok futbol oynardım ama çok kötü bir futbolcuydum: Ayağıma gelince bir şut patlatırdım, bazıları isabetli olurdu. Ben tiyatroda, "Keşanlı Ali Destanı"nda oynarken, oyuncularla Edebiyatçılar Birliği maçı yaptık. Ben tiyatrodaydım ama edebiyatçıların takımında oynadım, Orhan Kemal'di bizim kaptan. Keşanlıların kaptan da Haldun Taner. Maçın hakemi de Halit Kıvanç'tı. Bayağı formalar mormalar... 5-3 yendik biz. Beş gölün üçünü ben attım, benimle bir hafta tiyatroda konuşmadılar.

Orhan Kemal'den iyi kaptan olurmuş...

Penaltıdan bir gol attı, kaleciyi sağa yatırdı, soldan... Canavar gibi.

Bosphorus
Upon The Bridge Of Galata
(Last Boat From Halki)

Bizlere de hitap eden şeyler bunlar, aynı iklimin, aynı coğrafya parçasının insanlarıyız. Yabancılık çektiğimiz şeyler değil, yüreğimizde bizim de kıpırtılar uyandıran şeyler bunlar.

Şarkının adı "Galata Köprüsü'nün Üzerinde"...

Siz İstanbul'a ne zaman geldiniz?

1945 olmalı, sekiz yaşında falandım. Biraz şaşkınlık duymuştum belki. Eskişehir'e giderdik dayımlara, bir hafta on gün kalırdık. Sonra iki gün İstanbul'da kalır, Antep'e dönerdik. Karaköy'de bir otelde kalırdık, rıhtımda. Beyoğlu'na çıkardık sarı tramvay hattıyla. O iki güne ne sığdırırsak... Ama mutlaka bir sinema sığdırırdık. Filmden çok sinema salonu seçilirdi, büyük sinema olması gerekirdi. Bahçekapı'dan mutlaka Hacıbekir şekeri yaptırılırdı, eşe dosta götürmek için. İstanbul'dan gidecek tek hediye oydu, başka ne götürseniz makbule geçmezdi. Gidip en lüks pastaneden harika çikolatalar alsak, "bize bunu mu layık gördüler" diye bir hava uyanırdı.

İstanbul'da yerleşikliğiniz ne zaman başladı?

48'de yatılı okumaya başladım, 58'e kadar yazları gidip geldim. Fazla yabancılık çekmedik, küçük bir İstanbul'du, bugünkü gibi değildi. Okul-

SALI **DJ TOLGA AVDAN** (Texas Blues - Rock)
ÇARŞAMBA **DJ OLCAY KÖPRÜLÜ** (Jazz Rock - Jazz - Blues Rock)
PERŞEMBE **DJ ERAY ÇAVDARLI** (Latin Jazz - Pop Jazz)
CUMA **KERİM ÇAPLI BAND** (68 Rock - Blues Rock)
CUMARTESİ **BOOGIE PEOPLE** (Texas Blues)
PAZAR **DJ EMSAL SALIK** (Funk - Soul - Rock - Blues)

SHAFT
BLUES&JAZZ CLUB

Saat 11.00/04.00 arası açıktır

Pazar Biralarda indirim günü

Serasker Cad. Osmancık Sok. No: 13 Kadıköy / İstanbul Tel: 0216 349 99 56 - 0216 349 48 65

da tabii arkadaş grupları oluşuyor, bizi de sanat, edebiyat bir araya getirdi. Daha sonra dışarıyla ahbaplıklar başladı.

İlk şiir kitabınız da 1959'da çıktı...

Evet. O zaman dergilere yazıyorduk, Varlık, Yeditepe, Pazar Postası... Ama temelde Pazar Postası'ydı. Sonra A dergisini yayınladık, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer, Onat Kutlar, Ferit Öngören, Doğan Hızlan'la. İlk kitabım da A Dergisi Yayınları zaten.

Daha önce dinlediniz tabii ama, Rum müziğiyle herhalde doğrudan Mikis Theodorakis'le tanışmış oldunuz...

Zülfü daha önce "Atlının Türküsü"nü, "Memik Oğlan"ı bestelemişti. Bir gün geldi, dedi ki, "bir albüm yapacağım, on şarkı olacak, beşi benden, beşi Theodorakis'ten, söz yazar mısın?" Benim o zaman müzik üzerine söz yazmak aklımdan bile geçmeyen bir şey. Bunun prozodi gibi bin türlü netameli şeyi var. La la la la diye hece sayarak oturdum masa başına. Benim için de yeni bir deneyimdi. Güç bir deneyimdi ama hoşuma gitti, biraz uğraşmayı, didişmeyi de seviyorum, çok kolay olunca o kadar büyük keyif duymuyorum. "Güneş Topla Benim İçin"i Karacaoğlan'ın "Çiçek Topla Benim İçin"inden yola çıkıp yazmıştım, "Selam Olsun" lafı da Yunus'un lafıdır.

Gündelik hayatınızda nasıl müzikler dinlersiniz peki, mesela kitap okurken müzik dinler misiniz?

Hayır, sessizce kitap okumayı tercih ederim, çalışırken de öyle. Ben daha çok bizim halk türkülerini seviyorum, Batı müziğini de seviyorum tabii. Ama türkü deyince Yavuz Top'tu, Arif Sağ'dı, Belkıs Akkale'ydi, Musa Eroğlu'ydu, hepsini seviyorum.

Şiirleriniz Zülfü Livaneli dışında pek çok insan tarafından okundu...

Evet, Edip Akbayram okudu, Banu, Selda, Grup Yorum okudu...

Edip Akbayram'ın ilk çıkışını hatırlıyor musunuz, Altın Mikrofon'da...

Hatırlıyorum tabii. Cem Karaca'yı da hatırlıyorum. Bizim Cem'le oldu bir ortak çalışmamız: Ulvi Uras bir oyunu adapte etmemi istedi, Osmanlı pop müzikali olacaktı, "yalnız bir şartım var" dedi, "adı 'Püsküllü Moruk' olacak". Cem de müziği yaptı. Müzikler gerçekten harikaydı, ama oyun tam fiyasko oldu, iki seksen yattı. Tam kayda girildi müzik, dedim ki, "Cem, biz yandık, müzikallerde uvertür bölümü olur, açılış olur, bizde uvertür yok". "Haa" dedi, çekildi bir odaya, on dakikada bir üvertür çıkardı. Çok iyiydi müzikleri. Yazık ki bende hiç kaydı yok.

Cem Karaca sever misiniz?

Cem benim için apayrı bir yerde duran biri. Cem'i çok severim. Ama, kendisine de kırk kere söyledim, zincirlik delidir. Ama tatlı delidir. Bugün bir şeyler söyler, müthiş savunarak, bağırarak, inanır o anda, ertesi gün tam aksini söyler. Ama belli bir çıkar uğruna değil, o gün öyle eser Cem'e. Kendine özgü biridir. Bir takım değişiklikler onda hep olur, ama art niyetle değildir bunlar. O anda yaptığına inanır, "şunu yapayım da şöyle bir çıkarım olsun" diye değil. Cem'i hep dinlerdik biz. İster istemez dinlerdik, hem arkadaşımızdı hem Toto hanımın oğluydu, kulisteydi her gün.

"Beni Siz Delirttiniz" diye bir şarkısı vardı.

Valla o şarkıyı bilmiyorum ama, annesini çok

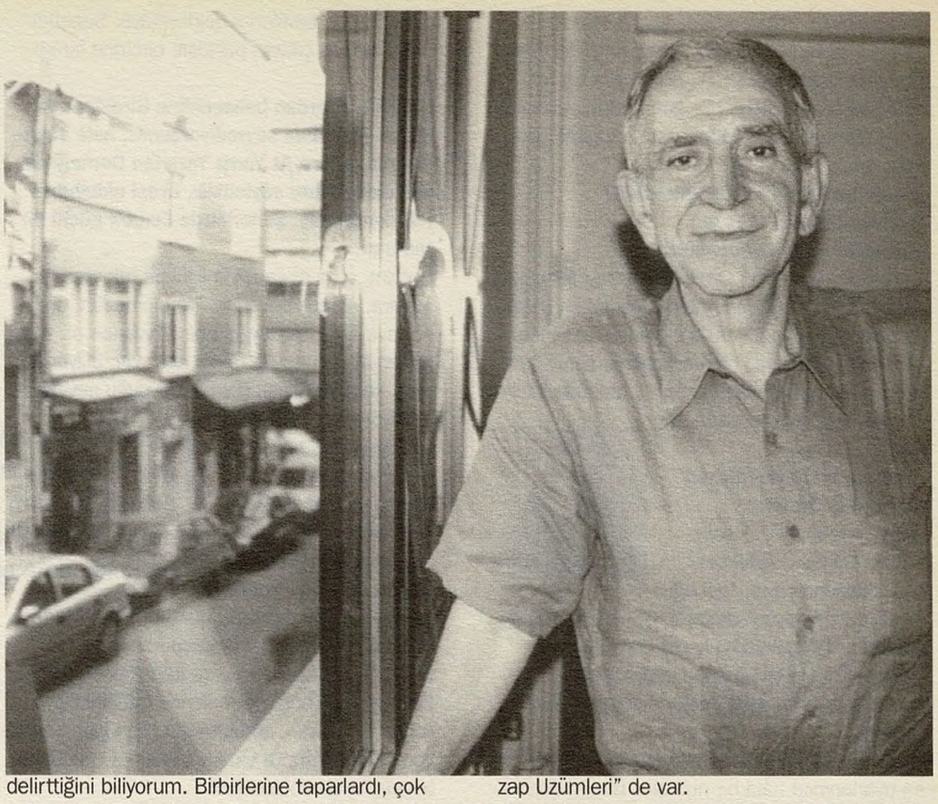

delirttiğini biliyorum. Birbirlerine taparlardı, çok severlerdi birbirlerini, ama sürekli birbirlerine bağırırlardı. Toto Cem'i evlatlıktan reddederdi, Cem Toto'yu annelikten reddederdi, on dakika sonra sarılırlardı.

Peki Edip Akbayram'la aranızda bir Antep bağı kuruldu mu?

O müzik yapan, ben şiir yazan biri olarak tanıştık, Anteplilik sonradan ortaya çıktı. Kaynaşmaya yardım ediyor tabii. Ama öyle ortak hatıralar Edip'le pek yok, çünkü bayağı da bir yaş farkı var zannediyorum.

Bruce Springsteen
The Ghost of Tom Joad *(The Ghost of Tom Joad)*

(ilgiyle dinliyor) Kim bu?

Bruce Springsteen. Şarkının adı da "The Ghost of Tom Joad". Tom Joad'la "Gazap Üzümleri"nden tanışıyoruz, kitabı siz de çevirmiştiniz...

Oyunlaştırılmıştı, ben oyununu çevirmiştim. Filmini çok sevmiştim, John Ford'un filmi, adamım da oynuyor, Henry Fonda...

Tom Joad deyince, "Gazap Üzümleri" deyince ne canlanıyor gözünüzde?

O zamanın Amerika'sını görüyorum. Bir toplumbilim kitabını ya da bir tarih kitabını okumaktan çok daha berrak, daha açık, ince çizgilerine kadar rahatça görebiliyorum. Herhalde sanatın gücünden gelen bir şey. Kitabı okuyunca "hah, o zamanki Amerika bu" diye görüyor insan ve onun yalan olmadığını anlatan bir içtenlik, doğruluk var kitapta. En güçlü romanlardan biri dünya edebiyatında.

Bir sürü insanın topluma dair düşüncelerini etkileyen, hatta belirleyen bir kitap "Gazap Üzümleri"...

Mutlaka. İnsan "beni bu hale şu eser getirdi" diyemiyor ama, o kazanın içinde mutlaka "Gazap Üzümleri" de var.

Bruce Springsteen yeni Tom Joad'lardan, Yeni Sağ Amerika'sındaki Tom Joad'lardan bahsediyor...

Bilemiyorum, ama belli bir şeylerin geri gelmesi gerektiğine inanamıyorum. Belki yeni değerler ortaya çıkabilir. Dünya o dünya değil çünkü, değişen bir dünya. Şunun benzeri olsa değil de, o dünyanın gerektirdiği yeni değerlerin ortaya çıkması, üretilmesi gerek diye düşünüyorum.

Ama Tom Joad da sömürüyü, genel olarak sömürüyü sembolleştiren bir figür...

Sömürü hep var. Belki "Gazap Üzümleri" zamanında portakal toplamaya gidenlerin uğradıkları sömürü değil de, başka türlüsü var, ama mutlaka var. Bunlar biçim değiştiren durumlar, sömürüler. Arazileri büyük şirketlerce ellerinde alınmış çiftçilerin değil de, işçilere, belki de bir şirkette beynini akıtan, belirli bir düzeye gelmiş kişilere, sanatçılara yönelik sömürü var. Tom Joad'lar aynı Tom Joad'lar değil, ama var... Çayları tazeleyeyim...

Aşık İhsani - Yazacağım *(Aşık İhsani)*

Bana İhsani'den söz etmeyin... *(gülüyor)*

Bir hatıranızı yazmıştınız, Aydemir Akbaş filan vardı işin içinde...

Tosun'un meyhanesine gitmiştik. İnsanlar, solcular diyeyim, İhsani'yi "bakın, Anadolu'nun bağrından bir solcu sanatçı çıktı" diye süs gibi yanlarında gezdirirlerdi. Çıktım bir ara, Adnan (Özyalçıner) demiş ki İhsani için, "ya ne sahtekar herif bu". Aydemir de sarhoş, iki tane patlatmış. Bir döndüm, kan içinde Adnan... İhsani'ye fazla sempatim yok benim. Gerçekten sosyalist, buna inanmış, bu işe yüreğiyle, emeğiyle, kafasıyla bağlanmış, hayatını vermiş kişiler var; bir de bunu, solculuğu oynayanlar vardı, İhsani bir bakıma bunların gözdesiydi: "İhsani'yi dinliyoruz, biz ne kadar solcuyuz..." Öyle bir moda çıktı o zamanlar. Bir yazıda da yazdım: İhsani'yi hapse attılar, avukatı gitmiş, görmüş. Sonra, o avukat, o "mertebe"ye ulaşmış biri havasıyla oturmuş, etrafında koskoca bir çember halinde onlarca insan. Bu insanlar soruyor: *(sesini titretiyor, ağlamaklı gibi)* "Hocam, saçını kes-

Sömürü hep var. Belki "Gazap Üzümleri" zamanında portakal toplamaya gidenlerin uğradıkları sömürü değil de, başka türlüsü var, ama mutlaka var. Tom Joad'lar aynı Tom Joad'lar değil, ama varlar.

mişler mi?" "Kesmişler..." "Peki sakalını? Sakalını da kesmişler mi?" Aynen, bu hava içinde, abartmıyorum. "Kesmişler..." "Bıyığı?.." *(ayağa kalkıyor, gururlu bir ses tonuyla)* "Bıyığı duruyor!.." O kadar yüzeyde, o kadar yapay, işin özüyle ilgisi olmayan, bütün tabloyu ortaya koyan bir şey ki! Ben bunu görünce ne İhsani'ye bir şey duyabilirim, ne de onun seslendiği, onun harekete geçirmeye çalıştığı o kişilere. Tamamen yüzeysel, tamamen göstermelik.

Ruhi Su gibi sesleri mi daha çok seviyorsunuz, Neşet Ertaş gibi daha otantik sesleri, tavırları mı?

Otantik biraz daha fazla seviyorum. Öbür türlü öyle bir sınırda oluyor ki, "manière" dediğimiz bir şey çıkıyor ortaya. Özüne ne kadar yakınsa o kadar iyi. Bir Antep türküsünü bir pop şarkıcısından dinleyeceğime, Antep'te, kahvede, yerel bir adamdan dinlemeyi yeğlerim. Öbür türlüsü biraz turistik oluyor. Özden fışkırıyorsa bir şey, o zaman daha yerine oturuyor. Daha pırıl pırıl, daha eğitimli, daha berrak, düzenli bir ses yerine, zaman zaman detone olan, belki o kadar parlak olmayan ama özü daha iyi yansıtan bir sesi kendi adıma tercih ediyorum.

Serge Gainsbourg & Brigitte Bardot
Bonnie and Clyde
(De Gainsbourg à Gainsbarre)

Tanıyamadım.

Biri Serge Gainsbourg, biri Brigitte Bardot. Bu kitabı hatırladınız mı? (1966 tarihli incecik bir B.B. kitabı, Simone de Beauvoir'dan Ülkü Tamer çevirisi)

Hatırladım. Kemal (Özer) benden neler çekmişti: Toplasanız on daktilo sayfası ancak eder, iki yılda yapıp teslim etmiştim. Bir cümle yapıyordum, illalah deyip kaçıyordum. Sıkıntılar basmıştı.

Peki Brigitte Bardot nasıl bir kadın sizce?

Doğrusunu isterseniz, onun üzerine çok fazla kafa yormuş birisi değilim. Filmlerini seyrederdim ama, hayran olmazdım. Bana çok büyük şeyler söyleyen biri değildi.

Simone de Beauvoir da öyle diyor zaten: Gündelik hayatında nasılsa filmlerde de öyle, ama burjuva ahlakının kabullenemediği bir doğrudanlığı, doğallığı, dürüstlüğü var ve bu gösterişsiz durum başlı başına büyük bir şey...

Tamam, bunlar vardır, bir takım tabuların yıkılmasında rolü olmuştur ama...

Sizin beyaz perdedeki kadınlarınız kimler?

Katherine Hepburn, Ingrid Bergman... Mesela çok iyi oyuncu olduğu söylenen Bette Davis'i hiç sevmedim, hep sıkıntıyla seyrettim. Sinemada iki türlü oyuncu var: Biri Laurence Olivier türü, öbürü de Gary Cooper. Ben hep Gary Cooper türü oyunculardan yana olmuşumdur. Laurence Olivier makyaj yapar, burnunu uzatır, kısaltır, şakaklarını şişirir, bıyıklar, sakallar takar, bambaşka biri olup çıkar. Çok başarılı, çok ustaca oynar. Ama ben onu değil de, Gary Cooper'ı daha içten, daha doğrudan bulurum. Seyrettiğim zaman x oyuncunun Othello'yu ne kadar başarılı oynaması değil de, Gary Cooper nasıl oynuyor, o beni daha çok ilgilendiriyor. Daha sıcak buluyorum, daha keyifle seyrediyorum. Ama belki öbürü daha büyük sanatçı, onu bilemem.

Yılmaz Güney hikayelerini okumak isterdi, biz dinlemezdik, istemezdik. Gelirdi, "yirmi kağıt var cebimde, hadi sizi içmeye götüreyim" derdi, "haa, cebinde hikaye var" derdik, giderdik, kafayı çekerken bize hikayesini okurdu.

Eski Gaziantep sinemalarındaki "Gary Cooper gelmiş" deyip sinemaya gidenler gibi...

Tabii.

Peki yapar mısınız bize bir kare as?

Üç yıl önce yapmıştım kare asımı, Radikal'deki yazılara başlarken. İlk film "Amarcord". Ayrım yapmadan söyleyeyim, ama "Amarcord" öbürlerinden biraz yukarda. Diğerleri "Cinema Paradiso", "Casablanca" ve Joseph Losey'in "Arabulucu - The Go-Between" filmi. Yüz tane film daha sayabilirim, "Vatan Kurtaran Aslan"dan, "Kahraman Şerif"ten tutun...

Sinemada oynadınız mı hiç?

Bir tek Zülfü'nün "Sis" filminde oynadım. Yıllar önce de bir-iki filmde komiklik olsun diye görünmüştüm, birini Duygu Sağıroğlu çekiyordu Yılmaz Güney'le, "Ben Öldükçe Yaşarım". Sete gitmiştim ziyaretlerine, figüranlık yapmıştım. Bir de Tuncel Kurtiz'in oynadığı, Bilge Olgaç'ın çektiği bir filmde, "Nikahsızlar"da figüran gibi görünmüştüm.

Geçtiğimiz aylarda durduk yerde Yılmaz Güney'e yüklenmişlerdi...

Son derece anlamsız... Yılmaz benim çok eski arkadaşımdı. Adana'dan İstanbul'a ilk geldiği zaman bende kaldı. Adana'dan tanıyorum ben onu. O zaman sinemacı filan değildi, Yılmaz Pütün ismiyle hikayeler yazardı. Defalarca kendisine söylemiştim, "birçok filmin direkten dönüyor, yazık ediyorsun" diye. "Seyit Han" Yılmaz'ın en sevdiğim filmidir, ama filmin başında bir meyhane sahnesi var, western. "Nerden çıktı bu" dedim, "gittik öyle bir film çekmeye, sonra baktık ki bundan güzel bir şey çıkabilir, değiştirdik" dedi. Ön hazırlık, filmi kağıt üzerinde bitirmek diye bir şeyi yoktu. O da o tür bir sanatçıydı ve çok başarılıydı.

Adana'da nasıl tanışmıştınız?

Nihat Ziyalan tanıştırdı. Antep'teydim, bir gün telefon çaldı: Nihat. "Ben de şiir yazıyorum, Adana'dan geldim, tanışalım" dedi, ahbap olduk. Ben bir hafta sonra İstanbul'a giderken Adana'da istasyona geldi. Adana istasyonunda 45-50 dakika kalıyor tren. Baktım pencereden, Nihat, yanında bir genç daha: Yılmaz. Yılmaz ve Nihat ayrılmaz bir ikiliydi gençliklerinde. Yılmaz'la orada, istasyonda tanıştık, çene çaldık, ahbap olduk. İstanbul'a gelince beni aradı hemen, bende kaldı bir süre. A dergisi takımıyla tanıştırdım onu, hikaye yazıyordu. Bir gün geldi dedi ki, "ben filmde oynayacağım". "Ulan" dedik, "senden artist mi olur?" Sonra vınn diye Yılmaz Güney olarak geri döndü. Ondan oyuncu çıkacağını hiçbirimiz ummuyorduk. O zaman Göksel Arsoy'ların, Ayhan Işık'ların dönemi. Çirkin Kral'ları da bilinçli yaptı, "ben önce seyircimi bulacağım, ondan sonra istediğimi yapabilirim" diye. O filmleri de keyifle seyrederim. Objektif olmam söz konusu değil zaten.

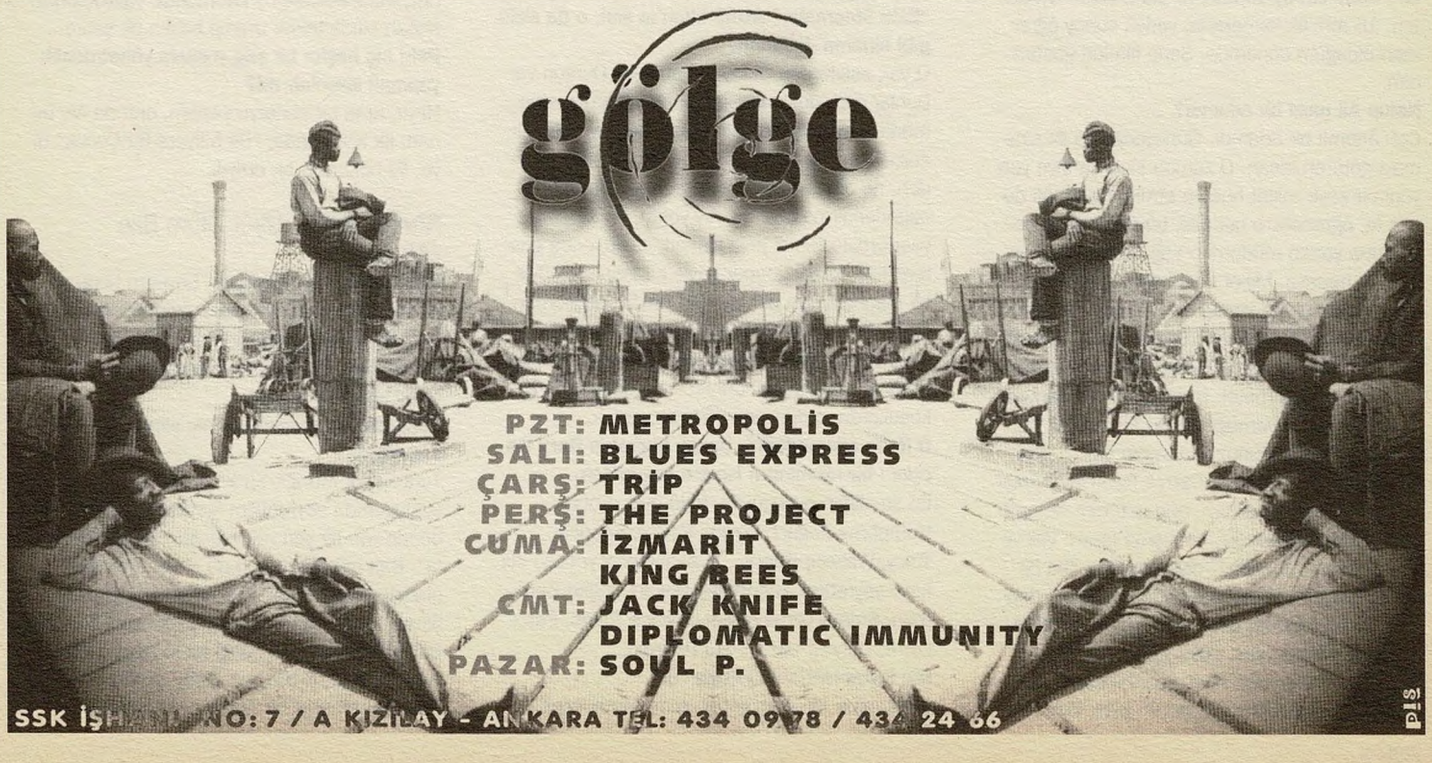

Hikayeleri nasıldı?
Sinemada çok daha parlaktı. Bize hikayelerini okumak isterdi, biz dinlemezdik, istemezdik. Gelirdi, "yirmi kağıt var cebimde, hadi sizi içmeye götüreyim" derdi, "haa, cebinde hikaye var" derdik, giderdik, kafayı çekerken bize hikayesini okurdu.

Timur Selçuk - Eski Sinemalar *(Timur Selçuk 3)*

Eski sinemalar gibisi yok tabii. Bu cep kadar sinemalardan fazla hoşlanmıyorum, televizyondan da hoşlanmıyorum. Film, klişe laf oldu ama, gerçekten sinemada seyredilir, buna inanıyorum. Seyrettiğiniz sinema salonuyla bütünleninceye film keyifli oluyor. Film başladığı anda girip seyretmeyi sevmem. Hele başladıktan otuz saniye geçmiş olsun, tamam, bitti o film benim için. Ben gitmeliyim, biraz havaya girmeliyim, o sinema salonu beni almalı içine, ondan sonra perde açılmalı ve yayın başlamalı. Bizim çocukluğumuzda Nakıp Ali'nin sineması 2'de başlardı, biz 11'de kapıya giderdik. Sonunda ilallah deyip 12'de açardı, içeri girerdik. Zaten film 3'e çeyrek kaladan önce başlamazdı. Girerdik, sinemadan, gördüğümüz filmlerden konuşurduk.

"Cinema Paradiso"daki çocuğu kendi çocukluğunuz gibi düşündünüz mü hiç?
Çok düşünüyorum. Hatta "Sinema" diye bir film düşünüyordum, Zülfü'ye çok lafını etmiştim "Sis"i yaparken. "Bu filmi yapalım" diye konuşurken "Cinema Paradiso" çıktı. Zülfü'yle geldik karşı karşıya, "kaçtı" dedik "fırsat". Ne yapsak onun bir taklidini yapıyormuş gibi olacaktık, çok yakın benzerlikler vardı.

Siz hiç makine dairesine gidip film oynattınız mı?
Tabii, makinist dairesinden kaç kere film seyrettim. Ama film oynatmadım. Daha sonra oynattım, 16 mm'lik kamerayla, yedek subay öğretmen olduğum dönemde, Şarlo filmleri gösterirdim.

Nakıp Ali nasıl bir adamdı?
Çok önemli bir adamdı. Güneydoğu'ya ilk sinemayı götüren insan. O zaman sinema diye yepyeni bir şeye millet hücum etmiş. Nakıp Ali demiş ki, öğrencilere bedava, büyükler de gece okuluna yazılıp müdürden kağıt getirirlerse onlara da bedava. Millet sinemaya gidebilmek için gece okuluna yazılıp okuma yazma öğrenmiş. Müthiş bir insandı. Türkiye'de ilk Sinematek'i de biz kurmuştuk Orhan Barlas'la, daha İstanbul'da Sinematek falan yoktu. Gaziantep Sinema-Tiyatro Derneği. Nakıp Ali dedi ki "hayırlı bir iş yapıyorsunuz, sinemam sizin". Adana'ya gidip film seçtim, Carroll Reed'in "Adalar Sürgünü" filmini buldum, onu getirdim Antep'e. Bir de açılış yapacağız, konuşma lazım. Vali'ye "siz konuşur musunuz" diye sordum, "bu bir eğitim işi, Milli Eğitim Müdürü konuşsun" dedi. Milli Eğitim Müdürü çıktı, adam sarhoş. "Bunlar dernek kurmuşlar, güya yararlı olacaklarmış. İnsan sinemaya niye gider? İnsan sinemaya baldır bacak görmeye gider" dedi, indi. Nakıp Ali fırladı birden sahneye. Eğitim filan görmemiş bir insan. "Sinema öyle bir şeydir ki, insan sinemaya gider ve görmek istediğini görür" dedi, "kimileri baldır bacak görmeye giderler, sadece onu görürler, kimileri de güzel şeyler görmeye giderler, güzel şeyler görürler" dedi ve indi aşağıya.

Şimdi eski filmleri televizyonda gösterilirken "Gary Cooper şöyle bir insandı, böyle bir insandı" diye anlatıyorlar, ansiklopedilerden filan. Fakat Gary Cooper için bizim duyduğumuz, belki ifade edemeyeceğimiz şeyleri anlatamıyorlar, imkan yok.

"Eski Sinemalar" Attilâ İlhan'ın şiiri, o da sizin gibi sinema düşkünü.
O var, eskilerden Oktay Akbal, Tarık Dursun var. Bunlar çocukluklarını sinemada yaşamış, sinemada büyümüş kimseler. Biz sinemayı yaşadık gerçekten. Ne ansiklopedilerden, ne eleştirilerden, ne başka şeylerden öğrendik. Bizim için değerlendirme diye bir şey yoktu, biz sinemayı yaşıyorduk. Şimdi eski filmleri televizyonda gösterilirken "Gary Cooper şöyle bir insandı, böyle bir insandı" diye anlatıyorlar, ansiklopedilerden filan. Fakat Gary Cooper için bizim duyduğumuz, belki ifade edemeyeceğimiz şeyleri anlatamıyorlar, imkan yok. Çünkü biz o dönemde, o koşullarda, o dünyada onu yaşıyorduk.

O ifade edemediğiniz duygu herhalde Gary Cooper'ı bir kitabınızın ismine koydurtan...
En sevdiğim oyuncuydu, hâlâ öyle. Sonra Humphrey Bogart, Tyrone Power, Spencer Tracy, Wallace Beery... "Casablanca"yı belki elli kere seyrettim, Humphrey Bogart, Ingrid Bergman, Sidney Greenstreet, Claude Rains, Peter Lorre, Conrad Veidt, Paul Henreid...

Hiç Kazablanka'ya gittiniz mi?
Hayır, ama elli kere gittim, filmi seyrederek.

Emir Kusturica & The No Smoking Orchestra Lubenica *(Unza Unza Time)*

Balkan havaları, ama tanıyamadım.

Emir Kusturica ve grubu.
Çok severim onu. "Babam İş Gezisinde" müthiş bir filmdi. Başında Ennio Morricone'den bir şey vardı. O spagetti western'ler, Sergio Leone, onları pek sevemiyorum. Onlar bana biraz turistik yaklaşımlar gibi geliyor, turistin Kapalıçarşı'ya gidip nargile alması gibi uydurma bir şey. Otantik değil, yüreklerinden kopmamış, yakıştırma şeyler. Üçüncü sınıf Amerikan western yönetmeninin filmi bile bana daha yerindeymiş, daha doğruymuş gibi geliyor.

Çizgiromanlarla aranız var mı?
Çok okurduk çocukken, Tarzan, Mandrake filan. Biraz büyüyünce Teksasları filan okudum.

Young Gods - September Song *(Brecht / Weill)*

Nedir bu?

Bir Brecht/Weill şarkısı, ama biraz farklı bir versiyonu. Söyleyen grup bir aslında bir punk grubu. Brecht'le, tiyatroyla aranız nasıl?
Bende çok özel yeri olan sanatçılardan değildir ama, Brecht'i severim. Genco Erkal beni başlatmıştı tiyatroya, o da okumuştu bu şarkıları. Bir oyun koyuyordu Direklerarası'nda, gel dedi, şurada kısa bir rol var, sen oyna. Girdik, sonra devam etti başka oyunlarla.

Sevdiniz mi oyunculuğu?
Sevdim ama beceremedim. Hep "bu yıl ayrılacağım" dedim, sonunda bıraktım. Çok kötü bir oyuncuydum, baktım iyi olmak için içimde bir istek de yok, "niye daha uzatayım" dedim.

Turneye çıkar mıydınız?
Çok. Güneyde Batman'a, kuzeyde Giresun'a kadar... Yaşarken o kadar keyifli olmuyor: Sabah erkenden kalkıyorsunuz, yollara düşüyorsunuz tangır tungur, bir yere dalıp dekoru kuruyorsunuz, matine-suare oynuyorsunuz, yatıyorsunuz, sabah altıda tekrar uyanıp başka bir şehre...

Peki hiç başka bir şey, mesela yönetmenlik yapmak istediniz mi?
Hayır, ama bir senaryo yazdım, onu da Atv oynattı ilk açıldığında, "Bir Milyara Bir Çocuk" diye. İki bölümlük bir diziydi.

Ahmet Kaya - Üşür Ölüm Bile *(An Gelir)*

Bunu Selda da okumuştu. Severim bunu da. Vezinli kafiyeli olunca şarkı yapmaya daha uygun. Bir de daha anlaşılır şiirlerden biri. O şiirler, vezniyle kafiyesiyle uğraşmak insanı çalışma disiplinine sokuyor.

Peki bize bir müzik kare ası yapar mısınız son olarak?
Türk Sanat Müziği: Sadettin Kaynak'tan. Çocukluğumda seyrettiğim filmlerden olduğu için bende ayrı bir yeri var, mesela "Üzgünüm Leyla". Batı müziği: Bunun da sinemayla ilgisi olacak, "High Noon", Tex Ritter söylemişti filmde, sonra Frankie Lane plak yaptı. Klasik Batı müziğinden herhangi bir Mozart. Türk halk müziği... O çok zor. *(epey düşünüyor)* Ona da herhangi bir Antep türküsü diyeyim.

Söyleşi: **Merve Erol - Ulaş Özdemir**

VII. SINIRSIZ MÜZİK GÜNLERİ

II. radyo boğaziçi amatör müzik grupları yarışması

BATTLE OF THE BANDS

SMG Sınırsız Müzik Günleri 2000

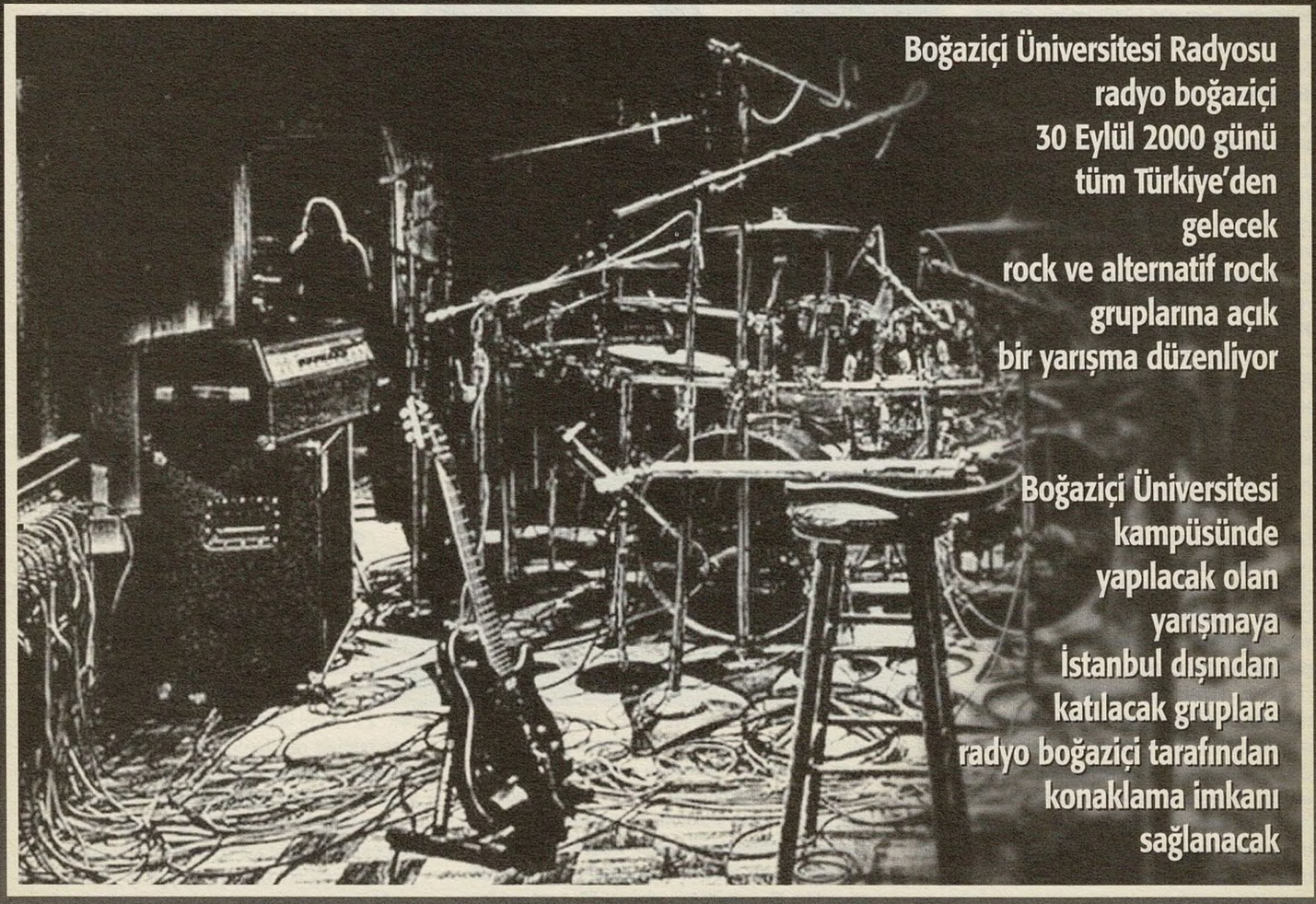

Boğaziçi Üniversitesi Radyosu
radyo boğaziçi
30 Eylül 2000 günü
tüm Türkiye'den
gelecek
rock ve alternatif rock
gruplarına açık
bir yarışma düzenliyor

Boğaziçi Üniversitesi
kampüsünde
yapılacak olan
yarışmaya
İstanbul dışından
katılacak gruplara
radyo boğaziçi tarafından
konaklama imkanı
sağlanacak

JÜRİ

Aslı Seda Kement (Ada Müzik)
Bengi Ünsal (Universal)
Cenk Güven (EMI)
Doğu Yücel (Non Serviam)
Nurbanu Anter (Sony Müzik)
Osman Kaytazoğlu (Radikal)
Özlem Köseoğlu (Aura Prod.)
Pelin Opçin (İst. Kül. San. Vak.)
Şule Uslutekin (Doublemoon)

Ayrıntılı bilgi ve başvuru için:

erenemirbayer@hotmail.com 0.532.630 82 92
cakkash@excite.com 0.542.363 21 99
ozhanbinici@hotmail.com 0.532.473 05 18

radyo boğaziçi Bogaziçi Üniv. Kuzey Kampüs Kare Blok Etiler - İstanbul

Sultana

"Kuşu Kalkmaz"a alkış, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu hazretlerine sinkaf. "Çerkez Kızı"na gelince... "Kim derdi ki Çerkez kızı / Amerika ligindeyiz... Kayseri'den çıktı yola gururla / Temsil etti ayyıldızı gururla / Orta Asya, Avrupa, dünya..." Peki, "Hakana"ya ne dersiniz: "Kim derdi ki Anadolu delikanlısı / İtalyan ligindeyiz... Sakaryaspor'dan çıktı yola gururla / Temsil etti ayyıldızı gururla / Orta Asya, Avrupa, dünya..." Hakan'ın gollerine diyecek yok, Sultana'nın da köşeye taktığı toplar var. Fakat, bir de "fakat"ı var. Ne diyor Lou Reed: Bu işler karışık işler... İyisi mi, sözü Sultana'ya bırakalım, bakalım o neler diyor...

KABULLENEMİYORUM

Biraz Çerkezlikten bahsedelim isterseniz... Albümünüzün adı gibi "Çerkez kızı" mısınız?

Sultana: Yarı çerkezim. Annemin kızıyım. Çerkez kültürünü taşıdığıma inanıyorum. Tabii ki karışık bir ifade bu. Hem ülkemizin kültürünü, hem aile kültürümüzü, Çerkez kültürünü beraber taşıyorum. Fakat dilini konuşamıyorum.

Bu üzücü bir şey değil mi?

Çok üzücü.

Peki hiç bildiğiniz kelime var mı?

Annemden öğrendiğim birkaç kelime var. Hayatımın bir döneminde öğrenmek istedim, hâlâ da istiyorum, ama kurs yok, annem de öğretemiyor, bunca zamandan sonra. İngilizce, İtalyanca, İspanyolca öğrendik, ama onu öğrenemedik maalesef.

Hangi Çerkezlerdensiniz?

Puşka... Bazıları kuşa diyor, bazıları puşka.

Kayseri'de mi yerleşikler?

Kayseri'de değil, Yozgat'ta. Ve çok ilginç bu; annem küçük bir köyden ve orada herkes Çerkez, Anadolu'nun ortasında bambaşka bir kültür. Çok medeni sosyal alışkanlıkları, davranışları var. Çerkezler çok hoştur. Düğünlerde, kadınlar, kızlar sıralanır, erkekleri dansa kaldırır falan... Birlikte eğleniyorlar, kadın-erkek ayrımı pek yok.

Çerkez düğünlerinde bir de "kaşen dansı" var, sevgililerin yaptığı bir dans, küçük parmaktan tutuşarak...

O da var, doğru... Çok güzel bir kahve geleneği var mesela: Kahve bir gösteri, bir tiyatro gibi sunuluyor; tepsideki kahve, fincanlara odanın ortasında cezveden tek elle boşaltılıyor ve ikram ediliyor. Odadan çıkarken de sırtını dönmeden arka arka çıkılıyor, biraz Japonlar gibi... Benim hatırladığım düğünler çok keyifliydi: Kalabalıktaki bir genç beğendiği, ya da dans etmek istediği kişinin önüne gelir...

Kur yapma aleni ve meşru durum, değil mi?

Tabii. İnsanlar kadın-erkek olarak yaratılmış, mutlaka bir beraberlik olması gerekiyor, ama ülkemizde bu gerçeği görmek istemiyoruz, kabul etmek istemiyoruz ve sonuçta bir takım tabular ortaya çıkıyor. Mesela dün akşam sokakta yürürken, 10 - 11 yaşında bir erkek çocuğu, yanımdan geçerken bacağımı elledi. 11 yaşında bir çocuk nasıl sizi taciz etmeye kalkar, çok sinirlendim. İşte böyle psikolojik davranış bozuklukları ortaya çıkıyor toplumda. Ama bir Çerkez çocuğu böyle bir şey yapmaz... Ciddi söylüyorum, öyle bir kültür var ki, o kültürün içinde yoğrulduğun zaman öyle ayıplarlar ki.

Çerkezlerde "Türk"le "kaba-saba" eş anlamlıdır. "Türk gibi yapma" derler, "kabalık yapma" anlamında... Kayseri'de, sizin çevrenizde buna benzer şeylere tanık oldunuz mu?

Ailevi konuları anlatmak istemem, çünkü onlar sonuçta annemin babamın özel hayatı, ama biliyorum. Annemin, babamın ailesine gelişi, insanların davranışı, "kaba-saba eşittir Türk" gibi kültürel şeyler yaşanmıştır, bunun hikayesi tabii ki var, ama bunları konuşmak istemem.

Çerkez kültüründe sevgililik meşru bir durum; her gencin bir "kaşen"i, sevgilisi oluyor. Bir tür nişanlılık filan değil bu; görüştüğü, hoşlandığı insan gibi. Evliliğe gidebilir, gitmeyebilir. Çerkez köylerindeki kadın-erkek ilişkilerinin rahatlığı, serbestliği, Türk köylerinde "Çerkez kızları ceviz ağacından düşmüş" diye yorumlanır, Çerkez kızlarının bakire olmadıkları ima edilir...

Eğer bir erkek bakirse, bakire birisiyle beraber olmak isteyebilir. Ancak o zaman anlaşılır bir şey, onun dışında, bakir olmayan bir erkek bakire birisini niçin arıyor ki? Bir takım kişisel problemleri, bir ego problemi olması gerek ki, kendisine bakire birisini arıyor. O kültürü anlamış değilim. Dünya başka şeylerle uğraşırken biz niye hâlâ bunlarla uğraşıyoruz? Adam orada uzaya çıktı, Mars'ta hayat var mı yok mu, DNA nedir, onu araştırıyor, biz bakireliğe takılıp kalmışız.

Çerkezce konusuna dönersek... "Niye ana dilimi bilmiyorum?" dediniz mi hiç kendi kendinize?

Anneme sordum, "anne niye bize Çerkezce öğretmedin?" diye. "Kızım" dedi, "başedemedim". Çünkü tek başına, tamamıyla kendi kültüründen, ailesinden uzak bir ortamdaydı... Okullarda Japonca bile bulabilirsiniz bugün, ama niçin Çerkezce yok? Akrabalarımla iletişim kurmak istiyorum, çünkü bazıları Türkçe bilmiyor. Çerkezce öğrenmek için araştırma yaptığımda karşıma duvarlar çıktı. Nasıl Fransız Kültür'e gidip Fransızca öğrenmişsem, Çerkezce de öğrenebilmeliyim... Ama bu, sonuçta ülke politikasına geliyor. Belki politikacılar "biz bu dili öğretirsek, acaba bölücülük mü olur?" diye endişeleniyor...

İnsanın ana dilini öğrenmesi en temel insan haklarından biri değil mi?

Tabii, direkt tanınması lazım bu hakkın. Çerkezlere ait bir kültür merkezi olabilir. Bence insanın "bu benim kültürüm, bu benim lisanım, bunları korumak istiyorum" demesi en doğal hakkı.

Okullarda seçmeli ders olsa...

Öyle bir kişi hürriyeti olmalı. Eğer insanlar ana dillerini öğrenirlerse, bölünme olur, parçalanma olur diye korkuluyorsa, bunu yapmak isteyen Türkçe de yapar, İngilizce de yapar, Fransızca da yapar. Ben zaten artık şuna inanıyorum: Günümüzde toprak hürriyeti hiçbir şey ifade etmiyor. İsterseniz dünyanın üçte birine sahip olun, insanınızı geçindirecek bir ekonomik yapı yoksa, o insan sonuçta bir başka ülkede, afedersiniz tuvalet temizlemek zorunda kalabilecek, 21. yüzyıl köleliği yapacak sonuçta. O zaman hürriyet ne oluyor; ülke, toprak ne oluyor? İstediğiniz kadar toprağınız olsun. Bence artık bu düşünce tarzının değişmesi lazım. Mesela, bildiğimiz kadarıyla, Osmanlılarda herkes kültüründe serbestti, dilini de konuşuyordu. Onu bugüne niçin taşıyamadık? Umarım değişir bir gün; Çerkezce öğrenmek isteyenler için bir kurum olur. Dansını da öğrensin, kültürünü de öğrensin.

Kürt sorununa nasıl bakıyorsunuz?

O da çok üzücü bir durum. O konuda pek bilgili değilim; kendimce konuşuyorum, ama gördüğüm ve anladığım kadarıyla o kadar batıya kilitlenmişiz ki, bütün yatırımlar batıda; doğuya hiçbir şey yok, ne okul, ne su. O bölgeyi tamamen ihmal etmişler. Tamam, çok zengin bir ülke değiliz, gelişmeye çalışıyoruz, fakat bu gelişme dengeli olmalı. Doğuda daha önce yapılması gereken yatırımlar niçin yapılmıyor? Doğal olarak, oradaki insan bir şekilde başkaldırabiliyor. Tedavi edilmeyen bir yara kansere dönüşüyor, sonra da büyük problemler yaşanabiliyor. Bunlar zamanında üzerinde durulması gereken sorunlardı ama, hiçbir zaman geç değil.

Çerkezlik sizin için nasıl bir kimlik?

Türk kültürünü de, Çerkez kültürünü de yaşıyorum. Yurt dışında "nerelisin?" dendiğinde, "Tür-

42→

küm" diyorum. Çünkü Türküm. Ama aynı zamanda Çerkezim de. Türkiye'deki durumu Amerika'ya paralel görüyorum. Amerika'da toplama bir kültür var. Anglosaksonu var, Afrikalısı var, Latin Amerikalısı var. Her yerden, İspanya'dan, İtalya'dan, Hollanda'dan insanlar gelmişler, bir ülke kurmuşlar ve bunun adı Amerika Birleşik Devletleri olmuş. Biz de işte bugünkü sınırlarımızla Türkiye'yiz. Türkiye'de bence yüzde yüz Türk diye bir şey yok... Amerika'da değişik toplumların kültürleri ayrı ayrı devam etmiş ve kendi haklarını oluşturmuşlar... Çünkü kişi hürriyeti var, kişi hakları, fikir ve söz hürriyeti var. Türkiye'de bu yok... Bu siyasal kutuplaşmayı da anlamıyorum, yok sağ, yok sol... Aslında o kadar zengin bir kültürüz ki. Milattan öncesinden bugüne kadar onca değişik uygarlık geçmiş. Lazı var, Çerkezi var, Kürdü, Türkü... Biz bunu benimseyip daha da zenginleştirmek yerine yok etmeye çalışıyoruz. Duymamaya, görmemeye çalışıyoruz, ama nereye kadar?

Amerika için hep "melting pot" (eritme potası) denir ve olumlu örnek olarak gösterilir. Halbuki farklı kimlikleri, kültürleri bir potada eritme fikri faşizan bir şey. Şimdilerde ABD'de bu eritme potası fikri eleştiriliyor, onun yerine "salata" teorisi revaçta. Amerika'nın bir eritme potası değil, bir salata olması gerektiği söyleniyor.

Büyük salata!

Salatadaki öğeler hem içiçe, hem de birbirinin içinde erimemiş; domatesi, soğanı, zeytini, biberi, hepsi hem birlikte, hem de her biri kendi özelliğini koruyarak varolabiliyor.

Ve hepsinin tadı birbirine karışıyor ve ortaya çok güzel bir şey çıkabiliyor. "Melting pot" sorunu dünya ölçeğinde de geçerli. Amerika, kendi kültürünü film ve televizyon vasıtasıyla ihraç ediyor dünyaya. Ve farkında olmadan, aynı düşüncede, aynı tip giyinen, aynı müziği dinleyen bir nesil ortaya çıkıyor... Biz hep Batıyı önceye alıyoruz, bugüne kadar neyin doğru neyin yanlış olduğunu hep onlar söyledi, bizim söz hakkımız olmadı. Ama bu yavaş yavaş değişiyor. Belki o yüzden artık salataya dönüşmeye başladık. İnsanlar kendi lezzetini anladı, "bak, benim de kültürüm var, bunu korumak istiyorum" diyorlar.

Albüm "Çerkez Kızı" şarkısıyla başlıyor: "Kim derdi ki Çerkez kızı/Amerika ligindeyiz... Kayseri'den çıktı yola gururla/Ay-yıldızı temsil etti gururla/Orta Asya, Avrupa, dünya..."

Türk genç kızlarına örnek olabilirim belki diye düşünerek yaptım o şarkıyı. Çocuklar hakkında karar anne-baba tarafından veriliyor, insanın hayatı, geleceği ailesi tarafından tayin ediliyor. O şarkıda, üstü kapalı olarak verilen mesaj, herkesin istediğini yapabileceği. Anne-baba farklı şeyler düşünüyor olabilir, düşüneceklerdir de, ama önemli olan kişinin kendi isteği ve onu uygulaması. Ben böyle bir insanım, hayatım hep bu yönde oldu ve istediğime ulaştım.

Kayseri'den yola çıkıp New York'ta Sultana olmak, bu azmin sonucu mu, yoksa tesadüflerin de rolü oldu mu?

Tabii ki azmin sonucu.

Sultana adını nasıl koydunuz?

Aslında arkadaşlarım koydu Amerika'da. "Sultana" diye çağırmaya başladılar. Benim de hoşuma gitti. Hiphop'ta bir lakap kültürü vardır. Herkesin kendine ait bir özellikten dolayı ya kendi aldığı ya da başkasının verdiği bir lakabı vardır.

Hiphop'a başlamanız nasıl oldu?

Çok önceleri Run DMC'yi falan duyduk tabii. Fakat hiphop'la ilk içiçe olmam Amerika'da oldu. Çünkü orada hiphop her yerde var.

Türkiye'de hiphop'a ilgi duymuş muydunuz?

Kayseri'deyken komşularımızın akrabaları Almanya'dan tatile gelirdi, onların çocukları break-dance filan yaparlardı. İlginç gelirdi. Kayseri'de ulaşamıyorsunuz bir takım şeylere. Eskiden çok daha zordu. Şimdi biraz daha iyi, dergiler geliyor, istediğiniz müziği bulmanız daha kolay...

Lisedeyken nasıl bir öğrenciydiniz?

Derslerimde çok başarılıydım. Çok kendi halimdeydim. Saçlarımı filan taramadan giderdim. Biraz dışındaydım sınıf arkadaşlarımın.

Kitap okur muydunuz? Hayatınızda yer eden bir yazar, bir kitap oldu mu hiç?

Bir aralar Sherlock Holmes'a takılıyordum. Daha "action" şeyleri seviyorum. Çizgi romanları çok seviyorum. Hâlâ alıyorum, okuyorum.

12 Eylül'de kaç yaşındaydınız?

Daha çocuktum. 10 yaşında filandım.

Yetişkinliğinizin öncesi ve sonrası Özal dönemi... Bir Özal gencisiniz yani...

Özal genciyiz, evet.

Radikal'de "cehalete tahammülüm yok" diyorsunuz. Cehalet nasıl bir şey sizce?

Şöyle: Otuz ya da yüz tane kitap okudunuz diye "eğitimliyim, cahil değilim" diyemezsiniz. Cehalet bence önyargıdır, ikiyüzlülüktür.

Kayseri'de hangi lisede okudunuz?

TED Koleji'nde.

Üniversite?

Aslında ben konservatuvara gitmek istedim. Ailem "olmaz" dedi, annem "doktor olsun kızım" dedi, babam "avukat olsun" dedi. Zaten bizim eğitim sistemimiz loto gibi, nereyi tutturursan orada okuyorsun. Sonuçta Hacettepe'nin Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdim.

Ankara'da üniversite günleriniz nasıl geçti?

Eşofmanla gezen bir kızdım.

Ne sporu yapıyordunuz?

Gym'e filan giderdim.

Müzikle aranız nasıldı?

O günlerde break-dance, biraz da rap dinlerdim. AC/DC'yi ve Aretha Franklin'i çok severdim.

Niye popu veya rock'u değil de hiphop'u tercih ettiniz?

Bana "pop yapamadığın, rock yapamadığın için mi hiphop yaptın" diye soruluyor hep.

Biz hiphop'u çok sevdiğimiz için soruyoruz...

Ben de çok seviyorum. Hiphop 70'lerde başlayan çok önemli bir müzik akımı, müzik yaşamı.

Albümde "70'lerde rock'tı, şimdi revaçta olan hiphop" diyorsunuz. Bu değişim nasıl oldu, ne oldu da hiphop bir sürü farklı kültürün ortak lisanı oluverdi?

Hiphop'ta bir ritm var, bir ruh var, iletişim var. Hiphop'un en keyifli tarafı kendi lisanınızı yaratabilmeniz. Kelimelerle oynayıp yeni kelimeler türetmenin yanısıra, metaforlar kullanılabiliyor. Kişinin şair yönü ortaya çıkıyor. Hiphop ruhu terbiyeli, gerçekçi ve tabii ki başkaldırı ruhu. Hiphop'ta sakınma yok. Rock da ilk çıktığında, gençlerin kendilerini hürce ifade edebilmeleriydi. Fakat hiphop'ta yelpaze çok geniş. Elektronik müziğin üzerine her türlü klasik motif, etnik motif koyabiliyorsunuz. Dans edebiliyorsunuz, insanların duygularına hitap edebiliyorsunuz. İnsanlara yeni bakış açısı getirebiliyorsunuz.

New York'ta hiphop camiasına nasıl girdiniz?

Orada müzisyen arkadaşlarım aracılığıyla hiphop çalışmaları yapan prodüktörlerle çalıştım, demo çalışmalarına başladım. Giderken, iç mimarlığa nokta koymuştum. "Ben bundan mutlu değilim, sonuçta tamam, annemler için yaptığım bir şey, fakat bu hayatı yaşayan benim ve ben mutlu değilim, yalan üretmek istemiyorum" dedim. Ve yapmak istediğim müziğe yöneldim. Zaten o sırada yazmaya başlamıştım. Daha önce bazı şiirler yazmıştım. İlkokulda şiir ödüllerim var. Devam etmedim, üzerine düşmedim. Sonra bir gün yazmaya başladım.

O "bir gün" nasıl bir gündü?

O bir gün, çok komikti. 1996'ydı, California'dan Türkiye'ye gelmiştim, ablamla muhabbet ediyorduk, insanların davranışlarından filan bahsediyorduk. Sonra kağıt kalem aldım, başladım. "Pek Yaman"ı, "Hatırladın mı"yı, "Kuşu Kalkmaz"ı, "Hadi hadi Git İşine"yi o dönemde California'da yazdım, diğerlerini New York'ta... New York'a 1997'de gittim.

Bunları rap olarak mı yazmıştınız, şiir gibi mi?

Şiir gibi. Müzik olmadan sözler döküldü ... "Hiphop bu" dedim, "başka bir şey olamaz". Belki o zaman çok dinlediğim, etkisinde kaldığım şeydeydi. Tam şiir değil, tam şarkı değil... Sonra San Francisco'da çalışmalara başladım, biraz yavaştı oradaki müzik çevresi. Bir demo çalışmasıyla başladım şarkıya. Çok zaman aldı, ağır ilerliyordu, New York'a gitmeye karar verdim. Çünkü hiphop orada doğdu, orada gelişti.

Hiphop'ta bir doğu-batı çatışması söz konusu.

Dün akşam sokakta yürürken, 11 yaşında bir çocuk, yanımdan geçerken bacağımı elledi. İşte böyle davranış bozuklukları ortaya çıkıyor. Ama bir Çerkez çocuğu böyle bir şey yapmaz... Ciddi söylüyorum, öyle bir kültür var ki, o kültürün içinde yoğrulduğun zaman öyle ayıplarlar ki.

California'daki hiphop camiası ile New York'taki arasında bariz farklar var mı?

Var. Stil olarak farklı. Doğu daha hard. Doğu - batı çatışması tamamıyla plak şirketlerinin politikası sonucunda ortaya çıkıyor. Çünkü doğuya, New York'a gittiğiniz zaman, New York'taki radyolarda New York dışından hiçbir müziği, özellikle hiphop'u duymanız mümkün değil. Kendi ürettikleri hiphop'u satmak istiyorlar.

Los Angeles çok daha yeni, çok parlak ve o ölçüde sert bir şehir. Yedi-sekiz sene önceki bir hesaba göre 60 bin çete üyesi varmış Los Angeles'ta. Ufak bir ordu bu. New York'sa Amerika'daki medeniyetin beşiği, başka bir ritmi olan bir şehir. Öyle bir fark da yok mu?

New York'un enerjisi farklı. California'dakiler "New York'takiler çok frapan" filan derler. New York'takiler de California'dakileri çok yapmacık ve ikiyüzlü bulurlar. Aslında, Los Angeles Hollywood'la Walt Disney arasında sıkışmış kalmış açıkçası. Sonuçta gruplaşma, "gang" olma insanın en temel duygusu. Dünyaya biz grup olarak, bir aile içerisinde doğuyoruz. Arkadaş çevremiz oluyor. Bizim kültürümüzde bu çok doğal gelişiyor. Orada Amerika'da hayat çok daha bireysel olduğu için insanlar özellikle "gang" olayını yaşıyorlar. Los Angeles'da insanlar hep arabada. Ve kesinlikle etkileşim, yüz yüze temas, öyle bir şey yok. Genelde herkes arabasında.

Önemli bir fark bu galiba: Araba kullanmayan, araba almayı hiç düşünmeyen geniş bir kesim var New York'ta; Los Angeles otomobil, New York metro kenti.

Onun da politik olduğuna inanıyorum. Çünkü metro, petrol şirketlerinin, otomobil şirketlerinin çıkarlarına aykırı bir şey. Los Angeles'ta metro yaygın olsa insanlar araba almayacak, çok daha az benzin kullanılacak. Otomobil kültürü doğal olarak insanların davranış biçimlerini etkiliyor.

Bu alakasız gibi görünen şeyler sonuçta müziğe de yansıyor galiba...

Tabii yansıyor. New York'ta insanlar daha içiçe ve daha gerçekçi. California'da insanlar gerçek duygularını söylemeyebilir, daha yapmacık davranabilir, ama New York'ta insanlar daha direkt.

Doğu yakası hiphop'unu tercih etmenizde bu rol oynadı mı?

Evet. Müziğini de çok beğeniyorum. Doğu hiphop'u çok daha hardcore. Wu-Tang mesela. Benim en çok beğendiğim prodüktör Wu-Tang'den RZA...

Tanıştınız mı onlarla?

Tanıştım.

Nasıl insanlar? Merak ettiğimiz bir grup onlar.

Hayat felsefeleri bambaşka Wu-Tang'ın. Mesela siyah erkeğe "God" diyorlar. Matematikle ve yıldızlarla alakalı, "five percent" (yüzde beş) dedikleri bir felsefeleri var. Uzakdoğu felsefesinin yanısıra İslam etkisi de var, fakat daha çok erkek bakış açısını çok ön plana çıkaran bir anlayışları var. Hong Kong filmlerinden de çok etkilenmişler. RZA şimdi Bobby Digital adını kullanıyor, o adla solo bir albüm yaptı. New York'taki hiphop'çular tam bir camia, herkes birbiriyle tanışıyor, beraber stüdyoya gidiliyor, kayıtlar dinleniyor, çok samimi bir ortam.

Hiç yalnızlık, yabancılık çekmediniz mi?

New York çok özel bir yer. İnsana "evim" dedirtebilecek bir özelliğe sahip. Küçükken dünyadaki bütün insanlar bir yerde yaşasa diye hayal ederdim, New York'a gidince o hayalim gerçek oldu. Bütün dünya orada, çiçek almak istiyorsunuz, Uzakdoğulu birisinden çiçek alıyorsunuz, bakkal Ortadoğulu...

İş hayatında etnik temelli bir iş bölümü var mı? Londra'da mesela, bakkallar Pakistanlıdır genellikle...

Genelde bakkallar Arap ve Uzakdoğulu. Mesela siyah mahallesine baktığınız zaman bir kilise var, bir de içki dükkanı; taze sebze alabileceğiniz bir yer, bir manav filan yok, Burger King, McDonald's, Kentucky Fried Chicken dışında restoran bile yok. Banka yok mesela. İçine girip bakınca sistemin insanları nasıl yönlendirmeye çalıştığını görüyorsunuz.

New York hiphop camiasında Türkçe hiphop konusunu nasıl karşıladılar?

Hiphop'ta sözler çok önemli, dolayısıyla kayıt sürecinde tercüme yapmak zorunda kaldım. Bir de etnik Türk müziğine yabancı olmalarından ötürü biraz zorlandılar. Onlara CD'ler filan taşıdım, öylece kolaylaştırdık.

Türkiye'den hangi CD'leri götürdünüz?

Halk müziği ezgileri götürdüm, Sezen Aksu götürdüm, Özdemir Erdoğan'ın çok güzel halk müziği derlemeleri var... Ayrıca, ozan müziği de, pop da, arabesk de...

Albümde arabeskten eleştirel söz ediyorsunuz. Arabeskten beğendiğiniz birileri var mı?

Arabeskten yok. Orhan Gencebay'a arabesk deniyor ama, ben öyle görmüyorum, aslında anlaşılmamış ve farklı bir kefeye konulmuş olarak görüyorum. Çünkü Orhan Gencebay'ın –ve Cem Karaca'nın– daha 70'lerde, şu anda yapılmaya çalışılan doğu-batı sentezini ele aldıklarını ve başarılı çalışmalar ortaya çıkardıklarını düşünüyorum. Fakat bu anlaşılmadı.

Kayseri yıllarında ne dinlerdiniz, severdiniz?

Ben soul müziği çok severdim. Arkadaşlarım daha çok rock dinliyorlardı. Biraz onların etkisiyle rock filan dinlemeye başladım, Zeppelin filan.

Kayseri'deki çevreniz Batı müziğine açık, ayrıcalıklı bir kesimdi galiba...

Ayrıcalıklı, doğru. Aslında ben bayağı bir Batı kültürüyle büyüdüm, beş yaşında İngilizce öğrenmeye başladım, Türk edebiyatından çok Batı edebiyatı okudum. Ama Türk müziği de, Batı müziği de dinledim. Dans etmeyi çok severdim.

Diskotek var mıydı Kayseri'de?

Yoktu. Sadece sinemalar vardı. Küçükken Uzakdoğu karate filmlerini filan çok severdim. Abim götürürdü bizi sinemaya. O zaman Kayseri'de üç tane sinema vardı, porno sinemaya dönüştüler. Fakat son zamanlarda çok güzel gelişmeler var Kayseri'de, sinemalar, tiyatrolar açıldı. Daha sosyal, ama disko hâlâ yok.

Bir arkadaş "İzmir'de bale olur, klasik müzik, opera çok yakışır, ama işte ne bileyim, Diyarbakır dansı olur mu? Olmaz" diyordu. Niçin olmasın? Yani bir Viyana kökenli müziği koyabiliyorsun da, niye kendi ülke topraklarından, Diyarbakır'dan gayet güzel bir müziği yakışmaz görüyorsun?

Arkadaşlarınızla birlikte ne yapardınız? Evlerde toplanıyordunuz herhalde...

Genelde evlerde. Kızlı erkekli. Okuldan sonra arkadaşlarımız gelir, anne babalarımızla muhabbet ederdik, annelerimiz çay filan hazırlardı...

Ne dinliyordunuz öyle bir araya geldiğinizde?

Michael Jackson şarkıları.

Seviyor musunuz hâlâ?

"Thriller" albümünü hâlâ çok seviyorum, bir de Jackson Five olarak çok seviyordum.

Los Angeles, New York, Kayseri... Bu albüm hangi şehre ait sizce?

Şehir olarak her yere ait, herhangi bir büyük şehire, New York da olabilir bu, İstanbul da...

Demin, stüdyoda kayıtlar esnasında "sözleri çevirmem gerekti" dediniz, "kuşu kalkmaz" nakaratının İngilizce karşılığı parçada "his bird can't fly" olarak geçiyor...

Onu ben yazmadım, bir arkadaşım yazdı. Californialı, beyaz bir çocuk. Hikayeyi anlattım, o da ona dayanarak yazdı.

Amerikalılar da "kuş" mu diyorlar argoda?

İstediğinizi söyleyebilirsiniz, lisan sizin...

Bir Amerikalı "his bird can't fly"dan bizim anladığımız "kuş"u anlar mı?

Hepsi anladı.

Argoda "kuşu ötmez" diye geçer, niye "kuşu kalkmaz"ı tercih ettiniz?

Hoş geldi kulağıma.

Az önce Wu-Tang Clan'ın erkekegemen söylemleri olduğundan, siyah erkeğe "God" dediklerinden bahsettik. "Kuşu Kalkmaz" gibi bir şarkı New York'ta nasıl karşılanır?

Beğeniyorlar, çünkü hiphop'un karakteri harbi olması, dobra olması. Çünkü ben kendimi bir seks aracı olarak sunmuyorum, dobra dobra sosyal bir konuyu işliyorum.

"Kuşu Kalkmaz"da Hatice'ye kalkıyor, ama Döndü'ye kalkmıyor. Niye?

Hikayenin kahramanı evli bir adam, çoluğu çocuğu var, ama bir de ev dışında bir yaşantısı var. Karısı evde çocuğunu yetiştiren bir anne, sabah kalkıp kocasının gömleğini ütüleyen, kahvaltı hazırlayan bir eş. Yani saygıyı, şükranı, sevgiyi hakeden bir insan. Ama adam, servetini de, sevgisini de, seksini de başka bir kadına veriyor, asıl vermesi gereken kişiye ise sevgiden, seksten geçtim, dayak bile atıyor.

Hatice'nin gözüyle bakarsak, durum nasıl?

O kadın da, sonuçta erkek egemen toplumda, eğitim almamış, pavyonda çalışıp kalçasını sallamaktan başka bir iş yapamayacak konumda bir insan. İkisi de erkek egemen bir toplum tarafından eziliyor: Hatice ne kadar adamın sevgisini, bilmem nesini de alsa, sistem içinde ezilmiş konumda. Döndü de, evli olduğu için soyadını değiştiriyor, hayatını değiştiriyor, her şeyini veriyor ve hiçbir şey alamıyor.

Bayağı radikal bir şarkı, erkekleri en zayıf yerinden vuruyor galiba. Bir rahatsızlık, reaksiyon var mı size gelen?

RTÜK ve bazı köşe yazarları haricinde yok. Çünkü ben kimsenin fiziksel ya da psikolojik bir sorunuyla dalga geçmiyorum. Hiphop'un güzelliği burada, çünkü bir takım konular konuşulmadıkça sorun ortadan kalkmayacak. Kültürümüzde bir kabullenme var, "erkektir yapar"; bunu açıkçası kabullenemiyorum.

Nazan Öncel'in son albümünü dinlediniz mi? "Sokarım Politikana" diye bir şarkısı var, "Demirden Leblebi" isimli hiphop parçada da üvey baba tacizine uğrayan bir kız anlatılıyor: "Annesinin sütü, babasının çükü..."

Dinleyemedim, Türkiye'deki olaylardan uzak kaldım biraz. Toplumumuzda bu konuların hep üstü örtülüyor. Sanki açığa çıkmayınca, yok sanılacak. Artık bunların, sırf kadın-erkek ilişkisinin değil, her şeyin müzik açısından işlenmesinin zamanı geldi. Çok memnun oldum Nazan Öncel'in böyle şarkılar yapmasına...

Başka bir ilişkiye geçelim isterseniz, "Patron" adlı parçada dile getirdiğiniz bir başka egemenlik ilişkisine... Patrona "diktatör" diyorsunuz: "Bir kurşun dan dan / yok olursun ortadan..."

Ülkemizde, benim gördüğüm kadarıyla iş disiplinimiz yok, iş ahlakımız çok oturmamış. Patronum diye bağırabiliyor, kendisinde taciz etme, tehdit etme hakkı görebiliyor. Amerika'da herkes daha mesafeli, gayet seviyeli; insanlar ister genel müdür, ister kapıcı olsun herkese aynı saygıyı, nezaketi gösteriyor.

Nezaket meselesinin dışında, objektif olarak bir sömüren-sömürülen ilişkisi yok mu?

Olsa bile hissedilmeyecek kadar az. Bir çalışma ortamında kimse size bağırmıyor, kızgınsa onu yazılı bir şekilde dile getiriyor, yanlış bir şey olduğu zaman, "lütfen bir daha olmasın" diyor. Bu çok önemli, çünkü bir iş yerinde bir aileye dönüşüyorsunuz...

Ama bu nezaket sömürüyü ortadan kaldırmıyor.

Sömürüden anladığım benim, siz bir iş yapıyorsunuz, onun karşılığında hak ettiğiniz ücreti alamazsanız sömürü odur.

Hak ettiğiniz ücret nasıl belirleniyor?

Belli normlar var, mesela bir sekreter yılda 20-30 bin dolar alıyor, bunun yanısıra sağlık sigortası var. Ve tabii bunun karşılığında haftanın beş veya altı günü, o iş yerinde, şu kadar saat, şu şu işleri yapması gerekiyor.

O norm nasıl belirleniyor?

O normu zamanla sistem belirlemiş.

Mesela 8 iş saati şimdi bir norm... Bir zamanlar

12 saatti, şimdi de 6 saat olması için mücadele ediliyor. Sistem de kapitalizm. Mesela zenci mahallesini anlatıyorsunuz; manav yok, sebze yok, junk food var. Sınıfsal bir şey mi bu, yoksa sistemle bir ilgisi yok mu?
Tabii sınıfsal. Siyahlar da bunun için savaş veriyor. "Niçin bizim mahallemizde bir banka yok?" diyorlar. Bunlar sonuçta devlet politikasının sonuçları. Ama artık bu yapı çözülmeye başlıyor, çünkü kapılar zorlanarak açılıyor. Ve şu anda çok güçlü bir siyah kapitalizm sistemi var. Siyahlar artık müzik şirketlerinde sadece sanatçı olarak değil, genel müdür olarak, yapımcı olarak, kendi işlerini kendi ellerine almaya başladılar. Gördüğüm kadarıyla artık insanlar çok daha bilinçlenmiş. Birkaç ay önce, bir "gün" yaptılar, bütün siyahlar sadece siyah işyerlerinden alışveriş ettiler, Amerikan ekonomisinde nasıl etkin olduklarını göstermek için. Tabii bir yandan da çok hapishane kültürü var: Siyah erkeklerin, yüzdesini şimdi hatırlamıyorum ama, çok önemli bir bölümü genç yaşta ölüyor veya hapishanelerde yatıyor. Bu da tabii ki, sonuçta, köleliğin bir şekilde, yaşadığımız yüzyıla uygulanması.
Bu anlattığınız tablo sizi rahatsız ediyor mu?
Tabii rahatsız ediyor, ben duyarlı bir insanım. İnsanlar arasında renk veya eğitim ayrılığı yapmıyorum, siyah-beyaz diye, kadın-erkek diye bakmıyorum.
Kadın-erkek, ırk ve renk eşitsizliklerinden başka, hatta belki de o eşitsizliklerin büyük ölçüde sebebi olan bir başka eşitsizlik var mı?
Var. Ve o her zaman olacak.
Siyahlarla Hispaniklerin arası nasıl? Aralarında müzikal işbirliği var mı?
Sanırım daha evvelden çok çatışıyorlardı birbirleriyle, ama son zamanlarda daha barışçılar. Siyahlar çok daha fazla seslerini duyuyurken Hispanikler daha sessiz kalıyor. New York'ta Hispaniklerle siyahlar çok daha içiçeler, müzikte de çok daha birlikteler... Amerika'da bir de Asyalılar konusu var. Ter dükkanı –sweatshop– denilen yerlerde çok cüzi miktarlara saatlerce çalıştırılmışlar. Fakat şimdiki nesle bakıyorsunuz, o işkenceyi çeken anne babalar, çocuklarını en iyi okullarda okutmuşlar ve o nesil şimdi profesyonel çalışma ortamında yerini alıyor. Ama bugün de, büyük şirketler ne yapıyor, gidiyor Malezya'ya, kuruyor şirketini, ama orada çalıştırdığı adama saatine 50 sent veriyor, Amerika'da çalıştırdığı adama belki altı dolar artı sigortası... Sonuçta bugün de büyük şirketler, eski sweatshop'larla aynı paralellikte davranıyor. Ne kadar çok paran varsa, o kadar güce sahipsin.
Peki çare ne?
Tamam, herkes eşit olamaz ama, sonuçta bir insan sokağı süpürüyorsa da yaşamaya hakkı var. Toplumda işbölümü var. Sokağı da süpürse, yemek de pişirse, dükkanda da çalışsa, herkesin güzel yaşaması iyi olmaz mı?
Çok iyi olur da, kendiliğinden olabilir mi? O gücü ellerinde tutan insanlar, bunlardan kendiliklerinden vazgeçerler mi?
Geçmezler, geçseler böyle olmazdı zaten.
Peki ne yapmalı?
İnsanların kendilerini açgözlülükten, nefretten arındırması lazım. Aile olarak, yeni bir yetiştirme eğitimi uygulamamız lazım.
Bu pedagojik olmaktan çok politik bir sorun değil mi sizce?
Sonuçta her şey politik. Bütün ilişkiler politik.
70'lerde, 80'lerin başında, Afrika müziği, ritmleri çok etkiliydi. Son yıllarda, Doğulu ezgiler, Asya müziği, Arap müziği göz önünde. Sizin albümünüzde de Anadolu ezgileri var. Bu yükselen trend içinde nereye oturuyor "Çerkez Kızı"?
Anadolu ritmlerimiz, danslarımız çok güzel. Çok güzel motifler var, fakat biz kendimizi tanımadığımız, anlamadığımız için dünyaya anlatamadık. Albümdeki Anadolu motifleri, ayrıca Doğunun mistizmini, derinliğini getiriyor.
"Hümanizma", Atatürk'ün "Onuncu Yıl Nutku"ndan bir sample'la başlıyor...
Atatürk çok güzel konuşmuş, "Türk insanı çalışkandır, zekidir" filan... Gerçekten mi öyleydik, yoksa moral vermek için mi söylenmiş, bilmiyorum, ama o plağı ben bugün dinlediğim zaman gözlerim doluyor, çünkü sanki hep bir yalanı yaşıyoruz, "Türk insanı çalışkandır, zekidir"... Türk insanı köşe dönmeci, "şunu şu kadar eksik koyarsam, şu kadar kâr ederim" gibi dürüst olmayan davranışlar içinde. Atatürk'ün nutkunu, o ironiyi gösterdiği için "Hümanizma"ya koydum.
O şarkıda bir de Doğu-Batı meselesinden bahsediyorsunuz...
Batıyı yaşıyoruz biz. Eğitimimiz, televizyonumuz Batı ağırlıklı. Ben Batı kültürüyle yetiştim. Amerikalı arkadaşlarımın seyrettiği, bahsettiği her programı biliyorum. Sanki ben de onlarla orada doğup büyüdüm. Kendimize ait karakteristik özelliklerimizi attık bir kenara. Bir arkadaş bir gün, konuşurken, "İzmir'de bale olur, klasik müzik, opera çok yakışır, ama ne bileyim, işte, Diyarbakır dansı olur mu? Olmaz" diyordu. Niçin olmasın? Yani bir Viyana kökenli müziği koyabiliyorsun da, niye kendi ülke topraklarından, Diyarbakır'dan gayet güzel bir müziği yakışmaz görüyorsun? Bizde batıcılık çok yanlış anlaşılıyor. Bizim batıdan almamız gereken şey teknoloji.
Bunu sağcı, muhafazakâr insanlar hep söyler: "Teknolojiyi alacağız, kendi kültürümüzü, gelenklerimizi muhafaza edeceğiz." Halbuki Batıdan kültürel şeyler de alınabilir. Ayrıca zaten hangi Batı? İnsan hakları beyannamesi mi, yoksa Amerikan kapitalizmi mi?
Batıya baktığımızda McDonald's'ı, Amerika'nın tüketimini görüyoruz ve de benim üzüldüğüm nokta, onlar belki bizden yıllar sonrasında yaşıyorlar, biz zamanın gerisindeyiz. Hazıra konuyoruz bir şekilde... Hâlâ o çelişkiyi yaşıyoruz...
"Hümanizma" şarkısında birçok isim geçiyor, Mevlana'dan Gandhi'ye; hepsi müteveffa, ama bir de Mandela var, o hayatta...
Ölü diri fark etmez, önemli olan o insanların neyi temsil ettiği...
O isimler neyi temsil ediyor ?
O isimlerin hepsi belli bir amaç için, insanlık için uğraşmışlar, hayatlarını vermişler; sevgi, barış için uğraşmış insanlar, o yüzden "Hümanizma"da isimleri geçiyor...
O insanların bir kısmı toplumsal mücadelelerin liderleri. Bir kısmı ise daha mistik, tek başına takılmış insanlar. Onları belli bir amaçla mı yan yana getirdiniz?
Her ne kadar farklı olsalar da, ortak paydaları hümanizm, hümanist bakış açısı...
Malcolm X hümanist mi ?
Tabii ki. Malcolm X'in hayatına bakarsanız...
Silahlı mücadele taraftarı değil mi?
Yaşadığı tarihe baktığımız zaman o tarafta olması normal. Başına gelenler, karşılaştığı davranışlar, verilmeyen haklar... Malcolm X benim kahramanım, bence süper bir insan. Hayatına baktığınız zaman eğitim almamış, hapishaneye düşmüş, orada kendi kendini eğitmiş ve lider konumuna gelmiş. Sözleri çok doğru, doğruları dile getirmiş bir insan...
İslamcılığı hakkında ne düşünüyorsunuz?
O konudaki fikrim şu: Siyahlarda, kölelikle birlikte bir takım bağlar kopartıldı; aile bağları, değerleri, inançları, isimleri yok edildi. Yani benlik yok edildi. İslam, Amerika'da siyahlar için kimlik açısından çok önemli bir rol oynuyor. Çünkü onları bir araya getiren, siyah olmalarının dışında onlara ortak bir kimlik veren çok önemli bir faktör.
Niye mesela Budizm veya bir başkası değil de İslam onlar için daha cazip?
İslam güzel bir din, belki de ondan.
Ne açıdan?
İslamiyette renk ayrımı yok, ırk ayrımı yok. Sadece kardeşlik var.
Hıristiyanlıkta da böyle aslında, teorik olarak. İslam güzel bir din dediniz, bir kadın olarak bu kanıya nasıl vardınız?
Şimdiye kadar İslamın yanlış uygulanması beni soğutmuyor. Allahla insan arasındaki iletişim yolu olarak güzel buluyorum İslam'ı. İbadet etmek insanın Allah'la bağlantıya geçmesidir.
Ama aynı zamanda diz çökmek, eğilmek, teslim olmak...
O mütevaziliği getiriyor.
John Lennon'ın "God" şarkısında, "Tanrı bir kavramdır" diye bir dize var... Sizce tanrı bir kavram mı, varlık mı?
Elle tutulur bir varlık demiyorum, ama bu dünyaya gelişimizin sebebi olan bir güç olduğuna inanıyorum.
Önünde eğilmemiz, gönderdiği söylenen kitaplardaki emirlere uymamız gereken bir güç mü?
Şöyle söyleyeyim: Toplumları idare etmek bizim elimizde. Büyük lütuf insan olmak. Beynimiz var, konuşabiliyoruz. Algılarımız var, gelişiyoruz.
"Hiphop başkaldırıdır" demiştiniz, İslamiyet ise teslimiyet demek. Bu ikisini nasıl bağdaştırıyorsunuz?
Din çok özel bir şeydir, inançlar çok özel bir şeydir, kişisel bir şeydir. Zaten bunun topluma konulması yanlış bence.
Vejetaryen olduğunuzu duyduk... Kurban kesmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?
Bu geçen bayramda çok tartışıldı. Ben kurbanı dini bir efsanenin gelenekselleştirilmesi olarak görüyorum. Hz. İbrahim'in oğlunun yerine bir koyun getirilmesi, koyunun onun yerine adak olması filan çok güzel. Ama bunu gelenekselleştirmeye gerek görmüyorum açıkçası.
Ama bu Kuran'ın hükmü değil mi?
Siz hükmü dersiniz, başkası başka bir şey der, benim kendimce inançlarım var ve o doğrultuda devam ediyorum, edeceğim de. İsteyen istediği yere çekiyor, kimi kadınların eli yüzü açık olsun diyor, kimi de çarşafı geri getirmek istiyor. Önemli olan, hangi yolu seçiyorsunuz? Benimki Yunus Emre'nin, Mevlana'nın yolu.

Hiphop'un karakteri harbi olması. Ben kendimi bir seks aracı olarak sunmuyorum, dobra dobra sosyal bir konuyu işliyorum. Bir takım konular konuşulmadıkça sorun ortadan kalkmayacak. Kültürümüzde bir kabullenme var, "erkektir yapar"; bunu açıkçası kabullenemiyorum.

9. kısım

Planet rock

Hiphop nerede başlar, nerede biter? 1980'lerin Amerika'sında başlar da, miadını doldurup yakın zamanda çekilir mi? Yoksa Avrupalılar ilk köleyi gemilerine bindirdiklerinde başlar da, siyahların acıları dinmeden o da dinmez mi? Galiba ikincisi, ve hatta artık sadece siyahların değil, tüm ezilenlerin, dışlananların, sömürülenlerin ortak sesi. Şu koca dünyada yaşayan herkesin gür sesle hesap sorma biçimi. Erdir Zat'ın tefrikası bu sefer "beynelmilel" sahada şut çekiyor: Japon hiphop'undan Cartel'e, aslında mesele ne?..

James Brown

Batı ve Uzakbatı Afrika'dan "yeni dünya" Amerika'ya köle ticareti 16. yüzyılla birlikte başladı. Barutun ve ateşli silahların keşfinden sonra güçlü bir ordu ve donanma kuran İspanyollar, Peru ve Meksika'yı fethederek antik Amerika'nın üç büyük uygarlığını, Aztek, Maya ve İnka imparatorluklarını imha etti, yerli halkı köleleştirdi; Afrika'dan köle taşımaya başladı. Aynı şeyi eşzamanlı olarak Portekiz sömürgecileri bugünkü Brezilya üstünde gerçekleştirdi. İngiltere, Hollanda, Fransa gibi öteki güçlü Avrupa ulusları da çok geçmeden yeni kıtadaki kolonilerini kurup ücretsiz işgücünü sağlayacak köle ticaretine başladılar. 1555'te ilk Anglosakson köle gemisi bugün ABD olarak anılan topraklara demir attı. Suyun öte yanında sömürgecilerin saldırıları Afrika'daki Gana, Mali ve Songhai imparatorluklarının tarihe karışmasıyla sonuçlandı. Köleleştirilen siyah ulusların direnci tamamen kırılmıştı. 350 yıl süren köle ticareti boyunca tahminen 10 milyon kadar siyah Afrikalı yurdundan koparılıp Amerika kıtasına getirildi.

Siyahi köleler Atlantik ötesindeki tutsak yaşama elbette çeşitli biçimlerde tepki gösterdi. Bunların başında tamtamlar geliyordu. Özellikle Güney Amerika'daki köleler davul vuruşlarına gizlenmiş, kodlu mesajları birbirine ileterek yıllarca haberleşti. Sadece onların bildiği bir dili yaşatarak sömürgecilere karşı ilk direniş cephesini oluşturdular. Sonunda efendiler durumu anladı, davul çalmak yasaklandı. Bu yasağı çiğneyen köleler de ölüm cezasına çarptırıldı. Davul yasaktı, ama ritmi kimse yasaklayamazdı. Afro-Amerikan antropoloji, güney eyaletlerindeki pamuk tarlalarında, tütün plantasyonlarında çalışan kölelerin toplu halde söylediği iş şarkılarında Afrika yadigârı bu ritmleri inatla yaşatıklarını gösteriyor. Rap'in en eski kaynağı olarak kabul edilen çağrı-yanıt şarkıları ise varkalma mücadelesini 20. yüzyıla kadar taşıyan halkalardan biri. "LL Cool J'in liriklerinde politik hiçbir şey bulamazsın" demişti rapçi Fab 5 Freddy: "Politik olan tek şey ritmdir." Neo-liberalizmin zulmüyle savaşarak büyüyen hiphop radikalizm, her şeyden önce bu ritmi yaşama kazandırdı, küreselleşen dünyanın yeni çehresini yansıtan "beat" müziğe öncülük etti. 1990'larda bütün dünya metropollerini saran "tamtam" sesleri, yeni bir enternasyonalizmin doğuşunu müjdeliyordu.

"Rock rock to the Planet Rock, don't stop!"

Amerika'daki siyah müziğin tarihinde Robert Johnson'ın mahşerî blues'una kadar uzanan birçok köşetaşı bulunmakta. Bunlardan bazıları aynı zamanda çağdaş müziğin de dönüm noktaları. Sözgelimi Charlie Parker ve Dizzy Gillespie'nin öncülük ettiği bebop hareketi caz devrimini başlatmış, o zamana kadar şefin talimatlarını yerine getiren takım elbiseli bir show unsuru olan orkestrayı özgürleştirmişti. Analog elektroniğin harika buluşu "amplifiye edilmiş gitar" fikrinin ardında yatan potansiyel enerjiyi açığa çıkaran Chuck Berry rock & roll'u icat etmişti. James Brown'dan önce "funk" alt sınıfların yaşamına sinmiş kesif ter kokusundan başka bir şey ifade etmezken, sonraları toplumsal barışı, günlük yaşamın küçük harfli sosyalizmini karşılar hale gelmişti. Benzer bir şekilde, Jimi Hendrix'siz bir rock tarihini tasavvur dahi edemiyoruz. Eğer kurcalarsak, Miles Davis'ten Detroit'in hi-tech diskjokeylerine, Ornette Coleman veya Sun Ra'dan A Tribe Called Quest'a kadar çağdaş yaratıcılığı çeşitleyen sayısız örnek bulabiliriz. Afrika Bambaataa da elbette bunlardan biri olacaktır.

Afrika Bambaataa

Afrika Bambaataa & Soulsonic Force'un 1982'de kaydedilen "Planet Rock" parçası hem siyah müziğin hem de günümüz müziğinin anahtarını tutan bir köşetaşı. Burada Bam, siyah müziğe ve hiphop'a ilk kez dijital elektroniği getirdi, genel olarak "electronica" diye anılan onlarca türe öncülük etti. Aslında basit bir şey yapmıştı. Kabaca, Kraftwerk'in "Trans-Europe Express" parçasının o tüyler ürpertici melodisini sample edip, altına, gene Kraftwerk'in "Numbers" parçasının davul kalıbına tıpatıp benzer bir loop döşedi. Ve Soulsonic Force'un üç MC'si, Mr. Biggs, Pow Wow ve MC Globe dinamik bir rap forveti oluşturarak ait oldukları naif hümanizmi dillendirdiler: "Sadece düşlerini kovalamaya başla / Ayağa kalk, vücudunun egemenliğine gir / Ortaya çık, sosyalleş, bırak ruhun göstersin yolunu / Haydi kızlar, çalkalayın, bu yaşayan bir rüya / Aşkı, hayatı yaşa / Gel, oyuna sen de katıl, bizim dünyamız özgür / Çığlık atma da ne istiyorsan yap..." Burası Armani şıklığının, pahalı mücevherlerin sergilendiği parfüm kokan bir New York kulübü değil; burası 1982 itibariyle Güney Bronx, postendüstriyel hiper-getto! İstatistiksel bir deyişle, dünyanın en fakir yeri...

Kraftwerk'in başyapıtıyla kıyaslandığında "Planet Rock" biraz piyanist şantör müziği gibi duruyor. Son derece "ilkel". Ama konu bu değil. Konu bu müziğin bir araya getirdikleri, konu LL Cool J'i bile politik yapan şey. Rock dinleyicisi, tuhaf bir şekilde müzik akademisiyle aynı tavrı takınarak hiphop'u uzunca bir süre hiçe saydı. Hiphop gruplarının punk-rock ve metal gruplarıyla koalisyonlar oluşturduğu dönemlerde bile rock dinleyicisinde belli bir burun kıvırma tavrı hakim oldu. Özetle hiphop müzikten sayılmadı.

Run-DMC, 1984 tarihli "King of Rock"ın klibinde Rock & Roll Müzesi'ne gider. Kapıdan içeri girer girmez ihtiyar resepsiyonist tarafından durdurulurlar. İhtiyar onlara kibarca "siz buraya ait değilsiniz" der. Onlar da gidip Little Richard

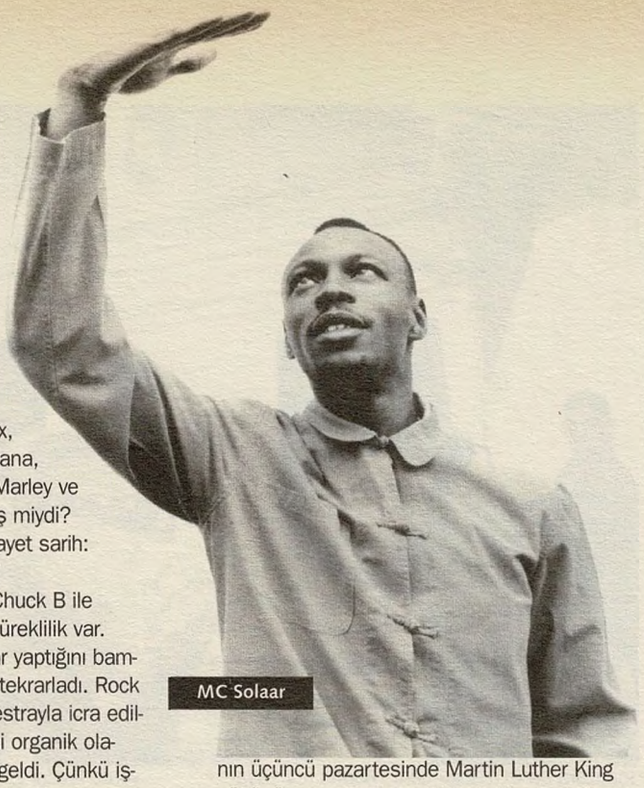
MC Solaar

köşesinde mecazi bir hatıra fotoğrafı çektirirler. Hiphop'un emekleme döneminde cereyan eden bu olay, bugün entelektüel camiada hâlâ süren bir tartışmayı ilk kez gündeme getirmişti. Soru şu: Rap yeni rock & roll mu? Formel olarak aralarında bir bağ yok. Ama rock konusunda "formalite" aramamayı bizlere funk-rock'ı ortaya koyan Jimi Hendrix, Latin-rock'ı mümkün kılan Santana, roots-rock-reggae filozofu Bob Marley ve daha niceleri bizzat öğretmemiş miydi? Chuck D için sorunun cevabı gayet sarih: "Evet, rap yeni rock & roll'dur."
Chuck Berry, rapçe söylersek Chuck B ile Chuck D arasında anlamlı bir süreklilik var. Rap, rock & roll'un bir zamanlar yaptığını bambaşka bir zaman ve bağlamda tekrarladı. Rock & roll, elektriğe bağlanmış orkestrayla icra edildiği mekanı "rock" ederek, yani organik olarak, işçi sınıfının müziği haline geldi. Çünkü işçiler elektrikle bir arada yaşıyordu. En nihayetinde makina sesinin metaforu olan gitar sololar, onlara, sistem tarafından başkalarına ait olduğu her fırsatta dikte edilen şu zalim dünyayı geri veriyordu. Ama şimdi çok daha zalim bir başka dönem başlamış, işçi, yüzyılın başından beri verdiği mücadelede kazandığı bütün hakları Reagan iktidarıyla birlikte bir anda yitirmişti. Yeni dünya düzeninin kimseye hal hatır sormaya niyeti yoktu. İşte rap müzik bu noktada devreye girdi, orkestradaki düzenleme son derece basit ve tarihsel olarak "mecburi" idi. İşsiz, parasız, sersefildiler. Diskjokey bütün sorumluluğu üstlenerek orkestranın yerine geçti.
Bronx'taki boş arazilerde, parklarda, terkedilmiş fabrika binalarında yapılan hiphop jam'lerinde ses tesisatı kurulurken tornacısından elektrikçisine bütün mahalle yardıma koşuyordu. Çöplükten toplama hoparlörleri tamir ederek yaptılar bu müziği. Lo-fi'ın ta kendisiydiler. Yoksul yaşamın sınırlarını yaratıcılığıyla aşan hiphop, iliklerine kadar sınıfsal bir tepkiydi. Dünyaya gönderdikleri mesajı onlar gibi olanlar hemen aldı. "Planet Rock" artık fiiliyata geçiyordu.

Cangıldaki geleceğimiz...

Bam ve MC'ler, DJ'ler, break dansçılar ve graffiticilerden oluşan hiphop ordusu Zulu Nation, 1982'de bir Avrupa turnesine çıkarak, Trans-Europe Express fikrinin sağlamasını yaptı. Bu turne aynı zamanda Avrupalı dinleyicinin hiphop kültür ve rap müzikle ilk tanışması oldu. Takip eden yıllarda başta Run-DMC olmak üzere rap takımları eski kıtayı ziyaret eder oldular. Ama hiçbiri Public Enemy kadar etkili olmadı. Black Panther Party'nin düzenli orduya geçmiş halini andıran bir sahne kuran Public Enemy, Avrupa'yı şoke etti. Bu yeni kuşaklardaki amorf radikalizmi hiphop'a yönlendirdi. Avrupa ülkelerinde yaşayan Afrika göçmeni rapçiler birbiri ardına çıkıp rhyme söylemeye başladılar. Amerika'da gangsta rap teranesi yaşanırken bütün bunlara uzak duran stratejist Chuck D, ileri görüşlü bir adamdı, ciddi bir enternasyonalistti. LA rapçileri ortalıkta caka satarken Chuck D, "By The Time I Get to Arizona" (Zamanla Arizona'yı da alacağım) diye parça yaptı. Bütün ülke 1986'dan itibaren her yıl ocak ayının üçüncü pazartesinde Martin Luther King gününü resmi tatil olarak kutlarken buna uymayan iki eyalet vardi: Arizona ve New Hampshire. Hele Arizona eyaleti iyice ileri gidip King'i bir Amerikan lideri olarak görmediğini ima ediyordu. Bu Public Enemy'nin U2 ile birlikte yaptığı dünya turnesi sırasında sıkça gündeme gelen bir konu olmuştu. Sonunda, dünyayı arkasına alan Chuck D kazandı.
Gerçekten de hiphop bütün dünya metropollerini sarmıştı. Bunun en somut göstergesi, 1993'te hiphop'un öncü plak şirketlerinden Tommy Boy'un yayınladığı "Planet Rap" adlı derleme albümdü. Los Angeles'lı rapçi Coolio'nun meşhur "Gangsta's Paradise" hitiyle sunulan albümde İngiltere, Japonya, Avustralya, Fransa, Kanada, Danimarka, İsveç, İtalya, Güney Afrika, Brezilya, Almanya, Hollanda, Belçika, İspanya, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Rusya, Hindistan, Meksika ve Çin'den derlenmiş rap parçaları yer aldı. Hiphop'un temel formülü olan "rap müziği, break dans ve graffiti" dünya metropollerindeki karşılığını bulmuştu. Berlin duvarının yıkıldığı süreçte graffiti bütün Avrupa'ya mal oldu. Bir yıl içinde Paris, Madrid, Barcelona, Roma, Milano gibi Avrupa kentlerinin duvarları graffitiyle doldu. Ama hiphop'u "sindirmek" o kadar da kolay bir şey değildi... Bugün 150'den fazla rap grubunun faaliyet gösterdiği Fransa, hiphop'un Avrupa'daki merkez üssüydü. Fransız rap'i, temel olarak Afrosantrik bir karakter taşımakla beraber etnik açıdan oldukça zengindi. Bu çok-kültürlü yapı, ülkede yaşayan genç kuşak göçmenlerin rap'e duyduğu ilgiden kaynaklanıyordu. Örneğin Sens Unik, bünyesinde İsveçli, Tunuslu, Türk, İspanyol ve Fransız elemanlar barındırıyordu. Benzer şekilde, liman kenti Marsilya'nın rap tayfası IAM (Imperial Asiatic Men) Fransız, İspanyol, İtalyan, Senegalli ve Cezayirli elemanlardan oluşuyordu. Grubun etnik yapısı parçalara da yansıdı, normalde konuştukları güney aksanlı serseri Fransızcasını İtalyan, İspanyol ve Arap argosuyla takviye ettiler. IAM'in 1993'te yayınlanan iki buçuk saatlik double albümü "Ombre est Lumière" (Gölge ışıktır) albümü Frankofon rap'in başyapıtları arasına girdi. Burada Marsilya'nın futbol marşlarından, Napoliten şarkılardan ve tabii "baba" Serge Gainsbourg'dan sample'lar yapıp, ırkçılık, işsizlik, yoksulluk, Körfez savaşı, uyuşturucu ve yerel kimlik üzerine mütalaada bulundular.
"Fransız rap'i neredeyse Amerika'nın branch ofisi" diyor MC Solaar, "her şeyi kopyaladık, yapmadık mı? Bir adım bile geri atamayız."
Sanki Amerikan rapçilerin birer Fransız versiyonunu çıkarmışlardı: Public Enemy (NTM), Wu-Tang Clan (IAM), Guru (MC Solaar)... Gene de kendilerine özgü olanı bulup yorgun Fransız radikalizmini yeni bir rotaya oturttular. 1990'larda faşist Le Pen'in Milli Cephe'si (FN) çoğunluğu Arap ve Afrikalılardan oluşan göçmen işçilere karşı "Fransa için Fransa" sloganıyla yoğun bir kampanya başlattığında karşısında çokuluslu hiphop kuşağını buldu. 1995'te faşist Jean-Marie Le Chevallier güneydeki Toulon kentinin belediye başkanlığına seçilince, NTM bunu bir konser düzenleyerek protesto etti. Konser sırasında grubun MC'leri Kool Shen ve Joey Star sık sık "Fuck the Police", "Fuck Le Pen", "Fuck FN" dedikleri için apar topar tutuklandılar ve birer yıl hapis cezasına mahkum edildiler. NTM'in ise altı ay süreyle konser vermesi yasaklandı. Aynı yıl, Mathieu Kassovitz'in, biri siyah, biri Arap, diğeri Yahudi üç gencin Paris'in suburban gettosundaki 24 saatini anlatan "La Haine" (Nefret) filmi Cannes'da en iyi yönetmen ödülünü alırken coşkulu bir anti-faşist gösteriye neden oldu. Filmden esinlenerek oluşturulan aynı isimli albüm tamamen Fransız rap gruplarının parçalarından oluşuyordu.
Frankofon rap, Kanada, Senegal gibi Fransızca konuşan öteki ülkelerde, hatta ABD'deki Franko-Amerikan siyah cemaatlerde de yankı buldu. Çad asıllı, Senegal doğumlu MC Solaar, ülkesinde milli kahraman haline geldi. Yetenekli bir rapçi olan MC Solaar, Rimbaud, Rousseau ve Lacan'dan girip Rambo veya devrinin meşhur İtalyan kalecisi Dino Zoff'tan çıkan liriklerinde felsefeyle günlük hayatı buluşturarak, chanson geleneğiyle paralellikler kurdu. Fransız rapçilerinin sıklıkla sample'ladığı şarkıların yaratıcısı Serge Gainsbourg'un bir lafı vardı: "Cangılın bir köşesinde bazı küçük adamlar ve kadınlar yaşıyor, onlar bizim geçmişimiz ve belki de geleceğimiz" diyordu Gainsbourg. Yankısı hâlâ kulaklarda...

Global kazan sen kepçe

Fransızlar pek güçlük çekmedi ama dünyanın her yerinde rap yapmaya soyunan bütün gruplar ciddi bir dil sorunuyla karşılaştılar. Danimarkalı ve İsveçli rapçiler gerçeği peşinen kabul edip İngilizce söylediler. Bu gruplar zaten multikültürel bir yapı arz ediyorlardı. 1980'lerin sonunda müzik dünyası sürpriz bir tırmanışa geçerek herkesi şaşırtan İtalo-House müziğe dikkat kesilmişti. 70'lerde disco müziğe dört elle sarılan İtalyanlar şimdi de İngilizlerin acid-house'uyla aşık atmaya başlamışlardı. DJ tarafı tamamdı, ama iş rap yapmaya gelince bir hayli terlediler. İtalyancanın rap'ini yakalamak zor oldu. Sonunda Fransa kadar geniş olmasa da benzer karakterde, birçok etnik unsuru bir araya getiren bir rap camiası yarattılar.
Alman rap grubu Die Fantastischen Vier de önceleri İngilizce rap yapmayı benimsemişti. 1988'de Amerika'ya seyahate gittikten sonra fikir değiştirdiler. Grubun MC'si Smudo, Guardian gazetesine verdiği demeçte "Almanca rap yapmanın daha dürüst ve doğal olacağını gördük" dedi. Aslında Cartel'in Almanya'da yaşayan Türklerin sesi olarak ortaya koyduğu rap,

burada sözü edilen "dürüst ve doğal" oluşun en iyi örneğiydi. Rap füzyonla ilgili benzer bir adaptasyon sorununu Japon grubu Mayor Force yaşadı, Beastie Boys çizgisini yakalama yolunda bir takım denemeler yaptıktan sonra pes etti. Grubun lideri Masayuki Kudo bunu "çünkü onlar beyaz, bütün bu yeni kültürü kendileri için yarattılar" diyerek açıklıyordu: "Ama biz de ne yapmamız gerektiğini anladık."

Japonya'daki hiphop kültürün oluşumu bir hayli erken gerçekleşti. 1983'te The Cold Crush Brothers 25 kişilik bir MC'ler, DJ'ler, break dansçılar kumpanyası oluşturarak Tokyo sokaklarında tuhaf bir şamata çıkardı. Belki de bu erkenliğin etkisiyle –o sırada Run-DMC bile henüz ünlü olmamıştı– bir siyah fanatizmin içinde buldular kendilerini. Afrika madalyonları takıp Amerika'daki b-boylar gibi giyiniyorlar, break dans gösterileri yapıyorlardı. Bu yetmedi, işi derilerini siyaha boyamaya kadar götürdüler. Hatta içlerinden bazıları 500 dolar gibi büyük paralar verip "dreadlock" Rasta peruğu edinmişti. Tokyo'daki bu kültürel oluşum sosyologlar tarafından "new blackism" olarak adlandırılıp mikroskop altına alındı. Bu erken doğum bir yana hiphop'un Japon pop kültüründeki olumlu etkisi 90'lardan sonra belirdi. Hong Kong ve Güney Kore'deki rap radikalizmle link kurarak Uzak Asya cephesini oluşturdular. Tiananmen meydanında demokrasi savaşı veren, Seul'de ayaklanan gene bu çocuklardı...

Bu enternasyonal radikalizm yerel politikalarla biraraya geldiğinde ortaya daha önce tanık olunmamış manzaralar çıkıyordu. Örneğin Küba'nın başkenti Havana'da ortaya çıkan MC'ler dünyada yaşadıkları sisteme karşı olmayan tek rap hareketini oluşturdular. Castro gibi anti-Amerikan'dılar. İşin ilginç tarafı Miami'deki Küba göçmenlerinin oluşturduğu hiphop camiası koyu milliyetçi ebeveynlerinin aksine bir tavır takınıp sisteme karşı siyah bilincin yanında yeraldılar. Havana-Miami arasındaki yeraltı hiphop dayanışması İspanyolca fanzinler, korsan radyolarla sürüyor... Bir başka ilginç manzara da Ortadoğu'dan. "Karına hür yaşayan bir Filistin için siyah çarşaf giymesini emret" diyen Filistinli militan rap grubu Shehadin (şehitin çoğulu) parçalarında İsrail'e karşı düzenlenen bombalı intihar eylemlerini övüyor, açıkça Hamas'ın savunuculuğunu yapıyordu. Öte yandan, İsrail'in pop müziğinde güçlü bir rap etkisi gözlendi, New York'un Beastie Boys ve 3rd Bass gibi radikal sol bir çizgi izleyen Yahudi hiphop grupları İsrailli gençler için kahraman gibiydiler...

Chico Science & Naçao Zum

Ekmek ve Sirk: Trans-Atlantik etkileşim

Afrika'da hiphop'un yoğun olarak yaşandığı iki merkez kent vardı: Dakar ve Cape Town. Senegalli diskjokeyler dub mantığını ve rap müziğin temelindeki beat operasyonunu hemen benimsediler. Başkent Dakar, gençlikte başlayan bir hiphop dalgasına tanık oldu. Ne var ki, dilsel ve kültürel bariyerlerin yanı sıra önlerinde bir de teknolojik uçurum vardı. Gene de Positive Black Soul grubunun öncülüğünde başlayan rap Senegal'in popüler müziğinin bir parçası haline geldi. Güney Afrika'nın hiphop kuşağı ise "apartheid"a tanık olan son gençlik kuşağıydı. 1983'te Prophets of Da City'nin çıkışıyla başlayan hiphop, siyahların özgürlük mücadelesinin merkezinde yeraldı ve bütün gençliğin desteğini aldı. Cape Town'dan DJ Shamiel X, "Genç müzik hareketlerinin çok azı hiphop'un sunduğu doğrultu ve sorumluluğu ortaya koyabildi. Şurası bir gerçek ki, Cape Town'daki eylemci gençlik şimdi bütünüyle Afrika'ya özgü bir ses buldu," diyordu. Public Enemy'nin 90'ların başında gerçekleştirdiği teferruatlı Afrika turnesi her şeyi bir üst düzeye sıçrattı. Gittikleri her yerde krallar gibi karşılandılar, ama eski kıtanın bu hi-tech gösteriyi olduğu gibi kabul etmesi beklenemezdi.

IAM

Atlantik'in öteki yakasında da kuvvetli bir post-rap hareketlenme görüldü. Latin dünyasının dancehall'dan samba'ya, kalipsodan mariachi'ye uzanan renkli müzikal mozaiği hiphop ile birlikte restorasyona girdi. New York'un Porto Rico'lu cemaati her zaman siyahlarla içiçe yaşamıştı. Aynı şey California'da Meksikalılar için geçerliydi. Yani hispanikler başından beri hiphop oyununun içindeydiler. Kid Frost ve Cypress Hill'in öncülük ettiği "spanglish rap" zamanla başlı başına bir akıma dönüştü. Bu eğilim Latin Amerika ülkelerinde geniş bir dinleyici kesimiyle buluştu. Yerel gruplar da rap söylemeye başladılar. Meksika'da, Molotov metal-rap karışımı bir ses yakaladı. Karaibler'de, Los Amigos Invisibles ve Proyecto Uno hiphop, house ve folklorik ritmleri bir senteze kavuşturarak yeni bir pop yönelimi başlattı. Panama'da El General dans müziğine dayanan bir Latino rap geliştirdi. Arjantin'de ise Kuryaki ve Plastilina Mosh grupları hiphop'un Beastie Boys yanını benimsemişti. Jamaika, 1996'da sahneye tekerlekli sandalyeyle çıkan Notorious BIG'in konserini mahşeri bir kalabalıkla izledi. Haiti ise aynı şeyi 1997'de, Fugees'in verdiği anayurda dönüş konserinde yaşadı. O gün başkentte 100 bin kişi toplandı.

Rap'in samba diyarı Brezilya'daki macerası ise ibretlik bir mücadeleydi. Portekiz'in faşist diktatörü Salazar ülkeyi 3F formülüyle yönetmişti: Futbol, fado, fiesta. Brezilya'nın yakın tarihine damgasını vuran faşist cuntalar bu formülü "futbol, samba, karnaval" şeklinde aynen uyguladılar. 1970'lerde Pele'nin de yeraldığı efsanevi kadrosuyla üç kez üstüste dünya şampiyonu olan Brezilya milli takımı generallere mumla arasalar bulamayacakları bir imkan vermişti. Brezilya'nın histerik bir milliyetçilik dalgasıyla sarmalandığı bu dönemde üniversite gençliğinin öncülük ettiği yepyeni bir samba akımı başladı. Anarşist ruhlu samba şarkıcısı Caetano Veloso yoksulluktan kırılan öteki Brezilya'yı dillendirdiği "Panis et Cirsenses" (Ekmek ve Sirk) şarkısı günümüz Brezilya müziğinin miladı oldu. Karşı tarafın cevabı çabuk geldi. Rede Globo televizyon tekelinin patronu Roberto Marinho oligarşik yapının tam merkezin-

de duran adam olarak televizyonunda geniş bir "Ame-o ou deixe-o" (ya sev ya terket) propagandası başlattı. Ama yeni sambanın muhalefetini durduramadı. Latin Amerika'daki ilk Afrikalı köle yerleşimlerinden biri olan Bahia eyaletinden çıkan Gilberto Gil, Gal Costa, Maria Bethania ve Tom Z gibi sambacılar, Veloso'nun başlattığı radikal tonu sahiplenerek pop müziğin yönünü değiştirdiler.
Brezilya müziğinin yeni çehresi 1980 başlarında folklorik enstrümanlarla rock & roll orkestrasını biraraya getiren kuzeyli Alceu Valença'nın çıkışıyla belirginleşti. Rio de Jenario ve San Paolo'da bir samba-funk hareketi başladı, "funkeiro" gruplar türedi. Medya kralı Marinho muhalif karakter taşıyan bu yeni müziğin televizyon ve radyoda çalınmasını kayıtsız şartsız yasakladı. Bu yasak 90'ların başında yayın hayatına giren MTV-Brasil'in işine yaradı; tam aksi bir tavrı benimseyip funky akımlara destek oldular. Böylece pop müzik geleneksel sambadan uzaklaşarak break-beat esintili bir mecraya yöneldi. Gabriel O Pensador'un gangsta rapçilere özenip yaptığı "To Feliz –Matei o Presidente" (mutluyum, başkanı öldürdüm) yeni popun ilk hiti oldu. Ama poptaki asıl patlama kuzeydoğudan, med-cezirin çamurlu sularından gelen Chico Science ve harika grubu Naçao Zumbi (zombi ulusu) sayesinde gerçekleşti. Rock ve rap'in o yörenin folklorik müziği frevo ve maracatu'yla füzyonu olan müziklerine "mangue beat" adını vermişlerdi. Veloso ve Gil'in yeni kuşaktaki izleyicisi olan Chico Science muzip bir şair, yetenekli bir şarkı yazarıydı, çok hızlı konuşulan Portekizce'nin ritmini kullanarak özgün bir rap stili geliştirdi. Ardından gelen "mangrove" akımının rapçilerine kılavuzluk etti. Grubun canlı, enerjik müziği ise o dönemde Amerika'yı etkisi altına alan grunge ve gangsta rap dalgalarıyla uyum gösteriyordu. Chico Science & Naçao Zumbi'nin 1995'te yayınlanan "Da Lama ao Caos" (Çamurdan kaosa) albümü Brezilya pop müzik tarihindeki en büyük ticari başarılarından birini kazanarak Marinho'nun medya tekelini tamamen kırdı. Ne yazık ki Chico Science kadersiz biriydi, 1997'de geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitirdi. Brezilya günlerce yas tutarken, Rede Globo televizyonu bu defa haberi atlayamadı.

Altın üçgen: New York-Londra-Kingston

Eğer Britanya'da doğup büyüdükten sonra Amerika'ya göçen Slick Rick'i saymazsak, İngiltere dişe dokunur bir MC çıkaramadı. 80'lerde MC Derek D ve iki kadın rapçi Wee Papa ve Monie Love dikkat çeken bir çıkış yapsalar da etkili olamadılar. İngiltere'deki Amerikanvari hiphop camiası zayıf kalmıştı. Buna mukabil, hiphop deneyimini kendilerince değerlendirip bambaşka bir hacme taşıyan Bristol sanatçıları, analog dub tezgahını, sample ve davul programlama tekniklerini, gitar, klavyeliler ve manipüle edilmiş seslerle besleyen mistik bir sound yarattılar, adına da "trip-hop" dendi. Wild Bunch ile başlayıp Massive Attack serüveninde kıvamını bulan bir sanatçı koalisyonu söz konusuydu. Tricky, Horace Andy, Neneh Cherry, Björk gibi farklı janrları olan vokalistler, Nellee Hooper, Mad Proffesor gibi prodüktörler çeşitli kombinasyonlarla biraraya gelerek, evvelce dokunulmamış ses evrenlerine daldılar. Buna Portishead ve biraz da Morcheeba'nın eklenmesiyle geniş bir spektrum oluştu. Trip-hop'un sesi Tricky'ydi. Karayip kökenli bir İngiliz olan Tricky hiphop'a büyük bir saygı besliyordu. New York'taki ilk konserinde aynı saygıyı hiphop camiasından gördü. Public Enemy'nin "Black Steel in the Hour of Chaos"unu vokalisti Martika ile birlikte yeniden yorumlarken orjinalinde eksik olan şeyi, mistisizmi yerine koydular.
İngiltere klasik anlamda hiphop yapmadı, ama orijinaline de her zaman ilgili oldu. Hiphop'un Avrupa'da en çok sattığı ülke İngiltere'ydi. Onlar hiphop'un ortaya koyduğu büyülü formüle hayrandılar. Yeni dünya sound'unu başlatan üç öncü hiphop diskjokeyinin DJ Kool Herc, Grandmaster Flash ve Afrika Bambaataa'nın break-beat ve sample okulunda ter döktüler. Chicago'da house, Detroit'te ise techno DJ'leri aynı şeyi yapmıştı. Hiphop'un izini sürerek acid-house'u keşfettiler, bu rave kültürünü ateşledi. Derken rave & roll, Hi-NRG, drum & bass ve diğerleri geldi. Roni Size ve Goldie'nin öncülük ettiği drum & bass, eski adıyla "jungle" trans-Atlantik etkileşimi tamamlayan halka gibiydi. Anekdot çok eskilere dayanıyor, altmışların sonu, Jamaika...
Dub profesörü Lee 'Scratch' Perry uzaktan ona doğru yaklaşan Keith Richards'a bağırıyor: "Buldum, buldum işte, drum and bass, drum and baaasss!" Siyah müzikle her zaman içiçe olan Rolling Stones, İngiliz işçi sınıfı içinde önemli bir etnik grubu teşkil eden Jamaikalılara da yakındı. Jamaika'ya sık sık gidiyor, skacılar, dubçılar, reggeacilerle ahbaplık ediyorlardı. Benimsedikleri rock & roll tarzı, dub'çıların kafasına göreydi. Davulcuları Charlie Watts beat box gibi adamdı, sek çalıyordu. Bam, hiphop'un da aynı düşüncede olduğunu şöyle ifade ediyor: "Honky-Tonk Woman'ın başındaki beat'i alır bütün gece çalardım, bu herkesi garanti dans ettirir, kimse ayrılmak istemez."
Rhthm & blues müzisyenleri Beatles ve Rolling Stones'dan cover yapmaya bayılıyorlardı. Bu parçalar New Orleans ve Miami'deki radyolar vasıtasıyla Jamaikalı dub müzisyenlerinin eline geçti, lo-fi zaten derme çatma sound sistemlerinin temelinde yeraldığı için bu cızırtı kayıtları "dub" etmekten çekinmediler. İngiltere'de bit pazarından 35 pounda aldığı ampliyi Jamaika'ya getirerek Black Ark adını verdiği sound sistemini kuran fakir dünya Einstein'ı Lee Perry, "drum & bass" derken Rolling Stones'un beat'inin Jamaikalı karşılığını kastediyordu.
New York-Londra-Jamaika üçgeni 1970'lerde Bob Marley'in reggae'yi dünya çapında bir müzik haline getirmesiyle zirve noktasına ulaştı. Akran sayılabilecek punk-rock bir enternasyonalizm örneği göstererek reggae'ye sahip çıktı. 1980'lerde hiphop'un çıkışını "Magnificent Seven" ile The Clash destekledi. Bunu öteki punkçılar da izledi. Dub tezgahından gelen hiphop, Jamaika'ya geri döndü ve dancehall'u ateşledi. Böyle uzayıp giden çılgın bir makro füzyon süreci bu... Kesin olan şu, bu üçgenin yarattığı enerji 90'larda oluşan bir çok müzikal yönsemenin temelini oluşturdu. Giderek "World Music" olgusunun yerleşmesini sağladı. 1990'lara girildiğinde dünya müzik haritasına yeni bölgeler eklenmişti: Cezayir'den rai, Senegal'den mbalax, Mali ve Gine'den griot, Gana'dan high-life, Nijerya'dan ju-ju, Zaire'den soukous, Zimbabwe'den jit ve chimurenga, Güney Afrika'dan mbaquanga ve Soweto jive, Pakistan'dan qawwali, Antil Adaları'ndan zouk, Trinidad'dan soca, Porto Rico'lu göçmenlerin New York'ta başlattığı, sonradan Karayibler, Meksika ve Orta Amerika'nın pop trendleri arasına giren salsa, İngiltere'de yaşayan Hintliler'in öncülük ettiği bhangra ve ghazals, ABD'nin güney eyaletlerinde yaşayan Franco-Amerikan siyahların müziği cajun ve zydeco. Ne demişti Serge Gainsbourg: "Cangılın bir köşesinde bazı küçük adamlar ve kadınlar yaşıyor, onlar bizim geçmişimiz ve belki de geleceğimiz." Cangılın bir köşesinde bazı küçük adamlar ve kadınlar yaşıyor, onlar bizim geçmişimiz ve belki de geleceğimiz...

Tricky

Erdir Zat

(devamı gelecek ay)

3. J&B DANS VE TEKNO FESTİVALİ

98'de Parkorman'da, mevzubahis festivalin birincisinde orada olanlar şu dediğimize burun bükerse, onlara teessüflerimizi sunarız: Tadı damağımızda kaldı. İkinci sene bize benzer bir mutluluğu yaşatacak güzel insanları beklerken, hiç beklemediğimiz 17 Ağustos hayatı durdurdu. Kaldığımız yerden devam edemiyoruz tabii ama, yapacak bir şey yok, buna da şükür: Bu sene 2 Eylül'de (ve 2 Eylül'ü 3 Eylüle bağlayan gece), yine Parkorman'da düzenlenecek olan –pratikte ikinci, teoride üçüncü– dans ve tekno festivalinde yan yana görünce ağzımızı ensede fiyonk yapan, arka arkaya seyredince kim bilir kaç şekil değiştireceğimiz isimler var. Bu sene festivalde üç sahne var: "Main Stage"de canlı performanslar, "auditorium"da DJ'ler ve bol dans, "funk-o-rama"da kafa dinlememizi ve dinlenmemizi sağlayacak funk ve soul işleri var. Ayrıca, keyif çatmaya müsait ağaç altları, kulaçlarımızı bekleyen havuz, katapult, bungee jumping ve sürü sepet faaliyet gece gündüz emrimize amade. Parkorman'ı doldurup taşıralım: Ne kadar özgür yaşarsak o kadar iyi...

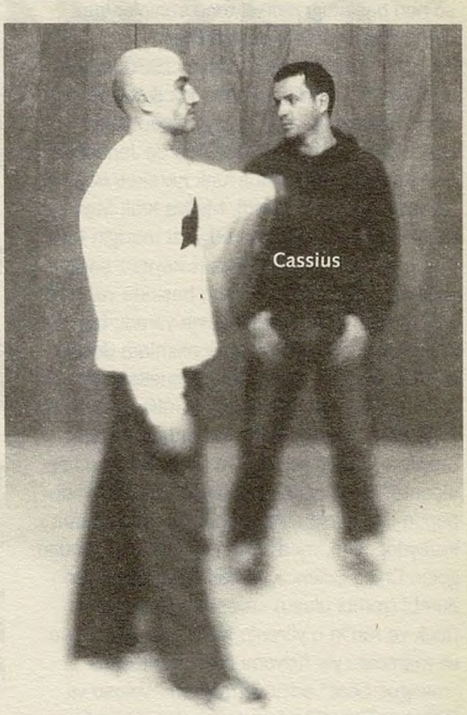
Cassius

MAIN STAGE

Cassius: Boombass ve Philippe Zdar isimli iki kafadar önce koca MC Solaar'la hiphop'a bulaşıyorlar, sonra 1994'te La Funk Mob'la teşrik-i mesai edip triphop'a yol açıyorlar. Cassius diye sırt sırta vermelerinden evvel Motorbass'la çalışıp house alfabesini sökmeleri gerekiyor. Terazide Cassius'la Daft Punk eşit ağırlıkta geliyor ama, bizimkilerde biraz daha "Fransız inceliği" var. 1999'un en gülüşahenk house albümü "1999" onlardan gelmişti, festivalin en güzel dakikaları da onlardan gelebilir...

Jungle Brothers: Harlem doğumlu ikili, hiphop'un en önemli temsilcilerinden. Bu sene 12. yıllarını deviriyorlar. New York hiphop camiasının ilk albümlerinden biri onlardan geldi: Bu sebepten kendilerini kafadan 'pioneer' addedenler var. Ayrıca hiphop'u house'la tanıştırma onuru da onlara ait. Todd Terry ile çalışırlarken de drum'n'bass'a kütür kütür hiphop'u sokuşturan bu adamlardı. Tabii beş albümden ve bunca yıldan sonra onlarda da değişiklikler var, çoluk çocuğa karışmış vaziyetteler ama Mike G bu durumun onları olgunlaştırdığını, ve hatta vurucu hale getirdiğini söylüyor. Sahne önünde dansederek bizzat tecrübe edeceğiz...

Jimi Tenor: Jimi Osmond'un Jimi'si, tenor saksofonun tenoru... Finlandiyalı Lassi Lehto'nun elektrikli-süpürge-trompetinde, endüstriyel seslerle bunca haşır neşir oluşunda yıllarını fabrikalarda geçirmiş olmasının payı var. Cazdan funk'a, soul'dan teknoya uzanan Jimi Tenor müziğinin genel kabul gören adı future pop. Yanlış sayılmaz. Ağırlıklı olarak son albümü "Out of Nowhere"den çalacağını tahmin ediyoruz. "Take Me Baby", "Sugardaddy", "Outto Space" gibi şarkıları baştan etüd etmenin faydası var. Festivalin doruk isimlerinden biri. Bir de araya kendi icadı o tuhaf enstrümanları sokarsa...

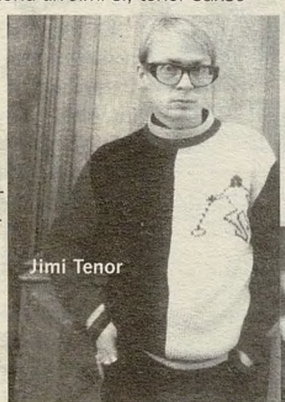
Jimi Tenor

Indian Ropeman: Ya da Sanj Jen. Müziğe başlayışı rock basıyla ama, akustik aletlerde tercihi sitar. Belki bu konserde de, aynı ilk albümü "Elephant Sounds"daki gibi yürek yakan bir şeyler çalar. Ama şurası kesin ki, yanında bir basçı, bir davulcu, bir scratch DJ var.

Presence: Deep house denince ezberden sayılan isimlerden. Massive Attack'ın son albümünün vokalcilerinden Sarah Jay ile yaptığı işlerden bize şimdiden koklatabilir. Nitekim Sarah Jay de Parkorman'a davetli: Bir taşla iki kuş...

Ken Ishii Live: Detroit teknosunu alın, avant-garde kompozisyon tekhnikleriyle yoğurun. Japonya'nın Takemura'dan sonra minimal teknodaki en önemli ismi. "Live" ibaresine dikkat...

Astral Projection: Manası, "ruhun bedenden çıkıp dolaşması". İşte tam 2 Eylül'lük bir hayal. Kendimizden çıkmamız için lazım gelen trance'ı zaten en iyi kotaranlardan biri onlar. İsrail'de toplu trance partilerinin legalleşmesi için ciddi muhalefet koyan grup şimdi aynı şeyi Türkiye'de deneyecek. Biz çoktan hazırız...

Gazla Live / Nekropsi / Aural Flux

AUDITORIUM

Basement Jaxx: İki kişi: Simon Ratcliffe ve Felix Burton. House müziğin en popüler ekibi. "Remedy" isimli ilk ve tek albümleri onlara yetti: Albüm, çıktığı yılın değil, yılların, bir dönemin, eğilimin birinci elden vesikası oldu. DJ'lik yapacaklar ama, zannetmeyiz ki "Red Alert", "Randez-vu" gibi havai fişeklerini patlatmayacaklar. Festival gediklisi oldukları için epey deneyim sahibiler, bakın neler tavsiye ediyorlar: "Esas mesele her şeye birden hücum etmemek. Akışına bırakın ve hiç rastlamadığınız insanları yakalayın. Bir grubu kaçırmanız o kadar önemli değil. Bizi bile mi? İnsanların gelip bizi seyretmelerini isteriz ama kendinizi de kasmayın."

Roger Sanchez: Demolar, bir yandan eğitim derken, Sanchez'in parlayışı remix'lerle olmuş: Ama Michael Jackson'ı, The Police'ı, Brand New Heavies'i elden geçirişini pek beğenen büyükbaşlar onu kafalayamamışlar, Sanchez kendi şirketi Narcotic Records'u kurmuş. İddiası, sahne şovunun bir DJ için de geçerli olabileceği. Sekiz albümden sonra dünyanın en iyi ilk on DJ'inden biri sayılmayı hayli hayli hak etti.

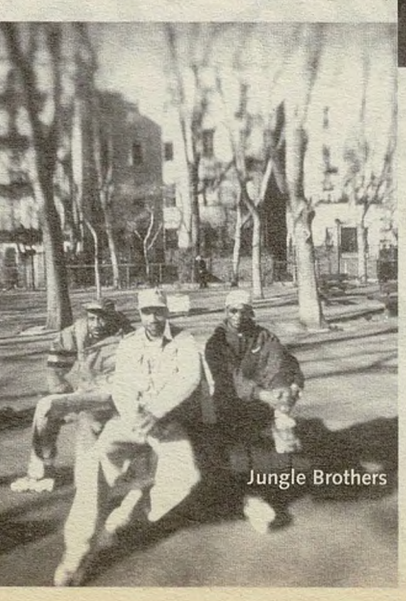
Jungle Brothers

Talvin Singh: İngiltere'deki Asya istilasının öncülerinden, sömürgeciliği tersinden okutanlardan. Drum'n'bass ile geleneksel Hint müziği füzyonunun sihirbazı. 97 yılında "Anokha - Future Sound of India" adlı toplamasıyla ritm alemini şöyle bir sallamıştı, ertesi sene "OK" isimli solosu çıkageldi. Talvin Singh festivalin DJ'leri arasında yer alıyor. Herhalde "State of Bengal"e ve kendi çalışmalarına ağırlık verir.

Mushroom

Pressure Drop: Çorba, ama ne leziz bir çorba: Ambient, tekno, hiphop, funk, dub, Burning Spear, Marvin Gaye, James Brown, Ganja Kru... Acid house artı siyah hiphop artı nefesliler artı yaylılar... Onları dinleyen, dansetmeyenlere bir daha iyi gözle bakmıyormuş.

Mushroom: Massive Attack'ı son ağırladığımızda –Mushroom'suz olarak– cayır cayır bir rock'a şahit olmuştuk. Şimdi Mushroom tek başına DJ'lik hünerlerini göstermeye geliyor. 90'lı yılların en güzel albümlerinin, en güzel ses kimyalarından birinin ardındaki ardındaki üç hakikat perdesinden biri ağır ağır açılacak: Kalıbımızı basarız, magic mushroom etkisi yapacak...

DJ Choopie / Jim Masters / DJ U.F.U.K. / Murat Uncuoğlu / DJ Murat / DJ Uğur / Cervus / Berk Doan

FUNK-O-RAMA

Joe Clausell / Mike Dunn / Gazla Live
Local DJs and Hiphop Acts

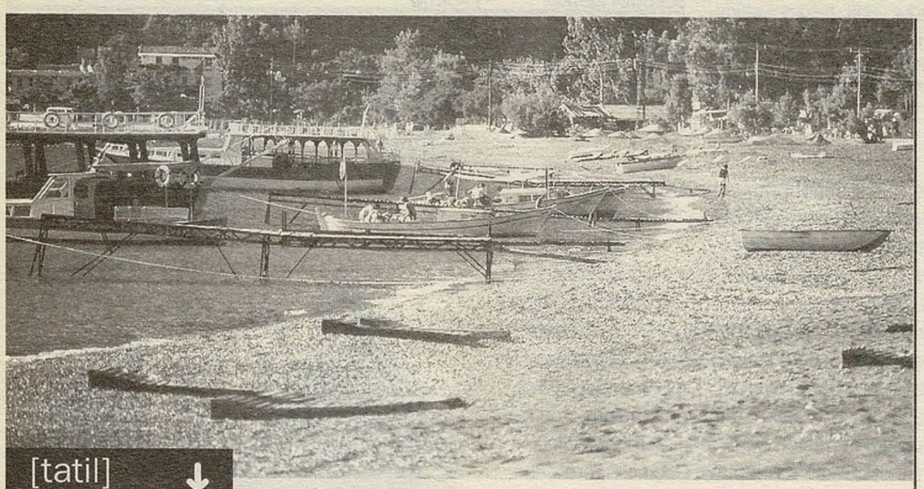

[tatil]

Çizmeci Hotel

Tatile çıkamayanlara, tekrar bir hafta kaçsam diyenlere, güney sahilleri burnunda tütenlere Roll müjdesi, mecmuanızın hediyesi: Adrasan'da, denizin en temiz olduğu masmavi beldede kapı gibi mekanımız var. Arkası koskoca çam ormanı, önü havuz, az ilerisi deniz. Çizmeci Hotel'de balıktan bilgisayara, huzurdan sıcak suya, hoş sohbetten kafa dinlemeye ne ararsanız var. Yanıbaşınız tanrıların dağı Olimpos. İster dağlara çıkıp ufku tararsınız, ister sandalla açılıp ebediyete uzanırsınız. Mekanı Ankaralı arkadaşlar işletiyorlar: Ellerine sağlık, hem dostane hem temiz bir yer yaratmışlar. Lüzumsuz garson bürokrasisi, önü ilikli nezaket yok, güleryüz ve samimiyet var. Üstüne üstlük bir de Roll'culara indirim var: Son sayıyı koltuğunuzun altına alın, kapılarını çalın, sizi en dostane selamlarla karşıladıkları yetmezmiş gibi, hesapta da güzellik yapacaklar: Çift kişilik odalar, kahvaltı dahil 12 milyon, koltuğunun altına Roll koyana yüzde on indirim. Olimpos sapağından yirmi dakikalık bir yolculuktan sonra otele varıyorsunuz. Gitmeden evvel telefonla yoklayın: 0.242.883 52 43. Ayrıntılı bilgileri internet'ten de alabilirsiniz: www.cizmecihotel.com. İyi tatiller!

[fırsat]

Halıcı midi'2000

Halıcı bilgi işlem ve yazılım şirketinin yedi senedir düzenlediği bilgisayarla beste yarışmasının bu yıl da vakti geldi. En fazla üç eserle katılabiliyorsunuz yarışmaya, ve bunlar da enstrümantal olmak zorunda. Bir koşul daha var ki, vay halinize: "Eserlerde '21. Yüzyıl - Bilgi Çağı' ile ilgili duygu ve kavramlar ön plana çıkarılmalıdır." Bu eserler de üç dakikadan kısa, dört dakikadan uzun olamıyorlar. Yarışma formunu, kaset ya da dat kaydını zarfa koyup "Halıcı - Ankara" adresine 18 Ağustos'a kadar göndermeniz gerekiyor. "Bilgi çağının tanımlarına uyan, düşünme, karar verme ve problem çözme yetenekleri gelişmiş, bilgi teknolojilerinden verimli bir biçimde yararlanarak bilgiyi üreten ve kullanan, sanat, bilim ve teknoloji üretimine yatkın" biriyseniz, ne âlâ, 18 gün vaktiniz var...

[mecmua]

Buğday

"Sebzeler, bitkiler, tahıllar toz / Bir sahte simya çorbamda / Meyvalar, yemişler hışır, tatsız / Püskürtük ilaçlar soframda..." Behçet Necatigil'in "Uygarlık Raporu" böyle. Okuyup da "aa, bizim sofra" dediyseniz, vay halinize. Ondan şikayet, bundan şikayet derken, düşünüp taşındığımız, "böyle olur mu, değiştirmek lazım" dediğimiz şeylerden yediklerimiz içtiklerimiz de nasibini alıyor haliyle. Her gelişmiş şehirde üçer-beşer tane açılan şu doğal yiyecekler satan dükkanlar da böyle kaygıların vesilesi herhalde. Bildiğimiz köy mamulleri aslında, neden o kadar pahalı ve süslü olduklarını da anlayamıyoruz ya, neyse, konserveden, kafamızın basmadığı bir sürü katkı maddesinden bin kat iyidir, zararın neresinden dönülse kârdır. Buğday dergisi, bizi "ekolojik yaşam"a davet eden bir dergi. Daha çok midemizle ilgili, ama derginin altbaşlığı ("ekolojik yaşam dergisi") çok daha kapsamlı bir meseleye dokunuyor. İki aylık derginin beşinci sayısını gördük, Kibbutz komünü ve ekoköyler üzerine yazılar mesela, işin pilavdan çorbadan çok daha kapsamlı olduğunu hatırlatıyor bize. Baldan şaraba incelemeler, yemek tarifleri, söyleşiler, incelemeler derginin okumaya, sonra da uygulamaya davet eden bölümleri, yazıları. Ne demiş Necatigil: "Aldatmaca ambalaj ve kaç kez / Donmuş, kaynamış posa konserve? / Bu halsizlik, bozuk sinir, sindirim / Ki nasıl düzelir, hangi has besinlerle?"

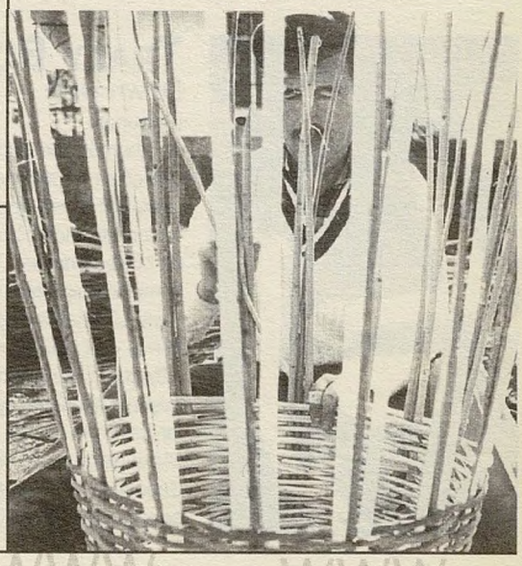

[internet]

www.promusicfind.com

Guinness rekorlar kitabına girmeyi başaran bu site, internet'teki en büyük müzik veri bankası olarak tarihe geçti. İki milyonun üstünde müzik bazlı malzeme bulunduran dev site, dünya çapında 1000'den fazla satıcıyla iş yapıyor.

www.vitaminic.com

Avrupa bazında elektronik müziğin en iyi izlendiği adreslerden biri burası. Üç binin üzerinde plak şirketinin üye olduğu sitede on bin kadar sanatçı, kırk bin kadar da mp3 bulunuyor. Elektronik müzikle uğraşan arkadaşlara ücretsiz sanatçı tanıtım sayfası hazırlayan Vitaminic, demo kayıtlarını da seve seve yayınlıyor. Buranın kolaylığı, kendi verilerinizi ve audio kayıtlarınızı dilediğiniz zaman eklemek, silmek ve değiştirmek özgürlüğüne sahip olmanız. Gelelim zorluklara... Müziğinizi kategorilemek için 150 bölüm arasından seçim yapmanız gerekecek. Elinize bir İngilizce sözlük almanız gerekebilir, ama karşılaşacağınız bazı isimler karşısında bu da yetmeyebilir. Bir değil, birkaç tanesi bize uyar derseniz, zannediyoruz kolaylıklar var.

www.rapdict.org

Bugüne dek İngiliz hiphop kelime dağarcığını anlamakta yaşadığınız sorunlar ve soru işaretlerini ortadan kaldırmada iddialı bir site. Rap'in son model jargonu bu siteden izlenebilir. "Do a buck 50" yani "çıkın bu kötü durumun içinden", ve takılın siz de rap sözlüğüne. Yoo, bu kadarcık değil! Sevdiğiniz rap grupları hakkında taze bilgilere de buradan ulaşabilirsiniz: De La Soul, Above The Law, Schooly D... Onlara "çok iyi"den "çok kötü"ye notlar da verebilirsiniz. Ayrıca söyleyin sevdiğiniz albümlerin isimlerini, önersin Rap Sözlüğü aynı türde başka müzikler, başka sesler.

www.cottonwool.com

Bazı sitelerde hız çok önemli. Lamb grubuna ait bu site de, son teknolojiyle sunulan haberlerin yanısıra, büyük bir orkestra eşliğinde verdikleri esaslı bir konserden parçalar izlemenizi sağlıyor. Tüylerinizi diken diken edecek bu performansları iyi bir bilgisayardan izlemek şart gibi görünüyor.

www.peoplesound.com

mp3.com gibi diğer örneklere bakıldığında onlardan fersah fersah üstün olduğu şüphe götürmez olan İngiltere orijinli bir mp3 sitesi. Telif hakları konusunda çok hassaslar, bir download işlemi sonrasında, bedelini sanatçıya derhal ödüyorlar. Çok küçük bir formu dolduran herkese gönderdikleri bir toplama albümleri var, en azından onu kaçırmayın.

Üç ev görsek bir şehir sanıyorduk / Üç güvercin görsek Meksika geliyordu aklımıza **TURGUT UYAR**

çok gezen, çok kaçan mıdır? **ENİS BATUR**

Neden ucuzdur meyhane? Ucuzdur, çünkü içerdekiler tanrının değersiz misafirleridir. Ucuzdur, çünkü içindekiler her şeyi onaylarlar. Ucuzdur –adil, hakkaniyetlidir–, çünkü insanların oraya girmeye hakları vardır. Tanrının ucuz meyhanesi cehennemdir. **WALTER BENJAMIN**

bir papatya kurusu gibi dilsizim işte **BİRHAN KESKİN**

pencereyle görmek arasında her zaman bir aralık var **FURUĞ**

vücudum müslüman ama kaderim gâvur **AŞIK MAHZUNİ ŞERİF**

Doğruyu gülerek söylemeye hiçbir engel yoktur. **HORATIUS**

Kaç asır yaşarsanız yaşayın, ölüm yine ebedi olacaktır. **LUCRETIUS**

SONIC YOUTH
NYC Ghosts & Flowers
(Universal)

"Yeryüzü başkenti"ni yine tam kalbinden fetheden klinik sesler ve "zor" bir Sonic Youth albümü daha: "NYC Ghosts and Flowers"... Yirmi senedir saat gibi işleyen sarkaç, bu sefer NYC'nin çiçekleri ve hayaletleri arasında salınmaya başlıyor, sonra iyi bildiğimiz ama daha önce hiç gitmediğimiz yollar boyunca uzanıp gidiyor. Memlekette daha kimbilir kaç grup vardır damarlarında New York akan; ama Sonic Youth gördüğümüz göreceğimiz en sisli puslu NYC siluetini aynı koyulukta bize zerketmeye devam ediyor. Bildik bileli onlar için "eksperimental" dedik, "gürültünün estetiği" dedik, yerler yetmedi, yukarılara taşıdık, yine de koyacak bir yer bulamadık. Ama son senelerin Sonic Youth'u artık "deneyler" değil, daha ziyade "varışlar"a yaklaşmış durumda. Kendi adlarına kurdukları plak şirketi SYR'nin mahsullerini saymazsak, hamlık yüzdesi, "olgunluk" karşısında gerilerde. Belki de bu yüzden Sonic Youth bizi eskisi kadar şaşırtmıyor, ama ortaya koyduğu ne varsa kayıtsız kalmamıza da imkan vermiyor; ister istemez içine alıveriyor.

"NYC Ghosts & Flowers" için buna eklenecek bir-iki dipnot; geçen sene turne esnasında çaldırdıkları bütün o "ayarıyla fazlaca oynanmış" enstrümanlarının üzerine hayata yeniden başladıkları ilk albüm bu. Öbür taraftan, "Experimental Jet Set, Trash And No Star"dan bu yana malum "zor"luğuna rağmen baştan sona tek kalemde geçilecek, en "hot" Sonic Youth plağı. Geçmişe göre daha az "noisy" ama had safhada "trans"a açık... Kafamızı biraz kaldırıp arkalara baktığımızda Jim O'Rourke ve grubu, albümün en önemli konukları. O da "büyük elma" dedikleri kentin çekirdeğine inmiş bir başka New-Yorker.

Tekrar hayalet ve çiçeklere dönersek, Sonic Youth, NYC'nin "göçmüş kedileri" için tam sekiz şarkılık bir kozmopol tutanağı hazırlamış bu albümde. Canınız nasıl çekiyorsa, ister birer birer, ister tek batında alın; Burroughs'un, Lou Reed'in, Warhol'un, Beatnik'lerin, gökdelenlerin ya da NYC'i zihinlerde "ebedi"leştiren ne varsa cümlesinin hayaleti, zaten gölge gibi hep peşinizde. Grubun tek çiçeği Kim Gordon'un en dip köşelere sinmiş vokali; başka bir yerde duymamızın imkanı olmayan, ki olsa bile başkalarında tahammül edemeyeceğimiz gulyabani gitarlar, ayakları yerden kesmeye fazlasıyla yetiyor. Hatta gecenin koyu vakitlerinde alınca karşı koymanın da imkanı kalmıyor ama günışığında yere çakılma riskini azaltmıyor. *Gökhan Pamuk*

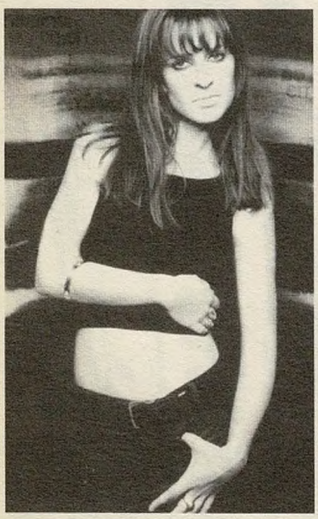

TRACY BONHAM
Down Here
(Universal)

İlk albümü "The Burdens Of Being Upright" çıktığında kendisine hoş bir yakıştırma yapılmıştı: CourtneyAlanisLiz rock tanrıçaları arasına katılacak ilk kişi... Giderek hakkındaki bütün haberler Morissette referansı aldı. Meramını bir türlü anlatamadı: Morissette'i sevmiyordu, kanı Liz Phair'le aynı renk akıyordu. O da Phair gibi tek şarkıyla Amerika'yı karıştıranlardan: Klibinde bizzat kendi annesini oynattığı "Mother Mother" şarkısı, bunaltılı bir kızın annesine seslenişiydi, öyle ya da böyle, Amerikan "aile"sine dokunan bir şarkıydı.. Aslında klasikçi. Dokuz yaşında kemana başlamış. İtibarlı bir sanat kampında sigarayla yakalanınca şutlanmış. Berklee'ye kapağı atmış ama, orada da kanına rock'n'roll girmiş. İlk albüm –aynı Liz Phair'inki gibi– daha ham, daha rock. Ve yine Phair gibi, şimdi ağdalı düzenlemelere, yoğun orkestrasyonlara girişmiş yeni albümünde. Şöyle diyor: "İlk albümü yaparken klasik eğitimime isyan etmiştim. Gitarımı kapıp rock yapmak istiyordum. Bu albümle klasik formasyonumu tekrar benimsedim ve sevdiğim sert gitar tonlarıyla evlendirdim. Artık geçmişimle şimdimle aynı ben gibi bir müzik yapıyorum." Doğru. "Down Here"da her şeyden evvel çok iyi işlenmiş kemanlar, yaylılarla ustaca kaynaşan gitarlar var. Prodüksiyondaki isimler zaten yabana atılmazlar: Mitchell Fromm ve Tchad Blake bizzat omuz vermişler, arada, Fiona Apple'ın "Tidal"ini yapan Mark Endert de yardımcı olmuş. Soul Coughing'den Sebastian Steinberg, Elvis Costello'nun Attractions'ından Pete Thomas da kadroda... Yukarıda adı geçen bütün kadın şarkıyazarları arasında kare asa girmeye en layık olanlardan biri Bonham. Onları seven Bonham'ı da sever. *Merve Erol*

IDLEWILD
100 Broken Windows
(EMI)

Idlewild 1995'de, müzik sevdaları Sonic Youth, Black Flag ve bazı tipik punk gruplarında kesişen Edinburgh'lu dört genç tarafından kuruldu. 1998'de çıkan ilk albümleri "Hope Is Important"dan "100 Broken Windows"a kadar geçen sürede bayağı yol aldıkları hemen farkediliyor. Idlewild'ın dinleyenin üstünde ilk bıraktığı izlenim, bohemliğin ölçüsünü kaçırmamış bir Nirvana ile ticari kaygıları olmayan bir Oasis... İlk albümün en önemli özelliği olan müthiş enerjiyi, ikinci albümde biraz da olgunlukla zenginleştirip derinleştirmişler. "Hope Is Important"ın geneline yayılan öğürtülü vokal bu kez belli yerlerde, melodik ve sakin bir şekilde yavaş yavaş kurulan atmosferde "taşı gediğe koymak" amaçlı çok başarılı kullanılmış. Aynı şey gürültülü gitarlar için de geçerli.

"100 Broken Windows"un en güzel yanı da parçaların artık neredeyse standartlaşmış yapıları: Şarkı, güzel bir arpej artı melodik ve sakin vokalle başlıyor, gittikçe tempo ve gürültü artıyor, sonra her şey başa dönüyor, tekrarlar ve başarılı bir son; ayrıca "neredeyse standartlaşmış yapı" kesinlikle bir itham değil. Özellikle ilk şarkı "Little Discourage", sonra "Idea Track", "These Wooden Ideas" çok güzel şarkılar. Aslında albümde kötü şarkı yok, çünkü zaten hemen hemen bütün parçalar birbirini hatırlatıyor ve çok güzel bir biçimde birbirini tamamlıyor.

Sözlere gelince, Nirvana'da görülebilecek türden bir kötümserlik mevcut ama bunu çok kolay alaya, hatta buna bağlı bir mutluluğa çevirebiliyorlar, zaten bu dönemde insanın körü körüne mutlu olması pek inandırıcı olmuyor; "All I Need Is A Little Discourage" da bunun tek satırlık özeti. Sonuç olarak Idlewilde'a punk grubu damgasını yapıştırmak insana zor geliyor, gerçi, yapısal olarak, evet, ilk dinleyişte "a bu punk" diyor insan, ama birkaç kere daha dinleyince olayın onun ötesinde olduğu farkediliyor. Zaten iki albüm arasındaki en büyük fark da bu. "Hope Is Important" iyi bir punk albümü. Ama "100 Broken Windows" için kestirip atmacı bir tanım yapmak hiç hoş olmaz. *Alican Tayla*

Son yıllarda neden bütün şarkı sözleri tekerlemelere daraldı? Neden büyük çoğunluğunda bir ilkokul şarkısı basitliği var? Neden gücünü yalnızca sözcüklerin ses benzerlikleriyle, çağrışım tekrarlarının kolaylığından alıyor? Bu yüzden mi şarkılarımız sonsuz sayıda nakarata sahip? Toplumsal ve politik hayatımızın repertuarının da yıllardır aynı nakaratlardan oluşması bir rastlantı mı? (...) Türkiye'deki insan nüfusunun büyük çoğunluğunun, büyümemiş, ergen çocuklardan oluşan bir toplum olduğunu düşünüyorum. Son yıllarda pop şarkıcılarının neredeyse hepsinin soyadsız olarak ortaya çıkması, akşamüstü pencerelerinden, balkonlarından yalnızca adlarıyla çağırdığımız mahalle arkadaşları topluluğuna benzemesi zararsız bir rastlantı mı? Bence bu ikisi birbirini bütünleyen tehlikeli bir resim. Yalnızca adlarıyla çağrılan mahalle arkadaşlarımızla, akşamları bahçe duvarlarına tüneyip el çırparak söylediğimiz tekerlememsi şarkıların benzerliğinde, kanlı ve kirli bir iç savaşın sürdüğü bir ülkede, her şeye hayretini yitirmiş, ama hep "Hayret bir şey!" diyerek şaşırıyormuş gibi yapan lokal anestezi altındaki bir toplumun yansımasını buluyorum. **MURATHAN MUNGAN**

BENTLEY RHYTHM ACE

For Your Ears Only

(EMI)

Mike Stokes ve Richard March'dan oluşan Bentley Rhythm Ace grubunun ikinci albümü. Richard March BRA kurulmadan, yani 95 yılından önce Pop Will Eat Itself grubunda bas çalıyordu. Mike Stokes ise kulüplerde DJ'lik yapıyordu. İkilinin, Stokes'un DJ'lik yaptığı bir partide tanışmaları sonucu BRA'in temelleri atıldı. İki adet EP'den sonra 97 yılında "Bentley Rhythm Ace" adlı albüm İngiltere'nin big-beat plak şirketlerinden Skint tarafından yayınlandı.

İlk albümleriyle kıyasladığımızda belirgin bir tarz değişikliği yok aslında. Bu da bence grubun çok uzun ömürlü olmayacağını gösteriyor. Çünkü hem kendileri aynı şeyi yapmaktan sıkılacaklardır hem de dinleyicileri aynı şeyleri dinlemekten. Yaptıklarına ise funk etkileşimli elektronik müzik denebilir. Ama gerçekten işlerini çok iyi yapıyorlar. Albümü dinlediğinizde her parçanın üzerinde bir hayli durulduğunu farkediyorsunuz. Parçaların ritmi ise oldukça değişken. Üç senelik bir çalışmanın ürünü olduğu dinleyince kendini belli ediyor.

Bir söyleşilerinde "stüdyoya ciddi bir şeyler yapalım diye giriyoruz ama yine eğlenceli bir şeyler çıkıyor ortaya" diyorlar. Kesinlikle çok eğlenceli ve hareketli bir albüm. Biraz da tam betimlenememiş bir egzotiklik var. *Özhan Binici*

MONACO

Monaco

(Roadrunner/Hammer)

Matruşka gruplar vardır. Dağılsalar da dağılmasalar da grup içinden yeni gruplar doğar. Bunların başta geleni Joy Division... Solistleri Ian Curtis'in intiharından sonra grubun geri kalanları aynı isimle devam etmeyi gurur meselesi yapıp New Order ismini almışlardı. Monaco da Joy Division'ın torunu sayılır. İki-üç yıl önce New Order'ın has elemanı Peter Hook'un David Patts'u yanına alarak oluşturduğu bir topluluk Monoco. İlk albümlerinde de, bu kendi isimlerini verdikleri ikinci albümlerinde de uzak mesafelere gitmiyorlar. Geniş fakat derinliksiz sularda yüzmeyi tercih ediyorlar. Genelde ritmin sürüklediği şarkılar koyuyorlar albümlerine... Bir de bu albümde "Kashmere" diye parça var mesela, sanırız "Page and Plant" ikilisine selam ediyorlar. "Black Rain" ve "End Of The Wold" diye iki şarkıda ise arkada eşlik eden grubun The Cure olduğuna bahse girebilirsiniz. Ama elbette bu tarz albümler post-art tarzından... Geçmişe açılan kapıları gösteren şarkılar deniyor bunlara. Denmiyorsa da biz diyelim. "Gönderme"si olmayan, "alt metin" taşımayan sanat eserleri artık makbul değil. New Order'ı özleyenler için doyurucu bir serap sayılır mı bilinmez ama, Monaco'nun bir serap olduğu muhakkak. İçine dalmaya kalktığınızda, bilin ki her şey "sanmak"tan ibaret. *Atilla Aydoğdu*

KELIS

Kaleidoscope

(EMI)

"Hayat üzerine farkına vardığım en önemli şey, onun sadece kafamın içinde mevcudiyetini sürdürmesi. Her ne üzerine düşünürseniz düşünün; tat, koku; hepsi izafi. Her şey sinirlerle alakalı. Bütün maddi hayat, sadece bir görüntü..." Rahip ve müzisyen bir babanın kızı Kelis; ama 16'sında evden kovulma. Şu an 20 yaşında ama ağzından çıkan her lafın hesabını verebilecek "harbi"likte; öz Harlem doğumlu ama Harlem meleği olmanın ne manaya geldiğini bilecek olgunlukta. R&B ve hip-hop'un kaynaştırılıp ikisinden de bağımsız bir istikamete yönelmesinde ilk nazar boncuğu Missy Misdemeaneor Elliot'ınsa, bayrağın –şimdilik– son sahibi olma hakkı da Kelis'te. Hendrix ve Joplin'in uzak çocuğu gibi.

Kelis'in arkasında iki önemli isim var: The Neptunes grubunun iki adamı, Pharrel Williams ve Chad Hugo. Hemen hemen bütün şarkılar onlara ait. Mıknatıs gibi hip-hop ritmleri, dans pistlerini hoplatacak bas hatları, cüretkar ve dolambaçsız sözleri ve Kelis'in "karakter sahibi" vokali, "Kaleidocope"u senenin en iyi albümleri arasına sokmaya yetecek güçte. İlk hiti "Caught Out There"den çok içindeki "I hate you so much right now!" nakaratıyla göze batmıştı Kelis. Şimdi de robotik-bombastik-fantastik-histerik bir "bas" ve ritm eşliğinde "Good Stuff"la senenin en şuh şarkısına adını yazmış durumda: "Seni bir milyon şekilde sevebilirim ama hoşuna gitmezse, 30 gün içinde iade edersin!" Doğrusu "Kaleidoscope"da bu derece yükselen, yükselten başka şarkı yok. Kolay unutulmayacak bir debut için hiç unutulmayacak bir nişane.

Ama hepsi bu değil: "Mafia"nın olabilecek en sade hiphop kalıbına dökülmüş yanık melodisi, "Roller Rink"ın rhythm&pop tadı, ilk hit "Caught Out There"in sersemletici ritmi... "Soul" kısmını istemem derseniz, arada bir-iki şarkıyı es geçebilirsiniz.

R&B zamanını bugünlerin ötesine taşıyan "birkaç iyi kadın"dan biri olacak Kelis. The Neptunes'ün omuzlarında yükselen "Kaleidosope", şimdiden bir "hip"e dönüştü bile. Yakın bir tarihte Lauren Hill gibi, Macy Gray gibi, Kelis'in de adı siyah-olgun-güvenilir kadınlar arasında yerini bulacak. Yaşıtları genelde "kiss me baby one more time" demeye devam edecek ama onun ağzından psikopatik aşk şarkıları, seksi ortadan bölen terennümler eksik olmayacak. *Gökhan Pamuk*

Mevlam gör diyerek iki göz vermiş / Bilmem ağlasam mı ağlamasam mı / Dura dura bir sel oldum erenler / Bilmem çağlasam mı çağlamasam mı // Milletin sırtından doyan doyana / Bunu gören yürek nasıl dayana / Yiğit muhtaç olmuş kuru soğana / Bilmem söylesem mi söylemesem mi // Mahzuni Şerif'im dindir acımı / Bazen acılardan al ilacını / Pir Sultan'lar gibi darağacını / Bilmem boylasam mı boylamasam mı **AŞIK MAHZUNİ ŞERİF**

Ve heykel öperken beni kimseler görmüyor / Yalnızca kör bir çocuk bizi parmağıyla gösteriyor. **JACQUES PREVERT**

İnsan büyüklüğünü bir uca giderek değil, her iki uca dokunarak gösterir. **PASCAL**

Kalbim güçlü, cildim pembe, ilacım zeytinyağı, sen de dene *(Burhaniye'den bir yol tabelası)*

Çocuklar anne-babalarını eğitmeliler **OSCAR WILDE**

JANIS IAN
God and the F.B.I.
(BMG Türkiye)

Janis Ian 1951 New Jersey doğumlu bir sanatçı. "Society's Child" adlı parçası listelerde 1 numara olduğunda ise sadece 15 yaşındaydı. İlk albümünü 1967 yılında çıkardı. O günden bu yana toplam 15 albüm yaptı. Country'den caza uzanan bir çizgide yüzlerce parça yazdı. Bunlar Bette Midler'den Cher'e, Joan Baez'den Etta James'e kadar pek çok ünlü şarkıcı tarafından seslendirildi. Muhalif, feminist ve lezbiyen. 1980'lerde yaşadığı çeşitli sağlıkla ilgili ve maddi problemler nedeniyle uzak kaldığı müziğe 1992 yılında geri döndü. Bu yıl yayınlanan "God and the F.B.I." adlı albümü, çoğu eleştirmen tarafından Janis Ian'ın en iyi albümü kabul ediliyor.

Albümün adının öyküsü ilginç. Janis Ian anlatıyor: "Yaklaşık on yıl önce 'Haber Alma Özgürlüğü Hakkı'mı kullanarak kendimin ve ailemin F.B.I. dosyalarını istedim. Elime geçtiğinde yazılanlara inanamadım. Doğumumdan bir yıl kadar önce dosyalarımız tutulmaya başlanmıştı. Her şey o zamanlar bir tavuk çiftliği olan babamın, yumurta fiyatlarıyla ilgili bir toplantıya gitmesiyle başlamış. F.B.I. toplantı dönüşünde babamı takip etmiş ve eve geldiğinde onunla konuşmuşlar. Büyüme sürecimde soluklarını sürekli ensemde hissetttiğimi hatırlıyorum. Posta kutumuzu kontrol ederler, ev sahibimiz ve komşularla konuşurlar, telefonlarımızı dinlerlerdi." Öğretmen olan babasının, görev aldığı okullara F.B.I.'ın gelip araştırma yapması yüzünden sürekli işini kaybettiğini anlatan Ian şöyle devam ediyor: "Ben çok kızgınım. Kennedy'i kimin öldürdüğünü ya da uyuşturucu kaçakçılarını araştıracakları yerde, yumurta fiyatlarını tartışan babamı bunca yıl sürekli izlemelerini anlayamıyorum. Şarkımda bu kızgınlığımı anlatmaya çalıştım. Hiç kimsenin yaşamamıza bir tanrı gibi karışmaya hakkı yok!" Albüme adını veren parça dışında, özellikle Willie Nelson'la düet yaptıkları ve lead gitarı Chet Atkins'in çaldığı "Memphis" adlı şarkı ilginç. Feminist sözler içeren "Play Like A Girl" ve adından anlaşılabileceği gibi Emmy Lou Harris'e gönderme yapan "Boots Like Emmy Lou's" albümün diğer ilgi çeken şarkıları. Politik yanı doyurucu, müziği ise yaz aylarında serinlik verici. Fazla abartmamak kaydıyla şöyle diyelim: Steely Dan ile Joni Mitchell arasında, ama daha basit notalarda dolaşan, keyifli bir dinleme vaad eden bir albüm... *Gökhan Akçura*

JOSEPH ARTHUR
Come To Where I'm From
(EMI)

Joseph Arthur aslında hiç de yeni bir isim değil, ama yine de bu albümünü kendisi de bir ilk albüm gibi görüyor. Arthur'un adını duymamız 1997'ye dayanıyor. Hazırladığı bir demo kaset tesadüfen Peter Gabriel'in eline geçiyor. Sonra bir gün telefonu çalıyor: "Merhaba, ben Peter Gabriel. Bence sen çok iyi bir bestecisin." Ve Arthur, Gabriel'in plak şirketi Real World'le anlaşıyor. Gabriel geleceği görmüş gibi, Arthur'a, albümlerinin satışına kafasını takmamasını öğütlüyor. Nitekim, ilk albüm "Big City Secrets" (1997) Fransa dışında pek satmıyor. Bunun belki de nedeni Real World'ün dünya müziğinde uzmanlaşmış bir şirket oluşu. Arthur, şirketin ilk Amerikalı sanatçısı. Sonra 1999'da "Vacancy" EP'si geliyor. Bu da geniş bir kitleye ulaşamıyor. Ve şimdi "Come To Where I'm From"la Arthur hak ettiği ilgiye daha yakın. Bu kez arkasında Virgin de var. Albümün içeriğine geçmeden önce kapağından da söz etmekte yarar var. Joseph Arthur iyi bir ressam ve albüm kapaklarını da kendisi yapıyor. "Vacancy" adlı EP'siyle de en iyi kapak tasarımı dalında Grammy ödülü var. Bu albümünün kapağı da son derece etkileyici.

Joseph Arthur, Tom Waits, Bob Dylan, Leonard Cohen çizgisinde ve onlar kadar iyi bir şarkı yazarı. Bir-iki parça dışında bu albümde bütün şarkılar çok iyi. "Ashes Everywhere", "History" ve "The Real You" özellikle öne çıkıyor. Bu son parçada biraz Kurt Cobain havası da var. Hem Arthur'un sesinde hem de şarkının sözlerinde: "..i feel like taking a loaded gun/ and in my mouth/ blowing up the ocean" (dolu bir silahı dayayıp ağzıma/ uçuracağım havaya/ okyanusları). Şarkıların hepsi kırık aşk hikayelerine dair. Arthur "şarkıları öldürene dek prodüksiyona tabii tutmayı sevmiyorum" demiş. Bu albümde bunu yaptığı söylenebilir. Ama yine de insan Arthur'un belki daha da çıplak, daha da az giydirilmiş bir versiyonunun nasıl olacağını merak ediyor. Ya da belki daha da sert, Nirvanavari bir punk versiyonunun. Malzeme çok iyi olunca ne yapsan gider. Senenin kalburüstü albümlerinden biri. *Cüneyt Cebenoyan*

CALEXICO
Hot Rail
(EMI)

Amerika'nın güneyinde yer alan yerleşim yerlerine ve bu yerleşim yerlerinde yerleşip kalan sanatçılara hakim olan duygu kıstırılmışlık. Yerleşip kalmanın, gidememenin türküsünü yakıp duruyorlar habire. İyi de ediyorlar, çünkü bu en evrensel insanlık hallerinden biri olsa gerek. Calexico, Amerika'nın güney sınırında yer alan küçük bir yer. Burada, kıstırılmışlığın üstüne, arada kalmanın, bir tarafa ait olamamanın sancısı da ekleniyor sanatçıların böğrüne. Hülasası da bize postalanıyor. Calexico'dan gönderilmiş yeni postanın adı: "Hot Rail"...

İlişkilerin bitiminde hâlâ sıcaklığı yaşanır ya geçmişin... Girdiğin her mekan sana üç gün öncesini hatırlatır, attığın her adım geriye gitmek ister. Henüz raylar sıcaktır, tren yeni geçmiştir. Calexico'nun albümünde olduğu gibi geçerken kağıt atmışlardır orada kalanlara. Döner döner bir dahaki tren geçene kadar, birileri daha size not atana kadar dolanır durursunuz. Raylar hiç soğumaz, hele Meksika'nın güneşi altındaysanız. Calexico, ülkemizin burnunun dibine kadar geldi, Yunanistan'daki konserin izlenimlerini iyi biliyorlarmış. "Hot Rail" onların üçüncü albümü. Geçen albüm "The Black Light" bir nebze de olsa onların bu topraklarda da yeşermesini sağlamıştı. Siyahın ışıltısını olduğu gibi yansıtan bir albümdü. şimdiyse rayların sıcaklığını derimize yapıştıran bir albümle geliyor ikili...

Tıpkı Sixteen Horsepower gibi, Black Heart Procession gibi, Palace Music ya da Smog gibi, ruh daralmasının hezeyanlarını birebir müziğe dönüştürmeyi iyi beceriyor onlar da... Calexico'nun şarkılarını bir yerlerden hatırlıyor olacaksınız, bunu umursamayın. Kendi besteleri diye yazan birçok geleneksel melodi kullanmışlar. Ama kendilerinin kılarak. Zaten arada kalmanın bir başka boyutu da zaman değil midir? Calexico da eskiyle yeninin, gitmekle kalmanın, coşkuyla boğuntunun kavşağında sıkışıp kalmışlığın günlüğünü tutmuş. Tutmuş da trene binen birilerinin eline sıkıştırıp aradan çekilip gitmiş. Tasası gidemeyenlere, hâlâ yeni bir tren bekleyenlere kalsın diye... *Atilla Aydoğdu*

ÖZÜR KÖŞESİ **1.** Geçen ay Pearl Jam albümü eleştiri yazısında Pearl Jam üyelerinin Class Of 99 adı altında "Another Brick In The Wall"u cover'ladıklarını yazdık. Yanlış. "Faculty" filminin soundtrack'inde yer alan parçayı yorumlayan Class Of 99 isimli proje grubunda Pearl Jam değil, Alice In Chains elemanları var. **2.** Bu ay festivalciler dergiyi ele geçirdiği için kıraathane sayfamızı yayınlayamıyoruz. Ama aranızda bulmacacılar varsa, onları bekletmeyelim (Bu arada ne kadar da bulmaca-özürlüyüz, farkındasınız değil mi: Geçen ay, evvelki ayın doğru cevaplarını acaba neden sayfada tersten dizdik, anlayan varsa beri gelsin.) Evet, şimdi geçen ayki bulmacanın doğru cevaplarını verelim: 1.g, 2.i, 3.b, 4.l, 5.j, 6.k, 7.c, 9.a, 10.d, 11.m, 12.n, 13.h, 14.e, 15.f

Ey aşk bildiğin gibi yak yık derünumu **MUALLİM NACİ**	çek tineri, iç benzini çak kibriti gör menzili
onbeş tatillerde açığız	
göründüğüm gibi olduğuma bakma	

Hiçbir şey umurumda değil diyorum / Aşktan ve umuttan başka / Bir anda üç kadeh ve üç yeni şarkı / Belleğimde tüylü tüylü geyikli gece duruyor. **TURGUT UYAR**

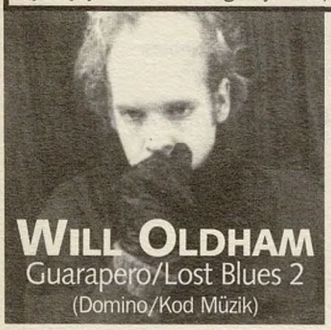

WILL OLDHAM
Guarapero/Lost Blues 2
(Domino/Kod Müzik)

"Geyikli bir gece"de Turgut Uyar'ın kapısını çalacak olursak, "hüznümüz büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız" diye karşılar bizi. Müziği neye göre tercih ediyoruz? Mesela kahrolmak için müzik dinlenir mi? Ya da bizi kahreden ne? Müzik mi, yoksa su yüzüne çıkardıkları mı? Ruhumuzun, belleğimizin arkalarına sıkıştırdığımız halimizi uluorta etmesi, tekrar yüz göz olmamızı sağlaması mı? Peki –hazır Turgut Uyar'ın "Geyikli Gece"si elimizden tutmuşken– hüznümüz hakikaten yere tükürsek ya da üç bardak şarap içsek geçer mi?

Will Oldham'ın müziği ve sözüyle bir kere tanıştınız mı, o halden sıyrılmanın yegâne yolu geyikli gecede uyumak oluyor. Will Oldham çoğumuzun hüznünün, pişmanlıklarının, vicdanının defterini tutuyor. Üstelik uzun bir kış gecesi karanlığından güne uyanmamızı geciktirmek için elinden geleni yapıyor. Aşk, dostluk, ölüm gibi üstünden binlerce kez geçilen mevzuların merkezine yolculuk ediyor, ettiriyor. Her sesin, türün bir diğerinin içine geçtiği şu alemde saf, ayakları bu kadar yere basan bir seda bulmak epey zor artık. Teknolojik açılımların her türlüsünün egemen olduğu bir zamanda, geleneksel şarkı formatını yenileyerek, hayatı başka bir yerden estetize ediyor. Gerek "Lost Blues" ikilemesinde gerekse diğer kayıtlarında, kaybolan şarkılardan çok kaybolan bir ruhun peşinden gidiyor. Will Oldham bir trubador, mariachi ya da aşık gibi naif, sazı-sözü bir, gezgin bir ozan. Yaptığı müziğe anti-country, amerikana, punk-country ya da güneygotik'i demeye kalksak, bu tabirler aslında bu müziğin ne olduğundan çok ne olmadığını açıklıyor galiba.

Bazı şahsiyetler var ki, dinlerken iki kişi olmaya bile gelmiyor. Oldham o müzikal aynasını size çevirip arkasından fısıldıyor. Sonrası "ayna ayna güzel ayna, söyle bana": "Do what you will do/ I will watch with you".

Palace, Palace Brothers, Place Music, Bonnie "Prince" Billy, Push, Little Boy Bulgakov, Wayne Olephant ya da Will Oldham. Hangisini anarsanız anın, tekmili birden Will Oldham'ı işaret ediyor. Aslında, Will Oldham'ın da gerçek ismi olduğuna da kuşkuyla bakıyorduk ama sis perdesini Paul ve Ned Oldham biraderleri aralıyor. Hâlâ bütünüyle kuşkudayız. Elimizde Slint plakları dolaşırken kapak fotoğrafları, tasarımları ile Oldham biraderleri yedeğimize almışız da haberimiz yokmuş. Slint sonrası açılan kulvarların ilk durağında Palace gayet itibarlı bir yerde duruyormuş da es geçmişiz.

Hikaye, Will'in 1972 yılında Louisville/Kentucky'de doğduğu sırada, ailenin piyano etrafında toplanmasıyla başlıyor. Onlu yaşlarındaki tiyatro ve oyun yazarlığı sonrası 1987 yılında "Matewan" adlı filmde –yaptığı müzik yanında– küçük bir rol de alıyor. 90'ların ilk yıllarında Wayne Olephant ismiyle "The Ephant" ve "Garbage Barge" isimlerinde iki parçanın kaydı, Box of Chocolates adıyla "Fearful Symmetry" uzunçaları ve Slint'in ilk albümü "Tweez"in ardından gruptan ayrılan Todd Brashear'la ilk Palace projesi. Akabinde ipin ucu kaçıyor ve nerede, nasıl ve ne isimle karşılaşacağınızı kestiremiyorsunuz. Tek ipucu primitif gitarı, karanlıktan kendine düşen payı yeterince almış lirikleri ve vokali. Hisli mevzulara her zaman iltimas geçiyor, mütevazı gazeller atıyor.

Anlaşılacağı üzere "Guarapero/Lost Blues 2" albümü, 1997 yılında Palace ismiyle çıkan "Lost Blues And Other Songs" albümünün devamı mahiyetinde. "Guarapero/Lost Blues 2" Will Oldham'ın yeni albümü ama "son albümü" değil. Çünkü geçtiğimiz bir-iki aya sıkıştırdığı birkaç kısaçaların (EP), dahil olduğu bazı proje gruplarıyla yaptığı kayıtların, Küba turunun neticesinde çıkardığı Kübana parçalardan müteşekkil albümünün haberleri geldi. Tahmin edileceği gibi Oldham parçalarını parlatmadan yazıyor, çalıyor, söylüyor, kaydediyor ve yayınlıyor. Bir söyleşisinde prodüksiyon denen şeyin hikmetini anlamadığını dile getirmişti. Söz konusu ham sedasının yanısıra, süssüz, çatlak kimi zaman kakofoniye varan vokali, bize arka odalardan ulaşıp ya yerimize mıhlıyor ya da o sese ulaşamayacağımız bir yolculuğa çıkarıp yarı yolda kaybolmamıza sebep oluyor. Yıllarca Leonard Cohen'in detone vokalinden dem vuruldu, Oldham dikâlâsı. Ve Cohen kadar, Dylan kadar iyi bir ozan. Kendisine zaman zaman Neil Young, Bruce Springsteen (özellikle "Nebraska" albümü) yakıştırması yapılsa da, müziğinde fazla ipucuna rastlanmayan bir diğer kahramanı Lou Reed.

"Guarapero/Lost Blues 2" albümündeki parçalar 1993-98 arası Palace kimliğiyle üretilen, BBC (Peel session), konser ve 45'lik kayıtlarından oluşuyor. Oldham'ın alamet-i farikası olan folk sedanın burkulmasına söz konusu albümünde de rastlıyoruz. Referans bellediği Appalachian ve hillbilly müziğin etrafında attığı tur, diğer "Lost Blues" kaydında olduğu gibi söz konusu albümde de apaçık kendini gösteriyor. İfadesine göre tek hazzettiği yapımcı Steve Albini yaklaşık on yıldır seyrek aralıklarla stüdyosunda. "Guarapero/Lost Blues 2"nun kayıt ve yapım aşamasında tekrar Albini'ye rastlıyoruz.

Albümün ilk parçalarından "Let The Wires Ring" düşük kanallı ve filtresiz kaydı ile albümün başınıza bela olacak, harap edici baladlarından biri. Lynyrd Skynyrd'ın "Every Mothers Son"ı ve AC/DC'nin "Big Balls"u Will Oldham'ın elinde tabii ki başka bir çehreye bürünmüş durumda. D.H. Lawrence'ın bir şiirinden bestelediği "The Risen Lord" ile albüme davul makinesinin dahil olduğunu duyuyoruz. Ne gam! Hangi parçayı hangisinin üstüne koyacağız ki şimdi burada? Vazgeçiyoruz.

İyisi mi Will Oldham kaydı bulun ve cihazınıza takın. Mevsim yaz, ortalık güllük gülistanlık zannedebilirsiniz. Ama orası dışarısı. Hele birkaç defa dönsün kayıt, ne sokağa tükürseniz geçer bu meret, ne birisini bıçaklasanız. Can sıkıntısı bu, sebepsiz hüzün.

Cem Sorguç

SHIVAREE
I Oughtta Give You a Shot in the Head for Making Me Live in this Dump
(EMI)

"Yeni evlilerle dalga geçmek için söylenen serenat"ın ilk albümündeki şarkıları, grubun solisti Tanrılarıngıdası Maydanoz yazmış. Dalga geçmiyorum. Grubun adı Shivaree, solistinin adı Ambrosia Parsley. Aynen yukarıdaki anlamlara geliyorlar.

Shivaree de dalga geçmiyor: "Beni bu çöplükte yaşamaya mecbur bıraktığın için beynine bir kurşun sıkmalıydım"; albümün adı bu. İlk albümünün adını bu kadar uzun koyabilen Ambrosia'nın ileride Fiona Apple'a ciddi bir rakip olacağı şimdiden belli.

Baştan söylemeli; Shivaree'nin bir kulüpte konser verdiğini duysam koşa koşa giderim. Bir köşede içkimi içip, arada sırada tek başıma dans edip, Ambrosia'yı melankolik gözlerle izlerdim. Shivaree'nin yeni bir albümünün çıktığını duyduğumda ise merak ederdim ama o kadar da heyecanlanmazdım. Çünkü belli bir atmosferi var Shivaree müziğinin. Bir kulüp atmosferi. Ama techno çalan "club"lardaki gibi değil. Kulüp rakısındaki kulüp gibi. Ambrosia uykudan yeni kalkmış, yarı ayık bir sesle söylüyor şarkılarını. Hem orda, hem değil. Hem var, hem yok. Bir tül perdesinin arkasında. Arkasında iki ihtiyar (orgcu Danny McGough, Tom Waits'in ekibinden), disiplinli, görmüş geçirmiş bir edayla çalıyorlar. Onlar da hem varlar, hem yoklar. İşlerini biliyorlar ve profesyonelce çalıyorlar. Ayrıca bir şey kanıtlamaya ihtiyaçları yok. Ama bütün bunlar Shivaree'nin müziğini biraz anonimleştiriyor. Şarkılar insanı pür dikkat kesilmeye çağırmıyor. Çok özel bir yer edinemiyorlar müzik dünyasında.

Bütün bunları söyledikten sonra albümün gayet iyi parçalar içerdiğini de eklemek gerekir. Albümün hemen başında yer alan "Bossa Nova", neredeyse aynı tempodaki "Daring Lousy Guy" ve "Arligton Girl" çok güzel parçalar. "I Don't Care"de biraz caz, "Pimp"te de biraz funky takılmışlar. "Idiot Waltz" bir çocuk ninnisi havasında. Albümden çıkan ilk single "Goodnight Moon"da ise biraz Fairground Attraction havası var. Bunların dışında alternatif country/pop/rock havası albüme hakim. Çoğu şarkının prodüksiyonu Joe Henry'ye ait. Sonuçta Shivaree'yi denemeye değer; umarız bir gün "live" dinleme şansına da sahip oluruz. *Cüneyt Cebenoyan*

5432 10 birikiüçdörtbeşaltıyedisekizdokuzon

ROLL DİSKO OTUZ

YIRMIALBÜM

David Byrne & Brian Eno My Life In The Bush Of Ghosts
Davut Sularî Bugün Bayram Günü Derler
Divine Comedy Fin de siècle
Emir Kusturica & The No Smoking Orchestra Unza Unza Time
Erkin Koray Gün Ola Harman Ola
Hardal Yeniden Doğuş
Idlewild 100 Broken Windows
Jay Jay Johanson Poison
John Lennon Imagine
Lamb Fear Of Fours
Louis Armstrong & Ella Fitzgerald Ella and Louis Sings Gershwin
Macy Gray On How Life Is...
Manu Chao Clandestino
Moby Play
Paul Simon Shining Like A National Guitar (Greatest Hits)
Serüvenciler Veda
Turgut Berkes Kara Kutu
U2 Achtung Baby
Van Dyke Parks Song Cycle
Zebda Essence Ordinaire

İNGİLTERE ALBÜMLER

1. **Eminem** The Marshall Mathers LP
2. **David Grey** Light Ladder
3. **Moby** Play
4. **Cold Play** Parachuttes
5. **Whitney Houston** Greatest Hits
6. **S Club 7** 7
7. **Richard Ashcroft** Alone With Everybody
8. **Tom Jones** Reload
9. **Gabrielle** Rise
10. **Travis** The Man Who

İNGİLTERE INDIE ALBÜMLER

1. **Badly Drawn Boy** The Hour Of Bewilder Beasts
2. **Moby** Play
3. **Wilt** Bastinado
4. **Unbelievible Truth** Sorry Thank Ydu
5. **Plaid** Trainer
6. **Jimmy Page & Black Crowes** Live At The Greek
7. **Various Artists** "Armageddon 2"
8. **Morgan** Organised
9. **NOSX** Pump Up The Valuum
10. **Various Artists** "Grand Slang 1990-2000"

ONŞARKI

Cat Stevens Sad Lisa
Cesaria Evora Sangue de Beirona
Echo & The Bunnymen The Cutter
Faudel Ne me quitte pas
Fikret Kızılok İki Parça Can
Hamza El Din Mwashah
Kelis Good Stuff
Lou Reed Tatters
Shadows Apache
Sisters Of Mercy Under The Gun

İNGİLTERE INDIE SINGLE

1. **De La Soul featuring Redman** Oooh
2. **My Vitriol** Cemented Shoes
3. **Oasis** Sunday Morning Call
4. **Porcupine 3** She's Moved On
5. **Cling** Distortions
6. **Daride** Sand Storm
7. **Skip Raiders featuring Yada** Another Day
8. **Black Box Recorder** The Art Of Driving
9. **Fields Of The Nephilim** One More Nightmare/Darkcell
10. **Steps** When I Say Goodbye / Summer Of Love

KOD MÜZİK / Atlas

1. **Calexico** Hot Rail
2. **Mouse On Mars** Niun Niggung
3. **Black Heart Procession** 2
4. **The Quartet** Other Side Of The Tracks
5. **Les Gammas** Exercises de Styles

ZİHNİ / Akmar

1. **Nils Petter Molvaer** Solid Ether
2. **Morcheeba** Fragments of Freedom
3. **A Perfect Circle** Mer de noms
4. **Lambchop** What Another Man Spills
5. **St. Germain** Tourist

KARGA / Atlas

1. **Richard Ashcroft** Alone With Everybody
2. **Him** Razorblade Romance
3. **Bad Religion** The New America
4. **A Perfect Circle** Mer de noms
5. **Kent** Hagnesta Hill

ÇALINTI / Aznavur

1. **Patricia Barber** Modern Cool
2. **Ian Dury** New Boots and Panties
3. **Wynton Marsalis** Think of One
4. **Buena Vista Social Club**
5. **Joe Henderson** Warm Valley

Bitsin artık bu dram bu fotoroman

BİRBİRLERİNİN GÖZLERİNİN İÇİNE BAKARAK İÇERLER..."HOŞUMA GİDİYOR, BENİM GİBİ ALÇAĞIN BİRİ" DİYE DÜŞÜNÜR.

İLK YUDUMDAN SONRA, İDAM SEHPASINDAN KAÇIP MEYHANEDE BULUŞAN İKİ KORSAN GİBİ KAHKAHA ATMAYA BAŞLARLAR.

Jerry Garcia

O müteşekkir ölülerden, biz ona müteşekkir dirilerden. Bundan beş yıl önce, 9 ağustos 1995'te selamını verip aramızdan ayrıldığında, arkasında bir hazine bıraktı. Sadece müziğiyle değil, hayatıyla... Ölümünün beşinci yıldönümünde, bu hazinenin kapağını usulca aralayıp içeri bir göz atıyoruz. Ve –yer ve zaman nedeniyle– şimdilik bu kadarıyla yetiniyoruz: Öykünün sonu ve en başı. Gelecek sayının programı, Grateful Dead ve Jerry Garcia'nın "gelişme" ve "olgunlaşma" safhaları. (Bakalım neler olacak?) Robert Greenfield'ın "Dark Star - Jerry Garcia'nın Sözlü Biyografisi"nden ve Mojo'dan yaptığımız derlemeyle, unutulmaz Dead albümü "Blues For Allah" eşliğinde, Garcia'ya selam duruyoruz.

Rock'n Rollah

Justin Kreutzmann *(Grateful Dead'in ilk davulcusu Bill Kreutzman'ın oğlu, klip yönetmeni)*: Solunum zorluğu ve horlama şikayetiyle yatmıştı kliniğe. Acil vakalar için donanımlı bir yer değildi. Müşahade altına alındı; hazırlanan rapora göre, nefes alıp verirken tuhaf sesler çıkarıyor, uykuda konuşuyor ve fena halde horluyormuş. O gece saat birde yataktan kalkmış, hastane görevlileri bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sormuşlar, "hayır" demiş, tuvalete gitmiş ve tekrar yatmış. Birkaç saat sonra, kontrole gittiklerinde, onu yüzünde bebek gibi bir gülümsemeyle bulmuşlar. Öleli bir-iki saat olmuş.

Randy Baker *(Jerry Garcia'nın doktoru)*: Ölüm sebebi, diabetin kötüleştirdiği koroner yetmezliğiydi. Onu öldüren iki şey, sigara ve şekerdi. Eroinin dolaylı bir rol oynadığını düşünüyorum, eroin kullandığında sigara içme ve tatlı yeme arzularını dizginleyemiyordu.

Clifford Garcia *(Jerry Garcia'nın abisi)*: Cenazede tabutun kapağı açıktı. İyi görünüyordu, hakikaten... Yüzünde harika bir gülümsemeyle öldüğünü söyleyemem, ama iyi görünüyordu. Grubun bütün üyeleri ve aileleri oradaydı. Cenaze töreninden sonra Phil'in evinde bir parti verdik.

Carolyn "Mountain Girl" Garcia *(Jerry Garcia'nın ikinci eşi)*: Davet edilmediğim için cenaze törenine katılamadım, ama Jerry'nin naaşının olduğu kiliseye gittim. Yüzünde küçük, güzel bir tebessüm vardı. Hiç çiçek yoktu. Ve o kadar kalabalıktı ki...

Manasha Matheson Garcia *(Jerry Garcia'nın üçüncü eşi)*: Jerry'ye elveda demek isterdim ama, cenazeye katılmamıza müsaade edilmedi. Jerry şaşaalı cenaze törenlerinden hoşlanmazdı. Billy Graham'in cenazesine birlikte gitmiştik. "Bana böyle bir şey yapmayın" demişti. Açık tabut da onun arzusu değildi. Dead'in ofisini arayıp "yapmayın" dedim, dinletemedim.

Sue Swanson *("en eski Dead fanı")*: Dudakları biraz solgundu. Bir parça ruj sürebilirlerdi, ama istemediler herhalde. Gözlükleri burnunun üstündeydi. Steve Parish, onu çok daha kötü hallerde gördüğünü söyledi.

David Grisman *(şarkı yazarı, solist)*: Her zamanki gibi siyah bir ceket vardı üzerinde.

Sue Swanson: Huzur içinde gözüküyordu. Kendisini üşümüş hissetmesin diye göğsünü okşadım. Onu seviyordum.

Bob Barsotti *(Grateful Dead'in prodüktörlerinden)*: Samimi söylüyorum, mutlu görünüyordu.

Sage Scully *(Grateful Dead'in eski menejeri Rock Scully'nin kızı)*: Gotik bir ortam vardı. Ken Kesey içecek bir şey verdi –neydi bilmiyorum– ve her şey bir parça flu oldu. Düğün gibiydi.

David Graham *(ünlü rock prodüktörü Bill Graham'in oğlu)*: Tuhaf, o günden ne zaman bahsetsem, ağzımdan hep "düğün" lafı çıkıyor. En iyi tarif de bu galiba: Düğün gibiydi.

Rahip Matthew Fox: Törende Budistlerin, hırçın hıristiyanların ve ateistlerin olacağını biliyordum. Dolayısıyla, Otto Rank'in sözleriyle başladım konuşmama. Birey olarak psikoloji vasıtasıyla deva bulabileceğimizi, bunu da sanatçıların yaptığını, kitlesel düzeyde ise peygambere ihtiyaç duyduğumuzu; Jerry'nin bir sanatçı olduğunu, ama kitleleri bir peygamber gibi etkilediğini söyledim.

Sue Swanson: İlk konuşmacı bir rahipti; güzel fakat bayat şeyler söyledi. Bob Dylan tam arkamdaydı. Olay bir Dali tablosu gibiydi. Bir ara Dylan'a şunu demek geçti içimden: "Sizin arkanızdan da böyle hamasi laflar mı edilecek?"

David Grisman: Gitarist Enrique Coria'yla birlikte "Shalom Aleichem"i ve "Amazing Grace"i çaldık. Deborah çalmamı istemişti; çok zor oldu. Jerry'nin düğününde de çalmıştım.

Gary Gutierrez *(reklam-klip yönetmeni)*: Steve Parish'in konuşması çok etkileyiciydi. O iri yarı adam, o tok sesiyle emekçilerin sözcüsü gibiydi. Jerry'nin emekçi insanları anladığını, dertlerini bildiğini ve onlara saygı duyduğunu söyledi.

→57

Konuşmasını bitirdiğinde büyük bir alkış koptu.
Rahip Matthew Fox: Jerry'nin kızı Anabella "belki bir dehaydı, ama boktan bir babaydı" dedi. Herkes güldü.
Bob Barsotti: Bazıları yutkundu, bazıları güldü. Kızını tanısaydınız, gülerdiniz. Jerry'yi tanısaydınız, gülerdiniz. Jerry'nin arkadaşıysanız, mutlaka gülerdiniz.
Rahip Matthew Fox: Törende, dul eşi Deborah 10-12 dakika konuştu; bir ara "grubu affediyorum" dedi. Sanırım kendisine kötü davrandıklarını kastediyordu.
Sue Swanson: Shakespeare ne demişti: "Hanımefendi fazla ileri gitti". Herkes aynı kanıdaydı, Deborah, Jerry'den ziyade kendisi hakkında konuştu. "Jerry'nin hayatının aşkıydım" dedi.
Gloria Dibiase *(Keelin Garcia'nın bakıcısı)*: Ken Kesey, Jerry'nin kızı Sunshine, eski eşi Sara ve eski sevgilisi Barbara Meier önümüzde elele oturuyorlardı. Bir ara, Deborah, "Jerry bana hayatının aşkı olduğumu söylemişti" dedi. Barbara, Sara'ya dönüp "bana da aynısını söylemişti" dedi. Ve Sara "bana da" diye karşılık verdi.
Barbara Meier *(şair, ressam, Jerry Garcia'nın ilk aşkı)*: Ben onu İtalyan gangsteri edasıyla söylemiştim, Sara da aynı edayla karşılık verdi.
Manacha Matheson: Onu gerçekten seviyordum. Çok özel bir aşk ve dostluk vardı aramızda. Bana hep gül getirirdi, her zaman çok müşfik davranırdı. Beni terkettiği gün ağlamıştı...
Sandy Rothman *(bluegrass gitaristi)*: Cenazede Deborah'a kendimi tanıttım, ama hiç oralı olmadı, zira o sırada Dylan Jerry'nin tabutunun önündeydi. Deborah'ın bütün ilgisi ona odaklanmıştı. Dylan ayrılmak üzereyken Deborah onu durdurdu, bir şeyler söylemeye başladı. Dylan hep yere bakıyordu. Deborah konuşmasına bir an ara verince, Dylan kıpkırmızı olmuş çelik mavisi gözlerini yerden kaldırıp "yanımda kimse yokken o vardı" dedi ve süratle oradan uzaklaştı.

Osiris'in paradoksları

Nicki Scully *(Rock Scully'nin eski eşi)*: O sabah Normandi Ellis'in "Awakening Osiris" (Uyanan Osiris) adıyla tercüme ettiği "The Egyptian Book of the Dead"i (Mısırlıların Ölüler Kitabı) rastgele açtım, karşıma "Anka Kuşunun Oluşumu" başlıklı bölüm çıktı. Cenazede onu okudum: "Cennetten fırladım, esrarengiz bir çılgın kuş olarak... Yanarak doğudan doğan ve yanarak batıdan batan güneş gibi kendimi yokediyorum ve varediyorum. Ateşi bilmek için ateş oluyorum... Karanlığa savaş açıyorum; kendi cehaletime, değişmeye direnmeme, zaaflarıma duyduğum aşka. Mükemmellik zor zanaat. Tekrar tekrar yolumu kaybediyorum ve buluyorum... Yapılması gereken işlerin sonu yok. Acımasız bir sonsuzluk bu. Oluşumun sonu yok... Seni yakan ateş benim, senin içinde yanan ateşim ben. Yaşamak bin kere ölmektir, fakat ateş bir, sonsuzluk tektir."
Barbara Meier: Jerry bir paradokstu, birçok bakımdan. Bir Buda zihni vardı ve aynı zamanda kendisini sınırlayan inançlara sahipti. Ve bu da kimliğini daraltıyordu. "İyi biri" olarak tanınmak için müthiş gayret sarfediyordu, ama aynı zamanda "kötü çocuk" olmaya ihtiyacı vardı. Hem "tatlı Jerry"ydi, hem de "yaramaz herif"ti. Bu ikisi arasında bir seçim yapmaya gerek duymuyordu. Çünkü iktidar sahibiydi.

"Üst kattan gelen banjo sesini duyar duymaz frene bastım. O güne kadar duyduğum en güzel banjoydu..." *Carolyn "Mountain Girl" Garcia*

John Perry Barlow *(Dead'in şarkı sözü yazarı)*: Jerry'yi anlamak için star mekanizmasına bakmak gerekiyor, karizmaya... Skolastikler ve Akinalı Thomas, karizmayı ruhsatsız lütuf diye tanımlarlardı herhalde. Kazanılmamış, tamamen bahşedilmiş bir incelik. Ne zaman Jerry'ye bunu söylesek, bunu anlamasını istesek, reddederdi, bunun kendisiyle uzaktan yakından alakası olmadığını söylerdi.
Jon McIntire *(Dead'in eski menejeri)*: Bana bir kere şöyle demişti: "Daha Palo Alto'dayken, gitar dersleri verdiğim zamanlarda, insanlar etrafımı sarardı, niye böyle yaptıklarını anlamazdım, ama yaparlardı. Hayatım boyunca hep böyle oldu, hep bir yük vardı omuzlarımda..."
Vince Dibiase *(Jerry Garcia'nın üçüncü eşi Manacha'dan olan kızı Keelin'in bakıcısı)*: Onunla bir odaya girdiğinizde, oda aydınlanırdı. Kızım, Jerry'ye bakıcılık yapmaya başladığında şöyle bir şey söylemişti: "Onun olduğu odaya girdiğimde birdenbire kendimi çok sakin, huzurlu hissediyorum." Ben de, "elbette" demiştim, "bir Buda'nın odasına giriyorsun."
David Graham: Medyanın tavrı gayet düzgündü, kimse kötü bir şey söylemedi, eroin meselesinin üzerine gidilmedi, saygıda kusur edilmedi. Jerry'nin "seks, uyuşturucular ve rock'n'roll"un ötesine geçen, derin ve ruhsal meseleleri dile getiren bir sanatçı olduğu teslim edildi.
David Grisman: Kesey bir bebek gibi ağlıyordu.
Robert Greenfield: Ken Kesey'nin daha sonra, internette yazdığı "Garcia'ya mesaj" şöyle sona eriyordu: "Reklamların ve boş lafın yeminli düşmanıydın. Dava ne kadar haklı, ürün ne kadar kârlı olsa da... Mikrofonu kürsü gibi kullandığını gören olmadı... Ve son dakikaya dek, eski tüfek, akde sadık kaldın... Gürültülü bir sessizlikten kastım bu galiba... Sahte notaları çalmayarak altın gibi parladın. Söylemediğin sözlerdi senin marifetin. Ve işte Jerry, senden bize kalan bu: Altından bir sükût. Yıllarca çınlayacak olan da bu. Çünkü hâlâ sahte notalar çalmıyorsun. Çünkü hâlâ 'Cola'yla her şey daha iyi gider' demiyorsun."
Jerry'nin vefatından sonra, Volkswagen ve Levi Strauss, Rolling Stone dergisinin Jerry Garcia'nın anısına yayınladığı özel sayıya tam sayfa taziyet ilanı vermek zorunda hissettiler kendilerini. Gerçi, 80'lerde Levi's 501 için bir radyo reklamı yapmıştı Jerry, ama Levi's ve Volkswagen'in onu "aileden" saymadıkları muhakkaktı. Elvis'i Beyaz Saray'da ağırlayıp FBI rozeti takan Nixon, Jerry Garcia'yı makamına davet etmeyi aklının ucundan geçirmezdi. Öldüğünde gülümsüyordu, çünkü hakiki bir beatnik gibi meramını izah etmeye gerek görmüyordu: İzahatı yaptıklarıydı. Jerry, bir çelişkiydi, kısmen gerçek, kısmen "kurgu"... Jerry'nin küllerinin bir kısmı, son eşi Deborah'ın ve Bobby Weir'ın arzusu, Dead üyelerinin de onayıyla, televizyon kameralarının eşliğinde Ganj nehrine savruldu. Mountain Girl'ün, Jerry'nin Hindistan'a hiç gitmediğini, ayrıca Ganj'ın dünyanın en kirli nehirlerinden biri olduğunu söyleyerek itiraz etmesine rağmen... Jerry'nin küllerinin diğer kısmı doğup büyüdüğü şehrin alamet-i farikası olan Golden Gate köprüsünden San Francisco körfezinin pırıltılı sularına savruldu...

"Grateful Dead, üzerinde seyahat ettiğimiz uzay gemisinin motoruydu." *Ken Babs*

Clifford Garcia *(Jerry Garcia'nın abisi)*: Annemiz hemşireydi, ancak evlendikten sonra ev kadını olmuştu. Ailesi işçi sınıfından ve İrlanda kökenliydi. Anneannem Tillie Clifford, Çamaşırhane İşçileri Sendikası'nın kurucularındandı. Bana onun adını koydular. Babam müzisyendi, büyük orkestralarda çalıyordu. Yakışıklı bir adamdı. Adı, ortama göre Jose Garcia veya Joe Garcia'ydı. Evlendikten sonra, yanına bir ortak alarak bar işletmeye başladı, zira müzisyenlikten para kazanamıyordu. Bu, "büyük bunalım"ın hemen ertesindeydi, ekmek aslanın ağzındaydı. Babamın barı, şehrin en berbat semtlerinden birinde, Gemi İşçileri Sendikası'nın yakınlarındaydı; müşteriler de ayyaş gemicilerdi. Biz öteki yakada oturuyorduk. Clifford'lar ve Garcia'lar Santa Cruz'da bir yazlık ev almışlardı. Orada, babamın ölümünden bir yıl önce, Jerry'nin parmağını baltayla kopardım. Tamamen kazaydı; odun kesiyordum, Jerry ikide bir kütüğe elini uzatıyor, ben baltayı indirirken geri çekiyordu. Oyun oynuyorduk. Şaka faciaya dönüştü, Jerry elini çekmekte gecikince, balta orta parmağına indi. O anı unutamıyorum, apar topar hastaneye götürdük, ama Jerry'nin parmağı kurtarılamadı. Ben sekiz yaşındaydım, Jerry dört. Ertesi yıl babam boğuldu. Annem ve Jerry kumsalda oturuyordu, babam denizdeydi.

O gün beni götürmemişlerdi. Babam çok iyi bir yüzücüydü, ama alttan gelen bir dalga onun sonu oldu. Annemin ve Jerry'nin gözleri önünde boğuldu. Babamın ölümü hepimiz için büyük bir şoktu. Bütün yük annemin omuzlarına bindi. Bir üst sokakta dayım ve teyzem oturuyordu, biraz ileride iki halam ve amcam vardı, öteki sokakta anneannem... Ben ve Jerry de anneanne, dayılar, halalar, amcalar, teyzeler arasında mekik dokuyorduk.

"The Wild One"

Laird Grant *(Garcia'nın kadim dostu, Dead'in ilk roadie'si)*: Jerry anneannesiyle birlikte yaşıyordu. Ben de bir süre onların yanında kaldım. Tillie ciddi bir kadındı, ama gözlerinde muzır bir ifade vardı. Müthiş bir karakterdi, Çamaşırhane İşçileri Sendikası'nı örgütlemişti, kendi zamanının radikallerindendi. O zamanlar bir kadının öyle işlere kalkışması görülmüş şey değildi.

Clifford Garcia: Anneannemle yaşarken, annem sabahın altısından gecenin birine kadar çalışırdı. Geceleri –televizyonumuz yoktu daha– mutfak masasında oturup radyo dinlerdik. Sonra annem Wally Matusiewicz diye biriyle evlendi, yeniden ev kadını oldu. Menlo Park'a taşındık; anneannemin evinden iğne bile götürmedik, annem sıfırdan başlamak istiyordu. Ev kadınlığı

Jerry Garcia - Pigpen (1969)

"Pigpen hakiki bir beatnikti. Rhythm & blues'la büyümüştü. Armonikayı bir siyah gibi çalabilmesi bu yüzdendi." *John Dawson*

uzun sürmedi, yeniden çalışmaya başladı. Wally de gemilerde çalışıyordu, bazen iki-üç ay evden uzak oluyordu.

Laird Grant: Orta ikideydim, Jerry orta sondaydı. Birlikte takılıyorduk, öteki çocuklarla yıldızımız barışmıyordu. İkimiz de beatniklere ve Hell's Angels'a meftunduk. 1953'te, Brando'nun oynadığı "The Wild One"ı seyretmiş, büyülenmiştik. Hepimiz deri ceket giyip Harley kullanmak istiyorduk. O sıralarda Jerry saksofona merak sardı, dokuz buçuk parmağıyla çalıyordu. Ayrıca piyano takılıyor ve gitar dersleri alıyordu. Clifford'ı pek görmezdim, Deniz Kuvvetleri'ne katılmıştı... Lise birde esrar içmeye başladık, o zamanlar sarılmış sigaralar satılırdı, onlardan alırdık, ufağız diye bize plaka vermezlerdi.

Clifford Garcia: Deniz Kuvvetleri'nden ayrılıp eve döndüğümde, tam bir ay Jerry'yi orduya katılmaktan vazgeçmesi için ikna etmeye çalıştım. Lise sona geçmişti, bir yıl sonra mezun olacaktı.

Laird Grant: Jerry'nin ailevi sorunları vardı. Okulla ilgilenmiyordu. Bir kız arkadaşı vardı, Redwood City'ye gidip o kızın ailesiyle yaşadı bir süre. Sonra da orduya katıldı. Haftasonlarında buluşur, sağa sola takılırdık. Orduya katılması çok radikal bir hareketti bence. Bunu söylediğimde, "evden kurtuldum birader, hem de yasal yollardan" demişti.

Suzy Wood *(antropolog)*: Askerlik hatıralarını anlatırken, "orduda hiçbir şey yapmadım –hiçbir şey. Ama, çok efendiydim" derdi. Tankını ortalık yerde bırakıp gidermiş. "Niye öyle yaptın?" dediklerinde de, "a, öyle mi yaptım, çok özür dilerim" dermiş. Haftasonu izninden gecikerek dönermiş, "niye geciktin?" dediklerinde, "kusura bakmayın" dermiş. Sonunda, "ordudan ayrılmaya ne dersin?" demişler, "siz öyle diyorsanız, öyle olsun" demiş.

Alan Trist *(Grateful Dead'in plak şirketi Ice Nine'ın yöneticisi)*: Her şeyi gülümseyerek yapardı. Ve böylece insanların gardını düşürürdü. Olay, "bu herifi ne yapacağız?" noktasına gelirdi. Orduda da öyle oldu: Oraya uygun biri olmadığını anladılar ve Jerry'yi azad ettiler. Zaten Jerry'nin stratejisi de buydu.

"Finnegan's Wake"

Laird Grant: Jerry, ordudan ayrıldıktan sonra, Palo Alto'da Kepler's Bookstore adlı kitapçıyı mekan tutmuştu. Ben de o sıralar Palo Alto'daki Ravenswood Lisesi'nde okuyordum. Kepler's'ın müdavimiydik.

Alan Trist: Kepler's'da, bütün gün orada oturup raflardaki kitapları okumamıza, hatta ödünç almamıza müsaade ederlerdi. Dahası, Jerry'nin gitar çalmasına bile bir şey demezlerdi.

David Nelson *(New Riders of The Purple Sage'in kurucusu)*: Atmosfer beatnikti. Kitaplar ve yazarlar üzerine kurulu bir muhabbet vardı. Müzik yeni yeni başlıyordu.

Barbara Meier: Lise ikideyken bir kız arkadaşım beni Jerry'le tanıştırdı. Arabada bana Joan Baez

"Mountain Girl bir amazondu" *Sara Ruppenthal Garcia*

Jerry Garcia - Mountain Girl

şarkıları söylemeye başladı, gayet egzotik, baştan çıkarıcı, tehlikeli bir biçimde... Siyah saçları, çene sakalıyla filan arketip bir beatnikti. "Yolda"yı okumuş ve Kerouac-Budist vizyonuna, beat şiirine vurulmuştum. 1960'ın ilkbaharıydı. Nisan ya da mayısta tanışmıştık, yani ordudan ayrılalı birkaç hafta olmuştu. Palo Alto'da arabasında yatıyordu. Robert Hunter da öyle. Zamanla bir kabile gibi olduk. Şairler, müzisyenler, ressamlar, yazarlar, sosyalistler, pasifistler ve de alenen kafayı yemiş tipler vardı aramızda.

Alan Trist: Sohbetlerimiz okuduğumuz kitaplar hakkındaydı. Jerry folk şarkıları öğreniyordu, Hunter güncesini yazıyordu, "Şair John"un mütbiş bir klasik müzik koleksiyonu vardı. Akşamları oturup Bach dinlerdik. 1961'de Vatikan'ın orgcusu San Francisco'ya gelip 14 konser verdi, Bach'ın bütün eserlerini çaldı. Jerry'yle üç-dört konserine gittiğimizi hatırlıyorum. O sıralarda bir de D.H. Lawrence'a tutkundum.

Barbara Meier: Hunter, Jerry ve Alan Trist'le takılıyordum. Beni okuldan alırlar, birlikte plaja, Kepler's'a veya siyah caz müziğinin mekanı olan doğu Palo Alto'ya giderdik. Edebiyata meraklıydık. Hunter, Dylan Thomas'a tutkundu. Jerry çok okurdu. "Finnegan's Wake"le en erken tanışanımız oydu. Biz daha kitabın yüzeyiyle cebelleşirken o ve Hunter, Joyce muhabbeti yaparlardı. Jerry çok erken yaşta James Joyce'un ve John Cage'in temsil ettiği sanat anlayışını benimsedi. Soyut ekspresyonizm, Kerouac, Joyce, resim, şiir ve caz... 50'lerin sonlarında, 60'ların başlarında oluşan bu vizyon Jerry'nin temel referansı olmuştu. Jerry bayağı entellektüeldi, fakat lise sondan terk olduğu için kendine güveni yoktu. Onunla konuşmak çok zevkliydi; kelime oyunları, edebi referanslar, matrak bağlantılar... Müthiş eğlenceliydi.

Laird Grant: Frank Seratone adında San Francisco'lu bir ressam Palo Alto'ya taşınıp "Chateau" diye bilinen büyük bir binayı satın almıştı. Oda oda kiraya veriyor, partilere de itiraz etmiyordu. Chateau'ya akın başladı, kısa zamanda bizim kabilenin meskeni oldu.

Tom Constanten *(Grateful Dead'in piyanisti)*: Jerry, Chateau diye bilinen binada oturuyordu. Güzel bir odası vardı. Yerde kalın bir İran halısı, hippi tarzı ışıklandırma filan... Bir seferinde o odada 12 kişiydik ve art arda 11 joint içmiştik.

Alain Trist: Bir gece kafamız dumanlıyken Chateau'yu örnek alarak ideal bir konut modeli tasarlamıştık. "Bize gereken şey" demiştik, "buzdolabı ağzına kadar birayla dolu olan büyük bir bina". Chateau aynen böyleydi, ancak dolaptaki biralar Frank'indi ve dokunmamız yasaktı. Her birimizin kendine ait bir odası olacaktı ve kim neyle ilgileniyorsa, onu odasında yapacak, böylece hem topluluk olarak yaşayabilecektik, hem de herkesin mahremiyet alanı olacaktı. O seansı hiç unutamam, modelimizi o gün kurmuştuk: Hippi komünü. Daha sonraları kurulan komünlerin yaşadığı sorunları biz Chateau tecrübemiz sayesinde kolayca aştık.

Barbara Meier: 1960'ın ekimiydi, Chateau'da bir partideydim. Jerry mutfakta gitar çalıyordu, etrafı kızlarla sarılıydı; "Jerry Garcia'yı seviyoruz" diye bağırıp çağırıyorlardı. Doğru Hunter'a gittim, sarsıla sarsıla ağlıyordum, "buna dayanamıyorum, ben ona aşığım" dedim. Hunter, Jerry'nin de beni sevdiğini fakat çekindiği için açılamadığını anlattı. Ve o gece olanlar oldu, bekaretime veda ettim.

Peter Albin *(Big Brother & The Holding Company grubunun kurucusu)*: Kepler's'a takılıyorduk. Mekanın şöhretini duymuştuk. Büyük bir üniversite kitabeviydi, daha çok ders kitapları vardı, ama her türden marksist dergi bulunurdu. Solcu bir kitapçıydı. Bir de arka oda vardı; masalar, sandalyeler ve kahve makinesi oradaydı. Okuma odasıydı, fakat Garcia ve arkadaşları enstrümanlarını getirip orada çalıyordu. Garcia'yı dinlediğim ilk günü hatırlıyorum. Appalachi baladları ve "Sitting On Top Of The World"ü çalmıştı. Blues'a pek girmezdi, daha çok folk şarkıları söylerdi.

Tom Constanten: Cesar Romero'ya benziyordu ve The Limeliters gibi çalıyordu. "Long Black Ve-

il", "Fernando" gibi şarkıları söylüyordu. Partilerden birinde "Mattie Groves"u öyle bir yorumlamıştı ki, millet donup kalmıştı.

Barbara Meier: Babam bekaretimi kaybettiğimi anlayana kadar Jerry'yle harika günlerimiz oldu. Hayatta tek istediğim resim yapmak ve mutlu bir beatnik olarak Jerry'le yaşamaktı. Fakat babam görüşmemizi yasakladı. Jerry "gel, beraber yaşayalım" diyemiyordu; parası yoktu. Sonuçta ayrıldık. Bu ona çok koydu, üç ay deliler gibi içti. "Babam da, okul da umurumda değil, ben Jerry'yle olmak istiyorum" dediğimde, artık çok geçti: Jerry, Sara'yı hamile bırakmıştı. Kenti terkettim, Güzel Sanatlar Akademisi'ne gittim, diplomamı aldım ve sonra da San Francisco'daki "Zen Center"ına katıldım.

Sara Ruppenthal Garcia: Jerry'yi ilk defa Kepler's'da gördüm, çok iyi hatırlıyorum, akşamüstüydü. Hunter ve Nelson'la birlikte müzik yapıyorlardı. Birkaç şarkı çaldıktan sonra, Jerry kahve almaya bara geldi. O sırada mandalina yiyordum. Jerry'ye ikram ettim. Birbirimizin gözlerinin içine baktık, gülümsedik. Onu tavladım. Liderin Jerry olduğu besbelliydi... Chateau'daki hayat erkek olayıydı; erkekler ve müzik. Bulaşıklar haftada bir yıkanırdı. Arada bir ortalığın toplandığı olurdu ama, çamaşır yıkandığı vaki değildi. Jerry, ilişkimize saygı adına kendine yeni iç çamaşırı almıştı. Çok düşünceli bir davranıştı.

Suzy Wood: Jerry, Sara'yla takılmaya başladı. Sara Stanford Üniversitesi'nde okuyordu, babası pilottu. Yani ortalamanın bir-iki gömlek üstündeydi.

David Nelson: Jerry bir konser teklifi aldığını söyledi; eğer bir grup kurabilirsek Peter Albin'in San Mateo Üniversitesi'nde düzenlediği Folk Müzik Festivali'ne katılabilecektik. Derhal bir grup kurduk. Ben, Hunter ve Jerry. Hunter mandolin ve bas çalıyordu. O zamanlar mandolinimiz yoktu, ilk konserimizde bas, gitar ve banjo çaldık. Kendi kendimize öğrenmiştik. Plakları yavaşlatıp kulak kesiliyorduk; defalarca aynı şeyleri dinliyorduk. Sabah akşam prova yapıyorduk, sahneye çıkmaktan ödümüz kopuyordu... San Mateo Müzik Festivali'nde, Jerry üç bölümden oluşan bir program hazırlamıştı. Eski baladları solo çalarak başladı, sonra 20'lerin, 30'ların "string band" müziğine girdi, ardından da modern müzik geldi. Güzel bir gösteriydi.

Peter Albin: Festival seyircisi Jerry'yi beğendi, fakat akord yapması o kadar uzun sürüyordu ki. Babam konserlerimize gelmeye başlamıştı, "Garcia iyi oğlan, ama şu akord işini ne zaman öğrenecek?" deyip duruyordu. Jerry akord yaparken seyirci huysuzlanırdı. Jerry de, "bir dakika arkadaşlar, iyi çalmamı istiyorsanız, akordun (tuning) iyi olması lazım" mealinde açıklamalar yapardı. "Ve şimdi bir Çin şarkısı: Too-Ning". Bu, 60'lardaki klasik esprisiydi. Too - Ning, Çin'de gerçek bir şehirdi.

David Nelson: Hunter bizim kadar kendisini adamış değildi. Bizim gibi ölümüne takılmıyordu müziğe. Biz bluegrass'la kafayı yemiştik. O zamanlar, o müziği plakçılarda bulmak mümkün değildi, sadece koleksiyonculardaydı. Bir gün Jerry, prova yaparken Hunter'a patladı: "Ya ciddi ol ya da kendimize başka birini bulalım." Hunter bıraktı ve biz de Sandy Rothman'ı aldık.

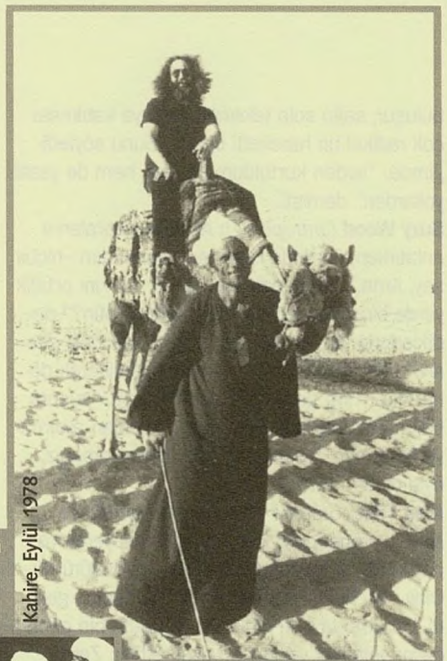

Kahire, Eylül 1978

Grateful Dead ismi, "Mısırlıların Ölüler Kitabı"ndan alınmaydı. O kitapta şöyle bir satır vardı: "Osiris, biz müteşekkir ölüler seni selamlıyoruz." *Sat Santokh Singh Khalsa*

Mısır ve piramitler 60'lardan beri bir Dead fantezisiydi. 70'lerin sonunda bu fantezi gerçekleşti. *Mickey Hart*

Sandy Rothman: Berkeley'de çalıştığım plakçıya geldiler; Garcia, parmağını uzatıp "Sandy Rothman sen misin? Grubumuzun yeni gitaristi olmanı istiyoruz" dedi. O kadar doğrudan, cesur ve kendinden emindi ki. Her haftasonu, elimde gitarımla Palo Alto'ya gitmeye başladım.

Clifford Garcia: Jerry'yi yeniden gördüğümde evlenmek üzereydi. Sara hamileydi. "Çabucak evlenmeliyiz, yoksa yakında Sara'nın durumu belli olacak" diyordu.

Sara Ruppenthal Garcia: Evlenmek Jerry'nin fikriydi. Hamile olduğumu öğrendiğinde, "hep evlenmek isterdim" demişti. Daha çocuktuk. Nisanda evlendik, aralıkta kızımız Heather doğdu.

Suzy Wood: Jerry, para kazanmak için gitar dersleri vermeye başlamıştı. Sara, Stanford'da okuyordu, bir yandan da annelik yapıyordu.

Sara Ruppenthal Garcia: İkimiz de 21 yaşındaydık. Babam bize mali yardımda bulunuyordu. Okula gittiğim sürece ayda fazladan 100 dolar veriyordu. Jerry, benim okula gitmemi istiyordu, çünkü paraya ihtiyacımız vardı... Heather dört aylıkken Jerry Sandy'yle birlikte seyahate çıktı. Bill Monroe'yla birlikte çalma umuduyla Indiana'ya gitmişlerdi.

Sandy Rothman: Bir hayalimiz vardı: Bill Monroe'yla çalmak ve para kazanmak. Indiana - Bloomingtown'a onu seyretmeye gittik. Konserden önce Monroe imza dağıtıyordu, biz de elimizde enstrümanlarımız, iki-üç metre ötede öyle boynumuz bükük duruyorduk. Bizi görmesini, halimize acıyıp bizimle konuşmasını umuyorduk. Öyle olmadı tabii.

Sara Ruppenthal Garcia: Geri döndüler. O sıralarda jugband müziği başlamıştı. Lovin' Spoonful bir fenomen olmuştu. Jugband olayına takılmaya başladılar, bluegrass çok matematikseldi, virtüözlüğe dayalıydı. Jugband ise cesurdu, dünyeviydi. Mandolin, akustik gitar, armonika, keman, muhtelif ev aletleri, hatta şişe bile kullanılabiliyordu. Jerry, David Nelson ve Pigpen'le çalmaya başladı. Elinde gitarı, bütün gün çalışırdı.

David Nelson: Bob Weir ve birkaç arkadaşı bizimle takılmaya başlamışlardı. Pigpen'i de tanıyorlardı. "Jug yapmak ister misiniz?" dedik, balıklama daldılar. Bir de baktık ki, grup olmuşuz. Pigpen'i bize birkaç yıl önce Jerry tanıştırmıştı; o zamanlar daha Ron McKernan'dı. Ona Pigpen adını Sherry Huddleston koydu. Bir gün, Ron'a baktı ve "Pigpen!" dedi. O anda hepimizde jeton düştü. Charles Schultz'un 60'larda çok ünlü olan çizgi kahramanları "Peanuts"lardan biriydi Pigpen. Uzun saçlı, derbeder bir tipti. Geçici bir espriydi, ama Peter Albin, "bu şahane bir sahne ismi olur" deyince koro halinde "evet!" dedik. Artık tam bir jugband'dik. Pigpen armonika bölümlerini mükemmelen icra ediyordu. Nota nota kopya etmiyordu, müthiş bir hissiyatı vardı. Artık kendimize isim arıyorduk. Ben ve Hunter, Mother McCree's Uptown Champions'ı önerdik.

John Dawson *(New Riders Of The Purple Sage'in kurucu üyesi)*: Pigpen hakiki bir beatnikti. Rhythm & blues'la büyümüştü. Armonikayı bir siyah gibi çalabilmesi bu yüzdendi. Doğu Palo Alto'da siyahlarla takılıyordu. Çok içiyordu, 16 yaşında başlamıştı, 25'ine geldiğinde karaciğeri iflas etmişti.

Mountain Girl: Palo Alto'da Tangent diye bir kulüp, daha doğrusu pizza salonu vardı. New York'tan yeni taşınmıştık. 17-18 yaşlarındaydım. Bisikletle geziyordum, Tangent'ın üst katından gelen banjo sesini duyar duymaz frene bastım. O güne kadar duyduğum en güzel banjoydu. İçeri girdim, biraz ürkütücü bir yerdi, pencereleri yıllardır yıkanmamış gibiydi. Tezgahın arkasında kel kafalı bir herif vardı, "kim çalıyor bunu?" dedim. "Garcia" dedi. "Bir-iki gün sonra burada çalmaya başlayacaklar, yukarıda prova yapıyor." "Yukarı çıkmamda bir sakınca var mı?" "Yok." Koşar adım çıktım merdivenleri. Tozlu, loş bir odaydı. Jerry, bir taburede oturmuş, "Nola" adlı bir şarkıyı çalıyordu. Göz göze geldik. "Etrafa bakıyordum" dedim. Cevap vermedi, banjosuna gömülmüştü. Aşağı indiğimde, adam "nasıl buldun?" dedi. "Çok ilginç" dedim, "burada ne zaman çalacaklar?" dedim. "Bak yavrum" dedi, "o evli." Yüreğimi okumuştu. Birkaç gün sonra, onları dinledim. Harikaydılar.

David Nelson: Artık gerçek bir gruptuk. Partilere çağrılıyorduk. En çok aranan grup bizdik, çünkü bizim müziğimizle dans edilebiliyordu. Bluegrass çaldığımızda kitabi bir hava oluyordu, insanlar müziği etüd ediyordu. Ayrıca, kentliydik; bluegrass bizim etnik kökenimiz değildi. Gerçi jug da öyleydi ama, rock'n'roll'la daha bir irtibat halindeydi. Birkaç yıl önce "rock'n'roll yapalım" fikri doğmuştu, jug zamanında olgunlaştı.

Sara Ruppenthal Garcia: Beatles'ın ilk plağı, ya da ilk hiti 1963'te gelmişti Amerika'ya. O zamanlar onlara "pop fenomeni" diye burun kıvırırdık. "A Hard Day's Night" filmiyle beraber Beatles hakkındaki fikrimiz değişti. Beatles bir tripti; bu yakışıklı, yetenekli heriflerde esinlendirici bir şey vardı. Akranlarımızdı ve kendileriyle dalga geçen bir film çekmişlerdi. 64'ün sonları, 65'in başlarıydı; asit takılmaya başladık. Bu her şeyi değiştirdi. "Help" çıktığında, Beatles bizim cemaati derinden etkiledi. Sue Swanson'la "Help"i 12 defa seyrettik ve her satırını ezberledik. Palo Alto'nun masum zamanlarıydı. Asit atıp trip yapıyor, şehrin kaldırımlarının bize ait olduğunu sanıyorduk. Güzel günlerdi.

Justin Kreutzmann: Babam grubun rock'n'roll unsuruydu, Jerry bluegrass'çıydı, Phil orkestrasyon işini iyi biliyordu, Weir ise daha ziyade folkçuydu.

Sara Ruppenthal Garcia: Phil Lesh'i Chateau günlerinden tanıyordum. O zamanlar konservatuarda öğrenciydi. Elinde nota kağıtlarıyla dolaşırdı hep. Avantgarde müziğe delicesine tutkundu.

Justin Kreutzmann: Babamla Jerry, grup kurul-

madan önce tanışmışlardı, 1963'te. Dedem Big Bill, gazeteye ilan vermişti, banjosunu satmak istiyordu. Jerry, ilanı görünce soluğu bizim evde almıştı. Kapıyı babam açmış ve o andan itibaren dost olmuşlardı.

Sue Swanson: Bir rock grubu kurmuşlardı ama ilk provaya kimseyi çağırmamışlardı. İkinci provaya sadece beni çağırdılar. Bu yüzden Jerry bana "ilk fanım" der. Yıl 1965'ti, lise birdeydim.

Striptizci kızın arkasında

Peter Albin: Bir rock grubu kurduklarını ve bir pizza salonunda çaldıklarını duymuştum. Onları ilk defa San Francisco'da Pierre'in Yeri'nde seyrettim. Striptizcinin arkasında çalıyorlardı. Gördüğüm en matrak şovdu. Pigpen bu püsküllü kızın arkasında çalıyordu. Kız çok demode bir striptizciydi. Önümde oturan üç bahriyeli "aç, aç" diye bağırıyordu. Grateful Dead'i bir striptizcinin arkasında çalarken tahayyül edebiliyor musunuz? Fakat bir süre sonra seyircilerin gözleri kızdan uzaklaştı, Garcia'yı ve grubu izlemeye başladılar. Striptizci kız sıkıcı gelmeye başlamıştı. Sadece dans ediyordu, memeleri hopluyordu. Eee? Ama grup ilginç bir müzik yapıyordu. Bu bir parmağı eksik herif müthişti. Denizciler bile takdir etmişti.

Justin Kreutzmann: 1965-66 döneminde Rolling Stones olmak istiyorlardı. Bunu babam söylemişti. Stones gibi blues yapmak istiyorlardı.

Sara Ruppenthal Garcia: Asit, Beatles, Dylan ve sonra da asit testleri... Asit testi fikri fena halde kafamızı meşgul etmeye başlamıştı. Bizimkiler ilk asit testlerini Ken Kesey'nin evinde yapmışlardı, daha asit testi adı konmamıştı bile. Asit testinin ne olduğunu bilmiyordum ve ödüm kopuyordu. Jerry denemiş ve büyülenmişti. Hell's Angels'ın Kesey'lerle takıldığını duyunca oraya gitmediğime sevindim. Hell's Angels'dan tırsıyordum. Asit kafasıyla bir motosiklet çetesine takılmak benim eğlence anlayışıma pek uymuyordu. Yeni olay şuydu: Asit testini geçebilir misin? Sinir sistemini başka algılara açabilecek donanımın var mı? Becerebileceğime emin değildim. Birisinin, insanların asit triplerini yönetmesi veya değerlendirmesi fikri bana ürkütücü geliyordu.

Mountain Girl: Ken Kesey'nin partileri giderek büyüyor ve olay çığrından çıkıyordu. Hell's Angels partilerin müdavimi olmuştu.

Sara Ruppenthal Garcia: Mountain Girl çok etkileyiciydi. Bir amazondu. Ona hayrandım. Düşündüğünü söylerdi. Büyük bir çocuk gibiydi. Ergenliği pas geçmiş gibiydi.

Mountain Girl: Jerry'yle Ken'in yıldızları barışıyor muydu? Sanırım, aralarında bir rekabet vardı. Jerry, Ken'in yaptığı şeylere ilgi duyuyordu ama, onun teşkilatının, "Merry Prankster"ların abilik tasladığını düşünüyordu galiba.

Ken Kesey *("Guguk Kuşu"nun ünlü yazarı)*: Dead ekibini çoluk çocuk olarak görmedim hiçbir zaman. Tanıştığımız ilk günden itibaren Jerry'yi dengim addettim. Phil Lesh'i de öyle. Bob Weir çocuktu. Ama Phil John Cage'in öğrencisi olmuştu, Jerry ise... Tarih onu alnının ortasından vurmuştu. Bu, ta o zaman aşikar bir şeydi.

Ken Babs *(Eski "Merry Prankster")* : Grateful Dead'i üzerinde seyahat ettiğimiz uzay gemisinin motoru olarak telakki ettik hep. İçsel uzaydaki astronotlar olduğumuzu söylüyorduk; onlar kadar donanımlı, formda ve zihnen güçlü olmalıydık. Dead itici gücümüzdü.

Owsley Stanley *(LSD'yi kitlesel tüketim için sentetize eden Bear lakaplı sokak kimyageri)*: Dead'i ilk defa Aralık 65'te dinledim. Garcia'nın gitarı ürpertti beni. O kadar güçlü bir gitar hiç duymamıştım. "Bu herifler Beatles'dan daha büyük olabilir" demiştim. Dürüst olmak gerekirse, Jerry'yi grubun merkezi olarak görmedim hiç. O da üyelerden biriydi. O zamanlar bütün gruplar kabile gibiydi ve kabile demek de, insanların aralarından birini geçici bir süre için ekibin lideri tayin etmesi demektir. Dead'in varoluş sebebi, Jerry'yle müzik yapmayı sevmeleriydi. Jerry de "kaptan benim, siz de tayfalarsınız" anlamına gelecek bir tavır göstermedi hiç. Bir menejere ihtiyaçları vardı. Family Dog'un işlerini yürüten Rock Scully'yi tanıyordum. Bu işlerden anlayan tek ahbabım oydu.

Rock Scully: Dead'i ilk defa Fillmore'da seyrettim. Onlar gibi çalanı hiç görmemiştim. Jerry ortalığı sallıyordu. Fakat grubun itici gücü Pigpen'di. Şarkıları bir arada tutuyordu. "Little Red Rooster" gibi blues parçaları söylüyordu. O günlerde, Dead, temelde bir blues grubuydu, ama geri planda bluegrass, gospel ve folkun olduğu görülüyordu.

90'lı yıllardan bir Grateful Dead konseri

"Doors size çalardı, John Fogerty size söylerdi. Garcia, dinleyiciyle ilişki kuruyordu. Onlara çalmıyordu, onlarla birlikte çalıyordu." *Ken Kesey*

Ken Kesey: Garcia'nın olayı tek yönlü bir şey değildi. Okumuş biriydi. Martin Buber'in "I and Thou"sunu (Ben ve Sen) kavramıştı. Dinleyiciyle ilişki kuruyordu. Onlara çalmıyordu, onlarla birlikte çalıyordu. Garcia'yı dinlerken herkes aynı şeyi hissetmiştir: "Sadece zihnimi harekete geçirmiyor, zihnim onunla birlikte hareket ediyor." Bu tür bir karşılık aldığında Jerry'nin yüzü ışıldardı. Doors size çalardı, John Fogerty size söylerdi. Dead gerçekten iyi bir dinleyici topluluğuna kavuştuğunda, o topluluk şunu anlamıştı: Dead'i çalan onlardı. Bu da şu demekti: Dead'in liderlik yapmasına gerek yoktu, seyircinin Dead'i çalmasına imkan veriyorlardı.

Ud, tambur, Dead

Sat Santokh Singh Khalsa *(Adı Bert Kanegson olduğu zamanlarda Grateful Dead'in menejerliğini yapıyordu, Sikh cemaatinin ileri gelenlerinden)*: Grubun adı hakkında rivayet muhtelif. Jerry'nin bana anlattığı şuydu: Grateful Dead ismi, "Mısırlıların Ölüler Kitabı"ndan alınmaydı. O kitapta şöyle bir satır vardı: "Osiris, biz müteşekkir ölüler seni selamlıyoruz." Jerry, o satırı gösterdi bana. Yıl, sanırım 1967'ydi.

Jon McIntire: Adları Warlocks'tu. Boktan bir 60'lar grup adıydı, ama aynı isimli bir grup albüm çıkarınca Warlocks'tan vazgeçmeleri gerekti. Phil'in evinde toplanılmış, Jerry'nin oturduğu masada tesadüfen "Oxford Companion To Classical Music" duruyormuş. Jerry'nin bana anlattığına göre, rastgele bir sayfa açmış ve "grateful dead" ifadesini görmüş. "Ölüme kavuşmaktan ötürü müteşekkir olan insanları anlatan bir İngiliz folk şarkısı". Grateful Dead üyelerinin hiçbirinden, isimlerinin "Mısırlıların Ölüler Kitabı"ndan alındığı yolunda bir şey duymadım.

Mickey Hart *(Grateful Dead'in davulcularından)*: Mısır ve piramitler ta 60'lardan beri bir Dead fantezisiydi. 70'lerin sonunda bu fantezi gerçekleşti.

Richard Loren *(Grateful Dead'in eski menejeri)*: Mısır'a tatile gitmiştim, piramitlerin etrafında ata biniyordum. Birden uyandım: "İşte sahne" dedim, "Dead burada çalabilir." Dönüşte, bu fikri Jerry'ye açtım, hoşuna gitti, "grupla bir konuşalım" dedi, bütün Dead tayfası hevesliydi. Washington'da Mısır büyükelçisiyle görüştük, sonra Kahire'ye gidip ABD büyükelçisiyle görüştük. Ve izni kopardık. Piramitlere nazır, üç gün üstüste dolunayda çaldık.

Ken Kesey: Asit testi günlerinden beri ilk defa bu kadar küçük bir kalabalığa çalmışlardı. 690 biletli izleyici vardı. Ama spotlar çöle çevrilse binlerce bedevi ve deve görülebilirdi. Sadece bir çit vardı; ötesi Büyük Sahra'ydı. Konser Hamza El Din'in uduyla başladı. 24 okul arkadaşını beraberinde getirmişti Hamza El Din. Çok güzel, pastel türbanları vardı. Açık, çok mavi, açık sarı, mor. Yüzlerini, ellerini göremiyordum. Yalnızca gözleri ve dişleri belli oluyordu. Tambur çalıyorlar, nağme yapıyorlardı. Mickey Hart onlara davulla eşlik etmeye başladı. Derken Phil girdi. Sonra da Jerry'nin gitarı geldi. O 24 Sudanlı ağır ağır dansederek gözden kayboldu, Grateful Dead akor veya ritm değiştirmeden "I Wanna Tell You How It's Gonna Be"ye girdi. O gün şunu düşündüm: "Kültürlerin birbirini tanıması diplomatların bir masanın etrafına dizilmesiyle değil, böyle olur." Hayatımda gördüğüm en güzel gösteriydi. Muhteşemdi.

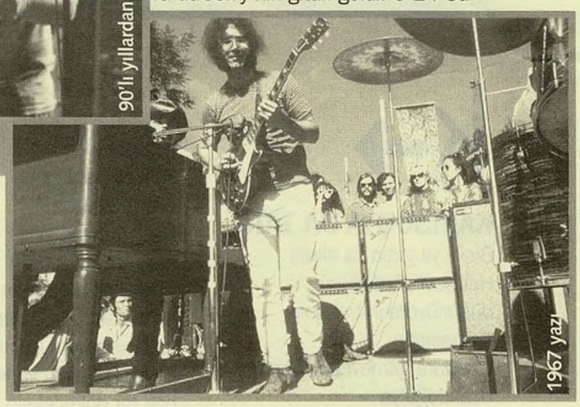

1967 yazı

Hamza El Din *(Sudan-Nübyeli ünlü udi)*: Mısır'a, piramitlerde çalmaya gitmeden önce Dead'le çok zaman geçirdim. Bana kalplerini açtılar, aileden birisi olarak gördüler. Mısır'daki konserde, piramitler Greenwich Village gibiydi. Charter seferleriyle bir sürü hippi gelmişti. Konser gecesi, ay tutulması vardı; ay tam Jerry çalarken tutuldu.

Sue Stephens *(Jerry Garcia'nın mali müşaviri)*: Jerry'yle Mısır'da dolaşmak çok eğlenceliydi. Mısırlılar Jerry'ye "koca bıyık" adını takmışlardı. Bizse ona "Rock'n Rollah'ın Ayetullahı" diyorduk.

Çeviren: **Y.G.**

e→ ESCHER, M.C.

Mozaik II, 1957

k→

KAMBOÇYA'DA TATİL

Bir-iki yıl gittin ya okula
Her şeyi gördüğünü
düşünüyorsun babanın
arabasında
Uzaklara gitmeyi kuruyorsun
Uzakdoğu'ya
Senin gibilerin
sürünmediği yere
Etnik caz dinliyorsun
beş bin dolarlık müzik setinde
Vicdanına resmigeçit
yapsın diye
Zencilerin üşüdüğünü
Gecekonduların ne kadar çok
ruhu olduğunu
Bildiğin için iftihar ediyorsun
En çok korktuğun şeyi
tatmanın vakti şimdi
Muhafızlar yardım etmeyecek
burada sana
Sıkı tutun sevgili dostum
Bir tatil bu Kamboçya'da
Serttir oğlum, ama hayat işte
Tatil Kamboçya'da
Bir eş paketlemeyi unutma
Bokunda Amerikan yıldızı var
boncuk misali
Pis çamaşırlar gibi
kokuyorsun
Herkes senin gibi
olsun istiyorsun
Hem mızmızlanıyor
hem kıç yalıyorsun
Böylelikle olabilirsin zengin
Ama patronun daha çok
kazanır senin üzerinden
Sırtında namlu varken daha
çok ter dökeceksin
Günde bir kase pirinç için
Köle olacaksın askerlere
açlıktan ölene dek
Sonra da kafan
kazığa dikilecek
Şimdi gidebilirsin
insanların bir olduğu yere
Şimdi gidebilirsin
işlerin bitirildiği yere
Kamboçya'ya tatile
İnsanların kapkara
giyindiği yere
Kamboçya'ya tatile
Kıç yalamaya
ya da keçileri kaçırmaya
Pol Pot, Pol Pot, Pol Pot vs.
İşte tatil böyle Kamboçya'da
Ne söyledilerse
onu yapacaksın
Tatilde Kamboçya'da
Gecekonduların
ruhu olduğu yerde

Dead Kennedys, *Holiday in Cambodia*

KUSKUS

Esas olarak Cezayir yemeği olarak bilinen kuskus, Fas ve Tunus'ta da çok sık yapılan bir yemek. Kuskus sade yendiği gibi, etlisi, tavuklusu, balıklısı, sebzelisi, hurmalısı, kuru üzümlüsü de yapılıyor. Kuskusun kendisini yapmanın çeşitli yolları var. Bunlardan nispeten kolay olan bir tarif şöyle:

Malzeme: 500 g. orta irilikte irmik, 500 g. ince irmik, 1 tutam tuz ve su.

Aletler: Büyük bir metal ya da tahta tepsi (gas'a), 1 iri delikli elek (kharrec), 1 küçük delikli elek (reffad), 1 kuskus tenceresi (eğer yoksa, derin bir tencere ve onun üzerine oturabilen metal bir kevgir de aynı işi görür.)

Yapılışı: Orta irilikteki irmiği büyük bir tepsiye elekten geçirin. Bir elinizle irmiğe yavaş yavaş soğuk tuzlu su dökerken, diğer elinizin parmaklarını çırpma aleti gibi kullanarak hep aynı yönde dairesel hareketlerle karışımı bulamaç haline getirin. Biraz karıştırdıktan sonra, bir avuç kadar ince irmik ekleyin ve kuskus taneleri oluşuncaya kadar çevirmeye devam edin. Aynı işlemi ara ara su ve ince irmik ekleyerek arzu edilen irilikte kuskus tanecikleri oluşuncaya kadar tekrarlayın. Kuskusları iri delikli elekten geçirin. Bütün kuskuslar elendikten sonra, tepsideki kuskusu bu sefer küçük delikli elekten geçirin. Eleğin üstünde kalanlar artık dilediğiniz şekilde pişirebileceğiniz kuskustur. Herhangi bir kuskus yemeği yapmanın en önemli özelliği kuskusun buharda pişmesidir. Sade kuskus yemeğini şöyle yapabilirsiniz: 1 kg. kuskusu bir tepsiye koyun, bir çorba kaşığı sıvı yağ, bir tutam tuz ve bir bardak su ekleyin. Parmaklarınızın ucuyla karıştırın, kuskus tanelerenin suyu çekmesi için bekletin. Kuskus tenceresine su koyup kaynatın, su kaynadığında kuskusları kevgire koyarak tencerenin üzerine yerleştirin üzerini örterek, 15 dakika kuskus şişene kadar buharda pişirin. Kevgiri tencerenin üzerinden alıp üzerine bir litre su dökün, 15 dakika kadar suyun süzülmesi için bekletin. Sonra, kuskusları tepsiye koyup tuz ve iki çorba kaşığı sıvı yağ ekleyerek parmaklarınızla tanelerin birbirine yapışmaması için iyice karıştırın, 20 dakika kadar dinlenmeye bırakın. Sonra tekrar buharda istediğiniz kıvama gelinceye kadar pişirin. Piştikten sonra kuskusu tepsiye alıp elinizle karıştırarak havalandırın. Hemen servis yapın.

l→

LEVI'S ŞARKILARI

Jello Biafra ve öteki Dead Kennedy'ler arasındaki ihtilafın ardında gerçekten de büyük parsa var, başka bir açıdan pekala bir onur meselesi gibi de görülebilir. B.B. King'in şöhretinin birdenbire artıp yayılmasının, Clash'ın, Steve Miller'ın, Ben E. King'in yıllar sonra listelerde bir numaraya oturmasının müsebbibi hep Levi's'ın televizyon ilanları. Bu durumdan müzisyenler de memnun, plak şirketleri de. Clash'ı yıllar sonra cilalayan ve onlara tek liste zirvesini hediye eden meşhur "Should I Stay Or Should I Go?"

bir haftada 300.000 satmış, plakların üzerinde Levi's etiketi olduğu için kot şirketine de havadan tekrar reklam olmuş böylece. Hemen arkasından piyasaya sürülen "The Story Of The Clash" toplaması da 100.000'i tutturmuş. "Combat Rock" albümünün diğer single'ı "Rock The Casbah"ın liste başarısı 15 numarayla tescillenmiş (ve saçmalığa bakın ki, Körfez Savaşı'na denk geldiğinden, Irak'taki Amerikan askerlerinin yarı-resmi marşı olmuş). Bütün bunların üstüne bir de radyolardan gelen telifleri ekleyin... Levi's reklamlarının bir yerden sonra sadece listeleri ve cüzdanları değil, genel müzikal tercihleri, eğilimleri de etkilediği bugünden bakınca daha sarih: 80'lerin sonundaki soul patlaması, fitilinin ateşlenmesini bilhassa bu reklamlara borçlu. Bu tür "yeniden üretimler" yüzünden "sade suya nostalji" muamelesi de gö-

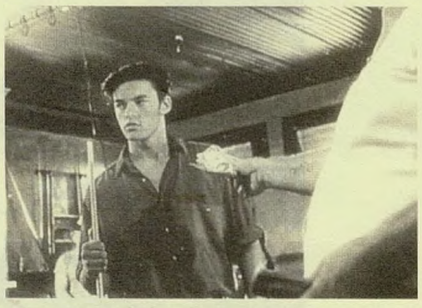

rüyor şirketin reklamcıları ama, Stef Tiratelli'nin ifadesiyle, istedikleri tam da bu zaten: "Her seferinde muradımız, tekrar keşfedilmeyi bekleyen bir parça seçmek. Tek koşulumuz, klasik bir sanatçıdan klasik bir şarkı olması. Bütün mesele otantikliği ve mitik Amerika'yla alakası." Yine reklamcılardan Ollie Weait bu tercihlerini şöyle anlatıyor: "Olay sanatçıya bakar. Eğer Bruce Springsteen'den bir şey kullanacak olsalardı, hayır derdim, buna heves etmezdim, çünkü hâlâ aktif. Ama eğer Clash gibi bir süredir varolmayan bir grup ya da sanatçıysa, o zaman ilgilenirim." Bugüne kadar şarkısı kullanılan ya da cover'lanan sanatçılar ve eserleri –takip edebildiğimiz kadarıyla– şöyle: "I Heard It Through The Grapevine" (Marvin Gaye), "Wonderful

World" (Sam Cooke), "C'mon Everybody" (Eddie Cochran), "Mannish Boy" (Muddy Waters), "I Can't Get Enough Of Your Love" (Bad Company), "The Joker" (The Steve Miller Band), "Stand By Me" (Ben E. King), "When A Man Loves A Woman" (Percy Sledge), "Be My Baby" (The Ronettes), "Nobody Home" (B.B. King), "Should I Stay Or Should I Go?" (The Clash), "20th Century Boy" (T.Rex), "Swimmer" (Dinah Washington)...

POPÜLER SANAT

Gerçekçi üslûpta bir edebiyat isteği artık öyle kolayca geçiştirilemez. Bir kaçınılmazlık haline geldi bu. Egemen sınıflar eskisinden daha çok ve daha büyük yalanlara başvuruyor. Doğruyu anlatmak eskisinden de acil bir görev şimdi. Çekilen acılar çoğaldı, acı çekenlerin sayısı da.

Giderek artan barbarlığa karşı tek dostumuz halktır, bu barbarlıktan en çok çeken halk. Yalnızca ondan bir şeyler bekleyebiliriz. Demek ki, halka dönmek, onun dilini konuşmak zorunluluğu açıkça ortada. Böylelikle "popüler sanat" ve "gerçekçilik" günümüzde doğal müttefikler haline gelmiş bulunuyor. Halkın, geniş kesimlerin çıkarı, edebiyatta hayatın dürüst bir imgesini bulmaktır: Hayatın dürüstlükle verilen imgeleri yalnızca ve yalnızca halka, geniş emekçiler yığınına hizmet eder. Dolayısıyla, bu imgeler her koşul altında anlaşılır olmalı, onlara hizmet edebilmelidir. Başka türlü söylersek, halkçı olmalıdır. Ne var ki, bu kavramların doğmasını ve kullanılmasını gerektiren önermeleri ortaya çıkarmadan önce, kavramların kendileri ayıklanıp temizlenmelidir. Bu kavramların hiçbir tarihi olmadığını, tam bir uzlaşma ya da kesinlik taşıdığını, saydamlaşmış olduklarını düşünmek yanlıştır. Popülerlik kavramının kendisi pek tutulmaz (popüler değildir). Öyle olduğuna inanmak gerçekçiliğe ters düşer.

"Halkın" boş inançlara dayanan bir yansıtılışı ya da daha doğrusu, boş inançların yayılmasını sağlayacak bir tarzda yansıtılması, sözde şiirsel biçimlerde tam anlamıyla görülmektedir. Bunlar, görünmez güç, değişmez özellikler, boş gelenekler, sanat biçimleri, alışkanlık ve görenekler, dindarlık, kalıtımsal düşmanlar vb. kavramlar yüklerler halka. İşkencecilerle işkence görenler, sömürenlerle sömürülenler, aldatanlarla aldatılanlar arasında akıllara durgunluk veren bir aynılık vardır; bunun çok sayıda "küçük" emekçilerin tepelerindeki insanlara karşı koyma sorunuyla hiçbir ilgisi yoktur.

Böyle bir halk kavramıyla uygulanagelen bir yığın aldatmacanın uzun ve karışık bir tarihi vardır. Bir sınıf mücadeleleri tarihi. Burada bu konuya girmek niyetinde değiliz. Yalnızca, popüler sanata ihtiyaç var derken, geniş yığınlar için, azınlık tarafından ezilen çoğunluk için, "halkın kendisi için" ve bunca zamandır siyasetin nesnesi olan, ama artık siyasetin öznesi durumuna gelmesi gereken üreticiler yığını için bir sanattan söz ederken, bu aldatmaca olgusunu da gözden kaçırmamak istiyoruz. Uzun zamandır halkın tam gelişmesinin güçlü kurumlarca engellendiğini, yapay ama güçlü bir biçimde görenekler aracılığıyla susturulduğunu ve halk kavramına tarih dışı, gelişme dışı durağan bir damga vurulduğunu hatırlatmak istiyoruz. Kavram bu biçimiyle ele alınırsa, bize yapacak bir şey düşmez; daha doğrusu, kavramın kendisiyle savaşmak düşer.

Bizim "popüler" kavramımızın içine aldığı halk, tarihî gelişme içinde tam rolünü oynamakla kalmaz, tarihi etkin bir biçimde avucunun içinde tutar, hızını zorlar ve yönünü belirler. Kafamızda tarihi yapan, dünyayı ve kendilerini değiştiren bir halk var. Kafamızdaki halk mücadele eden halktır, dolayısıyla "popüler" kavramımız da kavgacıdır.

Bertolt Brecht, *György Lukacs'a Karşı*

SAYAT NOVA

Asıl adı Harutyun Sayatyan olan, "Ermenistan'ın Yunus Emre'si" olarak anılan 18. yüzyılda yaşamış ünlü halk aşığı. Mahlası Acemcede "şarkı avcısı" anlamına gelir. 1917'de Ermenistan'da doğan Sayat Nova, 1795'te ölene dek Kafkasya'da yaşadı. Farsça, Gürcüce, Ermenice ve Azerice dillerinde şiirler yazar. Kimi şiirlerinde dört dili de kullandı. Küçük yaştan itibaren elinde kamançasıyla pek çok ülkeyi dolaştı. Genç yaşta kraliyet ailesinden gelen Anna adında bir kıza tutuldu. Pek çok şarkısını Anna'ya adadı. Besteleri dilden dile yayıldı. Türkçede "Çırpınırdı Karadeniz" olarak bilinen, TRT repertuarında "anonim halk türküsü" olarak görünen fakat Alaaddin Yavaşça tarafından sahiplenilen ezgi Sayat Nova'ya aittir. Klasik musikinin önemli bestecilerinden Arif Sami Toker, ölmeden önce yaptığı bir söyleşide (1996) bu şarkıyla ilgili şunları söyler: "Bundan kırk yıl evvel Hopa'nın hudut kasabasındaydım. Sarp diyorlar oraya. Bir konser verdik. Bina da yok, yeni yapılan bir devlet evinin en üst katı, teras bölümü... Bir yaşlı adamla beni tanıştırdılar. 'Onu sahneye çıkartın' dediler. Adam aldı eline bağlamasını, 'Çırpınırdın Karadeniz bakıp Türkün bayrağına' diye bir şarkı söyledi. 'Aman' dedim 'ne güzel bu eser'. '50 yıla yakın bir mazisi var. Sayat Nova'nın eseri' dediler. 'Nasıl olur' dedim, 'yani ben duymadım böyle bir eser'. 'Öyledir' dediler. 'Bunun notasını yazmama müsaade eder misiniz?' dedim ve yazdım. Sonra Türkiye radyolarına dağıttım. Herkes okumaya başladı." Bu ezginin yanında "Kamança" adını verip sazına adadığı şarkı da çok ünlüdür. Sayat Nova, 20 Eylül 1795 günü İranlı Mehmet Han'ın Ermenistan'a yaptığı bir seferde arkadaşlarıyla birlikte bir kilisede öldürüldü. Ardında bıraktığı şiirler ve ezgiler Ermenistan halk edebiyatının en güçlü eserleridir.

Teoride ve pratikte Edward Said

İsrail - Filistin federasyonunu savunan Filistinli entellektüel Edward Said, İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesinin ardından sınırı taşlarken "yakalandı". Taş atarken fotoğrafı çekilen Said, "evet, zayıf, güneş gözlüklü olanı benim" dedi. Bölgedeki işkence hikayelerinden sinirlerinin bozulduğunu belirterek "Aniden sarsıcı bir atmosfer oluştu. İşgalin bittiğini simgeleyen bir jestti o taşlar" diyen Said, taş atarken hoş duygular hissettiğini saklamadı. Said, "Bir de taşların nereye kadar gideceğini merak ediyordum. Birini isabet ettirdim" dedi.

(Radikal, 14 Temmuz 2000)

Oscar Wilde'ın kullandığı tanımı ödünç alırsak, tanınmış entellektüeller yaşadıkları dönemle simgesel bir ilişki içindedirler her zaman: Halkın kafasında sürmekte olan bir mücadele ya da savaşmakta olan topluluk yararına seferber edilebilecek bir başarıyı, ünü temsil ederler.

Lafı gevelemeden hemen söyleyeyim: Herhangi bir siyasi tanrıya inanmaya ve o tanrının saflarına katılmaya karşıyım. İkisinin de entellektüel için yakışıksız olduğunu düşünüyorum. Entellektüelin suyun kenarında kalması, suya ara sıra ayaklarını soksa da çoğunlukla kuru kalması gerektiği anlamına gelmiyor bu. Konuşmalarımın her satırında tutkuyla mücadele etmenin, risk almanın, kendini ortaya koymanın, belli ilkelere bağlanmanın, tartışmada yara almaktan korkmamanın ve dünyevi davalar gütmenin bir entellektüel için taşıdığı önem vurgulanıyor.

Edward Said, *Entellektüel*